

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra občanské výchovy a filosofie

Diplomová práce

Název:

Rodina a škola jako socializační činitelé reprodukcí genderové stereotypy v souvislosti s genderovou segregací na trhu práce

Family and school as the agents of socialization reproducing gender stereotypes in connection with gender segregation at the labour market

Autor: Lucie Hokeová

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Zuzana Kubišová

Rok: 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci s názvem „Rodina a škola jako socializační činitelé reprodukcující genderové stereotypy v souvislosti s genderovou segregací na trhu práce“ vypracovala samostatně za pomoci literatury a statistických údajů, jejichž seznam je součástí této práce. Prohlašuji, že práce nebyla použita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne:

Podpis:

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucí své diplomové práce za její odborné připomínky, které mě vedly při psaní diplomové práce.

Abstrakt

V diplomové práci si klademe otázku, zda instituce rodiny a školy jako významných socializačních činitelů reprodukují genderové stereotypy spojující ženy s rolí pečovatelky o rodinu a o domácnost a muže s rolí živitele rodiny a s orientací na oblast technického zaměření. Zabýváme se tím, zda rodina a škola reprodukují tyto stereotypy v souvislosti s pojetím kariéry a ve vztahu k horizontální a vertikální segregaci na trhu práce. Reprodukcí genderového stereotypu ženy pečovatelky o rodinu a o domácnost a stereotypu muže živitele rodiny a stereotypu spojujícího spíše muže než ženy s orientací na oblast technického zaměření propojujeme s teorií genderového schématu Sandry Bem a konceptem habitu Pierra Bourdieuho. V diplomové práci se soustředíme na českou společnost, a to především v období let 2001 až 2011. Za účelem zodpovězení otázky vycházíme z literatury, kvantitativních a kvalitativních výzkumů zabývajících se námi sledovanou problematikou, ze statistik Českého statistického úřadu, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstva práce a sociálních věcí a Ústavu pro informace ve vzdělávání a z vybraných údajů mezinárodních longitudinálních výzkumů International Social Survey Programme (ISSP) a European Values Study (EVS). První kapitola diplomové práce se zabývá vymezením pojmů souvisejících s procesem socializace a s konceptem genderu. Druhá kapitola podává obraz horizontální a vertikální segregace českého trhu práce. Následující kapitoly se zaměřují na socializační činitele rodiny a školy ve vztahu ke třem oblastem, a to k pojetí kariéry a k horizontální a vertikální segregaci na trhu práce. Diplomová práce poukazuje na to, že v české společnosti rodina a škola reprodukují námi sledované stereotypy. I když se ukazuje, že určité změny, jako například zavedení institutu rodičovské dovolené, nebo netradiční dělba práce mezi mužem a ženou v rodině, narušují námi sledované stereotypy, tak se nejedná o četné případy, které by vedly k narušení představy spojující ženy primárně se zodpovědností za péči o rodinu a o domácnost a muže s hlavní odpovědností za finanční zajištění rodiny a představy, že se muži spíše než ženy lépe hodí pro práci v technických nebo manuálních oborech.

Klíčová slova

Rodina, škola, gender, stereotyp, genderové stereotypy, socializace, trh práce, genderová segregace

Abstract

In the diploma thesis we ask the question whether the important agents of socialization family and school reproduce gender stereotypes which associate women with the role of a carer about family and household and men with the role of a breadwinner and with the orientation to the field of technology. We focus on whether family and school reproduce these stereotypes in connection with the definition of a career and in relation to horizontal and vertical segregation at the labour market. The reproduction of gender stereotypes viewing women as carer about family and household and men as breadwinners and the reproduction of gender stereotype connecting rather men than women with technical orientation are conjoined with gender scheme theory of Sandra Bem and with Pierre Bourdieu's concept of habitus. The diploma thesis aims at the Czech society, mainly in the period from 2001 to 2011. To answer the question we ask in the diploma thesis we draw on literature, on quantitative and qualitative research dealing with the themes we are concerned with, on statistics of Czech Statistical Office, Ministry of Education, Youth and Sports, Ministry of Labour and Social Affairs, Institute for Information on Education, and on selected data from international longitudinal research International Social Survey Programme (ISSP) and European Values Study (EVS). The first chapter of the diploma thesis deals with the terms related to the process of socialization and to the concept of gender. The second chapter is concerned with horizontal and vertical segregation of the labour market in the Czech Republic. The following chapters are focused on the agents of socialization, namely on family and school, in relation to the three areas, to the definition of a career and to horizontal and vertical segregation at labour market. The diploma thesis points out that family and school in the Czech society reproduce gender stereotypes at which this diploma thesis is aimed. We can observe certain changes that go against gender stereotypes, for example establishing of the institute of parental leave, or untraditional division of labour between man and woman in family. However, the untraditional cases do not occur frequently so that they do not lead to the change of the notion connecting women primarily with the responsibility for the care about family and household and men with the main responsibility for financial support of the family and to the change of the notion that men are more suitable for the jobs in technical or manual fields.

Keywords

Family, school, gender, stereotype, gender stereotypes, socialization, labour market, gender segregation

Obsah

Úvod.....	9
1. Socializace.....	16
1.1 Socializační činitelé.....	18
1.2 Genderová socializace.....	21
1.3 Pohlaví a gender.....	24
1.3.1 Gender z pohledu biologického esencialismu	25
1.3.2 Gender z pohledu sociálních a psychologických teorií	25
1.3.2.1 Psychoanalytické teorie	26
1.3.2.2 Sociální a sociálně-psychologické teorie.....	28
1.3.3 Kognitivní teorie.....	30
1.3.3.1 Enkulturační teorie genderových skel Sandry Bem	31
2. Nerovnosti na trhu práce v souvislosti s genderem.....	34
2.1 Genderové stereotypy jako součást genderového řádu spjatého s genderovou segregací na trhu práce	37
2.2 Horizontální segregace na českém trhu práce	38
2.2.1 Nejčastější zaměstnání mužů a žen v souvislosti s genderovými stereotypy	41
2.3 Vertikální segregace na českém trhu práce	49
3. Rodina v souvislosti s předáváním genderových stereotypů reprodukcijících genderovou segregaci na trhu práce	58
3.1 Pojetí kariéry a pracovní dráhy	58
3.2 Přístupy k mateřství	59
3.3 Otcovství	65
3.4 Mateřství a otcovství ve vztahu k genderovým stereotypům muž-živitel, žena-pečovatelka	71
3.5 Mateřská dovolená, otcovská dovolená, rodičovská dovolená	74
3.6 Muži a ženy pobírající rodičovský příspěvek v České republice.....	79
3.7 Typy rodin ve vztahu k genderovým rolím v souvislosti s péčí o malé děti a placenou prací	83

4. Rodina jako socializační činitel předávající zkušenosti související s horizontální segregací na trhu práce	87
4.1 Dělbá domácích prací v rodině mezi muži a ženami v české společnosti	87
4.2 Domácí práce a hračky ve vztahu ke sféře péče a výchovy a oblasti techniky	92
5. Rodina jako socializační činitel v souvislosti s vertikální segregací na trhu práce	97
5.1 Zaměstnanost.....	97
5.2 Zaměstnanost ve vztahu k částečným pracovním úvazkům.....	103
5.3 Nezaměstnanost	105
5.4 Kategorie zaměstnání zákonodárci, vedoucí a řídicí pracovníci a platový rozdíl ve vztahu k roli živitele rodiny a k roli pečovatelky o rodinu a domácnost.....	108
6. Škola ve vztahu k pojetí kariéry jako lineárního, nepřerušovaného postupu.....	112
7. Vzdělávání z hlediska horizontální segregace	119
7.1 Integrované a segregované skupiny oborů ve středoškolském vzdělávání.....	119
7.2 Nejčastější skupiny oborů podle KKOv ve středním vzdělávání podle počtu přijatých dívek a chlapců do prvního ročníku studia	124
7.3 Nejčastěji studované skupiny oborů na vyšších odborných školách	139
7.4 Integrované a segregované skupiny studijních programů vysokých škol a nejčastější studované skupiny studijních programů na vysokých školách	144
7.5 Počty studentů v jednotlivých skupinách oborů vzdělávání a skupin studijních programů v souvislosti s reprodukcí genderových stereotypů.....	150
8. Vertikální segregace ve vzdělávání.....	156
8.1 Struktura obyvatelstva podle vzdělání.....	156
8.2 Podíly absolventů a absolventek středních, vyšších odborných a vysokých škol	158
8.3 Struktura absolventů jednotlivých druhů vzdělávání ve vztahu k genderové segregaci na trhu práce.....	163
8.4 Struktura pedagogických sborů podle pohlaví	167
8.5 Podíly mužů a žen ve funkcích ředitelů a zástupců v jednotlivých typech škol.....	169
8.6 Podíly mužů a žen v pedagogických sborech a řídicích pozicích jednotlivých stupňů vzdělávání z hlediska stereotypu žena pečovatelka a muž živitel	170
Závěr.....	177
Použitá literatura	204

Přílohy	225
---------------	-----

Úvod

Proces socializace je prostředkem, který kontroluje chování a myšlení členů společnosti. Je to proces, ve kterém se jedinec stává sociální a kulturní bytostí a ve kterém by mělo dojít k internalizování vědění, hodnot, norem a měřítek kultury, jejíž součástí je daný jedinec. Socializace formuje způsob jednání a chování v určitých situacích.¹ Součástí procesu socializace je i socializace genderová, v jejímž průběhu si mimo jiné osvojujeme, jaké sociální role by muž a žena měli zastávat.² Prostředí, v němž probíhá socializace, označujeme jako socializační činitele.³ Rodina a škola, na něž se tato práce zaměřuje, nejsou jedinými socializačními činiteli, ale v průběhu socializace se výchova v rodině a ve škole výrazně podílí na formování jedince jako sociální a kulturní bytosti.⁴ V této práci se budeme věnovat tomu, zda socializace v rodině a ve škole reprodukuje tradiční pohled na dělbu práce mezi mužem a ženou v souvislosti s pojetím kariéry a horizontální a vertikální segregací na trhu práce.

V diplomové práci se zaměříme na to, zda instituce rodiny a školy reprodukuje genderové stereotypy spojující ženy se soukromým prostorem, a to konkrétně s rolí pečovatelky o rodinu a o domácnost, a muže s veřejnou sférou, a to konkrétně s rolí živitele rodiny a s orientací na oblast technického zaměření. U obou institucí nás zajímá, zda reprodukují genderové stereotypy v souvislosti s genderovou segregací na trhu práce ve vztahu k definici kariéry jako nepřerušovaného lineárního postupu založeného na kumulování praxe a kontaktů⁵ a horizontální a vertikální segregace na trhu práce. Klademe si tak otázku, zda rodina a škola v české společnosti reprodukují stereotyp ženy pečovatelky o rodinu a o domácnost a stereotyp muže živitele rodiny a stereotyp spojující muže s orientací na

¹ Keller, Jan. *Úvod do sociologie*. 4. rozšířené vydání, Praha: SLON, 1997, s. 34

² Jarkovská, Lucie. Gender a společnost. In Smetáčková, Irena, Vlková, Klára (eds.). *Gender ve škole: Příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na základních a středních školách*. 1. vyd. Praha: Otevřená společnost, o. p. s., 2005, s. 27

³ Helus, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007, s. 87

⁴ Jarkovská, Lucie. Gender a společnost. In Smetáčková, Irena, Vlková, Klára (eds.). *Gender ve škole: Příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na základních a středních školách*. 1. vyd. Praha: Otevřená společnost, o. p. s., 2005, s. 27

⁵ Pavlík, Petr. Ženy a muži v genderové perspektivě: Gender přináší nový pohled. In Smetáčková, Irena (ed.). *Příručka pro genderové vedení škol*. Praha: Otevřená společnost, o.p.s., 2007, s. 12

oblast technického zaměření v souvislosti s genderovou segregací na trhu práce. Za účelem zodpovězení této otázky budeme zpracovávat literaturu zabývající se postavením mužů a žen na trhu práce, v rodině a ve společnosti, dále budeme vycházet z výsledků mezinárodních longitudinálních šetření ISSP (International Social Survey Programme) a EVS (European Values Study), z výsledků kvantitativních a kvalitativních výzkumů zabývajících se námi sledovanou problematikou a ze statistik Českého statistického úřadu, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky a Ústavu pro informace ve vzdělávání. V této práci námi zvolené téma budeme sledovat především v období let 2001 až 2011. V některých případech ale časové řady neuvádíme v rámci celého námi sledovaného období, a to především z důvodu chybějících statistických sledovaných údajů v některých rocích. V určitých částech textu budeme uvádět i údaje pro období před rokem 2001, a to zejména v souvislosti s daty z mezinárodních longitudinálních výzkumů, v nichž poukážeme na vývoj postojů k námi zvolené problematice v české společnosti. Rok 2001 byl vybrán z toho důvodu, že 1. 1. 2001 byl zaveden institut rodičovské dovolené, který z pracovně-právního hlediska chrání jak muže, tak ženy před ztrátou zaměstnání z důvodu péče o dítě do tří let. Zavedením institutu rodičovské dovolené tak došlo ke zrovnoprávnění mužů s ženami.⁶ V případě rodiny se námi položenou otázku budeme snažit zodpovědět prozkoumáním pojetí mateřské a otcovské role v souvislosti s rodičovskou dovolenou, dělbou domácích prací v rodině a postavením muže a ženy na trhu práce z hlediska míry zaměstnanosti a nezaměstnanosti, a to především v období, kdy je nejmladší dítě v předškolním věku, tzn. až do šesti let jeho věku, a genderové platové mezery (gender pay gap). Ve škole se genderová socializace uskutečňuje prostřednictvím formálního a neformálního kurikula. Formální kurikulum se z hlediska genderové socializace vztahuje ke vzdělávacímu obsahu a učebnicím, neformální kurikulum k interpersonálním interakcím, organizaci školní výuky a také k rovině makroúrovni, která sleduje nerovnosti a struktury, jako je například počet mužů a

⁶ Nešporová, Olga. Otcové pečující o děti formou rodičovské dovolené. *Demografie*, 2006, roč. 48, č. 3, s. 193

žen mezi vyučujícími.⁷ V této části práci se především zaměříme na oblast makroúrovni, a to na počty studentů a studentek ve středním vzdělávání z hlediska oborů vzdělávání členěných podle klasifikace KKOV, na podíl studentů a studentek na jednotlivých stupních vzdělávacího systému a na složení pedagogických sborů z hlediska pohlaví a z hlediska vertikální segregace, tzn. počtem vyučujících podle pohlaví na jednotlivých stupních vzdělávacího systému a zastoupením mužů a žen v řídicích funkcích ředitele a zástupce ředitele školy.

Reprodukcí genderových stereotypů spojujících ženy s oblastí výchovy a péče a muže s rolí živitele rodiny a orientací na oblast technického zaměření budeme zkoumat z hlediska genderové socializace vedeni teoriemi Sandry Bem a Pierra Bourdieuho. Teorie genderového schématu Sandry Bem se zaměřuje na to, jak společnost vytváří kulturního domorodce.⁸ Podle Sandry Bem v každé společnosti existují představy o tom, jak by se její příslušníci měli chovat, myslet a vypadat. Tyto představy jsou zabudovány do společenských diskursů a institucí v podobě optických skel (čoček), které si jedinci zvnitřňují v průběhu procesu enkulturace. Genderová optická skla zahrnují genderovou polarizaci, androcentrismus a biologický esencialismus. Jedinec si genderová optická skla internalizuje nejenom vlivem přímého působení institucí, ale také prostřednictvím implicitních sdělení (metasdělení).⁹ Teorie genderového schématu předpokládá, že jakmile si jedinec zvnitřní genderová optická skla, tak si začne vytvářet genderovou identitu, která je s nimi v souladu. Podle Bem se jedinec stává kulturním domorodcem osvojením si kulturních skel, která jsou zabudována do společenského diskursu a jsou nám vysílána v podobě metasdělení. Podle Bem institucionalizované sociální praktiky prestrukturují každodenní zkušenost a komunikují metasdělení,

⁷ Šmídová, Iva, Janoušková, Klára, Katrňák, Tomáš. Faktory podmiňující vzdělanostní aspirace a vzdělanostní segregace dívek a chlapců v českém vzdělávacím systému. In Jarkovská, Lucie, Lišková, Kateřina, Šmídová, Iva et al. *S genderem na trh: Rozhodování o dalším vzdělání patnáctiletých*. 1. vyd. Praha-Bрно: Sociologické nakladatelství ve spolupráci s Masarykovou univerzitou, 2010, s. 42

⁸ Bem, Sandra Lipsitz. *The Lenses of Gender: Transforming the Debate on Sexual Inequality*. New Haven: Yale University Press, 1993, s. 138

⁹ Smetáčková, Irena. Gender a osobnost člověka. In Smetáčková, Irena, Vlková, Klára (eds.). *Gender ve škole: Příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na základních a středních školách*. 1. vyd. Praha: Otevřená společnost, 2005, s. 21

kteřá si jedinec zvnitřňuje.¹⁰ Teorii genderového schématu Sandry Bem propojujeme se strukturním přístupem Pierra Bourdieuho, který zahrnuje gender do jeho konceptu habitu.¹¹ Podle Bourdieuho jsme si osvojili podvědomá schémata vnímání a hodnocení struktury mužského řádu. Myšlenková schémata opozic mezi maskulinem a femininem rozdílly naturalizují a napomáhají jejich přežití, a protože je jím předkládané vidění světa v souladu s dělením, které již existuje, tak již existující řád přijímáme za oficiální. Bourdieu říká, že se pak zdá, že je dělení podle pohlaví objektivně v sociálním světě a že se projevuje v habitech aktérů v podobě vnímání, myšlení a jednání.¹² Bourdieu habitus definuje jako jednotící princip, který ze vztahových rysů, které jsou charakteristické pro určité postavení, formuje jednotný životní styl. Habity dále představují klasifikační schémata, způsob vidění a rozlišování. Nejsou jen diferenciované, ale také odlišnosti vytvářejí. Určité způsoby vnímání a odlišování se stávají symbolickými rozdílnostmi, které vytvářejí symbolické systémy ve společnosti a stávají se skutečnou řečí.¹³ Bourdieu hovoří o symbolickém násilí, ke kterému nedochází prostřednictvím logiky vědoucího vědomí, ale prostřednictvím schémat vnímání, hodnocení a jednání, která jsou obsažena v habitech a jsou nezávislá na vědomém rozhodnutí. Toto symbolické násilí tak vytváří vztah poznání, který je neprůhledný.¹⁴ Bourdieu uvádí, že navzdory veškerým změnám souvisejících s postavením žen, jsou tyto změny vedeny logikou tradičního dělení podle pohlaví. Muž je nadále spojován především s veřejným prostorem a žena se sférou soukromou. Staré struktury dělení podle pohlaví se řídí třemi zásadami, a to že pro ženy jsou vhodné činnosti, které jsou jakoby pokračováním domácích prací, tzn. výuka, péče a služba, za druhé, že v řídicích pozicích se budou spíše nacházet muži než ženy a že ženy budou zastávat pozice podřízenější a pomocné, a třetí zásada říká, že muži mají výsadu na zacházení s technickými stroji a zařízeními.¹⁵

¹⁰ Bem, Sandra Lipsitz. *The Lenses of Gender: Transforming the Debate on Sexual Inequality*. New Haven: Yale University Press, 1993, s. 138-142

¹¹ Jarkovská, Lucie, Lišková, Kateřina, Šmídová, Iva. Úvod. In Jarkovská, Lucie, Lišková, Kateřina, Šmídová, Iva et al. *S genderem na trh: Rozhodování o dalším vzdělání patnáctiletých*. 1. vyd. Praha-Brno: Sociologické nakladatelství ve spolupráci s Masarykovou univerzitou, 2010, s. 9-10

¹² Bourdieu, Pierre. *Nadvláda mužů*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000, s. 9, 11-12

¹³ Bourdieu, Pierre. *Teorie jednání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1998, s. 16-17

¹⁴ Bourdieu, Pierre. *Nadvláda mužů*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000, s. 36-37

¹⁵ Bourdieu, Pierre. *Nadvláda mužů*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000, s. 85-86

Vedení teorií genderového schématu Sandry Bem a teorií habitu Pierra Bourdieuho se v diplomové práci zaměříme na to, zda nám instituce rodiny a školy jako významných socializačních činitelů vysílají metasdělení, která reprodukují genderové stereotypy spojující ženy s rolí pečovatelky o rodinu a domácnost a muže s rolí živitele rodiny a s orientací na oblast technického zaměření, nebo zda jsou tyto stereotypy narušovány, a to ve vztahu k definici kariéry jako lineárního, nepřerušovaného postupu založeného na kumulaci pracovních zkušeností a kontaktů¹⁶ a horizontální a vertikální segregaci na trhu práce. Pojetí kariéry budeme zkoumat ve vztahu k přerušení pracovní dráhy v souvislosti s mateřskou a otcovskou rolí. Bude nás především zajímat, zda jsou to spíše muži nebo ženy, kdo přerušují pracovní dráhu z důvodu péče o děti do věku tří let, neboli slovy Sandry Bem se zaměříme na to, jaká metasdělení produkuje uspořádání mateřských a otcovských rolí v souvislosti s péčí o děti do tří let jejich věku z hlediska role pečovatele/pečovatelky o rodinu a domácnost a role živitele/živitelky rodiny. Z hlediska horizontální segregace na trhu práce se zaměříme na to, zda se v českém vzdělávacím systému nacházejí segregované obory, v nichž se výrazně koncentrují studující jednoho pohlaví, a pokud takové obory existují, prozkoumáme, zda se jedná o obory, které by dle tvrzení Pierra Bourdieuho byly pokračováním domácích prací v případě dívek,¹⁷ a zda spíše pro studenty než studentky platí, že mají výsadu na zacházení s technickými stroji a předměty.¹⁸ V souvislosti s horizontální segregací na trhu práce z hlediska socializace v rodině se zaměříme na dělbu domácích prací v rodině, a to konkrétně na otázku, zda rodina prostřednictvím rozdělení výkonu domácích prací produkuje metasdělení, že žena je zodpovědná za výkon každodenních domácích činností a péči o děti, a zda dívky spíše než chlapci vykonávají domácí práce související s péčí o domácnost a zda jsou spíše chlapcům než dívkám zadávány úkoly, které souvisejí s technickým chodem domácnosti. Vertikální segregaci na trhu práce z hlediska socializace v rodině budeme zkoumat ve vztahu postavení mužů a žen na trhu práce na základě ukazatelů míry zaměstnanosti a nezaměstnanosti, a to ve vztahu k věku nejmladšího dítěte v rodině,

¹⁶ Pavlík, Petr. Ženy a muži v genderové perspektivě: Gender přináší nový pohled. In Smetáčková, Irena (ed.). *Příručka pro genderové vedení škol*. Praha: Otevřená společnost, o.p.s., 2007, s. 12

¹⁷ Bourdieu, Pierre. *Nadvláda mužů*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000, s. 85

¹⁸ Bourdieu, Pierre. *Nadvláda mužů*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000, s. 86

především se zaměříme na postavení mužů a žen na trhu práce z hlediska míry zaměstnanosti a míry nezaměstnanosti v období, kdy je nejmladší dítě v rodině mladší šesti let, a to proto, že se zaměřujeme na otázku, zda péče o děti v předškolním věku má dopady na postavení mužů a žen na trhu práce z hlediska míry zaměstnanosti a nezaměstnanosti a platových podmínek. Zajímá nás, zda postavení mužů a žen na trhu práce v souvislosti s péčí o děti produkuje metasdělení, které říká, že to mají být především ženy, které jako pečovatelky o rodinu a domácnost mají v důsledku péče o děti horší postavení na trhu práce než muži, od nichž se naopak očekává, že jako hlavní živitelé rodiny budou mít ve srovnání s ženami lepší postavení na trhu práce.

Z hlediska instituce školy se zaměříme na počet studentů a studentek na jednotlivých stupních vzdělávacího systému, a to konkrétně na středním, vyšším odborném a vysokoškolském stupni vzdělávání, kde pozornost dále bude věnována podílu studujících podle pohlaví v bakalářském, magisterském, navazujícím magisterském a doktorském studijním programu. Zajímá nás, jaké nejvyšší dosažené vzdělání získávají dívky a chlapci, a to v souvislosti s tím, zda studenti představují na vyšších stupních vzdělávání mezi absolventy vyšší zastoupení než studentky ve vztahu k předpokladu, že muži jako živitelé rodin budou usilovat o co možná nejvyšší dosažené vzdělání, které by jim usnadnilo najít si lépe placenou pozici na trhu práce. V této kapitole se dále budeme zabývat složením pedagogického sboru z hlediska pohlaví. Dále se soustředíme na počet mužů a žen ve funkcích ředitele a zástupce ředitele školy na základních a středních školách, abychom ověřili tvrzení Pierra Bourdieuho, podle něhož je do řídicí pozice spíše vybrán muž než žena.¹⁹

Rodina a škola sice nejsou jedinými socializačními činiteli v rámci socializace genderové, ale tyto dva socializační činitele jsme si vybrali proto, že hrají v životě člověka významnou roli, a jedinec se v těchto socializačních prostředích pohybuje velkou část svého života. Vyučující by navíc měli pomoci žákům a studentům při jejich přípravě na své budoucí povolání, což mimo jiné zahrnuje i směřování žáků a studentů k poznání svých vlastních možností a schopností, aby si vybrali takovou profesi či zaměstnání, v nichž by uplatnili a

¹⁹ Bourdieu, Pierre. *Nadvláda mužů*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000, s. 85

rozvinuli svůj potenciál. Někdy se může stát, že si jedinec vybere povolání, které v dané kultuře není spojováno s typickým mužem či ženou, a pod vlivem genderových stereotypů může nakonec od svého výběru opustit. Vyučující by proto měli napomoci uvědomování si genderových stereotypů žákům a studentům a měli by vědět, zda instituce školy uchovává genderové stereotypy, a zda jsou v rozporu nebo v souladu s genderovými stereotypy, které předává instituce rodiny, neboť vyučující by měli mít představu o tom, s jakými poznatky o genderové struktuře společnosti se jedinec seznamuje v průběhu primární socializace, která předchází socializaci sekundární. Netvrdíme, že gender je jediným a zásadním faktorem ovlivňujícím volbu povolání a postavení mužů a žen na trhu práce. Na druhou stranu genderová segregace ale také souvisí s genderovou dimenzí společnosti v oblasti veřejné a soukromé.²⁰

²⁰ Křížková, Alena, Sloboda, Zdeněk. *Genderová segregace českého trhu práce: Kvantitativní a kvalitativní obraz*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009, s. 11

1. Socializace

Lidský jedinec není jen biologickou bytostí, ale také bytostí sociální. Proces, během kterého se z člověka jako biologického tvora stává bytost sociální a kulturní je označován jako socializace. V průběhu socializace dochází k zespolečenštění biologického organismu, protože lidé nejsou řízeni jen svými instinkty, a proto je možné usměrňovat lidské chování prostřednictvím sociálních norem, konvencí a zvyklostí.²¹ Socializace je tak nazývána jako druhé narození jedince, neboť jen jejím prostřednictvím se biologický tvor stává sociální bytostí, která je schopná žít jako příslušník určité společnosti.²²

Socializace nejprve byla chápána jako proces probíhající pouze u dětí, které se přizpůsobovaly sociálnímu celku, ale nyní ji pojmáme jako celoživotní proces, který je nejintenzivnější v období raného dětství.²³ V průběhu socializace si osvojujeme hodnoty, sociální normy, sociální role, vzorce chování a jednání, což nám umožňuje orientovat se v příslušných sociálních celcích, a tím i sociální soužití s ostatními jedinci určitého sociálního celku, k němuž příslušíme.²⁴ Toto osvojování jevů sociálního a kulturního prostředí probíhá v interakci s druhými, v jejímž průběhu přijímáme, modifikujeme a odmítáme obecně platné i skupinové normy, hodnoty, vzorce chování a jednání. V interakcích získáváme sociální zkušenosti, na jejichž základě interpretujeme sociální situace, do nichž vstupujeme, a podle toho jednáme. Při vstupování do vztahu s druhými získáváme určitou sociální pozici, ke které se váží určitá očekávaná chování, jež označujeme jako sociální role. Ve společnostech s komplikovanější sítí vztahů je jedinec obvykle nositelem více sociálních rolí, které mohou být konfliktní, což vyplývá z rozdílných očekávání, která se na jednotlivé role váží.²⁵ Očekávání určitého chování vázícího se ke konkrétní sociální roli zároveň umožňuje předvídat jednání jedince zastávajícího určitou sociální roli, neboť se předpokládá, že se bude chovat způsobem, který mu daná role předepisuje.²⁶

²¹ Havlík, Radomír. *Úvod do sociologie*. 4. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002, s. 41

²² Keller, Jan. *Úvod do sociologie*. 4. rozš. vyd. Praha: SLON, 1999, s. 38

²³ Geist, Bohumil. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing, 1992, s. 404

²⁴ Geist, Bohumil. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing, 1992, s. 406

²⁵ Havlík, Radomír. *Úvod do sociologie*. 4. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002, s. 41-43

²⁶ Havlík, Radomír, Koča, Jaroslav. *Sociologie výchovy a školy*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 44

Socializace má dva základní rozměry, a to udržování kontinuity společnosti a utváření jedinečné osobnosti člověka. S udržováním společenského řádu souvisí funkce enkulturační (osvojování si kultury společnosti, ve které daný jedinec žije), začleňování jednotlivce do sítí sociálních vztahů a funkce kontrolní. Socializace je chápána jako univerzální prostředek sociální kontroly, jejímž cílem je zformovat bytost, která se i bez vystavení tlaku vnějšího okolí bude chovat, jakoby pod tlakem společenství byla. K tomu dojde tehdy, pokud si jedinec zvnitřní (interiorizuje) hodnoty, normy, měřítko, vzorce chování a jednání své kultury. Socializace tak umožňuje jednotlivcům vstupovat do vztahů s ostatními členy společenství, jehož jsou součástí, neboť dokáží dodržovat sociální normy a zapojovat se do života společenství. Bez socializace by společnost zároveň nebyla schopna předávat sociální normy a hodnoty dalším generacím, v důsledku čehož by se rozpadla.²⁷ Socializace je prostředníkem mezi jedincem a společností, protože v jejím průběhu dochází k formování jedinečné bytosti, jejíž chování do jisté míry můžeme předvídat, protože jedince v průběhu jeho zespolečnění utvářejí i hodnoty, normy, vzorce chování a jednání určité kultury, které si může interiorizovat, přijímat nebo je odmítat. Socializace je nástrojem sociální kontroly, ale také podporuje rozvoj individuality a připravuje na změnu.²⁸

Proces začleňování jednotlivce do společnosti probíhá různými formami sociálního učení, jako je podmiňování, zpevnování na základě odměn a trestů, observace (odezíráání), imitace, identifikace a napodobování. Společnost jako celek formuje jedince prostřednictvím socializačních činitelů, kterými mohou být sociální skupiny, nebo i jednotlivci. Hlavními socializačními činiteli jsou sociální skupiny, jejichž součástí je jedinec trvale, a které ho tak dlouhodobě mohou ovlivňovat, jako je rodina, škola, vrstevnická skupina.²⁹ Dalšími činiteli socializace jsou například média, zájmové spolky a další. Jan Keller uvádí, že moderní společnosti se vyznačují masovým chováním, ve kterém jsou jedinci vystaveni často protichůdným socializačním tlakům, a je na jedinci, který z nich si vnitřně osvojí.³⁰

²⁷ Keller, Jan. *Úvod do sociologie*. 4. rozš. vyd. Praha: SLON, 1999, s. 38-39

²⁸ Havlík, Radomír, Koča, Jaroslav. *Sociologie výchovy a školy*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 43-44

²⁹ Gillernová, Ilona, Buriánek, Jiří. *Základy psychologie, sociologie: Základy společenských věd pro střední školy*. 3. upravené vyd. Praha: Fortuna, 2003, s. 69-71

³⁰ Keller, Jan. *Úvod do sociologie*. 4. rozš. vyd. Praha: SLON, 1999, s. 39-40

Určité vzorce chování, vztahů a činností, které se v průběhu historického vývoje upevnily a staly se významnými pro uchování společnosti, můžeme označit jako instituce, které mohou mít podobu příbuzenských a rodinných forem, ale i velkých systémů, jako je například ekonomika. Instituce s různými obměnami přetrvávají po generace a jednou z jejich funkcí je vyrovnávat napětí mezi požadavky společnosti a nároky jednotlivce, k čemuž dochází především v průběhu socializace.³¹ Jednání jednotlivce ale ne vždy musí být v souladu s normami, hodnotami, postoji, vzorci chování a jednání společnosti. Může docházet k jejich modifikaci či odmítání. Přesto ale u většiny lidí do jisté míry můžeme předvídat jejich jednání, čímž se pro nás situace stává přehlednou a napomáhá udržení společnosti.³²

1.1 Socializační činitelé

Socializační činitele chápeme jako prostředí, v nichž probíhá proces socializace. Funkci socializačních činitelů plní rodina, škola, vrstevnické skupiny, masová média, politické strany a řada dalších institucí a organizací. Některé socializační činitele se můžou při dosahování svých cílů podporovat, ale můžou vůči sobě zaujímat i protichůdná stanoviska, neboť můžou jedince socializovat pro své nároky, které můžou být v rozporu s celospolečenskými požadavky, proto mezi socializačními činiteli může docházet ke konfliktu.³³ Společnost by si měla vytvořit sociální mechanismy, které budou směřovat k vyvážení dvou aspektů socializace, a to individualizačně automatizujícího aspektu socializace, který směřuje k rozvoji jedinečnosti osobnosti, a sociálně integrativního aspektu socializace, který usiluje o uchování společnosti. Vyváženost obou cílů socializace je Zdeňkem Helusem označována jako personalizace, která je považována za socializaci funkční.³⁴

Rodina je vymežována jako malá, neformální, primární skupina.³⁵ Rodina je místem, v němž se vytváří osobnost jedince od narození. Rozlišujeme přitom rodinu orientační neboli výchozí, do níž se jedinec rodí a s níž většinou zůstává v kontaktu

³¹ Havlík, Radomír. *Úvod do sociologie*. 4. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002, s. 44-45

³² Havlík, Radomír, Koťa, Jaroslav. *Sociologie výchovy a školy*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 43

³³ Helus, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007, s. 87-88

³⁴ Helus, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007, s. 84-86

³⁵ Reichel, Jiří. *Kapitoly systematické sociologie*. 2. přepracované a doplněné vyd. Praha: Grada, 2008, s. 178-179

po celý svůj život, a rodinu reprodukční, kterou jedinec v průběhu svého života může založit.³⁶ V rodině probíhá primární socializace, v jejímž rámci si jedinec osvojuje základní kulturní návyky, mateřský jazyk, další formy sociální komunikace, sociální role a normy. Pro primární socializaci je charakteristické, že je jedinec závislý na socializátorovi a že ho k němu pojí silné emocionální vazby, proto jsou předávané hodnoty a normy jedincem silně zvnitřněny.³⁷ Rodina je prvním socializačním prostředím, které dítěti zprostředkovává pravidla společenského uspořádání. Tato primární skupina plní v životě jedince mnoho významných funkcí. Kromě funkce biologicko-reprodukční, emocionální a ekonomické, je to i funkce socializační a výchovná.³⁸ Jiří Reichel poukazuje na několik dimenzí socializační funkce. V rámci funkce sociálně-reprodukční se jedná o učení se sociálním rolím, přebírání společenských hodnot a norem, čímž se zajišťuje kontinuita společnosti, dochází tak k uchování hodnotově-normativních systémů, sociálních kontrolních mechanismů a sociálních struktur. Osvojování si kultury své země vystihuje funkce kulturně-reprodukční. Rodinná socializace má dále jedince vést k formování osobnosti jedince, jejíž součástí se stane systém pravidel platných v určité společnosti. Dále je to dimenze profesionalizace, kterou ale spíše vykonávají jiné instituce než rodina.³⁹

V této práci vycházíme z pojetí rodiny podle Iva Možného, podle kterého rodina vzniká narozením dítěte na rozdíl od domácností, které mohou tvořit lidé stejného pohlaví, opačného pohlaví nebo větší skupina osob, které jsou pokrevně příbuzné či nikoliv.⁴⁰ Současná česká rodina je charakterizována jako nukleární rodina, která je tvořena dvěma generacemi, a to rodiči a jejich dětmi, a jako rodina neolokální, tzn., že manželský pár se nestěhuje do domácnosti svého manžela nebo manželky, ale zakládá svou vlastní domácnost.⁴¹

Další institucí, která se podílí na socializaci jedince, je škola, ve které téměř každý člověk musí strávit v České republice alespoň devět let svého života. I když

³⁶ Havlík, Radomír, Koťa, Jaroslav. *Sociologie výchovy a školy*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 67

³⁷ Reichel, Jiří. *Kapitoly systematické sociologie*. 2. přepracované a doplněné vyd. Praha: Grada, 2008, s. 162-163

³⁸ Havlík, Radomír, Koťa, Jaroslav. *Sociologie výchovy a školy*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 68

³⁹ Reichel, Jiří. *Kapitoly systematické sociologie*. 2. přepracované a doplněné vyd. Praha: Grada, 2008, s. 163-164, 182-186

⁴⁰ Možný, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: SLON, 2006, s. 18-19

⁴¹ Možný, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: SLON, 2006, s. 252

ale školu opustíme, tak s ní většinou do kontaktu přicházíme prostřednictvím dalších generací, ale i dalších socializačních činitelů, jako jsou například média. Na rozdíl od rodiny školu budeme chápat jako instituci pro řízenou socializaci, tzn., že dochází k systematické reprodukci sociálního a kulturního světa dané společnosti. To má napomáhat orientaci a rozvoji žáků a studentů a usnadnění interiorizace hodnot a norem dané společnosti.⁴² Škola jako instituce podílející se na socializaci dětí je charakterizována na rozdíl od rodiny sekundární socializací, která se nevyznačuje silným citovým poutem k socializátorovi, jenž může být zaměnitelný. Školní socializace se na rozdíl od socializace rodinné vyznačuje instrumentálními vztahy, neboť vztahy nejsou cílem, ale prostředkem k dosažení cílů.⁴³ Sekundární socializace zahrnuje procesy, které člověku otevírají cestu do nových oblastí společnosti, zároveň veškeré formální procesy sekundární socializace vycházejí z toho, že jedinec si osvojil základní hodnoty a normy v rámci socializace primární.⁴⁴

Stejně jako rodina, tak i škola plní v životě člověka různé funkce, z nichž jednou je funkce socializační. Školní socializace v sobě zahrnuje veškeré aspekty socializace, jak o nich i v případě rodiny hovoří Reichel. Sekundární socializace zajišťovaná školou v rámci sociálně-reprodukční funkce předává sociální normy a vede jedince k osvojování si sociálních norem, tedy očekávaným jednáním, která jsou spojena s určitou sociální pozicí člověka. Náplní kulturně-reprodukční funkce je seznamovat jedince s kulturou dané země. Škola by rovněž měla napomáhat k utváření jedinečné osobnosti člověka, ale jako instituce spíše sleduje naplnění obecných zájmů společnosti, které vedou k její kontinuitě. Na rozdíl od rodiny má ale škola větší význam v oblasti profesionalizace, neboť v moderních společnostech mnohé funkce tradiční rodiny převzaly státní instituce, tedy i škola, která by žákům měla předat základní socioprofesionální kompetence.⁴⁵

Jak rodina, tak škola jako významní socializační činitelé se podílejí na transmisi kultury, jejíž trvání je zajištěno kontinuálním předáváním hodnot,

⁴² Helus, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007, s. 185

⁴³ Reichel, Jiří. *Kapitoly systematické sociologie*. 2. přepracované a doplněné vyd. Praha: Grada, 2008, s. 163

⁴⁴ Havlík, Radomír, Koča, Jaroslav. *Sociologie výchovy a školy*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 152

⁴⁵ Reichel, Jiří. *Kapitoly systematické sociologie*. 2. přepracované a doplněné vyd. Praha: Grada, 2008, s. 161, 185-186

sociálních norem, představ a postojů dalším generacím v procesu primární a sekundární socializace.⁴⁶ Proces socializace se vztahuje nejenom k minulosti, neboť by měl uchovávat určité hodnoty, a tím chránit svět i jedince, ale také směřuje k budoucnosti, protože by měl uvádět do světa i to nové, ale tak aby došlo k rovnováze mezi pokračováním starého a otevřeností k novému.⁴⁷

1.2 Genderová socializace

Některé rozdíly mezi muži a ženami jsou dány biologicky, ale jiné si osvojujeme v průběhu socializace, a vlivem působení sociálního a kulturního prostředí na jedince můžou být biologicky determinované rozdíly u mužů a žen posilovány nebo zmenšovány. To spočívá v tom, jakým zkušenostem se v průběhu výchovy a interakce příslušníkům opačného pohlaví dostane.⁴⁸ Lidé většinou uvažují tak, že sociální rozdílnost mezi muži a ženami vychází z biologického pohlaví představující objektivní skutečnost.⁴⁹ Genderová socializace a biologické dispozice spolupůsobí od okamžiku narození, proto je obtížné určit, do jaké míry se vrozené podílí na tom, co si jedinec osvojí v průběhu učení se genderu.⁵⁰

V průběhu socializace člověk také nalézá svou identitu, tedy poznání toho „kdo jsem“, socializace tak nesměřuje jen k předávání sociálních rolí a norem, ale také k ustanovení identity jedince.⁵¹ Součástí celkové identity jedince je i identita genderová, která je vymezována jako subjektivní pocit femininity nebo maskulinity, jejichž základem je genderově-pohlavní systém v určité společnosti.⁵² Michael

⁴⁶ Štech, Stanislav. Vývoj poznatků o vztahu rodiny a školy. *Československá psychologie*, 1997, roč. 41, č. 6, s. 488

⁴⁷ Štech, Stanislav. Vývoj poznatků o vztahu rodiny a školy. *Československá psychologie*, 1997, roč. 41, č. 6, s. 488

⁴⁸ Janošová, Pavlína. *Dívčí a chlapecká identita: Vývoj a úskalí*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 26

⁴⁹ Smetáčková, Irena. Gender a osobnost člověka. In Smetáčková, Irena, Vlková, Klára (eds.). *Gender ve škole: Příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na základních a středních školách*. 1. vyd. Praha: Otevřená společnost, 2005, s. 18

⁵⁰ Janošová, Pavlína. *Dívčí a chlapecká identita: Vývoj a úskalí*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 26

⁵¹ Nakonečný, Milan. *Úvod do psychologie*. 1. vyd. Praha: Academia, 2003, s. 123

⁵² Valdřová, Jana. *Gender a společnost: Vysokoškolská učebnice pro nesociologické směry magisterských a bakalářských studií*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2006, s. 7

Kimmel ale upozorňuje na skutečnost, že neexistuje jednoduchá definice femininity a maskulinity, neboť pojetí genderu se mění napříč kulturami, v historickém čase a mezi ženami a muži jedné kultury. Femininita a maskulinita tak nejsou univerzální, proto navrhuje, abychom hovořili o femininitách a maskulinitách. Tato pluralita pojetí ale není rovnocenná, protože ve společnosti se určitá definice stane modelem, vůči kterému jsou muži a ženy poměřováni.⁵³ Pro muže je takovou normou hegemonní maskulinita, která je v západní kultuře spojována s racionalitou, výkonností v zaměstnání, vyhýbání se emocionálnímu chování, konkurenceschopností a s heterosexuální. Ženy jsou posuzovány vůči preferované femininitě, která vyzdvihuje poddajnost, atraktivitu, citlivost a péči o druhé.⁵⁴

Do určité míry je vnějším vyjádřením genderové identity genderová role.⁵⁵ Vymezuje souhrn očekávaných jednání jedince jako muže nebo ženy, platná pravidla pro chování a jednání mužů a žen a hodnoty, povinnosti a odpovědnosti, které jsou mužům a ženám v určité kultuře a období připisovány.⁵⁶ Přijatá genderová role poukazuje na to, kým se jedinec cítí být a jak chce být vnímán druhými. Není jen manifestací jedincova prožívání jako muže nebo ženy, ale vypovídá i o míře konformity jedince se společenskými očekáváními jeho role jako muže nebo ženy.⁵⁷

V průběhu socializace si člověk osvojuje stereotypy. Slovo stereotyp pochází z řeckých slov stereos (pevný) a topos (ráz). Představují velmi stabilní prvek ve vědomí, tedy psychický a sociální mechanismus, který usměrňuje vnímání a hodnocení určitých jevů. Stereotypy mají vliv na názory, mínění, postoje a chování. Termín stereotyp poprvé použil v roce 1922 americký novinář Walter Lippman, který tímto pojmem označoval ustrnulé představy, které jsou obvykle získávány z jiných zdrojů než z naší vlastní zkušenosti. Stereotypy mají často iracionální povahu, a proto se těžko vyvracejí logickými argumenty, obvykle zjednodušují

⁵³ Kimmel, Michael S. *The Gendered Society*. New York: Oxford University Press, 2000, s. 10-11

⁵⁴ Valdřová, Jana. *Gender a společnost: Vysokoškolská učebnice pro nesociologické směry magisterských a bakalářských studií*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2006, s. 9-10

⁵⁵ Janošová, Pavlína. *Dívčí a chlapecká identita: Vývoj a úskalí*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 41

⁵⁶ Valdřová, Jana. *Gender a společnost: Vysokoškolská učebnice pro nesociologické směry magisterských a bakalářských studií*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2006, s. 11

⁵⁷ Janošová, Pavlína. *Dívčí a chlapecká identita: Vývoj a úskalí*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 41-42

skutečnost a složitost objektivní reality. Emocionálnost, iracionalita a zjednodušení objektivní reality jsou prvky stereotypů, které jsou využívány v propagandě.⁵⁸ I když jsou stereotypy zdrojem jistých omezení, tak nám napomáhají orientovat se v sociální realitě, neboť šetří čas, který bychom věnovali poznávání.⁵⁹ Jedním typem stereotypů jsou i stereotypy genderové, které se týkají osobnostních a fyzických vlastností mužů a žen, mužských a ženských sociálních rolí, schopností, zaměstnání a sexuality.⁶⁰ Genderové stereotypy v kultuře západních zemí spojují maskulinitu s vnějším prostorem, veřejným životem, aktivitou, statečností, racionalitou, zatímco femininita je asociována s vnitřním prostorem, domácím životem, pasivitou, emocionalitou, orientací na rodinu a s pomocí druhým lidem. Muž je tradičně spojován se sociální rolí živitele rodiny a žena se sociální rolí hospodyně a pečovatelky o děti a druhé.⁶¹

Tradiční udržování genderových stereotypů, které muže vztahuje k instrumentálním znakům a ženy k expresivním, je podle Zuzany Kiczkové spojeno se strukturální změnou v moderní společnosti, a to konstituováním veřejné a soukromé sféry, kterému odpovídala genderová dělba práce. To souviselo s procesem industrializace a vznikem měšťanské rodiny. Veřejná sféra byla spojována s muži, placenou prací, uměním apod., zatímco soukromá sféra náležela ženě a byla spojována s rodinou, domácností a intimitou. Podle Kiczkové se tyto genderové stereotypy udržují i v současné společnosti moderním sexismem, který sice přiznává, že ženy to mají těžké, ale velebí ženské stereotypy, které chápe pozitivně. Proto jsou ženy, které se přidržují stereotypu pečovatelky hodnoceny jako dobré na rozdíl od kariéristek, které pro svou kariéru zanedbávají rodinu.⁶² Genderové stereotypy racionality a emocionality se udržují tím, že veřejná sféra je spojována s rozumem, který je vnímán jako typicky mužská vlastnost, a soukromá sféra s emocemi spojovanými s ženami. Základními znaky veřejné sféry jsou

⁵⁸ Linhart, Jiří, Vodáková, Alena et al. *Velký sociologický slovník sv. 2 P-Ž*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996, s. 1229-1230

⁵⁹ Janošová, Pavlína. *Dívčí a chlapecká identita: Vývoj a úskalí*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 27

⁶⁰ Lippa, Richard A. *Pohlaví: Příroda a výchova*. 1. vyd. Praha: Academia, 2009, s. 164

⁶¹ Valdřová, Jana. *Gender a společnost: Vysokoškolská učebnice pro nesociologické směry magisterských a bakalářských studií*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2006, s. 8

⁶² Kiczková, Zuzana. Kategorie veřejného a soukromého při analýze mocenské asymetrie rodov. Retrospektivy a perspektivy. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2011, roč. 12, č. 1, s. 14-15

produkce spojená s efektivitou a ziskem, peněžními vztahy, placenou prací a racionalizací, která se omezuje na předměty výměny, kalkulu a kontroly. Soukromá sféra je asociována s reprodukcí, starostlivostí, péčí a výchovou. Je pro ni typická hodnotová racionalita, která na rozdíl od účelové racionality veřejného prostoru nevyjadřuje vztahy v peněžních hodnotách.⁶³

V procesu genderové socializace si jedinec osvojuje genderové stereotypy své kultury, dále přijímá, odmítá či modifikuje genderové role a vytváří si genderovou identitu. Tu Pavlína Janošová odlišuje od jádrové pohlavní identity, kterou vymezuje jako emoční shodu s příslušností k femininitě či maskulinitě. Jádrová pohlavní identita má na rozdíl od genderové identity biologický základ, a proto ji nelze změnit.⁶⁴ V následujícím textu se tak budeme věnovat rozdílu mezi pohlavím a genderem.

1.3 Pohlaví a gender

Pohlaví a gender spolu úzce souvisejí, neboť jak Ann Oakley říká, každá společnost při vymezení genderu vychází z biologického pohlaví. Zatímco se ale různé kultury většinou shodují na vymezení muže a ženy z biologického hlediska, tak v případě genderu většinou dochází k odlišnému pojetí, ačkoliv je každá společnost přesvědčena o tom, že její vymezení genderu odpovídá rozdílům biologického pohlaví. V této práci budeme vycházet z rozdílu mezi pohlavím a genderem tak, jak ho chápe Ann Oakley. Pohlaví je nahlíženo jako pojem biologický, gender jako psychologicko-kulturní termín. Podle Oakley je gender určen sociální situací, tzn. souhrnem vlastností, chováním, způsobem řeči, oblečením a dalšími sociálními a kulturními charakteristikami. Gender je neustále na rozdíl od pohlaví viditelný.⁶⁵

Gender je chápán jako kategorie, která vymezuje sociální a kulturní charakteristiky femininity a maskulinity. Existují ale různá paradigmatata, která vysvětlují, proč se určité sociálně-kulturní charakteristiky spojují s představou

⁶³ Kiczková, Zuzana. Kategorie veřejného a súkromného pri analýze mocenskej asymetrie rodov. Retrospektívy a perspektívy. *Gender, rovné príležitosti, výzkum*, 2011, roč. 12, č. 1, s. 17-18

⁶⁴ Janošová, Pavlína. *Dívčí a chlapecká identita: Vývoj a úskalí*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 43

⁶⁵ Oakley, Ann. *Pohlaví, gender, společnost*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000, s. 121-123

typického muže a ženy. Na jednotlivá paradigmatata se podíváme v následujících podkapitolách.

1.3.1 Gender z pohledu biologického esencialismu

Teorie biologického esencialismu zahrnující evoluční, genetické a hormonální teorie a teorie zkoumající rozdíly nervového systému mužů a žen,⁶⁶ předpokládají, že vrozené biologické rozdíly mezi muži a ženami jsou příčinou rozdílů mezi mužským a ženským chováním, které vede k určitému uspořádání společnosti.⁶⁷

K evolučním teoriím vysvětlujících odlišné chování mužů a žen například patří sociobiologie, jejímž zakladatelem je Edward O. Wilson. Podle Wilsona, jak uvádí Kimmel, se lidé stejně jako jiné organismy řídí biologickými principy a veškeré rozdíly v chování vycházejí z evolučního vývoje, který je pod tlakem evolučního výběru. Biologické rozdíly jsou základem pro sociální a politické uspořádání společnosti.⁶⁸ Wilson například tvrdí, že ženy na rozdíl od mužů více pečují o ostatní, protože to vychází z evolučního vývoje hominidů, během kterého ženy nesly odpovědnost za péči, nošení, poskytování potravy svým potomkům. Muži jsou agresivnější a mají lepší vizuálně-prostorovou orientaci jako důsledek toho, že chodili na lov a bojovali.⁶⁹ Někteří kritikové sociobiologie ale tvrdí, že neexistuje žádný důkaz v genetické výbavě pro vznik náboženství, války, spolupráce a že argumenty pro vytvoření sociálních institucí založené na přírodním výběru nemohou být testovány.⁷⁰

1.3.2 Gender z pohledu sociálních a psychologických teorií

Teorie vycházející z biologického esencialismu nepovažují za příčinu rozdílů mezi maskulinitou a feminitou vlivy sociálního a kulturního prostředí, ale biologicky dané rozdíly, které jsou vrozené a jsou dány geneticky.⁷¹ Osoby, u nichž ale nedochází k souladu mezi chromozomálním, hormonálním, a genitálním

⁶⁶ Lippa, Richard A. *Pohlaví: Příroda a výchova*. 1. vyd. Praha: Academia, 2009, s. 152

⁶⁷ Kimmel, Michael S. *The Gendered Society*. New York: Oxford University Press, 2000, s. 47

⁶⁸ Kimmel, Michael S. *The Gendered Society*. New York: Oxford University Press, 2000, s. 25

⁶⁹ Lippa, Richard A. *Pohlaví: Příroda a výchova*. 1. vyd. Praha: Academia, 2009, s. 131

⁷⁰ Kimmel, Michael S. *The Gendered Society*. New York: Oxford University Press, 2000, s. 28

⁷¹ Lippa, Richard A. *Pohlaví: Příroda a výchova*. 1. vyd. Praha: Academia, 2009, s. 153

pohlavím, dokládají, že příslušnost k genderu není jen záležitostí biologickou, ale že dochází k vzájemné interakci mezi vrozenými a sociálními faktory.⁷² Sociální a psychologické přístupy na rozdíl od biologického esencialismu spatřují rozdíly v maskulinitě a femininitě jako osvojené v průběhu vývoje jedince. Tyto teorie představují odlišné koncepty, ale shodují se ve zdůrazňování procesu učení a působení sociálních a kulturních vlivů jako významných činitelů při osvojování si genderu.⁷³ V následující části textu pozornost bude věnována některým psychoanalytickým teoriím, teoriím sociálním a sociálně-psychologickým. Především se zaměříme na teorii Sandry Bem, v jejímž konceptu osvojování si genderové identity se propojuje aktivní přístup jedince a působení vlivů kultury v podobě tří genderových optických skel, a to biologického esencialismu, genderové polarizace a androcentrismu.⁷⁴

1.3.2.1 Psychoanalytické teorie

Nejnámější psychoanalytickou teorií objasňující osvojování si genderu je teorie Sigmunda Freuda, která je založena na procesu identifikace.⁷⁵ K vytváření genderové identity dochází podle Freuda ve třetím stádiu psychosexuálního vývoje označovaného jako falické období, v němž dochází k nastolení oidipovského komplexu. U chlapce se v tomto období stává objektem lásky matka, ale protože se chlapec obává autority svého otce, jenž vyvolává kastrální úzkost, chlapec se identifikuje se svým otcem v naději, že si v budoucnu najde stejně dobrou ženu, jako je jeho matka. U dívky je sexuálním objektem také matka, dívka se ale od matky vzdaluje z jiného důvodu než chlapec. Příčinou je závist penisu, neboť když si dívka všimne své anatomické nedostatečnosti, viní za ni matku, která má stejný

⁷² Smetáčková, Irena. Gender a osobnost člověka. In Smetáčková, Irena, Vlková, Klára (eds.). *Gender ve škole: Příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na základních a středních školách*. 1. vyd. Praha: Otevřená společnost, 2005, s. 18

⁷³ Smetáčková, Irena. Gender a osobnost člověka. In Smetáčková, Irena, Vlková, Klára (eds.). *Gender ve škole: Příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na základních a středních školách*. 1. vyd. Praha: Otevřená společnost, 2005, s. 20

⁷⁴ Bem, Sandra Lipsitz. *The Lenses of Gender: Transforming the Debate on Sexual Inequality*. New Haven: Yale University Press, 1993, s. 2

⁷⁵ Renzetti, Claire M., Curran, Daniel J. *Ženy, muži a společnost*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2003, s. 94

defekt jako dcera. Dívka objektem své lásky učiní otce, který je symbolicky zdrojem toho, co si dívka přeje získat. Později se symbolicky nahrazením penisu stává ženin syn. Zároveň dochází u dívky k posunu od aktivity milovat k pasivnímu stavu být milována. Zatímco u dívky můžeme mluvit o reálné kastraci, protože považuje svůj anatomický nedostatek za kastraci, tak u chlapce hovoříme o symbolické kastraci, která je předpokladem vyřešení oidipovského komplexu, ale u dívky je kastrální úzkost příčinou objevení se oidipovského komplexu. Freud přisuzuje menší ženský cit pro právo, unášení se něžnými nebo nepřátelskými city tomu, že dívka na rozdíl od chlapce není vystavena reálné hrozbě kastrální úzkosti, protože u ní již ke kastraci došlo. V důsledku toho si nemůže plně zvnitřnit kulturně-morální hodnoty společnosti, protože u ní není přítomen strach z kastrace. Její svědomí tak nahrazuje autorita otce, kterému je podřízena. To vysvětluje podřízenost žen mužům,⁷⁶ která od podřízení se otci přechází na podřízení se manželovi, který zajišťuje rodinu ekonomicky, zatímco ženám náleží sféra reprodukce.⁷⁷

Jiným psychoanalytickým vysvětlením vzniku genderového já (self) podává feministická teoretička Nancy Chodorow. Na rozdíl od Freuda tvrdí, že genderová identita se vytváří už v předoidipovském období. Na počátku vývoje se dítě cítí být propojeno se světem a s matkou, postupně dochází k narušování mateřské symbiózy. Podle Chodorow k diferenciaci nemusí dojít prostřednictvím individuace, kdy jedinec bude odmítat druhé, ale prostřednictvím uchování spojení s druhými, tedy zvláštním spojením s ostatními. Proces diferenciaci ale probíhá jinak u chlapců a jinak u dívek. Chlapci si vytvářejí svou genderovou identitu negací, vymezením se proti ženskému subjektu. U dívek se genderová identita utváří kontinuitou jednoty s matkou a ztotožněním se s ní. Odlišná diferenciaci je založena na rozdílném chování matky vůči synům a dcerám. Vytváření genderové identity u chlapců zdůvodňuje, proč vymezují hranice mezi sebou a ostatními, proč odmítají závislost a emocionalitu. Problematičnost maskulinity má psychologický původ, femininity původ kulturní, protože v patriarchální společnosti je ženství a

⁷⁶ Teorie Sigmunda Freuda podle: Barša, Pavel. *Panství člověka a touha ženy: Feminismus mezi psychoanalýzou a poststrukturalismem*. 1. vyd. Praha: SLON, 2002, s. 58-63

⁷⁷ Teorie Sigmunda Freuda podle: Barša, Pavel. *Panství člověka a touha ženy: Feminismus mezi psychoanalýzou a poststrukturalismem*. 1. vyd. Praha: SLON, 2002, s. 69

mateřství připisována nízká hodnota. Kulturní představa, že muži náleží veřejná sféra a že žena by měla být správnou matkou, vede k tomu, že dívky popírají svou autonomii, aby mohly pečovat o další generace, ale chlapci se vymezují proti mateřské symbióze, aby si vytvořili svou samostatnost. Podle Chodorow lze reprodukci stereotypu ženy jako sebeobětující matky vyřešit sdíleným rodičovstvím, kdy muž bude participovat na péči o rodinu, a tím umožní rozvoj autonomie ženy. To povede k tomu, že chlapci si už nebudou muset vytvářet maskulinní genderovou identitu popřením propojení s matkou.⁷⁸

Podle Freuda je oidipovský komplex neměnným základem lidské kultury stejně jako patriarchální rodina. Nancy Chodorow se přiklání k myšlence androgynní společnosti, v níž by se maskulinní a femininní znaky nevyklučovaly.⁷⁹ Teorie identifikace je kritizována za to, že proces ztotožňování nemůžeme objektivně ověřit, protože k němu dochází podvědomě. Psychoanalytické interpretační metody jsou subjektivní, takže nemůžeme říci, zda odpovídají skutečnosti, nebo jen odrážejí psychoanalytikovo očekávání. Teorie Nancy Chodorow je kritizována za částečně empiricky neověřitelnou, protože každý psychoanalytik může získaná fakta vykládat rozdílně. Další kritiky říkají, že zkoumaný vzorek pacientů není reprezentativní, protože představuje lidi, kteří procházeli krizemi a vyhledávali pomoc Chodorow.⁸⁰

1.3.2.2 Sociální a sociálně-psychologické teorie

Sociální a sociálně psychologické teorie se zabývají vlivem sociálního a kulturního prostředí a učení na rozdíly mezi maskulinitou a feminitou.⁸¹ Podle teorií sociálního učení je genderová identita naučená prostřednictvím mechanismů sociálního učení, jako je teorie odměn a trestů, imitace a anticipace (očekávání).⁸² Teorii sociálního učení rozvinul například představitel behaviorismu Albert

⁷⁸ Teorie Nancy Chodorow podle: Barša, Pavel. *Panství člověka a touha ženy: Feminismus mezi psychoanalýzou a poststrukturalismem*. 1. vyd. Praha: SLON, 2002, s. 127-134

⁷⁹ Barša, Pavel. *Panství člověka a touha ženy: Feminismus mezi psychoanalýzou a poststrukturalismem*. 1. vyd. Praha: SLON, 2002, s. 134

⁸⁰ Renzetti, Claire M., Curran, Daniel J. *Ženy, muži a společnost*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2003, s. 95-97

⁸¹ Lippa, Richard A. *Pohlaví: Příroda a výchova*. 1. vyd. Praha: Academia, 2009, s. 161

⁸² Lippa, Richard A. *Pohlaví: Příroda a výchova*. 1. vyd. Praha: Academia, 2009, s. 153

Bandura, který hovořil o diferenciálním zpevnování, podle kterého jsou upevnovány ty způsoby chování, které jsou odměněny, zatímco chování, které bylo potrestáno, je většinou odmítnuto.⁸³ Podle této teorie jsou ženy a muži za své chování odměňováni a trestáni za jiné způsoby chování netypické pro maskulinní či femininní chování.⁸⁴ Podle Bandury k posílení nebo odmítnutí určitého způsobu chování nemusí dojít jen na základě potrestání či odměnění jedince, jehož chování je posuzováno, ale lidé také modifikují své chování podle pozorování toho, zda určité chování druhých lidí bylo odměněno či potrestáno. V tomto případě Bandura hovořil o zástupném zpevnování. Dále se jedinec může učit maskulinním nebo femininním rolím prostřednictvím modelování (imitace, napodobování).⁸⁵ Imitace se chápe jako projev chování získaný na základě pozorování, zatímco identifikace jako hluboké ztotožnění. Dítě se například přesně neztotožní s chováním svého otce, ale chová se podle toho, jak by se podle něho jeho otec choval v jeho věku.⁸⁶ Dále Bandura hovořil o očekávání sebe-účinnosti, kdy jedinec anticipuje zvládnutí nějakého úkolu podle svých schopností. Toto očekávání rozhoduje o způsobu chování jedince. Pokud se jedinec domnívá, že nezvládne úkol vykonat, pak může ztratit motivaci.⁸⁷ Teorie sociálního učení může vysvětlovat, jak si muži a ženy osvojují maskulinní nebo femininní chování, a proč jsou někteří jedinci maskulinnější či femininnější než jiní. To je dáno tím, že někteří jedinci napodobují vzory, které jsou maskulinnější či femininnější.⁸⁸ Teorie sociálního učení je kritizována za to, že lidé vždy nemusí napodobovat jedince stejného pohlaví, protože imitace určitého vzoru může být ovlivněna jinými faktory, jako je například moc. Dalším nedostatkem teorie sociálního učení je, že chápe jedince jako pasivního příjemce podnětů, na něž má tendenci reagovat určitým naučeným způsobem.⁸⁹

Sociálně-psychologické teorie objasňující původ genderové identity představuje například teorie sociálních rolí Alice Eagly a sebenaplňující se

⁸³ Nakonečný, Milan. *Sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: Academia, 1999, s. 59

⁸⁴ Lippa, Richard A. *Pohlaví: Příroda a výchova*. 1. vyd. Praha: Academia, 2009, s. 154-155

⁸⁵ Nakonečný, Milan. *Sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: Academia, 1999, s. 60

⁸⁶ Nakonečný, Milan. *Sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: Academia, 1999, s. 65

⁸⁷ Nakonečný, Milan. *Sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: Academia, 1999, s. 64-65

⁸⁸ Lippa, Richard A. *Pohlaví: Příroda a výchova*. 1. vyd. Praha: Academia, 2009, s. 155-156

⁸⁹ Renzetti, Claire M., Curran, Daniel J. *Ženy, muži a společnost*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2003, s. 100

proroctví Roberta K. Mertona. Podle teorie sociálních rolí vedou sociální role mužů a žen k vytváření genderových stereotypů, tedy zjednodušujících představ o určité kategorii, v tomto případě o kategorii mužů a žen, například skutečnost, že ženy se spíše zabývají výchovou dětí než muži, vede k vytvoření stereotypu, že ženy jsou starostlivější než muži. Podle této teorie můžeme změnit chování mužů a žen a genderové stereotypy proměnou sociálních rolí, které tradičně zastávají muži nebo ženy.⁹⁰

Teorie sebenaplňujícího proroctví byla vypracována Robertem K. Mertonem. Vychází z Thomasova teorému, podle něhož definováním situací jako reálných se tyto situace stávají reálnými ve svých důsledcích. Merton říká, že nereagujeme jen na objektivní charakteristiky určité situace, ale i na význam, který jí připisujeme. Sebenaplňující se proroctví spočívá na takové definici situace, která způsobí chování, které situaci učiní pravdivou.⁹¹ To může být převedeno i na genderové stereotypy, pokud například vyučující uvěří, že chlapci jsou nadanější na matematiku, pak se můžou chlapcům více než dívkám věnovat v hodinách matematiky a odpovídat na jejich dotazy.⁹²

1.3.3 Kognitivní teorie

Kognitivistické přístupy se zaměřují na mentální reprezentace skutečnosti pomocí symbolů, schémat, představ, plánů apod. Při tvorbě těchto mentálních reprezentací se ale často odhlíží od afektivního a kulturně-historického kontextu, čímž dochází k zjednodušení.⁹³ Kognitivní přístupy se zabývají sociální kognicí neboli sociálním zpracováním informací, kdy jsou smyslová data přeměňována na sociální schéma ať už jednotlivých osob, nebo sociálních událostí.⁹⁴ Sociální kognice se věnuje porozumění sociálnímu světu v podobě sociálních schémat, která jsou umožněna sociální zkušeností a sociálním učením. Jedinec se pomocí kognitivních schémat orientuje ve světě, snaží se s jejich pomocí porozumět situacím, reagovat na ně a očekávat důsledky vyplývající z určitého jednání v těchto

⁹⁰ Lippa, Richard A. *Pohlaví: Příroda a výchova*. 1. vyd. Praha: Academia, 2009, s. 164-166

⁹¹ Merton, Robert K. *Studie ze sociologické teorie*. 2. vyd. Praha: SLON, 2007, s. 196-199

⁹² Lippa, Richard A. *Pohlaví: Příroda a výchova*. 1. vyd. Praha: Academia, 2009, s. 166-167

⁹³ Nakonečný, Milan. *Úvod do psychologie*. 1. vyd. Praha: Academia, 2003, s. 63

⁹⁴ Nakonečný, Milan. *Sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: Academia, 1999, s. 81

situacích.⁹⁵ Jednou z kategorií pomocí níž můžeme kategorizovat svět kolem nás je i gender. Kritici kognitivních teorií ale upozorňují na skutečnost, že ne všichni lidé si vytvářejí schémata na základě kategorie genderu a že kognitivní teorie opomíjejí roli kultury, která ovlivňuje to, jak budeme organizovat svět kolem nás. Není to tedy jen jedinec, který si vytváří významy sociálních situací, do nichž vstupuje, ale tyto interpretace jsou ovlivněny i kulturou. Na tuto skutečnost upozornila Sandra Bem.⁹⁶

1.3.3.1 Enkulturační teorie genderových skel Sandry Bem

Enkulturační teorie genderových skel zahrnuje tyto teoretické přístupy. Přístup socializačních teorií, které tvrdí, že dospělý muž a žena jsou produktem setkání dítěte s kulturou. Přístup psychodynamických teorií, podle nichž osobnost dospělého jedince obsahuje potlačené touhy a psychické konflikty, podle toho, jak socializace usměrňuje dětské přirozené pudy. Přístup teorií zabývajících se konstrukcí identity, které nepovažují dítě jen za pasivní objekt kulturního působení, ale jak dítě, tak dospělého chápou jako aktivního činitele, který vytváří význam sociálních událostí a sama sebe. Pohled sociálně-strukturálních teorií, které nenahlízejí na identitu jedinců podle toho, kým jsou uvnitř, ale podle jejich současného sociálního statusu a moci, které do určité míry udávají, kým lidé jsou. Bem čerpá z těchto teoretických vhlédů a zároveň umísťuje jedince do sociálního a historického kontextu, který zahrnuje genderová skla.⁹⁷

Podle teorie genderového schématu si děti zvnitřňují genderová skla. Bem hovoří o třech genderových sklech, která ovlivňují, jak lidé vnímají a rozumí sociální realitě, a také vytvářejí podobu materiálních věcí, které samy konstruují sociální realitu. Prvním genderovým sklem je androcentrismus, který považuje muže za nadřazenější ženám a který definuje muže a mužskou zkušenost jako neutrální normu, od níž je odvozena zkušenost ženská. Druhým genderovým sklem je genderová polarizace, která vnímá muže a ženy jako odlišné a na základě této

⁹⁵ Nakonečný, Milan. *Sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: Academia, 1999, s. 95

⁹⁶ Renzetti, Claire M., Curran, Daniel J. *Ženy, muži a společnost*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2003, s. 102

⁹⁷ Bem, Sandra Lipsitz. *The Lenses of Gender: Transforming the Debate on Sexual Inequality*. New Haven: Yale University Press, 1993, s. 137-138

odlišnosti organizuje sociální a kulturní svět, jako jsou například typické femininní a maskulinní sociální role. Třetí genderové sklo biologický esencialismus racionalizuje a legitimizuje obě předchozí genderová skla, protože je považuje za výsledek biologické přirozenosti mužů a žen. Bem nepopírá, že existují vrozené rozdíly mezi muži a ženami, ale tvrdí, že tyto vrozené odlišnosti závisí na jejich interpretaci určitou kulturou, která se vztahuje k historickému a současnému kontextu.⁹⁸

Podle Bem jsou genderová skla přenášena z kultury na jedince prostřednictvím institucionálního předprogramování jedincovy každodenní zkušenosti a předáváním implicitních ponaučení neboli metasdělení o tom, jaká skla kultura používá k organizaci sociální reality. Institucionalizované sociální praktiky zároveň předstrukturují každodenní zkušenosti a vysílají kulturní metasdělení, které nám implicitně říkají, co má hodnotu, jaké rozdíly mezi lidmi mají být zdůrazněny a jaké mají být přehlíženy.⁹⁹

Bem zdůrazňuje, že genderová identita jedince není jen ukončeným produktem neboli souhrnem maskulinních nebo femininních vlastností, ale je zároveň i procesem neboli způsobem vytváření reality, která konstituuje tyto vlastnosti.¹⁰⁰ Podle Bem jsou maskulinita a femininita kulturní skla, která polarizují realitu. Bem definuje svou teorii genderového schématu jako zvnitřnění si genderové polarizace dané kultury, kdy na základě klasifikace založené na genderu organizujeme sociální realitu. Maskulinita a femininita jsou kulturní konstrukty a genderově schematičtí lidé jsou jedinci, kteří si zvnitřnili genderovou polarizaci své kultury.¹⁰¹

V této práci budeme vycházet z enkulturační teorie genderových skel Sandry Bem, která tvrdí, že genderové stereotypy jsou reprodukovány nejenom jedincem, který by přikládal svůj vlastní význam sociálním situacím, ale že jsou tyto významy ovlivněny kulturou, ve které jedinec žije, a jejíž neviditelná kulturní skla si

⁹⁸ Bem, Sandra Lipsitz. *The Lenses of Gender: Transforming the Debate on Sexual Inequality*. New Haven: Yale University Press, 1993, s. 2-3

⁹⁹ Bem, Sandra Lipsitz. *The Lenses of Gender: Transforming the Debate on Sexual Inequality*. New Haven: Yale University Press, 1993, s. 139-141

¹⁰⁰ Bem, Sandra Lipsitz. *The Lenses of Gender: Transforming the Debate on Sexual Inequality*. New Haven: Yale University Press, 1993, s. 152

¹⁰¹ Bem, Sandra Lipsitz. *The Lenses of Gender: Transforming the Debate on Sexual Inequality*. New Haven: Yale University Press, 1993, s. 125-126

zvnitřňuje.¹⁰² Podle Bem je jedinec formován každodenními sociálními zkušenostmi, které vycházejí z institucionalizovaných sociálních praktik, které komunikují skrytá sdělení, která formují naši osobnost.¹⁰³ Pro účely naší práce vycházíme z této teorie z toho důvodu, že se snaží lépe postihnout komplexitu formování genderové identity, neboť se snaží zahrnout jak rovinu individuální, tak rovinu institucionální.¹⁰⁴

¹⁰² Bem, Sandra Lipsitz. *The Lenses of Gender: Transforming the Debate on Sexual Inequality*. New Haven: Yale University Press, 1993, s. 140

¹⁰³ Bem, Sandra Lipsitz. *The Lenses of Gender: Transforming the Debate on Sexual Inequality*. New Haven: Yale University Press, 1993, s. 139-142

¹⁰⁴ Pavlík, Petr. Gender: Úvod do problematiky. In Smetáčková, Irena (ed.). *Gender ve škole: Příručka pro budoucí i současné učitelky a učitele*. Praha: Otevřená společnost, o.p.s., 2006, s. 12

2. Nerovnosti na trhu práce v souvislosti s genderem

Nerovnosti na trhu práce mohou být dány různými příčinami. Lidé mohou být rozdělováni do různých kategorií, z nichž jsou některé znevýhodňovány kvůli příslušnosti k určitému etniku, náboženství, vzhledu, věku, sexuální orientaci a ekonomické pozici. Jedním z faktorů, který také může vytvářet nerovnosti na trhu práce je příslušnost k pohlaví.¹⁰⁵ Irene Padavic a Barbara Reskin uvádějí, že etnicita, věk a rasa, které mohou být příčinou nerovností na trhu práce, jsou sociálním konstruktem stejně jako gender, který poukazuje na klasifikaci, kterou konstruují jednající aktéři a která zveličuje biologické rozdíly mezi muži a ženami.¹⁰⁶ Gender tak poukazuje na rozdíly mezi pohlavími, které jsou sociálně konstruované.¹⁰⁷

Pracovní trh je v tržní ekonomice definován jako prostor, kde se kupuje a prodává práce. Vlastnosti pracovní síly jsou určeny nejenom vlastnostmi těch, kteří práci nabízejí, ale i souhrnem kulturních a sociálních očekávání, potřeb a práv.¹⁰⁸ Struktura trhu práce je tak v rámci kulturních a sociálních očekávání ovlivněna genderovou strukturou společnosti, která není determinována biologickým pohlavím, ale genderovými významy femininity a maskulinity tak, jak je společnost utváří, udržuje a přeměňuje. Genderová struktura společnosti se na trhu práce promítá do genderové segregace. Jedná se o segregaci placené práce, přičemž rozlišujeme horizontální a vertikální segregaci. Horizontální segregace představuje segregaci sektorů a zaměstnání, v nichž převažují muži, nebo ženy, v případě poměrně vyrovnaného počtu mužů a žen v jednotlivých sektorech nebo zaměstnáních hovoříme o integrovaných oblastech. Vertikální segregace označuje hierarchický rozměr trhu práce.¹⁰⁹ Jedná se o nižší finanční ohodnocení žen ve

¹⁰⁵ Padavic, Irene, Reskin, Barbara. *Women and Men at Work*. 2nd ed. Thousand Oaks: Pine Forge Press, 2002, s. 6

¹⁰⁶ Padavic, Irene, Reskin, Barbara. *Women and Men at Work*. 2nd ed. Thousand Oaks: Pine Forge Press, 2002, s. 3

¹⁰⁷ Padavic, Irene, Reskin, Barbara. *Women and Men at Work*. 2nd ed. Thousand Oaks: Pine Forge Press, 2002, s. 5

¹⁰⁸ Mareš, Petr. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. 3. upravené vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002, s. 54

¹⁰⁹ Křížková, Alena, Sloboda, Zdeněk. *Genderová segregace českého trhu práce: kvantitativní a kvalitativní obraz*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009, s. 13

stejně profesi a jejich nižší zastoupení v řídicích pozicích.¹¹⁰ Horizontální a vertikální segregace se do jisté míry prolínají, neboť rozsah segregace v sobě obsahuje segregaci oborů i jejich hierarchický rozměr.¹¹¹ Horizontální a vertikální segregace mohou mít negativní důsledek na strukturu trhu práce, jenž může znevýhodňovat muže a ženy. Stejný dopad může mít i androcentrická definice kariéry jako lineárního, nepřerušovaného procesu založeného na kumulaci pracovních zkušeností, vzdělání a potřebných sociálních vazeb.¹¹² Pojetí pracovní dráhy a kariéry jako lineárního, nepřerušovaného procesu je ideálem odvozeným od maskulinní normy, které odporuje cyklickému, rodinnému životu, kvůli kterému nejčastěji ženy přerušují svoji pracovní dráhu, která se tak stává nelineárním a přerušovaným procesem.¹¹³

Genderová struktura trhu práce může dopadat na ženy, které vstoupily do pro ženy atypických povolání a které se tak můžou setkat s jevem skleněného stropu, který poukazuje na bariéry, které ženám znemožňují, aby postupovaly v rámci hierarchického uspořádání na vyšší pracovní pozice. Pro muže pracující v zaměstnáních, v nichž převažují ženy, dochází k opačnému jevu, který je označován jako skleněný výtah, kdy muži v rámci takových zaměstnání většinou postupují velmi rychle na vyšší pracovní pozice.¹¹⁴

Za další strukturální nerovnost na trhu práce je považována feminizace zaměstnání. Jedná se o zaměstnání, v nichž z velké části převažují ženy, přičemž tato zaměstnání mohla být původně dominována muži.¹¹⁵ Dochází k odlišnému

¹¹⁰ Bartáková, Helena. Postavení žen na trhu práce v České republice a v dalších zemích Evropské unie. In Sirovátka, Tomáš et al. *Rodina, zaměstnání a sociální politika*. 1. vyd. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, 2006, s. 206

¹¹¹ Křížková, Alena, Sloboda, Zdeněk. *Genderová segregace českého trhu práce: kvantitativní a kvalitativní obraz*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009, s. 13

¹¹² Pavlík, Petr. Gender a trh práce. In Smetáčková, Irena, Vlková, Klára (eds.). *Gender ve škole: Příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na základních a středních školách*. 1. vyd. Praha: Otevřená společnost, 2005, s. 33

¹¹³ Křížková, Alena, Maříková, Hana et al. *Pracovní dráhy žen v České republice*. 1. vyd. Praha: SLON v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR, 2011, s. 22

¹¹⁴ Renzetti, Claire M., Curran, Daniel J. *Ženy, muži a společnost*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2003, s. 282

¹¹⁵ Padavic, Irene, Reskin, Barbara. *Women and Men at Work*. 2nd ed. Thousand Oaks: Pine Forge Press, 2002, s. 72

mzdovému ohodnocení zaměstnání srovnatelné kvalifikace a vykonané práce. To souvisí s nižší hodnotou připisovanou ženské pracovní síle.¹¹⁶

Genderové uspořádání společnosti, které se spolu s jinými faktory podílí na struktuře trhu práce, se může odrážet v nerovnostech, které mohou mít negativní důsledky nejenom pro pracovní sílu (muže a ženy), ale také pro efektivní fungování trhu práce. Genderová segregace trhu práce, maskulinní definice kariéry a feminizace některých zaměstnání se může odrážet v rozdílech mzdového ohodnocení mužů a žen. To může být způsobeno převahou žen v zaměstnáních s nižšími platy a mužů v zaměstnáních s vyššími platy, nebo tím, že feminizovaná zaměstnání jsou méně finančně ohodnocena, a to jak pro ženy, tak pro muže, kteří v těchto zaměstnáních pracují. Dalším negativním důsledkem může být nevykonnost trhu práce, protože vylučování pracovníků kvůli rigidnímu držení se genderového řádu či jiným faktorům přispívajícím k neefektivitě trhu práce plýtvá lidskými zdroji, což ekonomikám stěžuje reagovat na globální změny podmínek. Společnost jako celek se chová iracionálně, když se přidržuje při zaměstnávání pracovníků nerelevantních charakteristik, jako je pohlaví, věk nebo sexuální orientace, protože tak zcela nevyužívá schopností pracovní síly.¹¹⁷ Genderová segregace také ovlivňuje výchovu a výuku, protože volba další studijní dráhy do určité míry vychází z možnosti budoucího uplatnění.¹¹⁸ Individuální volby jedinců jsou také do značné míry ovlivněny genderovou normou společnosti, tedy strukturálními a normativními bariérami.¹¹⁹ Genderová segregace vycházející z genderového řádu, kterému se většina společnosti podřizuje, tak ovlivňuje, jak muži a ženy pojmají sami sebe a jedince stejného pohlaví, neboť genderová segregace trhu práce potvrzuje a uchovává genderové stereotypy.¹²⁰

¹¹⁶ Křížková, Alena, Maříková, Hana et al. *Pracovní dráhy žen v České republice*. 1. vyd. Praha: SLON v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR, 2011, s. 25

¹¹⁷ Padavic, Irene, Reskin, Barbara. *Women and Men at Work*. 2nd ed. Thousand Oaks: Pine Forge Press, 2002, s. 58-59

¹¹⁸ Křížková, Alena, Maříková, Hana et al. *Pracovní dráhy žen v České republice*. 1. vyd. Praha: SLON v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR, 2011, s. 24

¹¹⁹ Křížková, Alena, Maříková, Hana et al. *Pracovní dráhy žen v České republice*. 1. vyd. Praha: SLON v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR, 2011, s. 33

¹²⁰ Křížková, Alena, Sloboda, Zdeněk. *Genderová segregace českého trhu práce: kvantitativní a kvalitativní obraz*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009, s. 14

2.1 Genderové stereotypy jako součást genderového řádu spjatého s genderovou segregací na trhu práce

Podle Hany Havelkové došlo k ustanovení stereotypních genderových rolí muže živitele rodiny a ženy pečovatelky o domácnost nezahrnutím sexuální smlouvy do smlouvy společenské. Tím byla muži vymezena sféra veřejná a ženě soukromá. K ustanovení těchto dvou oddělených sfér došlo v moderní společnosti, kdy oblast veřejného života byla určena pro setkávání svobodných jedinců a oblast soukromá pro jejich výchovu.¹²¹ Oddělení veřejného a soukromého prostoru souvisí s procesem industrializace a vznikem měšťanské rodiny. V moderním státě byly veřejné sféře vymezeny oblasti politiky, vzdělání, kultury, vědy, ekonomiky a soukromé sféře oblast rodiny a osobního života. To souvisí s rozšířeným stereotypem v moderních společnostech, že mužům náleží veřejný prostor a ženám soukromý.¹²² V průběhu procesu industrializace se společenským modelem stala měšťanská rodina, která se stala vzorem pro ideologii oddělených sfér. Podle této ideologie ženino patřičné místo byla domácnost a nikoliv výkon placené práce, který byl přirozenou sférou muže, který měl zajistit rodinu finančně. Toto rozdělení sfér posílilo genderové stereotypy spojující muže se silou, agresivitou a soutěživostí, zatímco ženy s křehkostí, počestností a výchovou. Povinností muže bylo zajistit rodinu finančně a žena měla pečovat o domácnost a o rodinu.¹²³ Podle Reskin a Padavic se s procesem industrializace objevila nová instituce, a to pracovní síla. Vlivem ideologie oddělených sfér založených na ideálu měšťanské rodiny mužům náležela placená práce a ženám neplacená zahrnující práci v domácnosti.¹²⁴ Industrializace a rozvoj kapitalismu podle těchto autorek ztotožnily práci s placenou činností, která je chápána jako jediná skutečná práce, zatímco domácí práce se stala méně hodnotnou a neviditelnou.¹²⁵ Ideál měšťanské rodiny ale neodrážel skutečnost v dělnických třídách, kde ženy i děti musely

¹²¹ Havelková, Hana. Dimenze „gender“ ve vztahu soukromé a veřejné sféry. *Sociologický časopis*, 1995, roč. 31, č. 1, s. 25-26

¹²² Kiczková, Zuzana. Kategórie verejného a súkromného pri analýze mocenskej asymetrie rodov. *Retrospektívy a perspektívy. Gender, rovné príležitosti, výzkum*, 2011, roč. 12, č. 1, s. 14

¹²³ Padavic, Irene, Reskin, Barbara. *Women and Men at Work*. 2nd ed. Thousand Oaks: Pine Forge Press, 2002, s. 22-23

¹²⁴ Padavic, Irene, Reskin, Barbara. *Women and Men at Work*. 2nd ed. Thousand Oaks: Pine Forge Press, 2002, s. 20-21

¹²⁵ Padavic, Irene, Reskin, Barbara. *Women and Men at Work*. 2nd ed. Thousand Oaks: Pine Forge Press, 2002, s. 2

pracovat, aby společně s platem manžela zajistily rodinu finančně. Předpoklad, že muž je živitelem rodiny a že hlavní povinností ženy je péče o domácnost a o rodinu, přispěl k přesvědčení, že domácí práce jsou povinností ženy bez ohledu na to, zda ženy musely vstoupit do veřejné sféry, aby vykonávaly placenou práci.¹²⁶

Kiczková uvádí, že tradiční genderové stereotypy stavící muže do role živitele rodiny a ženu do role pečovatelky o domácnost a o rodinu a z toho vyplývající atributy spojované s muži a ženami, jsou udržovány moderním sexismem. Ten tvrdí, že ženy to mají těžší, ale kladně hodnotí znaky ženských stereotypů. Ženy, které pak jednají v souladu s těmito stereotypy, jsou chápány jako dobré, ale ty, které se chtějí věnovat kariéře a zpochybnit moc mužů, jsou označovány za zlé.¹²⁷ Chápání veřejné sféry jako mužské a soukromého prostoru jako ženského, posílilo stereotyp spojování racionality s mužem a ženy s emocionalitou, neboť veřejná sféra byla ztotožněna s rozumem a soukromá s „ženskými“ emocemi.¹²⁸ Veřejná sféra je asociována s produkcí, peněžními vztahy a placenou prací. Kiczková uvádí, že racionalita veřejného prostoru je racionalitou instrumentálně-účelovou, zatímco soukromá sféra se vyznačuje hodnotovou racionalitou, která nemůže být vyjádřena peněžními vztahy a která je charakterizována reprodukcí, péčí a výchovou.¹²⁹

2.2 Horizontální segregace na českém trhu práce

Abychom mohli prozkoumat, zda instituce rodiny a školy jako významných socializačních činitelů reprodukuje genderové stereotypy v souvislosti s genderovou segregací na trhu práce, musíme se nejprve podívat na situaci na českém trhu práce, zda je horizontálně a vertikálně segregován z hlediska genderu. V případě horizontální segregace budeme vycházet z výzkumu Aleny Křížkové, která sledovala český trh práce v letech 2002 až 2008 z hlediska horizontální segregace. V této práci na tento výzkum navážeme a doplníme ho o data z roku 2010, kdy

¹²⁶ Padavic, Irene, Reskin, Barbara. *Women and Men at Work*. 2nd ed. Thousand Oaks: Pine Forge Press, 2002, s. 25-26

¹²⁷ Kiczková, Zuzana. Kategorie veřejného a soukromného při analýze mocenské asymetrie rodov. *Retrospektivy a perspektivy. Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2011, roč. 12, č. 1, s. 15

¹²⁸ Kiczková, Zuzana. Kategorie veřejného a soukromného při analýze mocenské asymetrie rodov. *Retrospektivy a perspektivy. Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2011, roč. 12, č. 1, s. 16

¹²⁹ Kiczková, Zuzana. Kategorie veřejného a soukromného při analýze mocenské asymetrie rodov. *Retrospektivy a perspektivy. Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2011, roč. 12, č. 1, s. 17-18

statistiky, ze kterých budeme vycházet, byly založeny na Klasifikaci zaměstnání Českého statistického úřadu vycházející z mezinárodního standardu. Jedná se o 1-místný, 2-místný, 3-místný a 4-místný kód KZAM.¹³⁰ V roce 2011 Český statistický úřad začal používat klasifikaci ISCO-08, a proto nelze třídění podle zaměstnání srovnávat s předcházejícími roky.¹³¹

Stejně jako Křížková budeme vycházet z deskriptivních statistik jednotlivých zaměstnání, abychom zjistili, která zaměstnání jsou na českém trhu práce segregovaná, tzn., že v nich převažují ženy nebo muži, a integrovaná, která vykazují zhruba vyrovnané zastoupení mužů a žen.¹³² Autoři se ale liší v tom, jaká zaměstnání považují za segregovaná a které za integrovaná. Budeme vycházet z definice Barbary Reskin a Patricie Roos, které vymezují jako integrovaná zaměstnání se 40-60 % podílem mužů a žen a segregovaná ta zaměstnání, v nichž je více než 60 % mužů nebo žen.¹³³ Ačkoliv je podle dat Českého statistického úřadu o podílu mužů a žen na celkové zaměstnanosti v České republice v letech 1993-2011 průměrně 57 % mužů a 43 % žen,¹³⁴ tak budeme vycházet z definice rovného zastoupení žen a mužů na trhu práce jako 50% účasti mužů a žen v jednotlivých zaměstnáních. Souhlasíme s Křížkovou, že definice považující 40% zaměstnanost žen na trhu práce za rovné zastoupení, by představovalo genderovou nerovnost.¹³⁵

Pro analýzu českého trhu práce z hlediska genderové segregace v letech 2002 až 2010 jsme si zvolili 2-číselnou klasifikaci zaměstnání zahrnující 26 kategorií. Na základě Klasifikace zaměstnání ČSÚ podle 2-místného kódu KZAM bylo dle

¹³⁰ *Struktura mezd zaměstnanců v roce 2010* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011.

Aktualizováno 5. 12. 2011 [citováno 2012-08-24]. Dostupné z URL

<http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/3109-11-r_2011>. Úvod.

¹³¹ *Struktura mezd zaměstnanců 2011* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012. Aktualizováno 13. 6. 2012 [citováno 2012-08-24]. Dostupné z URL

<http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/publ/3109-12-r_2012>. Úvod.

¹³² Křížková, Alena, Sloboda, Zdeněk. *Genderová segregace českého trhu práce: kvantitativní a kvalitativní obraz*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009, s. 13

¹³³ Křížková, Alena, Sloboda, Zdeněk. *Genderová segregace českého trhu práce: kvantitativní a kvalitativní obraz*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009, s. 16

¹³⁴ Průměrné hodnoty o podílu mužů a žen na celkové zaměstnanosti v České republice v letech 1993-2011 vypočteny na základě údajů uvedených v: *Trh práce v ČR 1993-2011* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012. Aktualizováno 13. 8. 2012 [citováno 2012-08-24]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/p/3103-12>>. 201R Zaměstnanost v NH dle oblastí a krajů.

¹³⁵ Křížková, Alena, Sloboda, Zdeněk. *Genderová segregace českého trhu práce: kvantitativní a kvalitativní obraz*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009, s. 19

výzkumu Křížkové v roce 2002 devět zaměstnání z dvaceti šesti kategorií integrovaných, a to kategorie zákonodárci, vyšší úředníci; vedoucí ředitelé, kteří řídí malý podnik, organizaci, společnost /za pomoci nejvýše jednoho dalšího řídicího pracovníka/; vědci, odborníci a inženýři v biologických, lékařských a příbuzných oborech; odborní pedagogičtí pracovníci; obsluhující pracovníci; kvalifikovaní dělníci v zemědělství, lesnictví, rybářství, myslivosti – orientovaní na trh; výrobci a opraváři přesných přístrojů, umělečtí řemeslníci, polygrafové a pracovníci v příbuzných oborech/kromě obsluhy strojů a zařízení – hl. třída 8/; obsluha stacionárních zařízení a montážní dělníci; pomocní a nekvalifikovaní pracovníci v dolech a lomech, v průmyslu, stavebnictví, v dopravě a v příbuzných oborech.¹³⁶ O šest let později v roce 2008 z dvaceti šesti kategorií bylo deset integrovaných. Oproti roku 2002 se kategorie odborných pedagogických pracovníků změnila z integrovaného zaměstnání na zaměstnání segregované, v němž převažují ženy. Kategorie ostatní kvalifikovaní zpracovatelé a výrobci jinde neuvedení /kromě obsluhy strojů a zařízení – hl. třída 8/ se stala z původně segregovaného zaměstnání, v němž převažovaly v roce 2002 ženy, zaměstnáním integrovaným. Dále se na integrovanou kategorii zaměstnání změnila kategorie zaměstnání pomocní a nekvalifikovaní pracovníci v dolech a lomech, v průmyslu, stavebnictví, v dopravě a v příbuzných oborech, která v roce 2002 byla kategorií, v níž převažovali muži.¹³⁷ V roce 2010 zůstalo deset stejných kategorií zaměstnání jako v roce 2008 integrovaných.¹³⁸ Na základě deskriptivních statistik v průběhu let 2002 až 2010 vidíme, že nedošlo k zásadním změnám ve struktuře na trhu práce z hlediska rozdělení kategorií zaměstnání na segregovaná a integrovaná. Pouze kategorie odborní pedagogičtí pracovníci se přeměnila z poměrně rovného zastoupení mužů a žen v roce 2002 (50,8 % mužů a 49,3 % žen) na kategorii zaměstnání, v níž začaly dominovat ženy (v roce 2008 ženy představovaly

¹³⁶ Křížková, Alena, Sloboda, Zdeněk. *Genderová segregace českého trhu práce: kvantitativní a kvalitativní obraz*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009, s. 20-22

¹³⁷ Křížková, Alena, Sloboda, Zdeněk. *Genderová segregace českého trhu práce: kvantitativní a kvalitativní obraz*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009, s. 20-22

¹³⁸ Výpočet integrovaných zaměstnání vypočítán na základě údajů uvedených v:

Struktura mezd zaměstnanců v roce 2010 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011.

Aktualizováno 5. 12. 2011[citováno 2012-08-26]. Dostupné z URL

<http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/3109-11-r_2011>. C1 Počty zaměstnanců, placený čas a hrubé měsíční mzdy v jednotlivých zaměstnáních.

72,9 %¹³⁹ a v roce 2010 73,3 %¹⁴⁰). Kategorie pomocní a nekvalifikovaní pracovníci v zemědělství, lesnictví, rybářství a příbuzných oborech byla v roce 2002 segregovanou kategorií zaměstnání, v níž dominovali muži (61,1 %), v roce 2008¹⁴¹ a 2010 tato kategorie vykazovala poměrně stejné zastoupení mužů a žen (v roce 2008 52,6 % mužů a 47,4 % žen¹⁴² stejně jako v roce 2010¹⁴³).

2.2.1 Nejčastější zaměstnání mužů a žen v souvislosti s genderovými stereotypy

V této kapitole se podíváme na deset kategorií zaměstnání, v nichž převažují ženy a muži. Pro tyto účely budeme vycházet z 3-číselné klasifikace KZAM, která představuje celkem 107 kategorií, neboť získáme podrobnější přehled jednotlivých zaměstnání v porovnání s 2-číselnou klasifikací KZAM. Budeme sledovat strukturu českého trhu práce v letech 2002 až 2010 na základě výzkumu Aleny Křížkové,¹⁴⁴ který doplníme o data z roku 2010.¹⁴⁵

V roce 2002 představovalo deset nejčastějších kategorií zaměstnání žen 42,8 %, o šest let později 45,7 %¹⁴⁶ a v roce 2010 46,05 %.¹⁴⁷ V případě mužů deset

¹³⁹ Křížková, Alena, Sloboda, Zdeněk. *Genderová segregace českého trhu práce: kvantitativní a kvalitativní obraz*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009, s. 20

¹⁴⁰ Podíl žen na této kategorii zaměstnání vypočítán na základě údajů v:

Struktura mezd zaměstnanců v roce 2010 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011.

Aktualizováno 5. 12. 2011 [citováno 2012-08-26]. Dostupné z URL

<http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/3109-11-r_2011>. C1 Počty zaměstnanců, placený čas a hrubé měsíční mzdy v jednotlivých zaměstnáních.

¹⁴¹ Křížková, Alena, Sloboda, Zdeněk. *Genderová segregace českého trhu práce: kvantitativní a kvalitativní obraz*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009, s. 20

¹⁴² Křížková, Alena, Sloboda, Zdeněk. *Genderová segregace českého trhu práce: kvantitativní a kvalitativní obraz*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009, s. 20

¹⁴³ Podíl mužů a žen v dané kategorii zaměstnání vypočítán na základě údajů v: *Struktura mezd zaměstnanců v roce 2010* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011. Aktualizováno 5. 12. 2011 [citováno 2012-08-26]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/3109-11-r_2011>. C1 Počty zaměstnanců, placený čas a hrubé měsíční mzdy v jednotlivých zaměstnáních.

¹⁴⁴ Křížková, Alena, Sloboda, Zdeněk. *Genderová segregace českého trhu práce: kvantitativní a kvalitativní obraz*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009, s. 18-30

¹⁴⁵ *Struktura mezd zaměstnanců v roce 2010* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011.

Aktualizováno 5. 12. 2011 [citováno 2012-08-26]. Dostupné z URL

<http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/3109-11-r_2011>. C1 Počty zaměstnanců, placený čas a hrubé měsíční mzdy v jednotlivých zaměstnáních.

¹⁴⁶ Křížková, Alena, Sloboda, Zdeněk. *Genderová segregace českého trhu práce: kvantitativní a kvalitativní obraz*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009, s. 24

¹⁴⁷ Hodnota vypočítána na základě údajů uvedených v: *Struktura mezd zaměstnanců v roce 2010* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011. Aktualizováno 5. 12. 2011 [citováno 2012-08-26]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/3109-11-r_2011>. C1 Počty zaměstnanců, placený čas a hrubé měsíční mzdy v jednotlivých zaměstnáních.

nejčastějších kategorií zaměstnání tvořilo v roce 2002 47,2 % ze všech kategorií zaměstnání podle 3-číselné klasifikace KZAM, v roce 2008 40,8 %¹⁴⁸ a v roce 2010 to bylo 40,2 %.¹⁴⁹ Zatímco v případě žen pozorujeme, že procentuální podíl deseti nejčastějších zaměstnání žen z celkového počtu všech zaměstnaných žen ve všech kategoriích zaměstnání se zvyšoval, tak v případě deseti nejčastějších kategorií zaměstnání mužů docházelo k opačnému procesu.

V roce 2010 všech deset nejčastějších kategorií, ve kterých ženy pracovaly, byly segregované, tzn., že ženy v nich představovaly více než 60 %, ve dvou z nich ženy tvořily více jak 90 %. Nejvíce zastoupeným zaměstnáním v roce 2010 byla kategorie zaměstnání odborní administrativní pracovníci. Ženy se na této kategorii podílely 8,78 % ze všech zaměstnaných žen a představovaly v ní více než 80 % zaměstnanců. Druhým nejčastějším zaměstnáním žen je kategorie učitelé základních škol a předškolní výchovy, v níž ženy představovaly téměř 90 % všech zaměstnaných v této kategorii a 5,96 % ze všech zaměstnaných žen. Třetím nejčastějším zaměstnáním byla kategorie odborní ošetřovatelé a zdravotní sestry. Ženy v ní tvořily okolo 98 % všech zaměstnaných v této kategorii zaměstnání a 5,09 % ze všech zaměstnaných žen. Na čtvrtém místě se nacházela kategorie prodavači v obchodech a předváděči zboží, na níž se ženy podílely 4,64% zastoupením ze všech zaměstnaných žen, a pracovalo v ní přibližně 81 % žen ze všech zaměstnanců této kategorie zaměstnání. Pátou kategorií byly pomocníci, uklízeči a prادلáci, v níž ženy tvořily 4,24 % všech zaměstnaných žen. V této kategorii pracovalo více než 90 % žen ze všech zaměstnanců této kategorie zaměstnání. Šestým nejčastějším zaměstnáním byla kategorie pokladníci a pracovníci v příbuzných oborech představující 3,71 % všech zaměstnaných žen. V této kategorii pracovalo téměř 90 % žen. Sedmé nejčastější zaměstnání žen představovala kategorie vědci a odborní duševní pracovníci v oblasti podnikání a v příbuzných oborech, ženy se na ní podílely 3,55 % všech zaměstnaných žen. Tato

¹⁴⁸ Křížková, Alena, Sloboda, Zdeněk. *Genderová segregace českého trhu práce: kvantitativní a kvalitativní obraz*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009, s. 28

¹⁴⁹ Hodnota vypočítána na základě údajů uvedených v: *Struktura mezd zaměstnanců v roce 2010* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011. Aktualizováno 5. 12. 2011 [citováno 2012-08-26]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/3109-11-r_2011>. C1 Počty zaměstnanců, placený čas a hrubé měsíční mzdy v jednotlivých zaměstnáních.

kategorie se nejvíce blížila integrovanému zaměstnání, neboť ženy tvořily ani ne 61 %. Osmým nejčastějším zaměstnáním žen byla kategorie montážní dělníci /práce na montážních linkách/. Ženy se na této kategorii podílely 3,49 % ze všech zaměstnaných žen a tvořily okolo 64 % zaměstnanců v této kategorii. Na devátém místě deseti nejčastějších zaměstnání se nacházela kategorie odborní administrativní pracovníci jinde neuvedení. Ženy v této kategorii představovaly 3,37 % všech zaměstnaných žen a tvořily více jak 70 % všech zaměstnanců v této kategorii. Na desáté pozici se v roce 2010 nacházela kategorie provozní pracovníci stravování a pracovníci v příbuzných oborech, na níž se ženy podílely 3,22 % ze všech zaměstnaných žen a tvořily přes 80 % všech zaměstnanců této kategorie.¹⁵⁰

Z hlediska genderových stereotypů můžeme říci, jak poukazuje Bourdieu, že dochází k udržování staré struktury rozdělení podle pohlaví,¹⁵¹ neboť deset nejčastějších zaměstnání žen ukazuje, že se volba ženy mimo jiné slovy Pierra Bourdieho řídí tím, že jsou pro ženy vhodné činnosti, které jsou jakoby pokračováním domácích prací v podobě výuky a péče,¹⁵² jako je tomu v případě kategorie učitelé základních škol a předškolní výchovy. Stereotyp ženy jako pečovatelky o ostatní představuje kategorie odborní ošetřovatelé, zdravotní sestry, stereotyp pečovatelky o domácnost odráží kategorie pomocníci, uklízeči a praláci, provozní pracovníci stravování a pracovníci v příbuzných oborech.

V porovnání s lety 2002 a 2008 došlo k menším změnám. V roce 2002 se v prvních deseti kategoriích nejčastějších zaměstnání žen na českém trhu práce objevila na čtvrtém místě kategorie celní, daňoví pracovníci a příbuzné obory, na osmém místě kategorie obsluha strojů na výrobu textilních výrobků a na deváté pozici kategorie obchodní zprostředkovatelé. Ve srovnání s rokem 2008 zůstaly na prvních deseti místech v roce 2010 stejné kategorie. U některých kategorií zaměstnání došlo ale v roce 2010 ve srovnání s rokem 2008 ke změně pořadí. Jedná se o kategorii učitelé základních škol a předškolní výchovy a kategorii odborní

¹⁵⁰ Deset nejčastějších zaměstnání žen v roce 2010 podle 3-číselné klasifikace zaměstnání KZAM a podíly žen v deseti nejčastějších zaměstnáních žen v roce 2010 byly vypočítány na základě údajů v: *Struktura mezd zaměstnanců v roce 2010* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011. Aktualizováno 5. 12. 2011 [citováno 2012-08-26]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/3109-11-r_2011>. C1 Počty zaměstnanců, placený čas a hrubé měsíční mzdy v jednotlivých zaměstnáních.

¹⁵¹ Bourdieu, Pierre. *Nadvláda mužů*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2000, s. 85

¹⁵² Bourdieu, Pierre. *Nadvláda mužů*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2000, s. 85

ošetřovatelé, zdravotní sestry, které si vyměnily pořadí. Ke stejné změně došlo i u kategorií prodavači v obchodech a předváděči zboží a pomocníci, uklízeči a prادلáci. Ve srovnání s rokem 2008 byla šestou nejčastější kategorií zaměstnání žen kategorie zaměstnání pokladníci a pracovníci v příbuzných oborech (tato kategorie zaměstnání v roce 2008 představovala sedmé nejčastější zaměstnání žen), sedmou nejčastější kategorií zaměstnání žen představovali vědci a odborní duševní pracovníci v oblasti podnikání a v příbuzných oborech (tato kategorie zaměstnání byla v roce 2008 na osmém místě) a osmou kategorií zaměstnání představovali montážní dělníci /práce na montážních linkách/, (v roce 2008 tato kategorie zaměstnání představovala šesté nejčastější zaměstnání žen). Kategorie zaměstnání odborní administrativní pracovníci jinde neuvedení a kategorie zaměstnání provozní pracovníci stravování a pracovníci v příbuzných oborech si vyměnily pořadí. Změna procentuálního podílu žen v jednotlivých kategoriích zaměstnání deseti nejčastějších zaměstnání žen na českém trhu práce v roce 2010 ze všech kategorií zaměstnání nebyla ale dramatická, řádově se jednalo o desetiny procent, s výjimkou kategorie zaměstnání odborní ošetřovatelé, zdravotní sestry.¹⁵³

V devíti z deseti nejčastějších zaměstnání mužů v roce 2010 na základě 3-číselné klasifikace KZAM převažovali muži, pouze jedna kategorie zaměstnání, a to vedoucí pracovníci výrobních a provozních dílčích celků velkých organizací, podniků apod. (organizačních jednotek, seskupení, útvarů apod.), byla integrovaná, ale muži v ní představovali téměř 60 % všech zaměstnaných v této kategorii zaměstnání. V ostatních kategoriích zaměstnání muži tvořili více jak 70 % nebo 80 % všech zaměstnaných v dané kategorii, v jedné kategorii pak představovali téměř 98 % všech zaměstnanců v této kategorii. Nejvíce zastoupeným zaměstnáním všech mužů byla v roce 2010 kategorie zaměstnání technici ve fyzikálních, technických a příbuzných oborech, kterou tvořilo 7,68 % všech zaměstnaných

¹⁵³ Křížková, Alena, Sloboda, Zdeněk. *Genderová segregace českého trhu práce: kvantitativní a kvalitativní obraz*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009, s. 24 (údaje o horizontální segregaci českého trhu práce pro roky 2002 a 2008)
Struktura mezd zaměstnanců v roce 2010 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011. Aktualizováno 5. 12. 2011 [citováno 2012-08-26]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/3109-11-r_2011>. C1 Počty zaměstnanců, placený čas a hrubé měsíční mzdy v jednotlivých zaměstnáních (Vlastní výpočty deseti nejčastějších zaměstnání žen v roce 2010).

mužů, kteří představovali okolo 78 % všech zaměstnanců této kategorie. Na druhém místě byla kategorie kováři, nástrojaři, zámečníci a pracovníci v příbuzných oborech, kde podíl všech zaměstnaných mužů představoval 6,33 % a muži tvořili téměř 90 % všech zaměstnanců této kategorie. Na třetí pozici bychom našli řidiče motorových vozidel. Jedná se o vysoce segregované zaměstnání, neboť muži v něm představovali 97,6 % zaměstnanců této kategorie zaměstnání a podíleli se na něm 5,19 % všech zaměstnaných mužů. Čtvrtým nejčastějším zaměstnáním mužů byli mechanici, seřizovači, opraváři elektrických a elektronických zařízení a přístrojů. V tomto zaměstnání pracovalo 3,52 % všech zaměstnaných mužů a tvořilo okolo 71 % všech zaměstnanců této kategorie. Na pátém místě byla kategorie policejní inspektoři a detektivové, v níž se nacházelo 3,38 % všech zaměstnaných mužů, kteří představovali okolo 86 % všech zaměstnanců této kategorie zaměstnání. Šestým nejčastějším zaměstnáním mužů byla kategorie mechanici a opraváři strojů a zařízení představující 3,34 % všech zaměstnaných mužů, kteří tvořili téměř 90 % všech zaměstnanců této kategorie. Na sedmém místě byla kategorie pracovníci ochrany a ostražky, kde pracovalo 2,87 % všech mužů, kteří se podíleli 83,2 % na zastoupení všech zaměstnanců této kategorie. Jediným integrovaným zaměstnáním, v němž ale muži představovali téměř 60 % zaměstnanců této kategorie zaměstnání, byla na osmém místě kategorie vedoucích pracovníků výrobních a provozních dílčích celků velkých organizací, podniků apod. Tuto kategorii představovalo 2,85 % všech zaměstnaných mužů. Na devátém místě se nacházela kategorie architekti, projektanti, konstruktéři, techničtí vědci a inženýři představující 2,62 % všech zaměstnaných mužů tvořících 84,6 % zaměstnanců této kategorie. Desátým nejčastějším zaměstnáním mužů byla kategorie obsluha zemědělských, lesních, zemních, zdvihacích a podobných pojízdných zařízení. Muži se na této kategorii zaměstnání podíleli 2,41 % ze všech zaměstnaných mužů.¹⁵⁴

Podle Pierra Bourdieho se staré struktury dělení podle pohlaví opírají i o zásadu, podle níž zacházení s technickými předměty a stroji a zařízeními je výsadou

¹⁵⁴ Deset nejčastějších zaměstnání mužů v roce 2010 podle 3-číselné klasifikace zaměstnání KZAM a podíly mužů v deseti nejčastějších zaměstnáních mužů v roce 2010 byly vypočítány na základě údajů v: *Struktura mezd zaměstnanců v roce 2010* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011. Aktualizováno 5. 12. 2011 [citováno 2012-08-26]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/3109-11-r_2011>. C1 Počty zaměstnanců, placený čas a hrubé měsíční mzdy v jednotlivých zaměstnáních.

mužů,¹⁵⁵ to odrážejí kategorie zaměstnání technici ve fyzikálních, technických a jiných oborech, kováři, nástrojaři a zámečníci, řidiči motorových vozidel, mechanici, seřizovači, opraváři elektrických a elektronických zařízení a přístrojů a kategorie obsluha zemědělských, lesních, zemních, zdvihacích a podobných pojízdných zařízení. Stereotyp spojující muže se silou, který je podporován podle Kiczkové moderním sexismem, který tvrdí, že ženy jsou slabším stvořením, které by se mělo chránit,¹⁵⁶ je odrážen v kategorii zaměstnání policejní inspektoři a detektivové a v kategorii pracovníci ochrany a ostražky.

V porovnání s rokem 2002 podle výzkumu Křížkové byla mezi deseti nejčastějšími zaměstnáními mužů kategorie zaměstnání stavebních dělníků, jinak se na prvních deseti místech objevily v roce 2002 stejné kategorie jako v roce 2010, ale s pozměněným pořadím v druhé části deseti nejčastějších kategorií zaměstnání mužů. Pokud srovnáme roky 2008 a 2010, tak vidíme, že se na prvních deseti místech nejčastějších zaměstnání mužů objevily stejné kategorie zaměstnání, ale u kategorií policejní inspektoři a detektivové a mechanici a opraváři strojů a zařízení došlo k prohození pořadí stejně jako u kategorií architekti, projektanti, konstruktéři, techničtí vědci a inženýři a obsluha zemědělských, lesních, zemních, zdvihacích a podobných pojízdných zařízení.¹⁵⁷ V porovnání s deseti nejčastějšími zaměstnáními žen na českém trhu práce v letech 2002 až 2010 docházelo u pořadí deseti nejčastějších zaměstnání mužů k menším změnám.

¹⁵⁵ Bourdieu, Pierre. *Nadvláda mužů*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2000, s. 86

¹⁵⁶ Kiczková, Zuzana. Kategorie veřejného a súkromného pri analýze mocenskej asymetrie rodov. *Retrospektívy a perspektívy. Gender, rovné príležitosti, výzkum*, 2011, roč. 12, č. 1, s. 15

¹⁵⁷ Křížková, Alena, Sloboda, Zdeněk. *Genderová segregace českého trhu práce: kvantitativní a kvalitativní obraz*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009, s. 28 (Údaje o horizontální segregaci českého trhu práce pro roky 2002 a 2008) *Struktura mezd zaměstnanců v roce 2010* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011. Aktualizováno 5. 12. 2011 [citováno 2012-08-26]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/3109-11-r_2011>. C1 Počty zaměstnanců, placený čas a hrubé měsíční mzdy v jednotlivých zaměstnáních (Údaje o horizontální segregaci na českém trhu práce pro rok 2010).

Tabulka č. 1 Deset nejčastějších zaměstnání žen na českém trhu práce v roce 2010¹⁵⁸

Kód a název kategorie zaměstnání podle KZAM	Podíl žen v dané kategorii zaměstnání ze všech zaměstnaných žen
343 Odborní administrativní pracovníci	8,78 %
233 Učitelé základních škol a předškolní výchovy	5,96 %
323 Odborní ošetrovatelé, zdravotní sestry	5,09 %
521 Prodavači v obchodech a předváděči zboží	4,64 %
913 Pomocníci, uklízeči a praláci	4,24 %
421 Pokladníci a pracovníci v příbuzných oborech	3,71 %
241 Vědci a odborní duševní pracovníci v oblasti podnikání a v příbuzných oborech	3,55 %
828 Montážní dělníci, práce na montážních linkách	3,49 %
247 Odborní administrativní pracovníci jinde neuvedení	3,37 %
512 Provozní pracovníci stravování a pracovníci v příbuzných oborech	3,22 %

¹⁵⁸ Deset nejčastějších zaměstnání žen v roce 2010 podle 3-číselné klasifikace KZAM vypočteno na základě údajů v: *Struktura mezd zaměstnanců v roce 2010* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011. Aktualizováno 5. 12. 2011 [citováno 2012-08-26]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/3109-11-r_2011>. C1 Počty zaměstnanců, placený čas a hrubé měsíční mzdy v jednotlivých zaměstnáních.

Tabulka č. 2 Deset nejčastějších zaměstnání mužů na českém trhu práce v roce 2010¹⁵⁹

Kód a název kategorie zaměstnání podle KZAM	Podíl mužů v dané kategorii zaměstnání ze všech zaměstnaných mužů
311 Technici ve fyzikálních, technických a příbuzných oborech	7,68 %
722 Kováři, nástrojaři, zámečníci a pracovníci v příbuzných oborech	6,33 %
832 Řidiči motorových vozidel	5,19 %
724 Mechanici, seřizovači, opraváři elektrických a elektronických zařízení a přístrojů	3,52 %
345 Policejní inspektoři a detektivové	3,38 %
723 Mechanici a opraváři strojů a zařízení /bez mechaniků a opravářů elektrických a elektronických strojů a zařízení/	3,34 %
516 Pracovníci ochrany a ostrahy	2,87 %
122 Vedoucí pracovníci výrobních a provozních dílčích celků velkých organizací, podniků apod. /organizačních jednotek, seskupení, útvarů apod./	2,85 %
214 Architekti, projektanti, konstruktéři, techničtí vědci a inženýři /tvůrčí pracovníci/	2,62 %
833 Obsluha zemědělských, lesních, zemních a zdvihacích a podobných pojízdných zařízení	2,41 %

¹⁵⁹ Deset nejčastějších zaměstnání mužů v roce 2010 podle 3-číselné klasifikace KZAM vypočteno na základě údajů v: *Struktura mezd zaměstnanců v roce 2010* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011. Aktualizováno 5. 12. 2011 [citováno 2012-08-26]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/3109-11-r_2011>. C1 Počty zaměstnanců, placený čas a hrubé měsíční mzdy v jednotlivých zaměstnáních.

2.3 Vertikální segregace na českém trhu práce

Vertikální segregace trhu práce představuje nižší platové ohodnocení žen v rámci stejné profese a nižší zastoupení žen ve vedoucích pozicích.¹⁶⁰ V tomto textu pozornost bude především věnována genderové platové mezeře (gender pay gap). Za účelem posouzení, zda český trh práce vykazuje vertikální segregaci, budeme vycházet z dat Českého statistického úřadu o vzdělání české populace starší patnácti let, z některých údajů vztahujících se k práci a ke mzdám uveřejněných v publikacích *Zaostřeno na ženy a muže* a z údajů ze *Struktury mezd zaměstnanců*. Situaci na českém trhu práce budeme sledovat v letech 2001 až 2011. V některých případech z důvodu možného srovnání budeme uvádět údaje pouze do roku 2010.

V letech 2001 až 2011 se muži dle statistických údajů o počtu mužů z hlediska postavení v hlavním zaměstnání podíleli v průměru 78,69 % v pozici zaměstnanců. Ženy v průměru v letech 2001 až 2011 na pozici zaměstnanců představovaly 88,57 %. Muži se nacházeli na pozici zaměstnavatelů v průměru v 5,3 % ve srovnání s ženami, které představovaly na této pozici v průměru 1,99 %. Ve sledovaném období se zastoupení mužů a žen v jednotlivých letech na pozicích zaměstnavatelů a zaměstnanců výrazně neodchylovalo od průměrných hodnot. Údaje ukazují, že jak muži, tak ženy převažují v pozici zaměstnanců, ale muži po celé sledované období představovali ve srovnání s ženami vyšší zastoupení v pozici zaměstnavatelů.¹⁶¹

¹⁶⁰ Bartáková, Helena. Postavení žen na trhu práce v České republice a v dalších zemích Evropské unie. In: Sirovátka, Tomáš et al. *Rodina, zaměstnání a sociální politika*. 1. vyd. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, 2006, s. 206

¹⁶¹ Průměrné hodnoty vypočteny na základě údajů v: *Zaostřeno na ženy a muže 2005* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2006. Aktualizováno 5. 2. 2009, [citováno 2013-04-18]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2005edicniplan.nsf/kapitola/1413-05-2005-10>>. 4. Práce a mzdy. Tabulka 4.-4. Postavení v hlavním zaměstnání v civilním sektoru (VŠPS). *Zaostřeno na ženy a muže 2009* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2010. Aktualizováno 31. 3. 2010, [citováno 2013-04-18]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/kapitola/1413-09-2009-14>>. 4. Práce a mzdy. Tabulka 4.-4. Postavení v hlavním zaměstnání v civilním sektoru (VŠPS). *Zaostřeno na ženy a muže 2012* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2013. Aktualizováno 16. 1. 2013, [citováno 2013-04-18]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/kapitola/1413-12-r_2012-14>. 4. Práce a mzdy. Tabulka 4.-4. Postavení v hlavním zaměstnání v civilním sektoru (VŠPS).

Většina českých rodin je založena na modelu dvoupříjmové rodiny,¹⁶² finanční příjem žen je důležitý pro finanční zajištění rodiny. To se odráží i na skutečnosti, že většina zaměstnaných žen pracuje na plné pracovní úvazky (90,65 % žen v roce 2011). Muži byli v roce 2011 zaměstnáni na plný pracovní úvazek v 97,49 % případů.¹⁶³ Na českém trhu práce převládá neflexibilní plná pracovní doba s přesně vymezeným začátkem a koncem. Práce na částečný úvazek je jednou z možností, jak sladit práci a péči o malé děti, ukazuje se ale, že tento druh pracovního úvazku může být zdrojem pracovní nejistoty, neboť práce na částečný úvazek by mohla být začít vyhazována pouze ženám, což by vedlo k jejich marginalizaci.¹⁶⁴ Navíc se pracovní místa na zkrácený pracovní úvazek soustřeďují do nízkokvalifikovaných oblastí na trhu práce s nízkou prestiží a finančním ohodnocením.¹⁶⁵

Ženy ve srovnání s muži vydělávají v průměru méně. Mzdové rozdíly mezi pohlavími vyjadřujeme genderovou mzdovou mezerou (gender pay gap), která udává relativní rozdíl mediánu mzdy mužů a žen vztaženému ke mzdě mužů. Mediánová hrubá měsíční mzda je reálná střední hodnota úrovně mezd zaměstnanců.¹⁶⁶ Podle dat Českého statistického úřadu v letech 2001 až 2010 představoval medián mezd žen v průměru 80,9 % mediánu mezd mužů, tzn., že hodnota gender pay gap ve sledovaném období v průměru představovala 19,1 %.¹⁶⁷

¹⁶² Čermáková, Marie. *Rodina a měnící se gender role – sociální analýza české rodiny*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1997, s. 38

¹⁶³ Podíl mužů a žen zaměstnaných na plné pracovní úvazky vypočítán na základě údajů uvedených v:

Zaměstnanost a nezaměstnanost podle VŠPS – roční průměry 2011 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012. Aktualizováno 13. 5. 2012 [citováno 2013-04-18]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/publ/3115-12-r_2012>. Tabulka 211/1 Zaměstnanost v NH podle postavení, druhu a délky úvazku a podzaměstnanost.

¹⁶⁴ Křížková, Alena, Vohlídalová, Marta. Rodiče na trhu práce: mezi prací a péčí. *Sociologický časopis*, 2009, roč. 45, č. 1, s. 52, 54

¹⁶⁵ Křížková, Alena. Postavení žen na trhu práce a jejich pracovní preference. In Hašková, Hana et al. *Rovné příležitosti mužů a žen při sladování práce a rodiny?* Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003, s. 9

¹⁶⁶ *Ženy a muži v datech 2011* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011. Aktualizováno 12. 1. 2012 [citováno 2012-08-28]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/1417-11-n_2011>. Kapitola 4: Práce a mzdy.

¹⁶⁷ Průměrná hodnota gender pay gap vypočítána na základě údajů v: *Zaostřeno na ženy a muže 2005* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2006. Aktualizováno 5. 2. 2009 [citováno 2013-04-17]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2005edicniplan.nsf/kapitola/1413-05-2005-10>>. 4. Práce a mzdy 4 - 37. Průměrné hrubé měsíční mzdy a mediány mezd.

V období let 2001 až 2010 nedocházelo k výkyvům v této hodnotě. V roce 2001 hodnota gender pay gap vykazovala 19,8 % a v roce 2010 18,7 %.¹⁶⁸ Pozorujeme tak, že v průběhu sledovaného období hodnota gender pay gap vykazovala spíše klesající tendenci.

Nižší mzdy žen ve srovnání s muži mohou být způsobeny několika faktory. Ženy pracují v jiných kategoriích zaměstnání než muži a na jiných pracovních pozicích, mají jiné vzdělání a nižší počet odpracovaných hodin.¹⁶⁹ Podle dat Českého statistického úřadu o vzdělání populace ve věku patnáct let a více v letech 2001 až 2011 podíl žen převyšoval zastoupení mužů v kategorii základního vzdělání a v kategorii středního vzdělání s maturitou, v ostatních kategoriích, tzn. v kategorii středního vzdělání bez maturity a vysokoškolského vzdělání převažoval procentuální podíl mužů nad ženami, a to ve všech letech. V případě kategorie středního vzdělání bez maturity ženy v průměru ve sledovaném období představovaly 29,76 % a toto číslo se v průběhu těchto let výrazně neměnilo. Muži se na této kategorii ve sledovaném období v průměru podílely 44,35 %. V kategorii vysokoškolského vzdělání se ale procentuální zastoupení žen zvyšovalo, a to ze 7,4 % v roce 2001 na 14 % v roce 2011. Podíl mužů v kategorii vysokoškolského vzdělání jako nejvyššího dosaženého vzdělání v roce 2001 představoval 11,2 % a v roce 2011 15,7 %. Statistiky ukazují, že se procentuální rozdíl mezi muži a ženami v kategorii vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva jako nejvyššího dosaženého vzdělání ve sledovaném období snižoval.¹⁷⁰

Zaostřeno na ženy a muže 2012 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2013. Aktualizováno 16. 1. 2013 [citováno 2013-04-17]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/kapitola/1413-12-r_2012-14>. 4. Práce a mzdy 4 - 37. Průměrné hrubé měsíční mzdy a mediány mezd.

¹⁶⁸ *Zaostřeno na ženy a muže 2005* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2006. Aktualizováno 5. 2. 2009 [citováno 2013-04-17]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2005edicniplan.nsf/kapitola/1413-05-2005-10>>. 4. Práce a mzdy 4 - 37. Průměrné hrubé měsíční mzdy a mediány mezd.

Zaostřeno na ženy a muže 2012 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2013. Aktualizováno 16. 1. 2013 [citováno 2013-04-17]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/kapitola/1413-12-r_2012-14>. 4. Práce a mzdy 4 - 37. Průměrné hrubé měsíční mzdy a mediány mezd.

¹⁶⁹ *Diferenciace mezd zaměstnanců* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012, [citováno 2012-08-28]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/diferenciace_mezd_zamestnancu>.

¹⁷⁰ Průměrné hodnoty vypočítány na základě údajů uvedených v: *Trh práce v ČR 1993-2011* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012. Aktualizováno 2. 8. 2012 [citováno 2013-04-18]. Dostupné

Podle údajů Českého statistického úřadu ve *Struktuře mezd zaměstnanců* podle vzdělání v roce 2010 vykazuje nejvyšší mzdovou mezeru kategorie středního vzdělání bez maturity (29,4 %) a kategorie vysokoškolské vzdělání (27,5 %).¹⁷¹ Z hlediska struktury zaměstnanců podle věku byla v roce 2010 nejvyšší genderová platová mezera ve věkové kategorii 35-39 let (27,3 %), dále ve věkové kategorii 40-44 let (24,1 %) a v kategorii 30-34 let (22,2 %).¹⁷² Podle Křížkové může být jedním z faktorů vysvětlujícím genderovou mzdovou mezeru v těchto věkových skupinách genderové stereotypy spojující ženy a muže s určitými rolmi během rodinného cyklu. Zatímco mužská pracovní dráha je obvykle na vrcholu, tak ženy jsou v těchto věkových kategoriích většinou na rodičovské dovolené nebo vstupují do takových zaměstnání, která jim umožňují sladění pracovní a mateřské povinnosti tak, aby se spíše zaměřily na rodinu než na práci. Od mužů se ale takový životní cyklus neočekává, naopak vlivem stereotypu asociujícího muže s rolí živitele rodiny, se předpokládá, že to bude především on, kdo bude podporovat rodinu finančně, tedy spíše by se měl více soustředit na práci než na rodinu.¹⁷³ Podle statistik Českého statistického úřadu se průměrný věk matky v letech 2001 až 2011 při narození prvního a druhého dítěte zvyšoval. Zatímco v roce 2001 byl průměrný věk matky při narození prvního dítěte 25,3 let, tak v roce 2011 průměrný věk matky při narození prvního dítěte dosahoval 27,8 let. Průměrný věk matky při narození druhého dítěte byl v roce 2001 28,4 let a v roce 2011 se zvýšil na 30,9 let.¹⁷⁴ Tento faktor by do značné míry mohl vysvětlovat genderovou mzdovou mezeru a zastoupení žen v odlišných kategoriích zaměstnání a na jiných pracovních pozicích,

z URL <http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/kapitola/3103-12-r_2012-10100>. 101 R (K) Věk a vzdělání populace. Česká republika – NUTS1.

¹⁷¹ Hodnoty gender pay gap vypočítány na základě údajů v: *Struktura mezd zaměstnanců v roce 2010* [online]. Český statistický úřad, 2011. Aktualizováno 5. 12. 2011 [citováno 2012-08-26]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/3109-11-r_2011>. A4 Podíly zaměstnanců, placený čas a hrubé měsíční mzdy podle vzdělání a pohlaví (vlastní výpočty).

¹⁷² Hodnoty gender pay gap vypočítány na základě údajů v: *Struktura mezd zaměstnanců v roce 2010* [online]. Český statistický úřad, 2011. Aktualizováno 5. 12. 2011 [citováno 2012-08-26]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/3109-11-r_2011>. A3 Podíly zaměstnanců, placený čas a hrubé měsíční mzdy podle věku a pohlaví.

¹⁷³ Křížková, Alena. Postavení žen na trhu práce a jejich pracovní preference. In Hašková, Hana et al. *Rovné příležitosti mužů a žen při sladování práce a rodiny?* Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003, s. 9

¹⁷⁴ *Vývoj obyvatelstva České republiky* [online]. Český statistický úřad, 2012. Aktualizováno 24. 9. 2012 [citováno 2013-04-19]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/p/4007-12>>. 4. Porodnost a plodnost. Tab. 4.5 Ukazatele plodnosti, 2001-2011, s. 21

kteří jim snadněji umožní sladit rodinné a pracovní povinnosti. Na základě dat o *Struktuře mezd zaměstnanců* nelze ale říci, do jaké míry se rodičovství podílí na genderové platové mezeře, neboť nám data neposkytují údaje o rodinném stavu ženy.

Podle statistik *Struktury mezd zaměstnanců* v roce 2010 dle 2-číselné klasifikace zaměstnání KZAM byl medián mezd mužů vyšší než medián mezd žen ve všech kategoriích zaměstnání podle 2-číselné klasifikace zaměstnání KZAM, s výjimkou kategorie zaměstnání Zákonnodárci, vyšší úředníci. Deset kategorií zaměstnání z dvaceti šesti kategorií zaměstnání podle 2-číselné klasifikace zaměstnání KZAM převyšovalo průměrnou hodnotu gender pay gap v roce 2010 (18,7 %). Jednalo se o tyto kategorie zaměstnání: Vedoucí a řídicí pracovníci velkých organizací, společností, podniků, apod. vč. jejich organizačních jednotek, Vedoucí, ředitelé, kteří řídí malý podnik, organizaci, společnost /za pomoci nejvýše jednoho dalšího řídicího pracovníka/, Technici ve fyzikálních, technických a příbuzných oborech, Prodavači, manekýni a předváděči zboží, Kvalifikovaní dělníci při dobývání surovin, stavební dělníci a pracovníci příbuzných oborů /kromě obsluhy strojů a zařízení/, Kvalifikovaní kovodělníci a strojírenští dělníci /kromě obsluhy strojů a zařízení/, Výrobci a opraváři přesných přístrojů, umělečtí řemeslníci, polygrafové a pracovníci v příbuzných oborech /kromě obsluhy strojů a zařízení/, Obsluha průmyslových zařízení, Obsluha stacionárních zařízení a montážní dělníci. Nejvyšší hodnotu gender pay gap v roce 2010 vykazovala kategorie zaměstnání Vedoucí, ředitelé, kteří řídí malý podnik, organizaci, společnost /za pomoci nejvýše jednoho dalšího řídicího pracovníka/, a to 29,79 %. Tato kategorie zaměstnání byla šestou nejčastější kategorií zaměstnání mužů v roce 2010. Nejnižší hodnotu gender pay gap vykazovala kategorie zaměstnání Odborní pedagogičtí pracovníci, a to 2,88 %. V roce 2010 to byla druhá nejčastější kategorie zaměstnání žen. Statistiky dále poukazují na to, že hodnota gender pay gap v roce 2010 u deseti nejčastějších zaměstnání mužů v roce 2010 vykazovala u šesti kategorií zaměstnání vyšší hodnotu gender pay gap, než byla průměrná hodnota gender pay gap v roce 2010. U deseti nejčastějších zaměstnání žen jen dvě kategorie z deseti nejčastějších zaměstnání žen v roce 2010 představovaly vyšší hodnotu gender pay gap, než byla její průměrná hodnota v roce 2010. Na rozdíl od deseti

nejčastějších zaměstnání mužů v roce 2010 tři kategorie zaměstnání z deseti nejčastějších zaměstnání žen v roce 2010 vykazovaly hodnotu gender pay gap nižší než 10 %. Jednalo se o kategorie zaměstnání Odborní pedagogičtí pracovníci, Techničtí pracovníci v oblasti biologie, zdravotničtí a zemědělství pracovníci a pracovníci v příbuzných oborech a kategorii zaměstnání Prodavači, manekýni a předváděči zboží.¹⁷⁵

Tabulka č. 3 Hodnota gender pay gap v roce 2010 v jednotlivých kategoriích zaměstnání podle 2-číselné klasifikace zaměstnání KZAM¹⁷⁶

Kategorie zaměstnání	Gender pay gap
Zákonodárci, vyšší úředníci	- 0,91 %
Vedoucí a řídicí pracovníci velkých organizací, společností, podniků, apod. vč. jejich organizačních jednotek	29,79 %
Vedoucí ředitelé, kteří řídí malý podnik, organizaci, společnost /za pomoci nejvýše jednoho dalšího řídicího pracovníka/	21,10%
Vědci a odborníci ve fyzikálních a příbuzných vědách, architekti a techničtí inženýři /tvůrčí pracovníci/	17,66 %
Vědci, odborníci a inženýři v biologických, lékařských a příbuzných oborech	16,11 %
Odborní pedagogičtí pracovníci	2,88 %
Ostatní vědci a odborní duševní pracovníci jinde neuvedení	13,92 %
Technici ve fyzikálních, technických a příbuzných oborech	29,54 %
Techničtí pracovníci v oblasti biologie, zdravotničtí a	5,39 %

¹⁷⁵ Hodnota gender pay gap byla vypočítána na základě údajů v: *Struktura mezd zaměstnanců v roce 2010* [online]. Český statistický úřad, 2011. Aktualizováno 5. 12. 2011 [citováno 2012-08-26]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/3109-11-r_2011>. C1 Počty zaměstnanců, placený čas a hrubé měsíční mzdy v jednotlivých zaměstnáních.

¹⁷⁶ Hodnota gender pay gap byla vypočítána na základě údajů v: *Struktura mezd zaměstnanců v roce 2010* [online]. Český statistický úřad, 2011. Aktualizováno 5. 12. 2011 [citováno 2012-08-26]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/3109-11-r_2011>. C1 Počty zaměstnanců, placený čas a hrubé měsíční mzdy v jednotlivých zaměstnáních.

zemědělní pracovníci a pracovníci v příbuzných oborech	
Pedagogičtí pracovníci	14 %
Jiní pomocní odborní pracovníci	14,63 %
Nižší administrativní pracovníci	17,3 %
Úředníci ve službách a obchodě	10,35 %
Obsluhující pracovníci	8,45 %
Prodáváči, manekýni a předváděči zboží	21,73 %
Kvalifikovaní dělníci v zemědělství, lesnictví, rybářství, myslivosti – orientovaní na trh	17,26 %
Kvalifikovaní dělníci při dobývání surovin, stavební dělníci a pracovníci příbuzných oborů /kromě obsluhy strojů a zařízení/	21 %
Kvalifikovaní kovodělníci a strojírenští dělníci /kromě obsluhy strojů a zařízení – hl. třída 8/	24,16 %
Výrobci a opraváři přesných přístrojů, umělečtí řemeslníci, polygrafové a pracovníci v příbuzných oborech /kromě obsluhy strojů a zařízení/	25,54 %
Ostatní kvalifikovaní zpracovatelé a výrobci jinde neuvedení /kromě obsluhy strojů a zařízení – hl. třída 8/	20,78 %
Obsluha průmyslových zařízení a montáží dělníci	22,51 %
Obsluha stacionárních zařízení a montážní dělníci	19,66 %
Řidiči a obsluha pojízdných strojních zařízení	14,94 %
Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci zaměření na prodej a služby	15,67 %
Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci v zemědělství, lesnictví, rybářství a příbuzných oborech	12,52 %
Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci v dolech, lomech, v průmyslu, stavebnictví, v dopravě a v příbuzných oborech	14,28 %

Někteří vysvětlují genderovou mzdovou mezeru genderovou ideologií a genderovými stereotypy, a to konkrétně stereotypem muže jako živitele rodiny, který zajišťuje rodinu finančně.¹⁷⁷ Ačkoliv tento stereotyp přetrvává i v české společnosti, tak neodpovídá realitě, protože většina domácností je založena na dvoupříjmovém modelu, v němž odpovědnost za uživení rodiny mají oba partneři.¹⁷⁸ Genderová mzdová mezera by tak mohla být touto ideologií vysvětlena jen do určité míry.

Křížková uvádí, že genderovou mzdovou mezeru může vysvětlovat teorie lidského kapitálu, podle níž ženy vydělávají méně, protože představují nákladnější pracovní sílu kvůli jejich častější nepřítomnosti v práci a nižší flexibilitě na trhu práce. Tato teorie ale nebyla spolehlivě doložena.¹⁷⁹ Neukazuje se ani, že by ženy investovaly méně do svého vzdělání. Podle údajů Českého statistického úřadu o struktuře obyvatelstva dle nejvyššího dosaženého vzdělání v letech 2001 až 2011 ženy převažovaly nad muži v kategorii středního vzdělání s maturitou a v průběhu tohoto období se zvyšoval i počet žen s vysokoškolským vzděláním. V roce 2011 ženy tvořily 14 % vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva v porovnání s 15,7 % mužů.¹⁸⁰

Výše genderových platových rozdílů může být vysvětlena tím, zda je dané zaměstnání součástí veřejného nebo soukromého sektoru. Soukromý sektor totiž vykazuje vyšší míry mzdových rozdílů mezi muži a ženami.¹⁸¹

Genderový stereotyp muže-živitele a ženy-pečovatelky se může podílet na genderové mzdové mezeře.¹⁸² Tyto role jsou osvojovány v podobě gender kontraktu, což je souhrn implicitních a explicitních pravidel pro genderové vztahy,

¹⁷⁷ Padavic, Irene, Reskin, Barbara. *Women and Men at Work*. 2nd ed. Thousand Oaks: Pine Forge Press, 2002, s. 137

¹⁷⁸ Čermáková, Marie. *Rodina a mění se gender role – sociální analýza české rodiny*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1997, s. 38

¹⁷⁹ Křížková, Alena, Sloboda, Zdeněk. *Genderová segregace českého trhu práce: kvantitativní a kvalitativní obraz*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009, s. 31

¹⁸⁰ Průměrné hodnoty vypočítány na základě údajů v: *Trh práce v ČR 1993-2011* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012. Aktualizováno 2. 8. 2012 [citováno 2013-04-18]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/kapitola/3103-12-r_2012-10100>. 101 R (K) Věk a vzdělání populace. Česká republika – NUTS1.

¹⁸¹ Křížková, Alena, Sloboda, Zdeněk. *Genderová segregace českého trhu práce: kvantitativní a kvalitativní obraz*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009, s. 36

¹⁸² Křížková, Alena, Sloboda, Zdeněk. *Genderová segregace českého trhu práce: kvantitativní a kvalitativní obraz*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009, s. 34

keré ženám a mužům vymezují odlišné povinnosti a zodpovědnosti, které se promítají mimo jiné i do institucionální úrovně, jež zahrnuje i pracovní, výchovné a vzdělávací systémy a socializační procesy.¹⁸³ Stereotypy o schopnostech a volbách žen a mužů jsou v průběhu socializace vytvářeny trhem práce, rodinou, školou a dalšími sociálními institucemi, které jsou předkládány jeho účastníkům i pozorovatelům, a konstruují vzorce správného chování podle pohlaví.¹⁸⁴ Následující kapitoly budou věnovány dvěma sociálním institucím jako významným socializačním činitelům, a to rodině a škole. Zaměříme se na to, zda tyto instituce reprodukuje genderové stereotypy v souvislosti s genderovou segregací na trhu práce. Bude nás zajímat, jaká implicitní sdělení poskytují ve vztahu k definici kariéry a horizontální a vertikální segregaci na trhu práce, tedy jaká metasdělení si v průběhu socializace osvojujeme.

¹⁸³ Slovník základních pojmů. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2000, roč. 1, č. 2-3, s. 2

¹⁸⁴ Křížková, Alena, Sloboda, Zdeněk. *Genderová segregace českého trhu práce: kvantitativní a kvalitativní obraz*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009, s. 32

3. Rodina v souvislosti s předáváním genderových stereotypů reprodukcí genderovou segregaci na trhu práce

3.1 Pojetí kariéry a pracovní dráhy

Pojetí kariéry a pracovní dráhy je odvozeno od maskulinní normy jako lineárního, nepřerušovaného procesu, který se tak dostává do rozporu s cyklickým časem rodinného života.¹⁸⁵ Maskulinní normu pracovní dráhy upřednostňuje i současný trh práce, který požaduje práci, která by nebyla rušena soukromými záležitostmi. Trh práce zároveň preferuje mobilní a flexibilní pracovní sílu, která se požadavkům trhu práce dokáže přizpůsobit.¹⁸⁶ Podle Iva Možného tržní model vyžaduje společnost bez rodiny, protože pokud se mají splnit požadavku trhu, tak jedinec musí být samostatný a nezávislý a nesmí ho omezovat citové vztahy.¹⁸⁷ Dítě ale vyžaduje, aby o něho v počátečních fázích života někdo celodenně pečoval. Tradiční model rodiny předpokládal, že funkci péče o děti převezme žena, která tak přerušuje svou pracovní dráhu kvůli péči o malé děti. Ukazuje se, že v české společnosti přetrvává podpora tradiční dělby práce, tzn. stereotyp muže-živitele a ženy-pečovatelky.¹⁸⁸ Takové rozdělení genderových rolí může být znevýhodňující pro ženy, jejichž pracovní dráha či kariéra vyžaduje kontinuální kumulování zkušeností a poznatků z určitého oboru, kdy důsledkem přerušování pracovní dráhy kvůli rodičovským povinnostem může být nemožnost skloubení pracovního a rodinného života. V nevýhodné pozici se ale ocitají také muži, kteří se můžou setkat s kritikou a nepochopením, pokud se rozhodnou přerušit pracovní dráhu či kariéru kvůli rodinným povinnostem, nebo pokud nejsou schopni zajistit rodinu finančně a naplnit tak roli živitele-rodiny.

¹⁸⁵ Křížková, Alena, Maříková, Hana et al. *Pracovní dráhy žen v České republice*. 1. vyd. Praha: SLON v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR, 2011, s. 22

¹⁸⁶ Dudová, Radka, Vohlídalová, Marta. *Nové tváře rodiny a nové podmínky pracovního trhu – teoretické souvislosti*. In Dudová, Radka (ed.) et al. *Souvislosti proměn pracovního trhu a soukromého, rodinného a partnerského života*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, s. 24

¹⁸⁷ Možný, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: SLON, 2006, s. 236

¹⁸⁸ Dudová, Radka, Vohlídalová, Marta. *Nové tváře rodiny a nové podmínky pracovního trhu – teoretické souvislosti*. In Dudová, Radka (ed.) et al. *Souvislosti proměn pracovního trhu a soukromého, rodinného a partnerského života*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, s. 32

3.2 Přístupy k mateřství

Pojetí kariéry a pracovní dráhy podle androcentrické definice jako lineárního, nepřerušovaného procesu není příliš v souladu s cyklickým chápáním rodinného života.¹⁸⁹ Tradiční představa muže-živitele rodiny a ženy-pečovatelky o malé děti a domácnost se udržuje nejenom ve většině zemí západní Evropy, ale také v České republice, a to i navzdory tomu, že se v české společnosti ustálil model dvoupříjmové rodiny již v období socialismu, který přetrvává až do současné doby.¹⁹⁰

Musíme si položit otázku, kde leží kořeny toho, že mateřství je považováno za hlavní úděl ženy, kterému by měla podřídit všechny své zájmy, a co koncept mateřství skutečně je. Z pohledu biologicko-esencialistických teorií je mateřství spojováno s ženami, neboť vyplývá z biologického faktu, že jen ženy mohou přivést děti na svět. Tato „přirozenost“ stanovuje normu mateřství. Správná matka by tak měla dítěti věnovat veškerou svoji pozornost.¹⁹¹ Podle tohoto pojetí by pak správná matka měla přerušit svou pracovní dráhu, aby zajistila péči o dítě v prvních letech jeho života, a pokud je to nutné, aby po skončení rodičovské dovolené vykonávala takové zaměstnání, které jí umožní skloubení rodinného a pracovního života. Proti biologicko-esencialistickým teoriím stojí konstruktivistické teorie, které tvrdí, že mateřství je kulturní a sociální konstrukt,¹⁹² což implikuje, že z biologického faktu těhotenství a kojení nevyplývá, že žena je vhodnější pro péči o dítě než muž.

Jednou z představitelk zastávajících takový postoj je Élisabeth Badinter, která ve své knize *Materská láska* na postoji k mateřství ve francouzské společnosti v souvislosti ve vztahu k chápání dítěte a změněnému diskurzu mateřství ukazuje na mýtus mateřského instinktu. Badinter píše, že předtím než se ve druhé polovině osmnáctého století začala mateřská láska stávat novou hodnotou, nebylo mateřství v módě a mateřská láska nebyla příliš společensky a mravně ceněna. Proto ženy

¹⁸⁹ Křížková, Alena, Maříková, Hana et al. *Pracovní dráhy žen v České republice*. 1. vyd. Praha: SLON v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR, 2011, s. 22

¹⁹⁰ Nešporová, Olga. Otcové pečující o děti formou rodičovské dovolené. *Demografie*, 2006, roč. 48, č. 3, s. 182

¹⁹¹ Kiczková, Zuzana. „Sociálne materstvo“: Konceptia a príbeh. In Hanáková, Petra, Heczková, Libuše, Kalivodová, Eva (eds.). *V bludném kruhu: Mateřství a vychovatelství jako paradoxy modernity*. 1. vyd. Praha: SLON, 2006, s. 417, 419

¹⁹² Maříková, Hana. Pečující otcové: Příběhy plné odlišností. *Sociologický časopis*, 2009, roč. 45, č. 1, s. 91

z privilegovaných tříd, které nemusely posílat své dítě ke kojné, neboť na rozdíl od žen z chudších vrstev byly finančně zajištěny, se necítily vinny, když nepečovaly o své děti.¹⁹³ Podle Élisabeth Badinter bylo u nižších vrstev ospravedlnitelné, že posílaly své děti kojné z ekonomických důvodů, protože ženy často musely pomáhat svým mužům v práci, a nemohly se tak věnovat svým dětem. U těchto žen tak převládá pud sebezáchovy nad mateřským instinktem. Badinter si ale klade otázku, co potlačilo mateřský instinkt u žen, které se mohly věnovat péči o dítě, neboť jim to majetkové poměry dovozovaly.¹⁹⁴ Pro tyto ženy byla důležitější jejich vlastní přání a ambice.¹⁹⁵ Tomu napomáhala i představa, že kojení je škodlivé pro organismus ženy, ničí postavu a není hodné vyšších společenských vrstev.¹⁹⁶ Situace se podle Badinter změnila po Velké francouzské revoluci, kdy se zdůrazňovala výchova poddaných.¹⁹⁷ Návrat k radostem z mateřské lásky byl podpořen třemi argumenty. Ekonomický důvod vyzdvihuje tržní hodnotu dítěte, které má přínos pro stát jako pracovní síla, to mimo jiné souvisí i s rozvojem kapitalismu.¹⁹⁸ Badinter ale tvrdí, že ekonomický důvod by nestačil, kdyby k němu nepřistoupil argument o rovnosti, lásce a štěstí. Dochází k oslabení autority otce a podle *Encyklopedie* má matka stejné právo jako otec v trestání dětí.¹⁹⁹ Žena se stala zodpovědnou za národ, protože byla první vychovatelkou dítěte, která usměrňuje jeho mravy.²⁰⁰ Také se změnily postoje ke kojení, aby se ženy přiměly k péči o děti, začala se vychvalovat krása kojících žen, ženy se strašily, že pokud nebude mléko odcházet z jejich těla, tak se rozlije v jejich těle a způsobí různá

¹⁹³ Badinter, Élisabeth. *Materská láska: od 17. století po současnost*. 1. vyd. Bratislava: Aspekt, 1998, s. 60

¹⁹⁴ Badinter, Élisabeth. *Materská láska: od 17. století po současnost*. 1. vyd. Bratislava: Aspekt, 1998, s. 50-52

¹⁹⁵ Badinter, Élisabeth. *Materská láska: od 17. století po současnost*. 1. vyd. Bratislava: Aspekt, 1998, s. 56

¹⁹⁶ Badinter, Élisabeth. *Materská láska: od 17. století po současnost*. 1. vyd. Bratislava: Aspekt, 1998, s. 66-68

¹⁹⁷ Badinter, Élisabeth. *Materská láska: od 17. století po současnost*. 1. vyd. Bratislava: Aspekt, 1998, s. 107

¹⁹⁸ Badinter, Élisabeth. *Materská láska: od 17. století po současnost*. 1. vyd. Bratislava: Aspekt, 1998, s. 116

¹⁹⁹ Badinter, Élisabeth. *Materská láska: od 17. století po současnost*. 1. vyd. Bratislava: Aspekt, 1998, s. 118

²⁰⁰ Badinter, Élisabeth. *Materská láska: od 17. století po současnost*. 1. vyd. Bratislava: Aspekt, 1998, s. 131

onemocnění.²⁰¹ Podle Badinter se vlivem odlišného postoje společnosti k mateřství ženy začaly cítit provinile, pokud neplnily mateřské povinnosti. K pocitu provinění byly ženy odsouzeny i psychoanalýzou Sigmunda Freuda, který považoval ženy, které se neoddaly péči o dítě, za nenormální.²⁰² Badinter poukazuje na francouzských ženách své doby, že se některé z nich po porodu vrací rychle do zaměstnání, ačkoliv je k tomu nepřiměřely ekonomické důvody, ale protože je pro ně zaměstnání zdrojem naplnění. Badinter říká, že takových žen je poměrně mnoho, a nebylo by správné označit jejich jednání za patologické. Tato skutečnost podle Badinter poukazuje i k tomu, že mateřský instinkt není něco, co by bylo ženě přirozeně dáno.²⁰³

Konstruktivistické teorie ukazují, že mateřství stejně jako otcovství nevyplývají z lidské přirozenosti, ale jsou neustále rekonstruovány podle sociálních situací, v nichž každodenně jednáme,²⁰⁴ a jsou ovlivněny kulturními normami, hodnotami a očekáváními dané společnosti.

I když z biologického faktu těhotenství nemusí vyplývat, že žena je vhodnější pečovatelkou o malé děti, tak je v české společnosti stále zakořeněna představa, že žena-matka by se primárně měla starat o malé děti, zatímco muž-otec v období narození svého dítěte nepřerušuje pracovní dráhu a dále bude finančně zajišťovat rodinu. Na přetrvávání tradiční představy o uspořádání genderových rolí z hlediska stereotypu muž-živitel, žena-pečovatelka, poukazuje i longitudinální výzkum European Values Study, který se poprvé uskutečnil v roce 1981. Tento výzkum se zaměřuje na zjišťování politických, ekonomických, rodinných a vzdělávacích a dalších hodnot a uskutečňuje se v devítiletých intervalech v evropských zemích. Druhého, třetího a čtvrtého výzkumného šetření se zúčastnila i Česká republika.²⁰⁵ Z hlediska uspořádání genderových rolí je pro nás významná otázka: „Myslíte si, že žena musí mít děti, aby se splnilo její poslání, nebo to není nutné?“ V roce 1991 a

²⁰¹ Badinter, Élisabeth. *Materská láska: od 17. století po současnost*. 1. vyd. Bratislava: Aspekt, 1998, s. 138, 141

²⁰² Badinter, Élisabeth. *Materská láska: od 17. století po současnost*. 1. vyd. Bratislava: Aspekt, 1998, s. 170, 177

²⁰³ Badinter, Élisabeth. *Materská láska: od 17. století po současnost*. 1. vyd. Bratislava: Aspekt, 1998, s. 256, 260

²⁰⁴ Maříková, Hana. Pečující otcové: Příběhy plné odlišností. *Sociologický časopis*, 2009, roč. 45, č. 1, s. 91

²⁰⁵ Rabušic, Ladislav, Hamanová, Jana. *Hodnoty a postoje v ČR 1991-2008: pramenná publikace European Values Study*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 13-14

2008 více jak polovina dotazovaných mužů a žen souhlasila s tím, že žena musí mít dítě, aby se naplnilo její poslání (66 % mužů a 69 % žen v roce 1991, v roce 2008 s touto otázkou souhlasilo 59 % mužů a 64 % žen). V roce 1999 ale jak muži, tak ženy ve více než polovině případů uvedly, že není nutné, aby k naplnění svého poslání žena měla děti (42 % mužů a 46 % žen souhlasilo s tím, že žena nemusí mít děti, aby se splnilo její poslání.) Na těchto časových řadách tak vidíme, že ačkoliv v roce 1999 došlo k poklesu počtu respondentů, kteří s tímto výrokem souhlasili, tak v roce 2008 s touto otázkou opět souhlasila více jak polovina mužů a žen. Zároveň se ukazuje, že ve všech sledovaných letech (1991, 1999, 2008) s touto otázkou především souhlasily starší věkové kategorie (věkové kategorie jsou v tomto výzkumu rozděleny do kategorií 18-29 let, 30-44 let, 45-59 let a 60 a více let). V roce 1991 souhlasilo s výrokem, že žena musí mít děti, aby se naplnilo její poslání, ve všech věkových kategoriích více jak 50 % respondentů. V roce 1999 to ale platilo až od věkové kategorie 45-59 let, v níž byl počet odpovědí vyrovnaný (50 % respondentů v této věkové kategorii souhlasilo a 50 % dotazovaných nesouhlasilo). O devět let později už s touto otázkou souhlasila více jak polovina respondentů v každé věkové kategorii.²⁰⁶ Pokles souhlasných odpovědí s tvrzením, že žena musí mít děti, aby se naplnilo její poslání, ve srovnání s rokem 1991 poukazuje podle Rabušice na změnu hodnot v životě lidí po roce 1989. Seberealizace jedince už totiž nemusí být nalézána v založení rodiny, dítě se stalo jen jednou z možností, jak naplnit smysl svého života.²⁰⁷

Péče o malé děti je ale také jednou z možností, jak naplnit svůj život, což podle Gillese Lipovetského vysvětluje, proč i v dnešní individualizované společnosti, kdy se i u žen placená práce podílí na jejich identitě, se ženy i nadále podílejí na reprodukování role pečovatelky o malé děti a o domácnost,²⁰⁸ ale ve srovnání s předchozími obdobími dochází k jinému pojetí ženy, kterou Lipovetsky označuje jako model třetí ženy.²⁰⁹

²⁰⁶ Rabušic, Ladislav, Hamanová, Jana. *Hodnoty a postoje v ČR 1991-2008: pramenná publikace European Values Study*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 169

²⁰⁷ Rabušic, Ladislav. *Kde ty všechny děti jsou?: porodnost v sociologické perspektivě*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001, s. 207-208

²⁰⁸ Lipovetsky, Gilles. *Třetí žena: neměnnost a proměny ženství*. 1. vyd. Praha: Prostor, 2000, s. 241-242

²⁰⁹ Lipovetsky, Gilles. *Třetí žena: neměnnost a proměny ženství*. 1. vyd. Praha: Prostor, 2000, s. 222

V dnešní individualizované společnosti je placená práce nejenom zdrojem obživy, ale má také velký význam pro vytváření a sebestvrzování identity jak mužů, tak žen, a může přinášet autonomii a nezávislost.²¹⁰ Podle Gillese Lipovetského v současné industrializované společnosti ženám k naplnění své existence nestačí už jen mateřství a domácí práce, ale svoji identitu chtějí nalézt i v placené práci. Odlišný postoj současné individualizované společnosti k akceptaci placené práce žen je podle Lipovetského dán nejenom strukturálními změnami, jako bylo zvyšování úrovně vzdělání mezi ženami a expanzí terciární sféry, která ženám nabídla zaměstnání, jež nejsou příliš fyzicky náročná, ale především ideálem společnosti blahobytu, který legitimizoval placenou aktivitu žen, která je důležitá jako zdroj dalšího příjmu, aby se dosáhlo spotřebního ideálu. Společnost blahobytu podporovala hodnoty spotřeby, individuálního štěstí, zábavy, svobodné volby jednotlivce. Tím narušila systém hodnot, na němž byl založen ideál ženy pečovatelky o děti a domácnost. Podle Lipovetského uznání placené aktivity žen vedlo zároveň k přijetí práva ženy „na vlastní život“, což vychází z kultury, která podporuje svobodu a prospěch individua. Placená práce se stala prostředkem obohacení osobnosti a práva na vlastní rozhodování o svém životě.²¹¹

Lipovetsky nazývá nový historický model současné epochy třetí ženou, která svobodně vládne sobě samé a vyznačuje se novou ekonomikou ženské moci. První model ženy Lipovetsky označuje jako ženu opovrhovanou, která je systematicky podřízena mužům. Ženy vystupují jako druhořadí aktéři a jediná funkce žen, která se neznehodnocuje, je mateřství. Žena je ale i v tomto případě podřízena druhým, protože hlavní hodnota je v potomcích, které žena přivede na svět. Neznamená to ale, že by první žena bylo ženou zotročovanou, ženy mají určité pravomoci, ale nejsou jim vyhrazeny úkoly na nejvyšší úrovni. Druhý model ženy, žena opěvovaná, se začíná vynořovat ve vrcholném středověku v podobě kultu milované paní. Tento model podle Lipovetského přetrval až do devatenáctého století, kdy se žena stává manželkou-matkou-vychovatelkou. I když je žena idealizována a opěvována, tak nestojí nejvýše v hierarchii, v politickém životě musí být poslušná

²¹⁰ Dudová, Radka, Vohlídalová, Marta. Nové tváře rodiny a nové podmínky pracovního trhu – teoretické souvislosti. In Dudová, Radka (ed.) et al. *Souvislosti proměn pracovního trhu a soukromého, rodinného a partnerského života*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, s. 28

²¹¹ Lipovetsky, Gilles. *Třetí žena: neměnnost a proměny ženství*. 1. vyd. Praha: Prostor, 2000, s. 211-215

svému manželovi a je jí odepírána ekonomická a intelektuální nezávislost. Lipovetsky označuje současný model ženy jako ženu neurčitou, která si stejně jako muž vládne sama sobě, tvoří si své vlastní já, a to v důsledku nové kultury, která prosazuje individualismus. Žena už není tím, čím muž chce, aby se stala, ale přesto stále nevládne politickou a hospodářskou oblastí a nedošlo k vymizení dělby práce podle pohlaví. Stále tak existují úkoly, které nejsou jednoduše zaměnitelné ve vztahu k pohlaví. Podle Lipovetského v současné době jak žena, tak muž si svobodně vládnou sami sobě, ale tato svobodná vláda je vystavěna na odlišných společenských normách a rolích dané kultury.²¹² Třetí žena tak v sobě zahrnuje rovnostářský a nerovnoprávný model. Ačkoliv podle Lipovetského už neplatí ideologie oddělených sfér, tak genderové stereotypy v době postmoderní nevytizely. Ve vztahu k pracovnímu trhu je tak u mužů oblast rodinného a profesního života oddělena, zatímco u žen jsou tyto oblasti spojené a ve vztahu k placené práci ve většině případů postupují tak, aby do ní zahrnuly i mateřství. Ženy jsou tak na trhu práce ve vztahu k povinnostem v rodině méně mobilní a flexibilní než muži.²¹³

Lipovetsky si klade otázku, jak je možné, že v současné době, která přichází s myšlenkou rovnosti, se udržuje genderová dělba práce. Lipovetsky připouští, že se ženy ve velké míře účastní profesního života a muži participují na domácích pracích a péči o děti, ale ženy mají stále dominantní úlohu v rodinné oblasti. Je to proto, že stereotyp ženy-pečovatelky je slučitelný s ideologií, která umožňuje sebevládu a rozvoj své osobnosti. To zajišťuje i péče o děti, neboť vědět, že je člověk nepostradatelnou bytostí v procesu rozvoje jiného jedince, přináší smysl, moc, autonomii a obohacení citového života, které zajišťuje mateřská funkce. Podle Lipovetského tak v postmoderní době můžou přežít jen ty stereotypy, které umožňují sebevyjádření a sebevládu, jako je rodinná zodpovědnost.²¹⁴ Podle Lipovetského bude i v budoucnosti převládat model, kdy žena je primárně zodpovědná za rodinnou sféru a kdy muž touží po získání profesního a materiálního

²¹² Lipovetsky, Gilles. *Třetí žena: neměnnost a proměny ženství*. 1. vyd. Praha: Prostor, 2000, s. 217-225

²¹³ Lipovetsky, Gilles. *Třetí žena: neměnnost a proměny ženství*. 1. vyd. Praha: Prostor, 2000, s. 227-231

²¹⁴ Lipovetsky, Gilles. *Třetí žena: neměnnost a proměny ženství*. 1. vyd. Praha: Prostor, 2000, s. 238-243

úspěchu. Ženy a muži jsou k těmto tradičním rolím vedeni v průběhu socializace, která v sobě odráží požadavky dané kultury, která mužův úspěch spojuje s ovládnutím ekonomického a profesního života, zatímco ženy jsou kritizovány, pokud kvůli práci zanedbávají rodinné povinnosti. Úspěch žen je posuzován podle soukromých hodnot.²¹⁵

3.3 Otcovství

Genderová role, kterou - ať už biologická danost mužů nebo kulturní a sociální faktory - připisují mužům z hlediska genderové dělby práce v rodině, se promítá do struktury na trhu práce do očekávání společnosti o roli mužů na trhu práce v souvislosti s jejich povinnostmi v rodině. Rozdíly mezi muži a ženami, které je předurčují k mateřské či otcovské roli, jsou některými badateli nahlíženy jako biologicky dané (biologicko-esencialistické teorie), nebo jako vytvořené společností a kulturou (konstruktivistické teorie).²¹⁶ Podle Hany Maříkové je role matky ve srovnání s rolí otce obvykle srozumitelná. Nejasnost vymezení otcovství v dnešní době už nespočívá v nejistotě, zda je daný muž skutečně otcem určitého dítěte, neboť existují metody, které dokáží spolehlivě určit otcovství. Nepřesné vymezení otcovské role spočívá v sociální rovině, protože v průběhu dvacátého století došlo k proměně chápání otcovské role a funkce.²¹⁷

Tradiční představa muže-živitele rodiny nastupuje s industriální revolucí, kdy došlo k oddělení bydliště a pracoviště. V zemědělských společnostech byla žena spolupracovnicí muže, jejich komplementární funkce byly stejně ceněny. S průmyslovou revolucí a s teorií oddělených sfér ale došlo k degradaci neplacené práce, zatímco placená práce byla chápána jako plnohodnotná.²¹⁸ Spojení mužů s primární zodpovědností za finanční zajištění rodiny vedlo ke vzdalování otců od rodinného života, jejich funkce byla nahrazována matkami a jinými institucemi,

²¹⁵ Lipovetsky, Gilles. *Třetí žena: neměnnost a proměny ženství*. 1. vyd. Praha: Prostor, 2000, s. 274-276

²¹⁶ Maříková, Hana. Teoreticko-metodologický úvod: gender, rodina a jejich zkoumání. In Maříková, Hana (ed.), Vohlídalová, Marta. *Trvalá nebo dočasná změna? Uspořádání genderových rolí v rodinách s pečujícími otci*. 1. vyd., Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, s. 19

²¹⁷ Maříková, Hana. Participace otců v současné rodině. In Hašková, Hana et al. *Rovné příležitosti mužů a žen při sladování práce a rodiny?* Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003, s. 65

²¹⁸ Možný, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: SLON, 2006, s. 176-177

jako byla například škola.²¹⁹ Péče o děti se tak stala především povinností žen. V průběhu dvacátého století dochází k proměně chápání rolí a atributů, které byly s otci spojovány, a to autorita a role živitele a ochránce rodiny.²²⁰ V současné době se hovoří o konceptu nového otcovství, které od mužů požaduje větší angažovanost v oblasti péče a výchovy o děti. Nové otcovství je kladeno do protikladu k tradiční představě otce jako hlavního živitele rodiny.²²¹

Ačkoliv kulturní konstrukt muž-živitel není z historického hlediska dlouhodobým konceptem,²²² převládajícím názorem poloviny české společnosti je tradiční představa, že je hlavním úkolem muže zajistit rodinu finančně, a že žena by měla pečovat o rodinu a domácnost, jak na to poukazují výsledky mezinárodního longitudinálního výzkumu ISSP (International Social Survey Programme).²²³ I když nové otcovství požaduje větší zahrnutí mužů v oblasti péče o dítě a v oblasti výchovy, tak společenský a kulturní diskurs mnohem méně vyčítá mužům, když upřednostňují placenou práci před výchovou dětí. Podle Lipovetského je to dáno tím, že zatímco u žen se úspěch hodnotí podle soukromých hodnot, tak muži ho poměřují tím, co dosáhli v placené práci. Proto je žena mnohem více kritizována než muž, pokud zanedbává péči o rodinu kvůli pracovní dráze či kariéře.²²⁴ V porovnání s ženami společenský status muže zakládá jeho postavení v placené práci. Ti, kdo ale většinou usilují o harmonizaci rodinného a pracovního života, jsou ženy.²²⁵

V české společnosti převládá přesvědčení, že péče o malé děti spíše náleží ženám. Výsledky kvantitativního výzkumu *Rodiče 2005*, který čítal 1998 respondentů a byl proveden oddělením Gender a sociologie Sociologického ústavu

²¹⁹ Burgessová, Adrienne. *Návrat otcovství: Jak se stát moderním otcem*. 1. vyd. Brno: JOTA, 2004, s. 22

²²⁰ Maříková, Hana. Participace otců v současné rodině. In Hašková, Hana et al. *Rovné příležitosti mužů a žen při sladování práce a rodiny?* Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003, s. 65

²²¹ Maříková, Hana. Teoreticko-metodologický úvod: gender, rodina a jejich zkoumání. In Maříková, Hana (ed.), Vohlídalová, Marta. *Trvalá nebo dočasná změna? Uspořádání genderových rolí v rodinách s pečujícími otci*. 1. vyd., Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, s. 21

²²² Burgessová, Adrienne. *Návrat otcovství: Jak se stát moderním otcem*. 1. vyd. Brno: JOTA, 2004, s. 20

²²³ Hašková, Hana. Partnerství v rodině. In Hašková, Hana et al. *Rovné příležitosti mužů a žen při sladování práce a rodiny?* Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003, s. 39-40

²²⁴ Lipovetsky, Gilles. *Třetí žena: neměnnost a proměny ženství*. 1. vyd. Praha: Prostor, 2000, s. 275-276

²²⁵ Kiczková, Zuzana. Kategórie verejného a súkromného pri analýze mocenskej asymetrie rodov. Retrospektívy a perspektívy. *Gender, rovné príležitosti, výzkum*, 2011, roč. 12, č. 1, s. 17

Akademie věd České republiky, přinesl zjištění, že z hlediska rozdělení aktivit souvisejících s péčí o děti ženy vykonávají činnosti spojené s každodenní péčí o děti. Jsou to zároveň i činnosti, které jsou spíše spojeny s malými dětmi. Aktivitu vztahující se k péči o děti, které nevyžadují každodenní výkon, jsou prováděny obvykle oběma rodiči.²²⁶ Kvantitativní výzkum *Rodiče 2005* ukázal, že v českých rodinách zodpovědnost za péči o děti je především doménou žen. Poměrně vyrovnaná participace obou rodičů na péči o děti je patrná v rodinách se staršími dětmi. Zapojení mužů do péče o děti je také ovlivněno finančním příjmem rodičů. Pokud jsou muži hlavními živiteli rodiny, kteří zajišťují více jak 70 % finančních příjmů rodiny, podílejí se na péči o děti v mnohem menší míře než jejich partnerky.²²⁷ Pro tyto muže tak placená práce nepřímo zprostředkovává péči o rodinu a podílí se na vytváření otcovské identity. Někteří muži ale vykonávají roli hlavního pečovatele, zpravidla jde o otce na rodičovské dovolené. Otázkou ale je, zda tato nová role otců vede i ke změně pojetí jejich totožnosti a stává se součástí i nově pojaté maskulinity.²²⁸

Výzkumy z českého prostředí ukazují, že v české společnosti převládá tradiční pojetí otcovství.²²⁹ Péče většinou souvisí s nízkým finančním přínosem, nízkou mírou společenské prestiže a nezávislosti,²³⁰ což může být důvodem, proč se muži v naší kultuře na ní nechtějí podílet, nebo se k ní složitěji dostávají.²³¹ Podívejme se, jak se utváří nové formy otcovství v tomto převládajícím diskursu na základě kvalitativního výzkumu provedeného v rámci grantového projektu *Změny v uspořádání genderových rolí v rodině: participace v rodině a domácnosti po*

²²⁶ Vohlídalová, Marta. Participace mužů na domácích pracích a péči o děti na základě kvantitativních výzkumů. In Maříková, Hana (ed.), Vohlídalová, Marta. *Trvalá nebo dočasná změna? Uspořádání genderových rolí v rodinách s pečujícími otci*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, s. 32-42

²²⁷ Vohlídalová, Marta. Participace mužů na domácích pracích a péči o děti na základě kvantitativních výzkumů. In Maříková, Hana (ed.), Vohlídalová, Marta. *Trvalá nebo dočasná změna? Uspořádání genderových rolí v rodinách s pečujícími otci*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, s. 37-38, 51

²²⁸ Maříková, Hana. Teoreticko-metodologický úvod: gender, rodina a jejich zkoumání. In Maříková, Hana (ed.), Vohlídalová, Marta. *Trvalá nebo dočasná změna? Uspořádání genderových rolí v rodinách s pečujícími otci*. 1. vyd., Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, s. 20-21

²²⁹ Maříková, Hana. Pečující otcové: Příběhy plné odlišností. *Sociologický časopis*, 2009, roč. 45, č. 1, s. 91

²³⁰ Hašková, Hana. Partnerství v rodině. In Hašková, Hana et al. *Rovné příležitosti mužů a žen při sladování práce a rodiny?* Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003, s. 48

²³¹ Maříková, Hana. Pečující otcové: Příběhy plné odlišností. *Sociologický časopis*, 2009, roč. 45, č. 1, s. 92

návratu muže z rodičovské dovolené zpět do práce uskutečněného v letech 2005 až 2008. Hana Maříková do výzkumného vzorku zařadila pouze ty muže, kteří se s partnerkami dohodli, že budou celodenně pečovat o malé dítě do čtyř let jeho věku (doba, po kterou je možné pobírat rodičovský příspěvek v České republice). Muži, kteří byli do pečovatelské role donuceni vnějšími faktory, byli ze vzorku vyloučeni, neboť se ukázalo, že tito muži pečovatelským obvykle nepojímají jako součást své identity na rozdíl od těch, kteří se s partnerkami dohodli, že budou o děti pečovat. Podmínkou výzkumného vzorku dále bylo, že partnerka pečujícího muže byla hlavní živitelkou nebo spoluživitelkou rodiny. Hlavním cílem tohoto kvalitativního výzkumu provedeného prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů s dvaceti manželskými páry, bylo zjistit, jak pečující muži chápou svou situaci, a zda se péče o malé děti stává součástí jejich maskulinních identit.²³²

Výsledky výzkumu ukázaly, že se otcové při výkonu pečovatelských rolí vnímali jako sekundární pečovatelé, kteří pouze zastupují matku dítěte, protože starání se nepovažovali za jejich primární povinnost a byli si vědomi toho, že ji nemuseli vykonávat. Vnímání sebe sama jako pouze toho, kdo pomáhá, vede k tomu, že otec je považován za částečného pečovatele, zatímco matka za hlavního. Vykonávání každodenních cyklických aktivit spojených s péčí o dítě navíc otcům ukázalo náročnost této neplacené práce, která je ale neviditelná. Maříková dále poukazuje na skutečnost, že výkon každodenní péče o děti otci poukazuje na to, že muži jsou schopni pečovat o dítě, ale muži a ženy z toho nemusí vyvodit závěry o původu dispozic pečovat o druhé, tzn., že pečovatelská schopnost je dána biologicky.²³³ Z hlediska konstrukce genderové identity pečujících otců Maříková zjistila, že i když rodiče byli schopni vnímat své schopnosti vztahující se k pečovatelské roli o malé děti genderově nestereotypním způsobem, tak v rozhovorech bylo patrné, že se muži a ženy definovali na základě odlišnosti, tzn., že se pečující otcové pojímali odlišně vůči pečujícím matkám, což uchovává tradiční genderové identity.²³⁴ Maříková ve svém výzkumu dospěla k závěru, že

²³² Maříková, Hana. Pečující otcové: Příběhy plné odlišnosti. *Sociologický časopis*, 2009, roč. 45, č. 1, s. 93-96

²³³ Maříková, Hana. Pečující otcové: Příběhy plné odlišnosti. *Sociologický časopis*, 2009, roč. 45, č. 1, s. 97-100

²³⁴ Maříková, Hana. Pečující otcové: Příběhy plné odlišnosti. *Sociologický časopis*, 2009, roč. 45, č. 1, s. 105-107

výměna genderových rolí sice vedla k uvědomění si, že muži jsou schopni pečovat o dítě, ale péče nadále zůstala jedním ze znaků spojovaných s femininitou. Mateřství a otcovství i nadále bylo vnímáno jako něco rozdílného než stejného.²³⁵

Výsledky kvalitativního výzkumu provedeným Hanou Maříkovou poukazují na podobná zjištění, ke kterým dospěl kvalitativní výzkum *Pečující otcové*, který předcházel výzkumu Maříkové. Výzkum *Pečující otcové* byl založen na analýze polostrukturovaných rozhovorů s pěti rodičovskými páry v únoru až březnu 2004, které byly doprovázeny pozorováním a panelovou diskusí uskutečněnou v říjnu 2004. Páry, s kterými byly realizovány rozhovory, si vyměnily role, které společnost tradičně spojuje s muži a ženami, tzn. roli živitele rodiny a pečovatelky o děti a domácnost. Výsledky výzkumu ukázaly, že jak pečující otcové, tak matky živitelky rodiny zažívali nejistotu. Na straně mužů byla spojena s obavou, zda zvládnou pečovatelskou úlohu a zda ji legitimizují i mimo soukromou sféru. Ženská totožnost byla narušena delegováním moci nad oblastí domácnosti, a rovněž obavou, jak na ně bude reagovat okolí. Některé matky samy sebe chápaly jako špatné matky ve vztahu k vymezení normativního mateřství, a proto se snažily co nejvíce participovat na péči o domácnost po návratu ze zaměstnání.²³⁶ Otcovství ale na rozdíl od mateřství není normativně vymezeno, a proto i když otcové vždy nevykonávali společně s péčí o malé děti domácí práce a i když měli většinou i prostor po návratu partnerky na své zájmy, tak byli obdivováni, že zvládají roli pečovatele. Kvalitativní výzkum *Pečující otcové* dále poukázal na skutečnost, že i když mezi partnery došlo k výměně tradičních rolí, tak sami sebe většinou nahlíželi a zdůvodňovali svou situaci pomocí spíše stereotypního vnímání světa mužů a žen, čímž nenarušili představu veřejného prostoru o genderovém řádu. Kvalitativní výzkum *Pečující otcové* poukázal na skutečnost, že i když byly páry schopny do určité míry obhájit výměnu rolí, tak ji těžko převádějí do veřejného prostoru, v němž jsou zakořeněny tradiční genderové představy o roli otce a matky v rodině.²³⁷

²³⁵ Maříková, Hana. Pečující otcové: Příběhy plné odlišností. *Sociologický časopis*, 2009, roč. 45, č. 1, s. 108

²³⁶ Šmídová, Iva. Rodiny, kde pečují otcové. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2004, roč. 5, č. 4, s. 10

²³⁷ Šmídová, Iva. Rodiny, kde pečují otcové. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2004, roč. 5, č. 4, s. 11

V české společnosti stále převládá tradiční postoj k chápání role otce jako finančního zajišťovatele rodiny a matky, která se intenzivně stará o děti a domácnost a která by spíše než otec měla přizpůsobit této představě svoji pracovní dráhu.²³⁸ Jak poukazují závěry kvantitativních i kvalitativních výzkumů vztahujících se ke konceptu nového otcovství, i když dojde nástupem muže na rodičovskou dovolenou k narušení představy o tradiční dělbě práce v rodině, tak se páry snaží najít důvody, které jsou pro společnost přijatelné, aby nadále udržely společensky a kulturně uznávané identity matek a otců. Navíc nikdy zcela nedojde k proměně tradičních genderových rolí v rodině a odchod mužů na rodičovskou dovolenou, což je v české společnosti spíše výjimečný jev, je v mnoha případech odůvodněn způsobem, který je v souladu s genderovým řádem dané společnosti. Institut rodičovské dovolené byl poprvé zaveden ve Švédsku v roce 1974.²³⁹ Do počátku 70. let 20. století na rodičovské dovolené bylo jen 7 % otců. Toto nízké číslo bylo zdůvodňováno kulturně zakořeněnými představami o dělbě práce v rodině mezi mužem a ženou a překážkami na pracovišti. Zvýšení počtu otců na rodičovské dovolené mělo napomoci vyhrazení jednoho měsíce otcům. Pokud ho nevyužili, pak rodina ztratila nárok na finanční náhradu. V roce 2002 se počet měsíců zvýšil na dva, a aby rodina nepřišla o dva měsíční příjmy rodičovské dovolené, tak se počet otců na rodičovské dovolené zvýšil na 20 %.²⁴⁰ Doba, po kterou švédští otcové ale využívají rodičovskou dovolenou je v porovnání s ženami kratší, ženy na rodičovské dovolené ve Švédsku jsou 91 % doby.²⁴¹ Otázkou tak je, zda stanovená doba dvou měsíců, které pokud nejsou využity otci, tak rodina ztrácí nárok na peněžní dávku rodičovské dovolené,²⁴² skutečně vede k proměně vnímání

²³⁸ Hašková, Hana. Partnerství v rodině. In Hašková, Hana et al. *Rovné příležitosti mužů a žen při sladování práce a rodiny?* Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003, s. 45

²³⁹ Maříková, Hana. Rodičovská dovolená a muži. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2003, roč. 4, č. 1-2, s. 6

²⁴⁰ Saxonberg, Steven. Právo na otce: Rodičovská „dovolená“ ve Švédsku. In Křížková, Alena, Dudová, Radka, Hašková, Hana, Maříková, Hana, Uhde, Zuzana (eds.) *Práce a péče: Proměny „rodičovské“ v České republice a kontext rodinné politiky Evropské unie*. 1. vyd. Praha: SLON, 2008, s. 133-134

²⁴¹ Maříková, Hana. Rodičovská dovolená a muži. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2003, roč. 4, č. 1-2, s. 7

²⁴² Saxonberg, Steven. Právo na otce: Rodičovská „dovolená“ ve Švédsku. In Křížková, Alena, Dudová, Radka, Hašková, Hana, Maříková, Hana, Uhde, Zuzana (eds.) *Práce a péče: Proměny „rodičovské“ v České republice a kontext rodinné politiky Evropské unie*. 1. vyd. Praha: SLON, 2008, s. 134

otcovství a akceptaci konceptu nového otcovství jako společensky a kulturně přijímaného. Kulturně a společensky zakořeněné představy se mění pomalu. V české společnosti navzdory požadavku konceptu nového otcovství stále přetrvává tradiční vymezení role matky a otce.²⁴³

3.4 Materství a otcovství ve vztahu k genderovým stereotypům muž-živitel, žena-pečovatelka

V České republice se konstituoval model dvoupříjmové rodiny, v níž je žena (spolu)živitelkou. V české společnosti přesto přetrvává tradiční rozdělení genderových rolí mezi muže a ženu, tzn., že muž by měl být hlavním živitelem rodiny a ženě náleží hlavní zodpovědnost za péči o děti. To se odráží i v uspořádání genderových rolí v české rodině, kdy se péči o děti věnují především ženy a muži přispívají do rodinného rozpočtu více.²⁴⁴

Souhlasný postoj s genderovým stereotypem muž-živitel, žena-pečovatelka vyjádřilo s tvrzením: „Muž má vydělávat peníze a žena se má starat o rodinu“ 52 % respondentů v roce 1994 a 51 % respondentů v roce 2002 v rámci výzkumu ISSP (International Social Survey Programme).²⁴⁵ Program ISSP každoročně provádí srovnávací výzkum k určitému tématu. V roce 1994 a 2002 tématem byla rodina a měnící se gender role. Těchto výzkumů se zúčastnila i Česká republika.²⁴⁶ Vzhledem k tomu, že v české společnosti převládá model dvoupříjmové rodiny, jsou ženy vystaveny dvojí zátěži v rodině a zaměstnání. Ve vztahu k přetrvávání genderového stereotypu, že muž je živitelem rodiny a žena pečovatelkou o děti a domácnost, pozorujeme diferenciaci ve vztahu k pracovní dráze mezi pohlavími. Zatímco muž většinou následuje androcentrickou definici pracovní dráhy jako lineárního, nepřerušovaného procesu, tak žena své období ekonomické aktivity

²⁴³ Hašková, Hana. Partnerství v rodině. In Hašková, Hana et al. *Rovné příležitosti mužů a žen při sladování práce a rodiny?* Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003, s. 45

²⁴⁴ Hašková, Hana. Partnerství v rodině. In Hašková, Hana et al. *Rovné příležitosti mužů a žen při sladování práce a rodiny?* Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003, s. 39-42

²⁴⁵ Hašková, Hana. Partnerství v rodině. In Hašková, Hana et al. *Rovné příležitosti mužů a žen při sladování práce a rodiny?* Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003, s. 42

²⁴⁶ Čermáková, Marie. *Rodina a měnící se gender role – sociální analýza české rodiny.* Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1997, s. 7

přerušuje rodičovskou dovolenou.²⁴⁷ Radka Dudová uvádí, že i když tradiční představa muže-živitele a matky-pečovatelky v současné české společnosti příliš neodpovídá skutečnosti, například vzhledem k tomu, že jeden plat na uživení celé rodiny nestačí, a ženy se tak stávají spoluživitelkami, tak jsou tyto genderové role v naší kultuře stále pevně zakořeněny a je na nich založena většina sociálních politik a také to, co Dudová označuje jako hegemonické mateřství. Hegemonické mateřství odpovídá konceptu intenzivního mateřství a představuje diskurs, který tvrdí, že dobrá matka podřizuje své zájmy dítěti a věnuje se především péči o své potomky. Tato ideologie ovlivňuje i genderovou dělbu práce. Dudová uvádí tři hlavní charakteristiky hegemonického mateřství v České republice. Zaprvé je to představa, že matka patří dítěti, a proto by se mu měla co nejdéle věnovat, a mělo by jí to přinášet radost. Za druhé by dítě mělo být do tří let s matkou a za třetí, že správná žena vše zvládne sama. Ideologie hegemonického mateřství tvrdí, že hlavním posláním ženy a naplněním jejího života je mateřství. To předpokládá i většina zaměstnavatelů u žen na trhu práce.²⁴⁸

Z mezinárodního výzkumu ISSP, konkrétně z postojů k výroku: „Muž má vydělávat peníze a žena se má starat o rodinu a domácnost“, se ukázalo, že ačkoliv se v české společnosti snížil v roce 2002 počet respondentů, kteří souhlasili s tímto výrokem, tak se česká společnost liší ve svých odpovědích od obyvatel západní, severní a jižní Evropy a svými tradičními představami o uspořádání genderových rolí se blíží středoevropským a východoevropským zemím. Genderové stereotypy spojující muže s finančním zajištěním rodiny a ženu s péčí o děti a o domácnost, se v českých podmínkách udržují i navzdory historickému období politického režimu před rokem 1989, který vedl k ustálení modelu dvoupříjmové rodiny, kdy účast žen na trhu práce byla nutná, neboť byly (spolu)živitelkami rodiny. Muži tak většinou byli hlavními živiteli, ale jejich plat by na finanční zajištění rodiny nestačil.²⁴⁹ Po únorovém převratu v roce 1948 docházelo k růstu míry zaměstnanosti žen vlivem

²⁴⁷ Hašková, Hana. Partnerství v rodině. In Hašková, Hana et al. *Rovné příležitosti mužů a žen při sladění práce a rodiny?* Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003, s. 40

²⁴⁸ Dudová, Radka. Jak být dobrou matkou – strategie kombinace práce a rodiny a hegemonický diskurs mateřství. In Machovcová, Kateřina (ed.) *Ženy na trhu práce: realita a perspektivy*. Praha: Gender Studies, 2007, s. 25-27

²⁴⁹ Hašková, Hana. Pracující matky a genderové role ve výsledcích mezinárodního longitudinálního výzkumu. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2005, roč. 6, č. 1, s. 22

prosazování idey plné zaměstnanosti. Centrálně řízená ekonomika vyžadovala pracovní sílu a příjmová situace rodin nestačila na fungování modelu založeném na jednom příjmu. Pokud si rodina chtěla zajistit životní standard, dva příjmy se staly nutností.²⁵⁰ Ženy ale v průměru vydělávaly méně než muži, což bylo do určité míry zapříčiněno tím, že mužská pracovní síla převažovala v těžkém průmyslu a stavebnictví, které byly z hlediska výše mezd upřednostňovány. I nadále se udržoval stereotyp muže-živitele a ženy, která kromě výkonu placeného zaměstnání pečuje o děti a domácnost. Ustálil se tak model dvoupříjmové rodiny, kdy muž nepřetržitě vykonává svou pracovní dráhu a žena ji přerušuje mateřskou dovolenou, po níž se opět vrací do zaměstnání.²⁵¹

Udržování genderově tradiční představy o roli muže a ženy v rodině vytváří společenský nátlak nejenom na ženy, ale i na muže. Tradiční představa, že muž má finančně zajistit rodinu, pak může vést k tomu, že se muž nechce příliš zapojit do péče o rodinu, protože je spojována s nízkou společenskou prestiží a závislostí. Trh práce ale od mužů vyžaduje opačné nároky.²⁵² Úloha ženy jako pečovatelky o druhé pak může vést u ženy-matky ke společenskému ostrakizování, pokud by v důsledku upřednostňování své pracovní dráhy zanedbávala péči o děti a domácnost.²⁵³ Ulrich Beck příčinu konfliktu s tradičními genderovými rolemi rozdělovacími dělbou práce v rodině spatřuje v rozpornosti ženské individualizace, kdy v tomto procesu proti sobě stojí zájem žen na samostatné ekonomické zajištění a zájem o mateřství. Zapojení mužů do role pečovatele o děti a domácnost rovněž vyvolává konflikt, protože zrovnoprávnění pro ně nepřináší jako u žen lepší možnosti v zaměstnání a méně práce v domácnosti, ale opačné nároky. Podle Becka se muži domnívají, že lze zrovnoprávnit ženy a muže, ale za uchování staré dělby práce. To je zdůvodňováno biologickým faktem schopnosti ženy rodit děti, z čehož vyplývá, že žena má být zodpovědná za péči o děti, druhé a domácnost. Tradiční genderové stereotypy o dělbě genderových rolí v rodině vytvářejí společenský nátlak. Muži

²⁵⁰ Křížková, Alena, Maříková, Hana et al. *Pracovní dráhy žen v České republice*. 1. vyd. Praha: SLON v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR, 2011, s. 10-11

²⁵¹ Křížková, Alena, Maříková, Hana et al. *Pracovní dráhy žen v České republice*. 1. vyd. Praha: SLON v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR, 2011, s. 12, 14

²⁵² Hašková, Hana. Partnerství v rodině. In Hašková, Hana et al. *Rovné příležitosti mužů a žen při sladování práce a rodiny?* Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003, s. 47-48

²⁵³ Hašková, Hana. Partnerství v rodině. In Hašková, Hana et al. *Rovné příležitosti mužů a žen při sladování práce a rodiny?* Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003, s. 45

mají zajistit rodinu finančně, jejich úspěch je poměřován jejich úspěchem v zaměstnání a v přibližování se ideálu dobrého živitele. Muž-živitel očekává, že o harmonický domov se postará manželka.²⁵⁴

Hana Hašková uvádí, že tradiční rozdělení genderových rolí se v české společnosti udrželo i přes intenzivní účast žen na trhu práce v politickém režimu před rokem 1989. Došlo k dvojí zátěži žen, které se po pracovní době věnovaly péči o domácnost a o děti. I po roce 1989 se udržovala konzervativní představa o uspořádání genderových rolí v rodině.²⁵⁵ Sociální politika nadále vedla k podpoře maskulinní definice pracovní dráhy a kariéry, tzn., že podporovala nepřerušovanou pracovní dráhu muže a pracovní dráhu ženy, která je přerušována kvůli celodenní péči o děti.²⁵⁶ V 90. letech 20. století byla například prodloužena doba pobírání rodičovského příspěvku do čtyř let věku dítěte a stát ukončil finanční podporování jeslí.²⁵⁷ Následující text bude věnován nastavení rodičovské dovolené a bude nás zajímat, jak se odráží v uspořádání rodiny a zda jeho vlivem dochází k udržování genderových stereotypů o genderové dělbě práce v rodině, která se následně promítá i do genderové segregace na trhu práce.

3.5 Mateřská dovolená, otcovská dovolená, rodičovská dovolená

V tomto textu budeme zkoumat, zda nastavení mateřské a rodičovské dovolené přispívá k reprodukci genderových stereotypů v souvislosti s genderovou segregací na trhu práce v České republice. Dále se zaměříme na otázku, jak čerpání rodičovské dovolené a rodičovského příspěvku ovlivňuje rozdělení genderových rolí v rodině, tedy zda uspořádání rolí v rodině ve vztahu k tradičním genderovým rolím muž-živitel a žena-pečovatelka reprodukuje tradiční genderové stereotypy spojující muže s finančním zajištěním rodiny a ženu s péčí o rodinu a o domácnost. Zaměříme se tak na to, zda struktura rodiny z genderového hlediska přispívá k reprodukci modelu muž-živitel, žena-pečovatelka.

²⁵⁴ Beck, Ulrich. *Riziková společnost: Na cestě k jiné moderně*. 2. vyd. Praha: SLON, 2011, s. 172-173

²⁵⁵ Hašková, Hana. Pracující matky a genderové role ve výsledcích mezinárodního longitudinálního výzkumu. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2005, roč. 6, č. 1, s. 23-24

²⁵⁶ Křížková, Alena, Maříková, Hana et al. *Pracovní dráhy žen v České republice*. 1. vyd. Praha: SLON v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR, 2011, s. 14

²⁵⁷ Křížková, Alena, Maříková, Hana et al. *Pracovní dráhy žen v České republice*. 1. vyd. Praha: SLON v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR, 2011, s. 16

Nejprve si vymezíme základní pojmy a stručně nastíníme vývoj institutu mateřské a rodičovské dovolené a rodičovského příspěvku v České republice. Podrobněji se budeme věnovat současné podobě rodičovské dovolené a rodičovského příspěvku a jeho vlivu na uspořádání genderových rolí v rodině ve vztahu k genderovému stereotypu muž-živitel, žena-pečovatelka o děti a domácnost. Mateřská dovolená je volno, které je zpravidla poskytováno zaměstnané ženě v souvislosti s porodem. Žena během tohoto období pobírá peněžitou pomoc v mateřství.²⁵⁸ Podle zákoníku práce náleží zaměstnankyni v souvislosti s porodem a péčí o narozené dítě mateřská dovolená po dobu 28 týdnů nebo 37 týdnů, pokud porodila více, jak jedno dítě. Zaměstnankyně nastupuje na mateřskou dovolenou zpravidla šest týdnů před porodem a ode dne porodu ji pobírá 22 týdnů, respektive 31 týdnů.²⁵⁹ Na peněžitou pomoc v mateřství má nárok i otec dítěte, nebo manžel ženy, pokud matka dítěte zemřela, nebo nemůže nebo nesmí o dítě pečovat kvůli dlouhodobému onemocnění, nebo pokud otec dítěte nebo manžel ženy uzavřel s matkou písemnou dohodu, že bude o dítě pečovat.²⁶⁰

Otcovská dovolená je volno, které je určeno pouze otcům a zpravidla je využito pár dní po porodu v rozsahu několika dní až tří týdnů.²⁶¹ V české legislativě otcovská dovolená neexistuje.²⁶²

Rodičovská dovolená v České republice nabyla účinnosti 1. 1. 2001, čímž došlo k zrovnoprávnění muže a ženy,²⁶³ kterým je zaměstnavatel povinen poskytnout rodičovskou dovolenou, pokud o to požádají, a to nejdéle do tří let věku

²⁵⁸ Nešporová, Olga. Otcové pečující o děti formou rodičovské dovolené. *Demografie*, 2006, roč. 48, č. 3, s. 193

²⁵⁹ § 195 odst. 1-4 zákona č. 262/2006 Sb. zákoník práce ve znění pozdějších předpisů. In *Zákony III/2012: sborník úplných znění zákonů a souvisejících předpisů k 1. 1. 2012 z oblasti pracovního práva*. Český Těšín: PORADCE, 2012, s. 41-42

²⁶⁰ § 32 odst. 1 písm. c-e zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění ve znění pozdějších předpisů. In *Zákony III/2012: sborník úplných znění zákonů a souvisejících předpisů k 1. 1. 2012 z oblasti pracovního práva*. Český Těšín: PORADCE, 2012, s. 281

²⁶¹ Kundra, Lucie. *Legislativní podpory aktivního otcovství*. Praha: Otevřená společnost, o. p. s., 2009, s. 35

²⁶² Nešporová, Olga. Otcové pečující o děti formou rodičovské dovolené. *Demografie*, 2006, roč. 48, č. 3, s. 193

²⁶³ Nešporová, Olga. Otcové pečující o děti formou rodičovské dovolené. *Demografie*, 2006, roč. 48, č. 3, s. 193

dítěte.²⁶⁴ Před zavedením rodičovské dovolené měla matka po skončení mateřské dovolené nárok na další mateřskou dovolenou, na kterou měl otec nárok jen v určitých případech, jako byla smrt matky dítěte.²⁶⁵ Pokud rodič splní podmínky, může pobírat rodičovský příspěvek. Rodičovská dovolená a rodičovský příspěvek se od sebe musí odlišovat. Rodičovská dovolená souvisí s pracovně-právní oblastí a rodičovský příspěvek se státní sociální podporou. Rodič na rodičovské dovolené tak může zároveň pobírat rodičovský příspěvek, na který má ale také nárok rodič, který na rodičovské dovolené není, například pokud rodič podniká. Jinou variantou může být, že je rodič na rodičovské dovolené, ale rodičovský příspěvek nepobírá, pokud nesplnil podmínky, nebo je nedodržuje.²⁶⁶ Rodičovský příspěvek nabyl účinnosti 1. 10. 1990, zatímco rodičovská dovolená až 1. 1. 2001, která zaručuje jak otcům, tak matkám ochranu před ztrátou zaměstnání v souvislosti s péčí o děti.²⁶⁷

O zrovnoprávnění mužů a žen v pečování o děti můžeme mluvit v éře socialismu po roce 1984, kdy v účinnost vstoupila novela zákona č. 107/1971 Sb., na základě které byl mateřský příspěvek přiznán muži, který celodenně pečoval alespoň o jedno dítě do dvou let jeho věku, zároveň se muselo jednat o muže svobodného, ovdovělého, rozvedeného nebo z jiných vážných důvodů osamělého, který nežil s družkou. Ženatému muži také mohl být poskytnut mateřský příspěvek, pokud celodenně pečoval o dítě své ženy, protože manželka se z vážných důvodů o dítě nemohla starat. Tím podle Hany Maříkové došlo k upevnění genderových rolí mužů a žen, protože za pečujícího rodiče byla výhradně považována žena. I když 1. 10. 1990 vstoupil v účinnost zákon o rodičovském příspěvku (zákon č. 382/1990 Sb.), na který měl nárok rodič, který celodenně pečoval o dítě do tří let jeho věku, tak ještě zcela nedošlo ke zrovnoprávnění mužů a žen, protože mužům nebylo zákonem zaručeno, že pokud zůstanou s dítětem doma kvůli celodenní péči

²⁶⁴ § 196 zákona č. 262/2006 Sb. zákoník práce ve znění pozdějších předpisů. In *Zákony III/2012: sborník úplných znění zákonů a souvisejících předpisů k 1. 1. 2012 z oblasti pracovního práva*. Český Těšín: PORADCE, 2012, s. 42

²⁶⁵ Nešporová, Olga. Otcové pečující o děti formou rodičovské dovolené. *Demografie*, 2006, roč. 48, č. 3, s. 193

²⁶⁶ Maříková, Hana, Radimská, Radka. *Podpora využívání rodičovské dovolené muži*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003, s. 16-17 [online]. [citováno 2012-09-08]. Dostupné z URL <<http://www.mpsv.cz/files/clanky/956/pruzkum.pdf>>.

²⁶⁷ Nešporová, Olga. Otcové pečující o děti formou rodičovské dovolené. *Demografie*, 2006, roč. 48, č. 3, s. 193

o dítě, tak neztratí zaměstnání.²⁶⁸ K tomu došlo, když 1. 1. 2001 vstoupil v účinnost institut o rodičovské dovolené, který zaručil jak mužům, tak ženám, že jim zaměstnavatel musí poskytnout rodičovskou dovolenou, pokud o to v souvislosti s péčí o dítě do jeho tří let požádají.²⁶⁹

Podívejme se na současnou situaci týkající se výše rodičovského příspěvku. Od 1. 1. 2012 si rodiče můžou pružně zvolit délku pobírání rodičovského příspěvku a jeho výši podle aktuální sociální situace rodiny.²⁷⁰ Rodič si může zvolit výši rodičovského příspěvku, pokud alespoň jednomu z rodičů lze stanovit k datu narození nejmladšího dítěte v rodině 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu, který převyšuje částku 7600 Kč, a to až do částky 11 500 Kč měsíčně. V případě, že lze uvedený vyměřovací základ stanovit u každého z rodičů ke dni narození dítěte, pak se pro stanovení výše rodičovského příspěvku vychází z vyměřovacího základu, který je vyšší.²⁷¹ Rodič celkem může vyčerpat 220 000 Kč do 4 let věku dítěte. Pokud ani jeden z rodičů neplatil pojistné na sociální zabezpečení, a tudíž nesplnil podmínky pro pobírání peněžité pomoci v mateřství, pak jsou mu stanoveny pevné částky, ve kterých bude rodičovský příspěvek pobírat, a to 7600 Kč do devátého měsíce věku dítěte a poté 3800 Kč do čtyř let věku dítěte. Znamená to tedy, že tyto rodiče si nemohou pružně zvolit, podle jaké varianty budou rodičovský příspěvek pobírat. Nová právní úprava také umožnila rodiči pobírajícímu rodičovský příspěvek, aby nebyla omezena doba, po kterou rodič může dítě umísťovat do předškolního zařízení po dosažení dvou let věku dítěte. Pokud rodiče, kteří získali nárok na rodičovský příspěvek před 1. 1. 2012, mají zájem umísťovat své dítě do předškolního zařízení po dosažení jeho dvou let neomezeně, musejí rodiče o tuto změnu rodičovského příspěvku písemně požádat. V porovnání s předchozí právní úpravou rodičovského příspěvku tak došlo

²⁶⁸ Maříková, Hana. Rodičovská (je) pro oba rodiče. In Křížková, Alena (eds.) *Práce a péče: Proměny „rodičovské“ v České republice a kontext rodinné politiky Evropské unie*. 1. vyd. Praha: SLON, 2008, s. 72-73

²⁶⁹ § 196 zákona č. 262/2006 Sb. zákoník práce ve znění pozdějších předpisů. In *Zákony III/2012: sborník úplných znění zákonů a souvisejících předpisů k 1. 1. 2012 z oblasti pracovního práva*. Český Těšín: PORADCE, 2012, s. 42

²⁷⁰ *Rodičovský příspěvek* [online]. Praha: MPSV ČR 2011, [citováno 2012-09-08]. Dostupné z URL <<http://socialnireforma.mpsv.cz/cs/4>>.

²⁷¹ § 30 odst. 3 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře ve znění pozdějších předpisů [online]. 2013 © Ministerstvo vnitra [citováno 2013-04-26]. Dostupné z URL <<http://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&nr=117~2F1995~20Sb.&rpp=15#seznam>>.

k posunu, neboť před 1. 1. 2012 děti starší dvou let nesměly být umístovány do předškolního zařízení neomezeně. Další změna souvisí s určováním výše rodičovského příspěvku. Ten lze změnit po uplynutí tří po sobě jdoucích kalendářních měsíců, po které byl rodičovský příspěvek pobírán. Výše rodičovského příspěvku ale nesmí přesáhnout 11 500 Kč měsíčně a maximální částku 220 000 Kč. Tuto možnost ale mají jen rodiče, pokud alespoň u jednoho z nich mohl být určen k datu narození nejmladšího dítěte v rodině 70 % třicetinasobku denního vyměřovacího základu převyšující částku 7 600 Kč.²⁷²

Nová právní úprava rodičovského příspěvku přináší mnohá pozitiva ve vztahu k participaci na pracovním trhu. Vzhledem k tomu, že si rodiče můžou pružně volit dobu a výši čerpání rodičovského příspěvku, pokud jim na to vznikl nárok, můžou se rozhodnout pro variantu, která jim umožní rychlejší návrat na trh práce, pokud k tomu budou mít příležitost. Navíc, jak uvádí Lenka Formánková, je nepravděpodobné, že by docházelo ke zvýšení počtu žen, které se budou do zaměstnání vracet před dosažením tří let věku dítěte kvůli nízkému dostupu předškolních zařízení a společenského požadavku intenzivního mateřství. Podle Formánkové nová právní úprava výše rodičovského příspěvku přispívá k reprodukci genderového stereotypu muže-živitele, protože výše rodičovského příspěvku může být odvozena od výše odvodů do systému nemocenského pojištění obou rodičů, a protože muž zpravidla vydělává více, bude se výše rodičovského příspěvku odvíjet od příjmu muže, čímž se reprodukuje tradiční představa muže-živitele rodiny.²⁷³ Dalším pozitivem je, že se neomezuje doba, po kterou můžou být děti starší dvou let umístovány do předškolních zařízení. Pokud tak rodiče překročí 46 hodin týdně (doba, po kterou může být dítě mladší dvou let umístováno do jeslí nebo mateřského zařízení, aniž by zanikl nárok na rodičovský příspěvek)²⁷⁴ po dosažení dvou let věku dítěte, nezanikne jim nárok na rodičovský příspěvek. To umožní

²⁷² *Rodičovský příspěvek* [online]. Praha: MPSV ČR 2011, [citováno 2012-09-08]. Dostupné z URL <<http://socialnireforma.mpsv.cz/cs/4>>.

²⁷³ Formánková, Lenka. Změny v rodinné politice ČR v mezinárodním kontextu. In Dudová, Radka et al. *Rodinná politika II: zaměřeno na kontext změn rodičovské a mateřské dovolené a nedostupnost a legislativní změny v oblasti zařízení péče o předškolní děti* [online]. Praha: Gender Studies, o.p.s., 2012. [citováno 2013-04-25]. Dostupné z URL <http://aa.ecn.cz/img_upload/8b47a03bf445e4c3031ce326c68558ae/rodinna-politika.pdf>.

²⁷⁴ § 31 odst. 3 písm. a) zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře ve znění pozdějších předpisů [online]. 2013 © Ministerstvo vnitra [citováno 2013-04-26]. Dostupné z URL <<http://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&nr=117~2F1995~20Sb.&rpp=15#seznam>>.

rodičům, kteří pracují v zaměstnáních požadujících neustálé vzdělávání se a získávání pracovních zkušeností, aby mohli začít participovat na trhu práce, čímž se zkrátí doba, po kterou přerušili kumulaci pracovních zkušeností potřebných pro výkon svého zaměstnání, která vyžadují nepřetržité vzdělávání se v daném oboru.

3.6 Muži a ženy pobírající rodičovský příspěvek v České republice

V této kapitole se zaměříme na počty mužů a žen, kteří čerpají rodičovský příspěvek v České republice. V souvislosti s těmito údaji budeme zkoumat, jaké důvody stojí za tím, že se muži rozhodli celodenně pečovat o dítě do čtyř let věku a jak se česká společnost staví k narušení tradiční genderové představy muže-živitele a ženy-pečovatelky o rodinu a o domácnost. Budeme vycházet ze statistik Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky o počtu mužů a žen, kteří čerpají rodičovský příspěvek, z vybraných dat kvantitativního výzkumu *Harmonizace rodiny a zaměstnání 2005*, z kvalitativního výzkumu nestandardizovaných hloubkových rozhovorů s dvaceti muži, kteří pečovali o malé děti mladší čtyř let v podobě rodičovské dovolené a z vybraných dat kvantitativního výzkumu *Manželství, rodina, práce* provedeným v roce 2005 Ladislavem Rabušicem a Beatrice Chromkovou Manea uveřejněnými ve stati Tomáše Sirovátky a Heleny Bartákové *Harmonizace rodiny a zaměstnání v České republice a role sociální politiky v publikaci Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*.²⁷⁵

Údaje o počtu mužů a žen pobírajících rodičovský příspěvek budeme sledovat od roku 2001, kdy byl zaveden institut rodičovské dovolené a mužům stejně jako ženám byla zaručena ochrana před ztrátou zaměstnání.²⁷⁶ Data o počtu mužů a žen čerpajících rodičovský příspěvek přesně nevypovídají o počtu mužů, kteří se rozhodli celodenně pečovat o dítě, protože tuto sociální dávku nemusí pobírat.²⁷⁷ Počty o mužích a ženách pobírajících rodičovské příspěvky ukazují, že ve většině

²⁷⁵ Sirovátka, Tomáš, Bartáková, Helena. *Harmonizace rodiny a zaměstnání v České republice a role sociální politiky*. In Sirovátka, Tomáš, Hora, Ondřej (eds.) *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*. 1. vyd. Boskovice: Fakulta sociálních studií (Institut pro výzkum reprodukce a integrace společnosti) Masarykovy univerzity v Brně nakladatelství Albert, 2008, s. 63-96

²⁷⁶ Nešporová, Olga. *Otcové pečující o děti formou rodičovské dovolené*. *Demografie*, 2006, roč. 48, č. 3, s. 193

²⁷⁷ Nešporová, Olga. *Otcové pečující o děti formou rodičovské dovolené*. *Demografie*, 2006, roč. 48, č. 3, s. 183

případů čerpá rodičovský příspěvek žena. Jejich počet se ve sledovaném období let 2001 až 2011 snižoval, ale počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek je stále nízký a v průměru ho měsíčně čerpalo v letech 2001 až 2011 jen 1,35 % mužů.²⁷⁸

Tabulka č. 1 Průměrný měsíční počet příjemců rodičovského příspěvku podle pohlaví v letech 2001 až 2011 (údaje jsou uvedeny v tisících)²⁷⁹

Rok přiznání dávky	Ženy	Muži	Celkem
2001	263,6	2,1	265,7
2002	254,7	2,3	257,0
2003	259,1	2,4	261,5
2004	276,3	3,4	279,6
2005	289,4	4,1	293,6
2006	304,0	4,2	308,2
2007	337,7	4,9	342,6
2008	353,6	6,3	359,9
2009	356,5	6,0	362,5
2010	331,5	5,4	336,9
2011	317,5	5,8	323,3

Postoji rodičů k rodičovské dovolené se zabývala část kvantitativního výzkumu *Harmonizace rodiny a zaměstnání 2005*. Pro účely této práce budeme čerpat z části čtyři, ve které se Olga Nešporová zabývá rodinami s otci na rodičovské dovolené. Výzkumný vzorek představoval 1219 respondentů, s nimiž

²⁷⁸ Průměrný počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek v letech 2001 až 2011 byl vypočítán na základě údajů na internetových stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí: *Počet příjemců rodičovského příspěvku podle pohlaví*, [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, poslední aktualizace 13. 4. 2012 [citováno 2013-02-05]. Dostupné z URL <<http://www.mpsv.cz/cs/10543>>.

²⁷⁹ *Počet příjemců rodičovského příspěvku podle pohlaví*, [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, poslední aktualizace 13. 4. 2012 [citováno 2013-02-05]. Dostupné z URL <<http://www.mpsv.cz/cs/10543>>.

byly provedeny standardizované rozhovory. Jednalo se o rodiče, kteří žili v domácnosti alespoň s jedním dítětem mladším deseti let. Vzorek zahrnoval 72 % žen a 28 % mužů. Z výzkumného vzorku tvořilo 82 % úplnou rodinu, ale 12 % z těchto respondentů nebylo sezdáno, 18 % respondentů představovalo neúplnou rodinu, tzn., že žilo bez partnera.²⁸⁰ Výsledky výzkumu ukázaly, že čtyři procenta mužů přerušilo své zaměstnání, aby celodenně mohlo pečovat o dítě, více jak polovina těchto mužů pobírala rodičovský příspěvek. Zároveň bylo zjištěno, že ti muži, co pobírali rodičovský příspěvek, celodenně pečovali o dítě delší období než ti, co rodičovský příspěvek nečerpali. Ti v průměru celodenně pečovali o dítě čtyři měsíce v porovnání s dvaceti jedna měsíci, které v průměru strávili muži celodenní péčí dítětem v případě, že pobírali rodičovský příspěvek.²⁸¹ Tento výzkum zároveň poukázal na skutečnost, že nejenom muži, ale i ženy ve více jak polovině případů nevyjádřili souhlasný postoj s výrokem, že je v pořádku, když muž doma pečuje o děti a žena chodí do práce. Jednalo se o 67 % mužů a 61 % žen.²⁸² Nešporová dále zjistila, že na nízkém podílu mužů na rodičovské dovolené se podílejí i ženy, neboť pouze 24 % respondentek, jejichž partner nepřerušil zaměstnání, souhlasilo, aby jejich partner celodenně pečoval o dítě, pokud by měl zájem o celodenní péči dítěte v podobě rodičovské dovolené. S tímto výrokem především souhlasily ženy s vysokoškolským vzděláním. Výzkum také zkoumal, jaké důvody se skrývaly za rozhodnutím rodičů pro nevyužití rodičovské dovolené otci. Respondenti vybírali z devíti položek a v převážné většině případů nejdůležitějším faktorem byl faktor ekonomický (v 75 % případů to byl hlavní důvod, v 16 % případů vedlejší důvod). Dalším důležitým faktorem byly tradiční genderové představy, neboť 71 % respondentů jako hlavní důvod nevyužití rodičovské dovolené otci spatřovalo v tom, že rodičovská dovolená je vhodnější pro ženy. Nešporová dále poukázala na skutečnost, že za nízkým podílem mužů na rodičovské dovolené také stojí samy

²⁸⁰ Nešporová, Olga. *Harmonizace rodiny a zaměstnání. Rodiny s otci na rodičovské dovolené (část 4)* [online]. Praha: VÚSP, 2005, s. 20, [citováno 2012-09-10]. Dostupné z URL <http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_176.pdf>.

²⁸¹ Nešporová, Olga. *Harmonizace rodiny a zaměstnání. Rodiny s otci na rodičovské dovolené (část 4)* [online]. Praha: VÚSP, 2005, s. 21, [citováno 2012-09-10]. Dostupné u URL <http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_176.pdf>.

²⁸² Nešporová, Olga. Otcové pečující o děti formou rodičovské dovolené. *Demografie*, 2006, roč. 48, č. 3, s. 183

ženy, které jako vedlejší důvod v 37 % případů a jako hlavní důvod ve 25 % případů uvedly, že by nesouhlasily, aby byl na rodičovské dovolené otec.²⁸³

K podobným závěrům Nešporová dospěla i v kvalitativním výzkumu, který představoval dvacet nestandardizovaných hloubkových rozhovorů s muži a devatenáct rozhovorů s jejich partnerkami. Podmínkou bylo, aby muži v době výzkumu nebo v minulosti celodenně pečovali o dítě mladší čtyř let, zatímco partnerka byla v zaměstnání. Výzkum ukázal, že hlavním důvodem, kvůli kterému muži celodenně pečovali o děti či dítě, byly ekonomické faktory, neboť muž buď vydělával méně než jeho partnerka, nebo byl nezaměstnaný. Pokud chtěla Nešporová získat další důvody, musela se dále ptát. Tuto skutečnost zdůvodňuje tím, že ekonomické důvody pro celodenní péči o dítě muži společnost přijímá. Podle Nešporové došlo nastoupením mužů na rodičovskou dovolenou místo jejich partnerek k narušení tradiční představy o tom, že za péči o děti je primárně zodpovědná žena. Na druhou stranu ale nebyla zaznamenána zásadní změna v uspořádání genderových rolí v rodině, neboť všichni muži využívali pomoci jiné osoby, a to prarodiče, a matky dítěte, která se zapojovala po návratu ze zaměstnání do domácích prací a do péče o děti. Z hlediska hodnocení výměny tradičních genderových rolí podle Nešporové převládly pozitiva. Záporná hodnocení se vyskytovala především u žen, což zřejmě souvisí se společenským tlakem, který připisuje matce zodpovědnost za péči o dítě, což v ženách, které přenechaly celodenní péči svým partnerům, může vyvolat pocit špatné matky.²⁸⁴ Na tento jev v kvalitativním výzkumu *Pečující otcové* poukazují i Klára Janoušková a Lukáš Sedláček, kteří hovoří o tom, že pokud ženy-matky volily zaměstnání místo celodenní péče o dítě, kterou přenechaly mužům, společnost muže obdivovala za to, že se pečující role ujali, ale ženy nikdo nechválil za to, že zastávají roli hlavního živitele rodiny. Na ženy se spíše pohlíželo jako na špatné matky. To může vést k tomu, že ženy raději budou udržovat stereotyp žena-pečovatelka, aby se vyhnuly

²⁸³ Nešporová, Olga. Otcové pečující o děti formou rodičovské dovolené. *Demografie*, 2006, roč. 48, č. 3, s. 184-185

²⁸⁴ Nešporová, Olga. Otcové pečující o děti formou rodičovské dovolené. *Demografie*, 2006, roč. 48, č. 3, s. 185-190

marginalizaci ze strany společnosti kvůli tomu, že nenaplnily představu o hlavní zodpovědnosti ženy za péči.²⁸⁵

Tradiční genderová dělba práce v rodině podle Sirovátky a Bartákové odpovídá v realitě modelu modifikovaného živitele, a to i navzdory tomu, že na základě kvantitativního výzkumu *Manželství, práce a rodina*, který čítal 2546 respondentů ve věku 20-40 let, se ukázalo poměrně vyrovnané zastoupení těch, co upřednostňovali egalitární model, tzn., že oba partneři zastávají zaměstnání stejné náročnosti a participují stejným podílem na péči o domácnost, a model modifikovaného živitele, v němž žena vykonává méně náročné zaměstnání než muž a tráví více času péčí o děti a domácnost. Egalitární model volilo 43 % mužů a 52 % žen, model modifikovaného živitele 44 % mužů a 36 % žen. Poslední model, v němž do zaměstnání chodí pouze muž a žena pečuje o domácnost a děti upřednostňovalo 13 % mužů a 12 % žen.²⁸⁶ Tyto preference ale podle Sirovátky a Bartákové neodpovídají skutečnosti, neboť zaměstnané ženy věnují téměř dvojnásobek času péči o děti a situace je obdobná i v případě péče o domácnost.²⁸⁷

3.7 Typy rodin ve vztahu k genderovým rolím v souvislosti s péčí o malé děti a placenou prací

V této části se zaměříme na to, zda se od sebe liší pojetí v české společnosti převládajících genderových rolí ve vztahu k genderovému stereotypu muž-živitel, žena-pečovatelka o rodinu a o domácnost v úplných a neúplných rodinách.

Postoj, který jedinec zaujme k genderovým rolím z hlediska genderové dělby práce v rodině ve vztahu ke stereotypu muž-živitel, žena-pečovatelka, je ovlivněn vzorci, které si jedinec osvojuje v průběhu socializace. Pokud si jedinec interiorizuje uspořádání ze své výchozí rodiny, vstupuje s takovou představou i do

²⁸⁵ Janoušková, Klára, Sedláček, Lukáš. Jiné mateřství. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2005, roč. 6, č. 1, s. 19-21

²⁸⁶ Sirovátka, Tomáš, Bartáková, Helena. Harmonizace rodiny a zaměstnání v České republice a role sociální politiky. In Sirovátka, Tomáš, Hora, Ondřej (eds.) *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*. 1. vyd. Boskovice: Fakulta sociálních studií (Institut pro výzkum reprodukce a integrace společnosti) Masarykovy univerzity v Brně nakladatelství Albert, 2008, s. 72

²⁸⁷ Sirovátka, Tomáš, Bartáková, Helena. Harmonizace rodiny a zaměstnání v České republice a role sociální politiky. In Sirovátka, Tomáš, Hora, Ondřej (eds.) *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*. 1. vyd. Boskovice: Fakulta sociálních studií (Institut pro výzkum reprodukce a integrace společnosti) Masarykovy univerzity v Brně nakladatelství Albert, 2008, s. 77, 79

prokreační rodiny, kterou sám zakládá.²⁸⁸ Výsledky mezinárodního longitudinálního výzkumu ISSP zaměřeného na téma rodiny a měnících se gender rolí v roce 2002 ukázaly, že největší genderovou rovnost vykazují bezdětné nesezdané páry.²⁸⁹ Vztah k genderové dělbě práce v rodině v této fázi rodinného cyklu vychází ze zásady partnerství. Přesto ale dochází už v tomto období k částečné reprodukci tradičních genderových stereotypů, neboť ženy tráví výkonem domácích prací více času než muži²⁹⁰ a také u mužů a žen pozorujeme odlišné strategie ve vztahu k harmonizaci placené práce a rodiny.²⁹¹ Mezinárodní longitudinální výzkum ISSP dále ukázal, že ženy stráví s péčí o děti v předškolním věku a o domácnost více času v porovnání s muži.²⁹² To je dáno společenským tlakem na ženy, který od žen očekává, že převezmou mateřskou roli spojenou s celodenní péčí o dítě po jeho narození,²⁹³ zatímco od muže se očekává, že nepřeruší svou pracovní dráhu²⁹⁴ a bude tak naplňovat genderovou roli muže-živitele rodiny. Statistiky ze Sčítání lidu, domů a bytů 2001 ukazují, že v případě neúplných rodin se závislými dětmi, stojí v jejich čele v 88 % případů žena,²⁹⁵ čímž se potvrzuje stereotyp, že žena je lépe předurčena k péči a výchově o děti než muž. Na datech mezinárodního longitudinálního výzkumu ISSP tak vidíme, že tradiční genderový vzorec uspořádání genderových rolí ve vztahu péče o malé děti v české společnosti stále převládá, a to i přesto, že současný postoj k pozici

²⁸⁸ Čermáková, Marie et al. *Souvislosti a změny genderových diferencí v české společnosti v 90. letech*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2000, s. 62

²⁸⁹ Hašková, Hana. Partnerství v rodině. In Hašková, Hana et al. *Rovné příležitosti mužů a žen při sladění práce a rodiny?* Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003, s. 50

²⁹⁰ Čermáková, Marie et al. *Souvislosti a změny genderových diferencí v české společnosti v 90. letech*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2000, s. 64

²⁹¹ Čermáková, Marie et al. *Souvislosti a změny genderových diferencí v české společnosti v 90. letech*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2000, s. 63

²⁹² Hašková, Hana. Partnerství v rodině. In Hašková, Hana et al. *Rovné příležitosti mužů a žen při sladění práce a rodiny?* Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003, s. 50

²⁹³ Čermáková, Marie et al. *Souvislosti a změny genderových diferencí v české společnosti v 90. letech*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2000, s. 63

²⁹⁴ Křížková, Alena, Maříková, Hana et al. *Pracovní dráhy žen v České republice*. 1. vyd. Praha: SLON v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR, 2011, s. 14

²⁹⁵ *Rodiny se závislými dětmi* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2004. Aktualizováno 28. 10. 2006 [citováno 2012-09-18]. Dostupné z URL

<<http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/p/4124-04>>. Úvod, s. 13

ženy v rodině a v placené práci směřuje k rovnosti, ale jednání v realitě často odpovídá tradičním genderovým stereotypům muž-živitel a žena-pečovatelka.²⁹⁶

Sylva Höhne, Kamila Svobodová a Anna Šťastná zjišťovaly, zda v české společnosti platí hypotéza, že v rodinách, v nichž partneři kohabitují, se rovnoměrněji zapojují do péče o děti než v rodinách manželských párů. Vycházely z dat výběrového šetření Muži a ženy v ČR: životní dráhy a mezigenerační vztahy, které spadá pod mezinárodní program Generations and Gender Programme, realizovaného v roce 2005. Výsledky ukázaly, že ženy se podílejí na péči o děti ve srovnání s jejich partnery ze tří čtvrtin. Hypotéza o tom, že kohabitující páry směřují k větší rovnosti, se nepotvrdila, neboť jak v sezdaných, tak nesezdaných partnerství většinu času péče o děti tráví žena. Naopak se ukázalo, že ženy v kohabitujících partnerství vykazují menší rovnoměrnost v rozdělení péče o děti se svými partnery než ženy v sezdaných soužitích (vdané ženy zajišťují péči o děti v 72 % případů a jejich manžel v 28 % případů, neprovdané ženy v 78 % a jejich partneři v 22 %). Autorky dospěly k závěru, že je to dáno zřejmě tím, že ženy v nesezdaném partnerství mají nižší vzdělání než ženy vdané, a lidé s nižším vzděláním zastávají spíše tradiční rozdělní genderových rolí.²⁹⁷

Výsledky projektu *Rodina, zaměstnání a vzdělávání*, provedeným Masarykovou univerzitou, Výzkumným ústavem práce a sociálních věcí a agenturou STEM v roce 2006,²⁹⁸ ukázaly, že jedinec je v průběhu socializace vystaven spíše tradičním vzorcům dělby práce v rodině ve vztahu k genderovému stereotypu muž-živitel, žena-pečovatelka i v rodinách úplných, v nichž by se oba partneři mohli vzájemně v péči o děti a o domácnost rovnoměrně zastupovat. Výsledky ukázaly, že muži v úplných rodinách tráví v porovnání se svými partnerkami, které ve fázi rodinného cyklu s dětmi od 3-7 let také chodí do

²⁹⁶ Čermáková, Marie et al. *Souvislosti a změny genderových diferencí v české společnosti v 90. letech*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2000, s. 62

²⁹⁷ Höhne, Sylva, Svobodová, Kamila, Šťastná, Anna. Význam partnerství pro harmonizaci rodiny a zaměstnání. In Sirovátka, Tomáš, Hora, Ondřej (eds.) *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*. 1. vyd. Boskovice: Fakulta sociálních studií (Institut pro výzkum reprodukce a integrace společnosti) Masarykovy univerzity v Brně nakladatelství Albert, 2008, s. 128-131

²⁹⁸ Höhne, Sylva, Svobodová, Kamila, Šťastná, Anna. Význam partnerství pro harmonizaci rodiny a zaměstnání. In Sirovátka, Tomáš, Hora, Ondřej (eds.) *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*. 1. vyd. Boskovice: Fakulta sociálních studií (Institut pro výzkum reprodukce a integrace společnosti) Masarykovy univerzity v Brně nakladatelství Albert, 2008, s. 127

zaměstnání, mnohem méně času péčí o děti a o domácnost než jejich partnerky.²⁹⁹ Jedinec si tak v průběhu socializace osvojuje, že partneři se sice můžou zastoupit, ale že péče o děti a o domácnost primárně náleží ženám, a to i přesto, že stejně jako jejich partneři chodí do zaměstnání. V případě neúplných rodin, v jejichž čele stála podle statistik Sčítání lidu, domů a bytů v roce 2001 v 88 % žena,³⁰⁰ projekt *Rodina, zaměstnání a vzdělání* ukázal, že ženy v neúplných rodinách věnují péči o děti a domácnost více času než matky žijící s partnerem.³⁰¹ Závěry uvedených výzkumů tak poukazují na to, že v úplné rodině bez ohledu na skutečnost, zda je pár sezdáný, nebo žije v kohabitaci, převládají tradiční genderové role v souvislosti s tím, kdo převezme roli primárního pečovatele o malé děti a kdo se spíše bude přibližovat stereotypu hlavního finančního zajišťovatele rodiny. V případě neúplných rodin, v jejichž čele ve většině případů stojí žena, jsou nám vysílána implicitní sdělení, že je zcela v pořádku, když dítě spíše zůstane s matkou než s otcem, neboť matka se lépe hodí pro péči o děti. V české společnosti tak bez ohledu na to, zda jedinec žije v úplné, nebo neúplné rodině, dochází k reprodukci tradičních genderových stereotypů muž-živitel rodiny a žena-pečovatelka o rodinu a o domácnost, což se rovněž odráží v postavení mužů a žen ve vztahu k androcentrické definici pracovní dráhy a kariéry.

²⁹⁹ Höhne, Sylva, Svobodová, Kamila, Šťastná, Anna. Význam partnerství pro harmonizaci rodiny a zaměstnání. In Sirovátka, Tomáš, Hora, Ondřej (eds.) *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*. 1. vyd. Boskovice: Fakulta sociálních studií (Institut pro výzkum reprodukce a integrace společnosti) Masarykovy univerzity v Brně nakladatelství Albert, 2008, s. 131-132

³⁰⁰ *Rodiny se závislými dětmi* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2004. Aktualizováno 28. 10. 2006 [citováno 2012-09-18]. Dostupné z URL

<<http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/p/4124-04>>. Úvod, s. 13

³⁰¹ Höhne, Sylva, Svobodová, Kamila, Šťastná, Anna. Význam partnerství pro harmonizaci rodiny a zaměstnání. In Sirovátka, Tomáš, Hora, Ondřej (eds.) *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*. 1. vyd. Boskovice: Fakulta sociálních studií (Institut pro výzkum reprodukce a integrace společnosti) Masarykovy univerzity v Brně nakladatelství Albert, 2008, s. 132-133

4. Rodina jako socializační činitel předávající zkušenosti související s horizontální segregací na trhu práce

V této části budeme zkoumat, zda je jedinec v průběhu celoživotního procesu socializace vystaven zkušenostem a takovému vzorci uspořádání genderové dělby práce v rodině, ať už orientační, nebo prokreační, ve kterém je žena primárně zodpovědná za péči o děti a o domácnost. V následujících částech textu se zaměříme na to, zda genderová dělba práce v rodině předává jedincům obou pohlaví stejné nebo různé zkušenosti s dělbou domácích prací, a to ve vztahu k oblastem péče, výchovy, a zacházení s technickými nástroji a opravami věcí a zařízení.

4.1 Dělba domácích prací v rodině mezi muži a ženami v české společnosti

V této části se zaměříme na to, zda genderová dělba práce v domácnosti předává zkušenosti, podle nichž jsou to primárně ženy, kdo jsou zodpovědné za péči o rodinu a o domácnost. Budeme vycházet z mezinárodního longitudinálního výzkumu International Social Survey Programme (ISSP) věnujícího se rodině a měnícím se gender rolím a z dat kvantitativního výzkumu *Rodiče 2005* a *Proměny 2005*, které byly provedeny oddělením Gender a sociologie SOÚ AV ČR. Výzkum *Rodiče 2005* obsahoval 833 otců a 1165 matek, v jejichž domácnosti žilo dítě mladší 18 let.³⁰² Výzkumný vzorek ve výzkumu *Proměny 2005* byl tvořen 5510 respondenty ve věku 25-54 let.³⁰³

Mezinárodní longitudinální výzkum ISSP ukázal, že v české společnosti přetrvává tradiční představa, kdy muž je vnímán jako hlavní živitel rodiny a žena má pečovat o domácnost. Tento model je udržován i nadále, a to i přesto, že v české společnosti se směřuje k rovnější představě o výkonu domácích prací a péče o děti, ale jedná se spíše o přání a představy, které v reálu nejsou příliš naplňovány.³⁰⁴ Při

³⁰² Vohlídalová, Marta. Participace mužů na domácích pracích a péče o děti na základě kvantitativních výzkumů. In Maříková, Hana (ed.), Vohlídalová, Marta. *Trvalá nebo dočasná změna? Uspořádání genderových rolí v rodinách s pečujícími otci*. 1. vyd., Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, s. 32-33

³⁰³ Vohlídalová, Marta. Participace mužů na domácích pracích a péče o děti na základě kvantitativních výzkumů. In Maříková, Hana (ed.), Vohlídalová, Marta. *Trvalá nebo dočasná změna? Uspořádání genderových rolí v rodinách s pečujícími otci*. 1. vyd., Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, s. 47

³⁰⁴ Hašková, Hana. Partnerství v rodině. In Hašková, Hana et al. *Rovné příležitosti mužů a žen při sladování práce a rodiny?* Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003, s. 63

sledování rozdělení domácích prací mezi partnery musíme brát v úvahu fázi, v níž se rodina z hlediska rodinného cyklu nachází.³⁰⁵ V rámci výzkumu ISSP byla mužům a ženám položena otázka, aby uvedli, kolik hodin týdně průměrně věnují domácím pracím, bez toho aniž by do nich započítávali čas strávený péčí o děti a volnočasovými činnostmi. Výsledky ukázaly, že soužití mladého bezdětného páru je spíše založeno na zásadě partnerství,³⁰⁶ neboť ženy a muži věnují výkonu domácích prací a placené práci přibližně stejné množství času. Situace se začíná měnit až po narození dítěte, neboť dochází k nárůstu množství domácích prací. V tomto období většinu domácích prací zajišťuje žena, protože v české společnosti na rodičovské dovolené ve většině případů zůstává žena.³⁰⁷

Výzkum ISSP z roku 2002 se také zaměřil na hodnocení podílu na domácích pracích muži a ženami z hlediska spravedlnosti. Zatímco muži se v průměru ve všech fázích rodinného cyklu přiklánějí k pocitu menší než spravedlivé participace na dělbě práce v domácnosti, tak ženy svůj podíl na domácích pracích považují za větší než nespravedlivý. Tento pocit u žen se začíná zvyšovat v období, kdy má rodina alespoň jedno dítě ve věku do šesti let a svého vrcholu dosahuje v období, kdy děti v rodině jsou ve věku od sedmi do sedmnácti let. V období, kdy děti dosáhnou plnoletosti, a dále ve fázi rodinného cyklu po odchodu dětí, ženy udávají nejnižší míru pocitu většího než spravedlivého podílu na domácích pracích.³⁰⁸ Z výsledků je tak zřejmé, že i když se česká společnost ve svých názorech přibližuje k rovnému postavení mezi mužem a ženou z hlediska pozice v rodině a na trhu práce, tak ženy v průměru mají větší pocit nespravedlnosti z hlediska dělby domácích prací než muži. Výsledky výzkumu ISSP z roku 2002 ukazují, že 34 % žen má pocit, že se podílí na domácích pracích mnohem víc, než je jejich spravedlivý podíl v porovnání s 5 % mužů. Ženy také ve více případech volily možnost, že vykonávají o něco více domácích prací, než je jejich spravedlivý podíl

³⁰⁵ Hašková, Hana. Partnerství v rodině. In Hašková, Hana et al. *Rovné příležitosti mužů a žen při sladování práce a rodiny?* Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003, s. 49

³⁰⁶ Čermáková, Marie et al. *Souvlosti a změny genderových diferencí v české společnosti v 90. letech.* Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2000, s. 62

³⁰⁷ Hašková, Hana. Partnerství v rodině. In Hašková, Hana et al. *Rovné příležitosti mužů a žen při sladování práce a rodiny?* Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003, s. 50

³⁰⁸ Hašková, Hana. Partnerství v rodině (Tabulka 7. Pocity spravedlnosti a nespravedlnosti v rámci dělby prací v domácnosti podle pohlaví a fází rodinného cyklu). In Hašková, Hana et al. *Rovné příležitosti mužů a žen při sladování práce a rodiny?* Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003, s. 53-54

(25 % žen a 4 % mužů). V kategorii, že oba partneři se podílejí takovým dílem na domácích pracích, jaký je jejich spravedlivý podíl, je největší procentuální zastoupení mužů a žen (37 % žen a 49 % mužů). Ženy ale tuto kategorii volily jen o tři procentní body častěji než možnost, že vykonávají mnohem větší podíl domácích prací, než je jejich spravedlivý podíl. Jen 3 % žen uvedlo, že vykonávají o něco méně domácích prací, než by jim mělo připadnout v porovnání s 24 % mužů. Nejméně žen se rozhodlo pro možnost, že vykonávají mnohem méně domácích prací, než je jejich spravedlivý podíl, pro tuto možnost se vyjádřilo 1 % žen a 18 % mužů.³⁰⁹ Ženy i muži jako nejvíce nespravedlivé vidí dělbu práce v domácnosti s dětmi školního věku. To je podle Haškové zapříčiněno tím, že v porovnání s rodinným cyklem, v němž jsou děti v předškolním věku, se žena opět naplno stává ekonomicky aktivní v porovnání s obdobím, kdy jsou v rodině děti předškolního věku. To je dáno tím, že do tří let věku dítěte matka zpravidla celodenně pečuje o dítě, a v době, kdy je dítě starší tří let, ženy nedosahují na trhu práce takové zátěže, jako před narozením dítěte.³¹⁰

Kvantitativní výzkum *Rodiče 2005* ukázal, že ženy v rodinách s dítětem do osmnácti let výkonem domácích prací v průměru stráví větší počet hodin než jejich partneři, a to o 2,5 hodiny. Musíme ale vzít v úvahu, že tento rozdíl zahrnuje i ženy, které přerušily svoji účast na trhu práce z důvodu mateřské a rodičovské dovolené. U těchto žen je totiž čas věnovaný péči o domácnost o 4,5 hodiny denně vyšší než v případě jejich partnerů. Ukázalo se ale, že i v případě, kdy jsou jak ženy, tak muži ekonomicky aktivní, tak ženy se stále věnují výkonu domácích prací více než jejich partneři, a to o 1,7 hodiny denně. Tato situace podle výzkumu *Rodiče 2005* platí pro úplné rodiny. V rodinách s jedním rodičem je rozdíl v čase věnovanému péči o domácnost mezi ženami a muži 0,46 hodiny za den. Ženy sice tráví i v těchto případech výkonem domácích prací více času než muži, ale v tomto typu rodin stráví domácími pracemi více času než muži žijící v úplných rodinách, k čemuž je zřejmě vede situace, ve které se z hlediska rodinného uspořádání, kterému se musí

³⁰⁹ Hašková, Hana. Partnerství v rodině (Tabulka 6. Pocity spravedlnosti a nespravedlnosti v rámci dělby prací v domácnosti podle pohlaví). In Hašková, Hana et al. *Rovné příležitosti mužů a žen při sladování práce a rodiny?* Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003, s. 52

³¹⁰ Hašková, Hana. Partnerství v rodině. In Hašková, Hana et al. *Rovné příležitosti mužů a žen při sladování práce a rodiny?* Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003, s. 50, 53

přizpůsobit i genderové role, nacházejí.³¹¹ V průběhu rodinného cyklu, kdy děti začínají dospívat, se snižuje počet hodin, které ženy stráví péčí o domácnost, protože vzrůstá jejich aktivita na trhu práce, a navíc domácí práce můžou vykonávat i dospívající děti. I když postupně dochází k rovnoměrnější dělbě domácích prací mezi partnery, tak ženy stále stráví více času výkonem prací v domácnosti. Podle Haškové je to ovlivněno tím, že genderové rozdělení rolí po období, kdy se páru narodily děti, kdy došlo k většímu zatížení žen výkonem domácích prací v porovnání s muži, mají dispozici přetrvávat.³¹²

Jana Chaloupková zjišťovala na základě dat z mezinárodního výzkumu ISSP z roku 2002, jaké faktory ovlivňují zapojení do domácích prací z hlediska pohlaví. Předpokládala, že čím více času jedinec stráví v placeném zaměstnání, tím méně se podílí na výkonu domácích prací. Dalším faktorem, který byl ověřován, bylo, že v rodinách s dětmi se zvyšuje časové zapojení ženy do péče o domácnost v porovnání s muži.³¹³ Třetím ověřovaným faktorem byl předpoklad, že čím menší je finanční příjem jedince do rodiny v porovnání s jeho nebo jejím partnerem, tím větší část domácích prací vykonává. Dalším faktorem, který může ovlivňovat podíl účasti na domácích pracích, je vzdělání. Jelikož se ukazuje, že lidé s vyšším vzděláním se přiklánějí k egalitárnímu modelu, pak by se muži s vyšším vzděláním měli zapojovat do výkonu domácích prací více než muži s nižším vzděláním.³¹⁴ Mnohonásobná lineární regresivní analýza potvrdila, že čím větší je zatížení v placené práci, tím méně času jedinec věnuje výkonu domácích prací. Nedochozí ale k tomu, že když žena stráví méně času péčí o domácnost, tak by ji zastoupil její partner, protože i on se věnuje výkonu domácích prací úměrně méně. Faktor, který ovlivňuje množství času věnovaný domácím pracím je přítomnost dětí v rodině. Pokud mají partneři děti, pak se zvyšuje množství času věnovaného péči o

³¹¹ Vohlídalová, Marta. Participace mužů na domácích pracích a péče o děti na základě kvantitativních výzkumů. In Maříková, Hana (ed.), Vohlídalová, Marta. *Trvalá nebo dočasná změna? Uspořádání genderových rolí v rodinách s pečujícími otci*. 1. vyd., Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, s. 44-45

³¹² Hašková, Hana. Partnerství v rodině. In Hašková, Hana et al. *Rovné příležitosti mužů a žen při sladování práce a rodiny?* Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003, s. 50-51

³¹³ Chaloupková, Jana. Faktory ovlivňující dělbu domácí práce v českých domácnostech a hodnocení její spravedlnosti. *Sociologický časopis*, 2005, roč. 41, č. 1, s. 62

³¹⁴ Chaloupková, Jana. Faktory ovlivňující dělbu domácí práce v českých domácnostech a hodnocení její spravedlnosti. *Sociologický časopis*, 2005, roč. 41, č. 1, s. 64

domácnost, a to především ženám.³¹⁵ Faktor výše příjmu ovlivňuje množství času stráveného domácími pracemi u žen. Zatímco u žen dochází k tomu, že čím nižší mají příjem v porovnání s jejich partnerem, tím více se zapojují do výkonu domácích prací, tak v případě mužů taková závislost neplatí. Posledním ověřovaným faktorem byla výše vzdělání. Ukázalo se, že vyšší vzdělání u mužů nevede k jejich vyšší účasti na výkonu domácích prací.³¹⁶ Chaloupková dospěla k závěru, že důležitým faktorem, který rozhoduje o množství času, který partneři věnují výkonu domácích prací, je příslušnost k pohlaví.³¹⁷

Kvantitativní výzkum *Rodiče 2005* také ukázal, že čím nižší je věk dítěte, tím více času žena věnuje domácím pracím. V případě mužů se množství času věnovaného výkonu domácích prací výrazně nemění s věkem dítěte. Množství času stráveného domácími pracemi také ovlivňuje počet dětí v rodině. Zatímco u žen se zvyšuje množství času věnovaného domácím pracím s vyšším počtem dětí, tak u mužů k žádným výrazným změnám nedochází.³¹⁸ Kvantitativní výzkum *Proměny 2005* také ukázal, že množství času věnovaného výkonu domácích prací je dáno fázemi rodinného cyklu, neboť v rodinách s dětmi převažuje tradiční partnerství, v němž žena věnuje výkonu domácích prací více hodin než její partner v porovnání s bezdětnými páry do 39 let věku, v nichž je model tradičního a moderního partnerství (muž a žena se podílejí na výkonu domácích prací stejně) téměř stejný.³¹⁹

Kvantitativní výzkum *Rodiče 2005* dále ukázal, že pokud se muži zapojí do péče o děti, tak s nimi vykonávají jiné aktivity než matky. Ženy v porovnání s muži především vykonávají každodenní aktivity spojené s péčí o dítě, jako je například

³¹⁵ Chaloupková, Jana. Faktory ovlivňující dělbu domácí práce v českých domácnostech a hodnocení její spravedlnosti. *Sociologický časopis*, 2005, roč. 41, č. 1, s. 69

³¹⁶ Chaloupková, Jana. Faktory ovlivňující dělbu domácí práce v českých domácnostech a hodnocení její spravedlnosti. *Sociologický časopis*, 2005, roč. 41, č. 1, s. 70

³¹⁷ Chaloupková, Jana. Faktory ovlivňující dělbu domácí práce v českých domácnostech a hodnocení její spravedlnosti. *Sociologický časopis*, 2005, roč. 41, č. 1, s. 75

³¹⁸ Vohlídalová, Marta. Participace mužů na domácích pracích a péče o děti na základě kvantitativních výzkumů. In Maříková, Hana (ed.), Vohlídalová, Marta. *Trvalá nebo dočasná změna? Uspořádání genderových rolí v rodinách s pečujícími otci*. 1. vyd., Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, s. 45-46

³¹⁹ Vohlídalová, Marta. Participace mužů na domácích pracích a péče o děti na základě kvantitativních výzkumů. In Maříková, Hana (ed.), Vohlídalová, Marta. *Trvalá nebo dočasná změna? Uspořádání genderových rolí v rodinách s pečujícími otci*. 1. vyd., Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, s. 47-49

vyzvedávání dítěte ze školy, školky nebo družiny, hraní si s dětmi. Muži především participují na aktivitách, které jsou spojeny s rozvojem dítěte a jeho zájmů, jako je například sportování a chození na výlety. V porovnání s každodenními aktivitami se spíše jedná o činnosti, které jsou spojeny se staršími dětmi. Celkově se ale ukázalo, že pokud určitou činnost v souvislosti s péčí o děti nezajišťuje výlučně matka, tak ji oba partneři většinou vykonávají společně. Žádnou z nabízených činností (je doma během nemoci, vodí k lékaři, čte pohádky, vodí na kroužky, vyzvedává ze školy/školky/družiny, má čas, když potřebuje, učí se, hraje, kino/divadlo, povídá si, trestá, sporty/výlety) v tomto výzkumu otec sám nevykonával ve více jak 22 % případů.³²⁰ Výzkum poukázal na to, že dělba práce v domácnostech odpovídá tradiční představě spojující ženu se sférou domácích prací a péči o dítě a muže s rolí živitele rodiny.³²¹

4.2 Domácí práce a hračky ve vztahu ke sféře péče a výchovy a oblasti techniky

V tomto textu se zaměříme na to, zda chlapci a dívky prostřednictvím výkonu domácích prací a herních aktivit získávají odlišné zkušenosti ve vztahu k oblasti výchovy, péče a manipulace s technickými předměty a stroji. Socializace je souhrnou strukturace každodenního života, toho, jak ho lidé vnímají, a jak na určité okolnosti reagují, to platí i pro socializaci genderovou. Každodenní praktiky do určité míry vycházejí z genderové dělby práce a z kulturně přijímaných představ o genderově vhodném chování. To, co děti dělají, čím se stanou, je ovlivněno organizací genderu v rodině a ve společnosti.³²² V této kapitole se budeme věnovat dělbě domácích prací mezi dívkami a chlapci a herními aktivitami v souvislosti se získáváním odlišných zkušeností. Podle Wood jsou odlišné hračky chlapců a dívek spojovány s jinými aktivitami, které upevňují určitá genderová schémata. Maskulinní hračky

³²⁰ Vohlídalová, Marta. Participace mužů na domácích pracích a péče o děti na základě kvantitativních výzkumů. In Maříková, Hana (ed.), Vohlídalová, Marta. *Trvalá nebo dočasná změna? Uspořádání genderových rolí v rodinách s pečujícími otci*. 1. vyd., Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, s. 38-40

³²¹ Vohlídalová, Marta. Participace mužů na domácích pracích a péče o děti na základě kvantitativních výzkumů. In Maříková, Hana (ed.), Vohlídalová, Marta. *Trvalá nebo dočasná změna? Uspořádání genderových rolí v rodinách s pečujícími otci*. 1. vyd., Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, s. 51

³²² Coltrane, Scott. *Gender and Families*. Altamira Press, 2000, s. 114

jako jsou nákladní auta a míče podporují soutěživost a nevyžadují příliš verbální komunikace. Typicky dívčí hračky, jako jsou panenky, podporují péči, fyzickou blízkost a verbální komunikaci.³²³ Chlapci si většinou hrají s dopravními hračkami, jako jsou například vláčky, konstruktérskými hračkami (například sada nářadí) a s hračkami napodobujícími agresivitu (zbraně).³²⁴ Předměty z oblasti, jako jsou například auta, jsou spojeny i jiným typem hry charakteristickým větší manipulací, manuální zručností a prostorovou představivostí.³²⁵ Dívky si spíše hrají s panenkami, s hračkami představujícími domácnost (například domečky pro panenky).³²⁶ Výzkumy zabývající se rozdělením domácích prací mezi dívkami a chlapci poukazují na to, že dívky spíše vykonávají činnosti uvnitř domu, které souvisejí s péčí o druhé, zatímco chlapci obvykle dělají venkovní práce, které zdůrazňují manipulaci s věcmi.³²⁷ Výkon odlišných prací stimuluje rozvoj odlišných kognitivních schopností a sociálních dovedností.³²⁸

V českém prostředí se výkonem domácích prací chlapci a dívkami zabývala v kvalitativním výzkumu Pavlína Janošová. Prostřednictvím dotazníků zjišťovala u žáků první, třetí a páté třídy základní školy, s jakými činnostmi děti pomáhají matce a s jakými otci. Podle tohoto výzkumu je výchova chlapců a dívek spíše tradiční. Domácí práce, které matka vyžaduje od dcer nebo synů, spíše představují každodenní činnosti, které jsou vykonávány v prostředí bytu, především v kuchyni. Práce od otce jsou většinou občasné a jsou soustředěny mimo obytné prostory. Jedná se především o vnější údržbu a zajišťování domácnosti.³²⁹ Výsledky výzkumu ukázaly, že častou činností, se kterou dívky první třídy pomáhají matce, je pomoc s nádobím. Odpovědi chlapců zahrnovaly různorodější činnosti, tzn., že se jednalo o práce, které nebyly uváděny jejich ostatními spolužáky. Tyto činnosti byly spíše občasné nebo sezónní. Dívky ze třetí třídy uváděly, že matce především pomáhají s úklidem. Chlapci ve třetí třídě matce také pomáhají s úklidem, ale

³²³ Coltrane, Scott. *Gender and Families*. Altamira Press, 2000, s. 126

³²⁴ Lippa, Richard, A. *Pohlaví: příroda a výchova*. 1. vyd. Praha: Academia, 2009, s. 226

³²⁵ Janošová, Pavlína. Pomoc dětí mladšího a středního školního věku otci a matce v domácnosti. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, 2003, roč. 38, č. 2, s. 218

³²⁶ Lippa, Richard, A. *Pohlaví: příroda a výchova*. 1. vyd. Praha: Academia, 2009, s. 226

³²⁷ Coltrane, Scott. *Gender and Families*. Altamira Press, 2000, s. 125-126

³²⁸ Lippa, Richard, A. *Pohlaví: příroda a výchova*. 1. vyd. Praha: Academia, 2009, s. 233

³²⁹ Janošová, Pavlína. Pomoc dětí mladšího a středního školního věku otci a matce v domácnosti. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, 2003, roč. 38, č. 2, s. 125-126

v dotazníku vyjmenovávali oproti dívkám spíše jednotlivé činnosti. Janošová tak poukazuje na to, že přístup matek k zapojení dívek a chlapců do domácích prací je v případě chlapců variabilnější. U žáků z pátých ročníků se jak u chlapců, tak u dívek objevovaly v obdobné míře stejné činnosti, s kterým matkám pomáhají. Podle Janošové to bylo dáno tím, že na rozdíl od žáků první a třetí třídy děti uváděly jen jednu činnost, zřejmě tu, s kterou matce pomáhají nejčastěji. Činnosti, s kterými děti pomáhaly matce, byly především vázány na vnitřek bytu. Výsledky výzkumu dále ukázaly, že matky zadávaly synům a dcerám podobné činnosti, ale práce ze strany otců se lišily podle toho, zda byly požadovány od dívky nebo od chlapce. Chlapci v první třídě otci nejčastěji pomáhali s opravami domácího zařízení, ve třetí třídě a v páté třídě v porovnání s chlapci v první třídě především s údržbou auta nebo motocyklu. Dívky v první třídě nejčastěji otci pomáhali s vysáváním, ve třetí třídě se práce dívek, s kterým pomáhají otci, příliš nelišily od činností zadávaných matkou. Janošová dospěla k závěru, že činnosti, s kterými chlapci pomáhají otcům, se ve srovnání s pracemi, s nimiž dívky pomáhají svým otcům, vyznačují větší zručností a se zvyšujícím se věkem mírně přibývá výkon kvalifikovanějších prací, zatímco dívky vykonávají spíše pomocné činnosti.³³⁰ Janošová uvádí, že odpovědi respondentů poukazují na to, že chlapci spíše budou vychovávaní všestranněji, neboť pomáhají matce jak s typicky ženskými činnostmi, tak otci s činnostmi vykonávanými častěji muži, ve srovnání s dívkami, které jak matky, tak otcové spíše vedou k rozvoji ženských dovedností.³³¹ Dcery ve srovnání se syny pomáhají spíše s mytím nádobí a s úklidem. Participace chlapců s pomocí s úklidem na konci středního školního věku klesá, i když i nadále pomáhají s mytím nádobí.³³²

Pavčina Janošová s žáky první (53 žáků), třetí (47 žáků) a páté (61 žáků) třídy základní školy uskutečnila výzkum, v němž mimo jiné zjišťovala, jak se genderová identita chlapců a dívek odráží ve hře a ve volbě povolání.³³³ Výzkum ukázal, že dívky a chlapci v první třídě uváděli hračky, které jsou považovány za typicky dívčí

³³⁰ Janošová, Pavčina. Pomoc dětí mladšího a středního školního věku otci a matce v domácnosti. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, 2003, roč. 38, č. 2, s. 116-121

³³¹ Janošová, Pavčina. Pomoc dětí mladšího a středního školního věku otci a matce v domácnosti. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, 2003, roč. 38, č. 2, s. 126

³³² Janošová, Pavčina. Pomoc dětí mladšího a středního školního věku otci a matce v domácnosti. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, 2003, roč. 38, č. 2, s. 125

³³³ Janošová, Pavčina. Vývoj rodové identity dětí mladšího a středního školního věku. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, 2003, roč. 38, č. 3, s. 219

nebo chlapecké. Nejoblíbenějšími hračkami dívek v 58,33 % případů byly panenka a barbína, v 16,67 % případů uvedly plyšové hračky a v 8,33 % živá zvířátka. Nejoblíbenějšími hračkami chlapců v 34,48 % případů byla auta, autodráhy, traktory, letadla, vlaky, v 17,24 % lego a jiné stavebnice a v 10,34 % uvedli umělé televizní hrdiny (například Herkules). U žáků ve třetí třídě se tazatelka ptala jak nebo na co si jedinec nejčastěji hraje. Chlapci i dívky si nejraději hráli na něco (dívky v 31,82 % případů a chlapci v 32 %), tento typ hry u chlapců zahrnoval fyzický boj jako v případě hry na vojáky a piráty. Chlapci si častěji než dívky hráli s počítačem (v 16 % případů, dívky v 4,55 %). Chlapci i dívky za svou oblíbenou činnost také označili kolektivní sporty, u dívek se především jednalo o vybíjenou (v 13,63 %) a u chlapců o hokej (v 16 %). V páté třídě nejoblíbenější hrou chlapců byl počítač a videohry, u dívek stolní hry. Janošová při sloučení odpovědí žáků z páté třídy zjistila, že dívky ve srovnání s chlapci vyhledávají spíše činnosti s vrstevníky.³³⁴ Výzkum Janošové ukázal, že dívky považují za nejoblíbenější hračky s charakteristikami živých bytostí (například panenky), chlapci si spíše hrají s méně osobními technickými hračkami. Janošová uvádí, že v preferenci určitých hraček chlapci a dívkami se může odrážet větší směřování dívek k humanitním oborům a jejich realizace v mezilidských vztazích, zatímco hračky chlapců poukazují na jejich častější volbu oborů technického zaměření.³³⁵

V rámci tohoto výzkumu Janošová položila žákům otázku, čím by v budoucnu chtěli být. Odpovědi ukázaly, že žáci si vybírali taková povolání, která jsou v naší kultuře typicky spojována s jejich pohlavím. Dívky v první třídě nejčastěji uváděly povolání učitelky, prodavačky a veterinářky. Chlapci nejčastěji chtěli být policistou, sportovcem, prodavačem a automechanikem. Ve třetí třídě dívky nejčastěji v budoucnu chtěly vykonávat povolání prodavačky, úřednice, kadeřnice a chtěly pracovat u koní. Dívky také volily zaměstnání učitelky, zpěvačky a malířky. Chlapci nejčastěji chtěli být sportovci, prodavači, policisty, zedníky a opraváři/automechaniky. V páté třídě dívky nejčastěji volily povolání učitelky, zdravotní sestry a povolání švadleny a veterinářky. Chlapci v páté třídě nejčastěji

³³⁴ Janošová, Pavlína. Vývoj rodové identity dětí mladšího a středního školního věku. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, 2003, roč. 38, č. 3, s. 220-221

³³⁵ Janošová, Pavlína. Vývoj rodové identity dětí mladšího a středního školního věku. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, 2003, roč. 38, č. 3, s. 229

chtěli být mechanikem/automechanikem. Chlapci dále uváděli, že by v budoucnu chtěli pracovat s počítačem a u přepadového komanda, nebo že by chtěli být truhláři. Výzkum Janošové dále ukázal, že dívky v porovnání s chlapci mnohem častěji volily povolání uměleckého zaměření, zatímco chlapci sportovní dráhu.³³⁶ Výzkum dále poukazuje, že dívky volí povolání, která zahrnují komunikaci, péči a sociální rozměr,³³⁷ povolání chlapců fyzickou sílu a možnost úspěchu a obdivu.³³⁸

V této kapitole jsme na výsledcích mezinárodního longitudinálního výzkumu ISSP a kvantitativních výzkumů *Rodiče 2005* a *Proměny 2005* ukázali, že za sféru výkonu domácích prací a každodenních činností spojenou s péčí o děti jsou především zodpovědné ženy. Na základě výzkumů o uspořádání dělby domácích prací v rodině můžeme říci, že převládajícím diskursem v české společnosti je, že výchova a péče o děti a o druhé jsou především doménou žen, což se následně může odrážet i ve volbě povolání spojenými s těmito oblastmi. Tyto vzorce u dětí mohou být upevňovány nejenom pozorováním toho, jak jsou sféra péče, výchovy, finančního zajištění a dělby domácích prací rozděleny v jejich rodině, ale také domácími pracemi, na kterých děti participují, a s jakými si hrají hračkami. V českém prostředí Pavlína Janošová v kvalitativním výzkumu zjistila, že si děti mladšího školního věku hrají s hračkami, kdy hra spojená s těmito hračkami by dívky mohla směřovat do humanitních oborů a chlapce do oborů technických.³³⁹ Hračky, s kterými si hrají dívky a chlapci se tak mohou odrážet v jejich následné volbě studijní dráhy a povolání.³⁴⁰

³³⁶ Janošová, Pavlína. Vývoj rodové identity dětí mladšího a středního školního věku. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, 2003, roč. 38, č. 3, s. 222-225

³³⁷ Janošová, Pavlína. Vývoj rodové identity dětí mladšího a středního školního věku. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, 2003, roč. 38, č. 3, s. 232

³³⁸ Janošová, Pavlína. Vývoj rodové identity dětí mladšího a středního školního věku. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, 2003, roč. 38, č. 3, s. 231

³³⁹ Janošová, Pavlína. Vývoj rodové identity dětí mladšího a středního školního věku. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, 2003, roč. 38, č. 3, s. 229

³⁴⁰ Janošová, Pavlína. Vývoj rodové identity dětí mladšího a středního školního věku. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, 2003, roč. 38, č. 3, s. 229

5. Rodina jako socializační činitel v souvislosti s vertikální segregací na trhu práce

Vertikální genderová segregace je chápána jako nižší finanční ohodnocení žen ve srovnání s muži v rámci stejné kategorie zaměstnání a nízké zastoupení žen v řídicích pozicích.³⁴¹ Z důvodu nedostupnosti dat vypovídajících o počtu mužů a žen v jednotlivých pozicích z hlediska hierarchického rozměru na trhu práce v kategorii jednotlivých zaměstnání v České republice, budeme sledovat pozici mužů a žen na trhu práce pomocí indikátoru míra zaměstnanosti, míra nezaměstnanosti, částečných pracovních úvazků a mediánu mezd podle hlavních tříd KZAM a pohlaví. Tyto ukazatele postavení na trhu práce budeme sledovat vzhledem k věkovým skupinám žen podle počtu narozených dětí, neboť v této kapitole především sledujeme, zda se změní pozice mužů a žen na trhu práce v souvislosti s narozením dětí a jejich následnou péčí. Statistické údaje budeme doplňovat postoji mužů a žen v rámci mezinárodního longitudinálního šetření ISSP (International Social Survey Programme) a EVS (European Values Study), a to vybranými otázkami spojenými s finančním zajištěním rodiny, péčí o děti a postoji k práci.

5.1 Zaměstnanost

Ivo Možný poukazuje na to, že tradiční model muže jako živitele rodiny se v české společnosti změnil na situaci, kdy pracují oba partneři a žena přerušuje svou pracovní aktivitu v souvislosti s narozením dítěte.³⁴² Dva příjmy v rodině se staly nezbytnými v podobě modelu dvoupříjmové rodiny,³⁴³ neboť podle Čermákové rodiny závisející na jednom příjmu by získaly status nízkopříjmové domácnosti.³⁴⁴

³⁴¹ Bartáková, Helena. Postavení žen na trhu práce v České republice a v dalších zemích Evropské unie. In Sirovátka, Tomáš et. al. *Rodina, zaměstnání a sociální politika*. 1. vyd. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, 2006, s. 206

³⁴² Možný, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: SLON, 2006, s. 194

³⁴³ Hašková, Hana. Partnerství v rodině. In Hašková, Hana et al. *Rovné příležitosti mužů a žen při sladování práce a rodiny?* Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2003, s. 39

³⁴⁴ Čermáková, Marie. *Rodina a mění se gender role – sociální analýza české rodiny*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 1997, s. 38

Na skutečnosti, že příjem ženy pro domácnost se stal nepostradatelným,³⁴⁵ poukazují i míry zaměstnanosti žen. Podle statistik Českého statistického úřadu o míře zaměstnanosti mužů a žen v letech 2001 až 2011 byla průměrná míra zaměstnanosti žen ve věku patnáct let a více 45,89 % a mužů 64,53 %.³⁴⁶ Genderový rozdíl představuje 18,64 procentního bodu, muži tak vykazují v průměru vyšší míry zaměstnanosti než ženy. V tomto textu nás především zajímá vliv rodičovství na participaci mužů a žen na trhu práce, proto se zaměříme na míry zaměstnanosti mužů a žen v jednotlivých kategoriích ve věku patnácti a více let. Statistiky o počtu živě narozených dětí podle věku žen v letech 2001 až 2011 ukazují, že nejvíce dětí porodí matky ve věkových skupinách 25 až 29 let a 30 až 34 let. V letech 2001 až 2011 se ženy ve věkové skupině 25 až 29 let v průměru na celkovém počtu žen ve věku 15 až 49 let, kterým se narodily děti, podílely 38,51 % a ženy ve věkové skupině 30 až 34 let v průměru 30,09 %. Dále se ukazuje, že zatímco na začátku sledovaného období (v roce 2001) nejpočetnější kategorií žen podle věku, kterým se narodilo dítě, byly ženy ve věku 25 až 29 let, tak od roku 2008 dochází k posunu, protože se nejvíce narozených dětí rodí ženám ve věkové kategorii 30 až 34 let. V roce 2011 se ženy ve věkové kategorii 25 až 29 let podílely 30,28 % a ve věkové kategorii 30 až 34 let 37,04 % na celkovém počtu žen ve věku 15 až 49 let, kterým se narodily děti.³⁴⁷

³⁴⁵ Bartáková, Helena. Postavení žen na trhu práce v České republice a v dalších zemích Evropské unie. In Sirovátka, Tomáš et. al. *Rodina, zaměstnání a sociální politika*. 1. vyd. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, 2006, s. 203

³⁴⁶ Průměrné hodnoty vypočteny na základě údajů v:

Zaostřeno na ženy a muže 2005 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2006. Aktualizováno 5. 2. 2009 [citováno 2013-02-19]. Dostupné z URL

<<http://www.czso.cz/csu/2005edicniplan.nsf/kapitola/1413-05-2005-10>>. Práce a mzdy 4 – 14. Míra zaměstnanosti podle věkových skupin a vzdělání (VŠPS).

Zaostřeno na ženy a muže 2007 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2007. Aktualizováno 31. 3. 2010 [citováno 2013-02-19]. Dostupné

z URL <<http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/kapitola/1413-07-2007-14>>. 4. Práce a mzdy 4 – 17. Míra zaměstnanosti podle věkových skupin a vzdělání (VŠPS).

Zaostřeno na ženy a muže 2012 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2013. Aktualizováno 16. 1. 2013 [citováno 2013-02-19]. Dostupné z URL

<http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/kapitola/1413-12-r_2012-14>. 4. Práce a mzdy 4 – 17. Míra zaměstnanosti podle věkových skupin a vzdělání (VŠPS).

³⁴⁷ Průměrné hodnoty a podíly žen podle věkových kategorií na celkovém počtu žen ve věku 15-49 let, kterým se narodily děti, byly vypočteny na základě údajů v:

Zaostřeno na ženy a muže 2007 [online]. Český statistický úřad, 2007. Aktualizováno 31. 3. 2010 [citováno 2013-02-20]. Dostupné z URL

Jelikož se v této části zaměřujeme na postavení mužů a žen na trhu práce z hlediska jejich pozic podle zaměstnanosti ve vztahu k rodičovství, tak nás budou zajímat míry zaměstnanosti především ve věkových skupinách žen, které se ve velké míře podílejí na počtu narozených dětí. Podle průměrných hodnot míry zaměstnanosti v letech 2001 až 2011 podle věkových skupin se ukazuje, že míra zaměstnanosti u žen rostla do věkové skupiny 45 až 49 let, zatímco u mužů do věkové skupiny 40 až 44 let. Na druhou stranu míra zaměstnanosti mužů byla ve sledovaném období v každé věkové skupině vyšší než míra zaměstnanosti žen. Nejvyšší genderové rozdíly podle pohlaví ve vztahu ke sledovaným věkovým skupinám žen podle počtu živě narozených dětí vykazovaly v letech 2001 až 2011 věkové skupiny 25 až 29 let (v průměru 27,98 procentního bodu) a 30 až 34 let (v průměru 30,4 procentního bodu).³⁴⁸ Statistiky o mírách zaměstnanosti mužů a žen neuvádějí důvody vyšší zaměstnanosti mužů oproti ženám, ale statistiky o míře zaměstnanosti žen ve věku 20 až 49 let dle věku nejmladšího dítěte v letech 2002 až 2009 ukazují, že míra zaměstnanosti žen, které mají dítě mladší tří let, byla v průměru o 52 % nižší než míra zaměstnanosti žen ve věku 20 až 49 let. Míra zaměstnanosti žen, jejichž dítě bylo ve věku 3 až 5 let, byla v průměru nižší o 13,6 procentního bodu v porovnání s mírou zaměstnanosti žen ve věku 20 až 49 let. Naopak míra zaměstnanosti žen, jejichž nejmladšímu dítěti bylo mezi 6 až 14 lety, byla v průměru o 16,2 procentního bodu vyšší než míra zaměstnanosti všech žen ve

<<http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/kapitola/1413-07-2007-10>>. 1. Obyvatelstvo a rodiny a domácnosti 1 – 10. Živě narození, potraty a ukončená těhotenství podle věku žen.

Zaostřeno na ženy a muže 2012 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2013. Aktualizováno 16. 1. 2013 [citováno 2013-02-20]. Dostupné z URL

<http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/kapitola/1413-12-r_2012-10>. 1. Obyvatelstvo a rodiny a domácnosti 1 – 10. Živě narození, potraty a ukončená těhotenství podle věku žen.

³⁴⁸ Rozdíly v mírách zaměstnanosti mužů a žen v letech 2001 až 2011 vypočteny na základě údajů v: *Zaostřeno na ženy a muže 2005* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2006. Aktualizováno 5. 2. 2009 [citováno 2013-02-19]. Dostupné z URL

<<http://www.czso.cz/csu/2005edicniplan.nsf/kapitola/1413-05-2005-10>>. Práce a mzdy 4 – 14. Míra zaměstnanosti podle věkových skupin a vzdělání (VŠPS).

Zaostřeno na ženy a muže 2007 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2007. Aktualizováno 31. 3. 2010 [citováno 2013-02-19]. Dostupné

z URL <<http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/kapitola/1413-07-2007-14>>. 4. Práce a mzdy 4 – 17. Míra zaměstnanosti podle věkových skupin a vzdělání (VŠPS).

Zaostřeno na ženy a muže 2012 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2013. Aktualizováno 16. 1. 2013 [citováno 2013-02-19]. Dostupné z URL

<http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/kapitola/1413-12-r_2012-14>. 4. Práce a mzdy 4 – 17. Míra zaměstnanosti podle věkových skupin a vzdělání (VŠPS).

věku 20 až 49 let.³⁴⁹ Nízká míra zaměstnanosti žen, jejichž nejmladší dítě je mladší tří let, může být vysvětlena vysokou ekonomickou neaktivitou žen dětí tohoto věku v důsledku nástupu na rodičovskou dovolenou. Ukazuje se ale také, že některé ženy do zaměstnání nenastoupí ani po dosažení tří let věku dítěte, ačkoliv jim končí rodičovská dovolená. Rodičovství by tak do určité míry mohlo vysvětlovat rozdíly v míře zaměstnanosti mezi muži a ženami, neboť jak uvádí Bartáková, neplacená práce, tedy i péče o děti, je doménou žen, zatímco participace na trhu práce v podobě práce placené je spíše asociována s muži.³⁵⁰

Podle Lewis je postavení žen na trhu práce a jejich přijímání do zaměstnání ovlivněno nejenom ekonomickými důvody (ženy mají nižší příjem než muži), ale také genderovými stereotypy spojujícími ženy se sférou péče o domácnost a o děti.³⁵¹ Podívejme se, jaké postoje zaujímá česká populace k roli ženy pečovatelky a k roli muže živitele v rámci longitudinálních mezinárodních výzkumů ISSP a EVS. Ve výzkumu ISSP respondenti uvádějí, do jaké míry souhlasí s výrokem, že muž má vydělávat peníze a žena se má starat o domácnost a o rodinu.³⁵² Míra souhlasu nebo nesouhlasu s touto otázkou vykazovala v roce 2002 číslo 2,66,³⁵³ tzn., že se nacházela mezi možnostmi „spíše souhlasím“ a „ani souhlas ani nesouhlas“. S tímto tvrzením tak souhlasilo 51 % respondentů. Ve srovnání s rokem 1994 došlo k poklesu o jeden procentní bod, kdy s tímto výrokem souhlasilo 52 % dotázaných.³⁵⁴ Na druhou stranu míra souhlasu s výrokem „Do rodinného rozpočtu

³⁴⁹ Rozdíly v míře zaměstnanosti vypočítány na základě údajů v:

Ročenka statistiky trhu práce 2010 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2010. Aktualizováno 17. 8. 2011 [citováno 2013-03-28]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/p/3111-10>>. Tab. 5.2a Míra zaměstnanosti žen ve věku 20-49 let dle věku nejmladšího dítěte (2002-2009). Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/p/3111-10>>.

³⁵⁰ Bartáková, Helena. Postavení žen na trhu práce v České republice a v dalších zemích Evropské unie. In Sirovátka, Tomáš et. al. *Rodina, zaměstnání a sociální politika*. 1. vyd. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, 2006, s. 203

³⁵¹ Bartáková, Helena. Postavení žen na trhu práce v České republice a v dalších zemích Evropské unie. In Sirovátka, Tomáš et. al. *Rodina, zaměstnání a sociální politika*. 1. vyd. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, 2006, s. 204

³⁵² Čermáková, Marie. *Rodina a mění se gender role – sociální analýza české rodiny*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1997, s. 3

³⁵³ Valentová, Marie. Postoje k opatřením týkajícím se rodiny a rovnováhy pracovního a rodinného života (mezinárodní srovnání). In Sirovátka, Tomáš et al. *Rodina, zaměstnání a sociální politika*. 1. vyd. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, 2006, s. 192

³⁵⁴ Hašková, Hana. Partnerství v rodině (Tabulka 1. Změny v postojích českých mužů a žen k tradičním (konzervativním) a netradičním (liberálním) genderovým rolím a výchově dětí mezi lety

by měli přispívat muž i žena“ vykazovala v roce 2002 hodnotu 1,60, tzn., že s tímto tvrzením většina respondentů souhlasila.³⁵⁵

Výzkum EVS také poukazuje na to, že jak muži, tak ženy v roce 1991, 1999 a 2008 souhlasili³⁵⁶ ve většině případů s výrokem: „Jak manžel, tak i manželka by měli přispívat do společného příjmu domácnosti“. V roce 1991 s tímto tvrzením souhlasilo 91 % mužů a 93 % žen, v roce 1999 90 % mužů a 94 % žen a v roce 2008 91 % mužů a 90 % žen.³⁵⁷ Respondenti také ve více jak polovině případů vyjádřili souhlasnou odpověď³⁵⁸ s výrokem: „Otcové jsou zpravidla pro péči o své děti vybaveni stejně dobře jako matky“. Tento výrok byl součástí výzkumu EVS v roce 1999 a 2008. V roce 1999 s tímto tvrzením souhlasilo 67 % mužů a 67 % žen a v roce 2008 68 % mužů a 70 % žen.³⁵⁹

Otázkou tak je, proč ve výzkumu ISSP polovina respondentů souhlasila s výrokem, že muž má vydělávat peníze a žena se má starat o rodinu a o domácnost, zatímco ve výzkumu EVS jak muži, tak ženy ve více než 90 % vyjádřili souhlasnou odpověď s tvrzením, že do společného příjmu domácnosti mají přispívat oba manželé, a ve více jak 60 % jak muži, tak ženy souhlasili s tvrzením, že otcové jsou pro péči o své děti vybaveni stejně dobře jako matky.³⁶⁰ Podle Čermákové souhlasná odpověď s tvrzením, že do rodinného rozpočtu má přispívat muž i žena (ve výzkumu ISSP) a nadpoloviční souhlas s výrokem, že muž má vydělávat peníze a žena se starat o domácnost a o rodinu, poukazuje na to, že kdyby tento patriarchální vzorec byl reálný, tak by ho část populace respektovala.³⁶¹ Více jak poloviční souhlas respondentů s tvrzením, že muž má vydělávat peníze a žena se má

1991-1999 a 1994-2002 (v %). In Hašková, Hana et al. *Rovné příležitosti mužů a žen při sladování práce a rodiny?* Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2003, s. 42

³⁵⁵ Valentová, Marie. Postoje k opatřením týkajícím se rodiny a rovnováhy pracovního a rodinného života (mezinárodní srovnání). In Sirovátko, Tomáš et al. *Rodina, zaměstnání a sociální politika*. 1. vyd. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, 2006, s. 192

³⁵⁶ V tomto textu zahrnujeme do souhlasných odpovědí součet kategorií „rozhodně souhlasím“ a „souhlasím“

³⁵⁷ Rabušic, Ladislav, Hamanová, Jana. *Hodnoty a postoje v ČR 1991-2008: (pramenná publikace European Values Study)*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 184

³⁵⁸ V tomto textu zahrnujeme do souhlasných odpovědí součet kategorií „rozhodně souhlasím“ a „souhlasím“

³⁵⁹ Rabušic, Ladislav, Hamanová, Jana. *Hodnoty a postoje v ČR 1991-2008: (pramenná publikace European Values Study)*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 185

³⁶⁰ Rabušic, Ladislav, Hamanová, Jana. *Hodnoty a postoje v ČR 1991-2008: (pramenná publikace European Values Study)*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 184, 185

³⁶¹ Čermáková, Marie. *Rodina a mění se gender role – sociální analýza české rodiny*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1997, s. 40

starat o rodinu a o domácnost, v letech 1994 a 2002 ve výzkumu ISSP³⁶² může také poukazovat na to, že muž má hlavní odpovědnost za finanční zajištění rodiny, který počítá i s příjmem ženy, žena má naopak hlavní odpovědnost za péči o domácnost a o děti, což ale nevyklučuje participaci partnera na výkonu domácích prací a na péči o děti. Tento předpoklad pak může vést k tomu, že by to měly být především ženy, kdo by měly harmonizovat pracovní a rodinný život.

V roce 2008 byla respondentům v rámci výzkumu EVS předložena otázka: „Považujete ve své práci za důležité, aby byla vstřícná vůči rodinnému životu?“. Celkově s tímto tvrzením souhlasilo 45 % respondentů, přičemž ženy s tímto výrokiem souhlasily ve více případech než muži (39 % mužů a 51 % žen).³⁶³ Ačkoliv podle výzkumu EVS je spíše pro ženy důležitější, aby byla jejich práce vstřícná vůči rodinnému životu, tak výzkum EVS dále ukazuje, že práce i rodina jsou jak pro muže, tak pro ženy důležité. V roce 2008 považovalo práci za velmi důležitou nebo dosti důležitou 83 % mužů a 82 % žen (v roce 1991 96 % mužů i žen, v roce 1999 94 % mužů a 93 % žen)³⁶⁴ a rodinu za velmi důležitou nebo dosti důležitou označilo v roce 2008 96 % mužů a 98 % žen (v roce 1991 97 % mužů a 99 % žen, v roce 1999 97 % mužů a 99 % žen).³⁶⁵ Výsledky výzkumu tak poukazují na to, že jak práce, tak rodina je v životě českých mužů a žen přibližně stejně důležitá, ale přesto to jsou ženy, pro koho je ve srovnání s muži důležitější, aby jejich práce byla vstřícná vůči rodinnému životu.³⁶⁶

³⁶² Hašková, Hana. Partnerství v rodině (Tabulka 1. Změny v postojích českých mužů a žen k tradičním (konzervativním) a netradičním (liberálním) genderovým rolím a výchově dětí mezi lety 1991-1999 a 1994-2002 (v %). In Hašková, Hana et al. *Rovné příležitosti mužů a žen při sladování práce a rodiny?* Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2003, s. 42

³⁶³ Rabušic, Ladislav, Hamanová, Jana. *Hodnoty a postoje v ČR 1991-2008: (pramenná publikace European Values Study)*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 104

³⁶⁴ Rabušic, Ladislav, Hamanová, Jana. *Hodnoty a postoje v ČR 1991-2008: (pramenná publikace European Values Study)*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 23

³⁶⁵ Rabušic, Ladislav, Hamanová, Jana. *Hodnoty a postoje v ČR 1991-2008: (pramenná publikace European Values Study)*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 24

³⁶⁶ Rabušic, Ladislav, Hamanová, Jana. *Hodnoty a postoje v ČR 1991-2008: (pramenná publikace European Values Study)*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 104

5.2 Zaměstnanost ve vztahu k částečným pracovním úvazkům

Zaměstnání na částečný úvazek je jedním z nástrojů umožňujícím harmonizaci rodinného a pracovního života.³⁶⁷ Částečné pracovní úvazky mohou být nástrojem umožňujícím dosažení vyššího zastoupení žen na trhu práce, ale na druhé straně mohou přinášet i řadu negativních dopadů.³⁶⁸ Někteří autoři uvádějí, že částečné úvazky znamenají nižší hodinovou mzdu a její nižší růst,³⁶⁹ neposkytují rovné podmínky pro kariérní postup a limitují přístup k dalšímu pracovnímu vzdělávání a výhodám plynoucích ze zaměstnání.³⁷⁰ Křížková a Vohlídalová také upozorňují, že pokud by práce na částečný úvazek byla výhradně určena pro matky s malými dětmi, tak se stanou negativním opatřením, neboť se matky s malými dětmi stanou sekundární pracovní silou a muži nebudou mít příležitost částečných pracovních úvazků využít.³⁷¹ V České republice nejsou částečné pracovní úvazky příliš rozšířeny, a to kvůli nízké nabídce částečných pracovních úvazků zaměstnavateli, a skutečnosti, že rodiny většinou závisejí na dvou plnohodnotných příjmech,³⁷² a tradici zaměstnání na plný úvazek.³⁷³ V tomto textu se zaměříme na to, zda v České republice částečné úvazky využívají častěji ženy nebo muži, a jaké jsou důvody práce na částečný úvazek. Za tímto účelem budeme vycházet z údajů Českého statistického úřadu o počtu mužů a žen pracujících na zkrácenou pracovní dobu dle věkových skupin a důvodů pro přijetí zaměstnání na zkrácený úvazek a z počtu zaměstnaných v národním hospodářství na částečný úvazek. Údaje o počtu mužů a žen pracujících v národním hospodářství na částečné úvazky ukazují, že ženy v letech 2001 až 2011 představovaly v průměru na celkovém počtu

³⁶⁷ Křížková, Alena, Vohlídalová, Marta. Rodiče na trhu práce: mezi prací a péčí. *Sociologický časopis*, 2009, roč. 45, č. 1, s. 46

³⁶⁸ Křížková, Alena, Vohlídalová, Marta. Rodiče na trhu práce: mezi prací a péčí. *Sociologický časopis*, 2009, roč. 45, č. 1, s. 52

³⁶⁹ Hora, Ondřej. Situace rodičů s dětmi do sedmi let na trhu práce podle výsledků výběrového šetření pracovních sil. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2009, roč. 10, č. 2, s. 47

³⁷⁰ Bartáková, Helena. Postavení žen na trhu práce v České republice a v dalších zemích Evropské unie. In Sirovátka, Tomáš et. al. *Rodina, zaměstnání a sociální politika*. 1. vyd. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, 2006, s. 211 (v poznámce pod čarou)

³⁷¹ Křížková, Alena, Vohlídalová, Marta. Rodiče na trhu práce: mezi prací a péčí. *Sociologický časopis*, 2009, roč. 45, č. 1, s. 52

³⁷² Vohlídalová, Marta. Vztah pracovního a soukromého života v perspektivě mezinárodního srovnání. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2007, roč. 8, č. 2, s. 55-56

³⁷³ Křížková, Alena, Vohlídalová, Marta. Rodiče na trhu práce: mezi prací a péčí. *Sociologický časopis*, 2009, roč. 45, č. 1, s. 51

zaměstnanců, kteří mají zaměstnání na částečný úvazek 73,77 % a muži 26,23 %.³⁷⁴ Práce na částečný úvazek ale není v České republice příliš rozšířena. Mezinárodní srovnání podílu zaměstnaných na částečný úvazek udává, že v roce 2011 pracovalo na částečný úvazek 8,5 % žen a 1,8 % mužů.³⁷⁵ Výběrové šetření pracovních sil se také zabývá důvody přijetí zaměstnání na zkrácený úvazek. V roce 2010 muži z nabízených důvodů (absolvuje profesní či školní vzdělávání, ze zdravotních důvodů, nemůže najít vhodnou práci na plnou pracovní dobu, pečuje o děti nebo postiženou osobu) jako nejčastější příčinu uváděli zdravotní důvody (ve 23,4 %). Tento důvod byl nejčastější příčinou práce na částečný úvazek u mužů ve věkových skupinách 30 až 44 let, 45 až 59 let a 60 a více let. Ve věkových skupinách 15 až 24 let a 25 až 29 let nejčastějším důvodem mužů bylo absolvování profesního nebo školního vzdělávání (zároveň to byl druhý nejčastější důvod, který muži uváděli jako důvod pro práci na zkrácený úvazek). Péči o děti nebo postiženou osobu muži uváděli v jednom procentu případů. Naopak u žen byla péče o děti nebo postiženou osobu hlavním důvodem práce na zkrácený úvazek (ve 23,7 %), a to především ve věkových skupinách 25 až 29 let a 30 až 44 let.³⁷⁶

Statistiky o počtu zaměstnaných na zkrácený úvazek a důvody pro přijetí takové práce ukazují, že ženy častěji než muži volí tento druh pracovního úvazku kvůli péči o dítě nebo postiženou osobu, zatímco muži pracují na zkrácený pracovní

³⁷⁴ Průměrná hodnota vypočítána na základě údajů v:

Zaostřeno na ženy a muže 2005 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2006. Aktualizováno 5. 2. 2009 [citováno 2013-02-21]. Dostupné z URL

<<http://www.czso.cz/csu/2005edicniplan.nsf/kapitola/1413-05-2005-10>>. 4. Práce a mzdy 4 – 12. Zaměstnaní v NH na částečný úvazek podle klasifikace zaměstnání KZAM (VŠPS).

Zaostřeno na ženy a muže 2008 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2009. Aktualizováno 31. 3. 2010 [citováno 2013-02-21]. Dostupné z URL

<<http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/kapitola/1413-08-2008-14>>. 4. Práce a mzdy 4 – 14. Zaměstnaní v NH na částečný úvazek podle klasifikace zaměstnání KZAM (VŠPS).

Zaostřeno na ženy a muže 2012 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2013. Aktualizováno 16. 1. 2013 [citováno 2013-02-21]. Dostupné z URL

<http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/kapitola/1413-12-r_2012-14>. 4. Práce a mzdy 4 – 14. Zaměstnaní v NH na částečný úvazek podle klasifikace zaměstnání CZ-ISCO (VŠPS).

³⁷⁵ *Zaostřeno na ženy a muže 2012* [online]. Český statistický úřad, 2013. Aktualizováno 16. 1. 2013 [citováno 2013-02-23]. Dostupné z URL

<http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/kapitola/1413-12-r_2012-14>. 4. Práce a mzdy 4 – 29. Mezinárodní srovnání – podíl zaměstnaných na částečný úvazek na celkové zaměstnanosti a gender pay gap.

³⁷⁶ *Zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR podle výsledků výběrového šetření pracovních sil 2010* [online]. Český statistický úřad, 2011. Aktualizováno 5. 12. 2011 [citováno 2013-02-21]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/3115-11-r_2011>. Tab. 311/1 Zkrácená pracovní doba a podzaměstnanost.

úvazek především ze zdravotních důvodů. Počty o mužích a ženách pracujících na částečné úvazky tak do jisté míry odrážejí genderový stereotyp spojující ženy s péčí a děti a o druhé a muže s rolí živitele rodiny.

5.3 Nezaměstnanost

V tomto textu nás bude zajímat, zda se liší míry nezaměstnanosti mužů a žen ve vztahu k věkovým kategoriím, v nichž ženy v České republice mají nejčastěji děti v předškolním věku. Dále bude pozornost věnována ekonomické neaktivitě mužů a žen, a to důvodům jejich neúčasti na trhu práce, hlavní pozornost bude zaměřena na souvislost mezi ekonomickou neaktivitou a péčí o děti. Za tímto účelem budeme vycházet z dat Českého statistického úřadu o míře nezaměstnanosti podle věkových skupin a o počtu mužů a žen udávajících důvody ekonomické neaktivity. Nejprve ale musíme vymezit základní pojmy. Nezaměstnaní jsou řazeni do ekonomicky aktivního obyvatelstva, jedná se o osoby starší patnácti let, které byly ve sledovaném období nezaměstnané, ale práci aktivně hledaly a byly připraveny k nástupu do placeného zaměstnání nejpozději do čtrnácti dnů. Ekonomicky neaktivní obyvatelstvo jsou nezaměstnané osoby, které nesplňují podmínky pro kategorii nezaměstnaných. Do skupiny ekonomicky neaktivního obyvatelstva jsou řazeny i osoby na rodičovské dovolené.³⁷⁷

V letech 2001 až 2011 ženy vykazovaly vyšší míry nezaměstnanosti než muži, ale genderový rozdíl v mírách nezaměstnanosti mužů a žen měl spíše tendenci se snižovat. Na začátku sledovaného období (v roce 2001) představoval 3,2 procentního bodu a v roce 2011 činil 2,1 procentního bodu. V roce 2011 nejnižší rozdíl v mírách nezaměstnanosti pozorujeme ve věkové skupině 20 až 24 let, v tomto roce ženy v této věkové skupině vykazovaly nižší míru nezaměstnanosti než muži (o 0,6 %). V roce 2011 pozorujeme, že až do věkové kategorie 35 až 39 let se rozdíl v míře nezaměstnanosti mezi muži a ženami ve srovnání s ostatními věkovými kategoriemi zvyšoval nebo byl shodný s předchozí věkovou skupinou.³⁷⁸ Statistiky o počtech živě narozených dětí ukazují v letech

³⁷⁷ *Zaměstnanost a nezaměstnanost podle VŠPS – roční průměry 2011* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012. Aktualizováno 13. 5. 2012 [citováno 2013-02-21]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2012ediciplan.nsf/p/3115-12>>. II. Metodické vysvětlivky

³⁷⁸ *Zaostřeno na ženy a muže 2005* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2006. Aktualizováno 5. 2. 2009 [citováno 2013-02-21]. Dostupné z URL

2001 až 2011, že se děti nejčastěji rodily ženám ve věku 25 až 34 let.³⁷⁹ Vyšší míry nezaměstnanosti ve srovnání s muži pak můžou být dány nejistotou ženské pracovní síly v souvislosti s jejich mateřskou rolí.³⁸⁰ Ačkoliv je v české společnosti příjem muže i ženy do rodinného rozpočtu ve většině případů nezbytný, muž je tradičně spojován s hlavní odpovědností za finanční přispívání do rodinného rozpočtu a žena s odpovědností za péči o domácnost a o děti.³⁸¹ Mají muži větší právo na placenou práci než ženy? V rámci longitudinálního výzkumu EVS (European Values Study) byli respondenti dotazováni, zda souhlasí s tvrzením, že když je nedostatek pracovních příležitostí, muži mají na práci větší právo než ženy. Zatímco v roce 1991 s tímto tvrzením souhlasilo 49 % mužů a 52 % žen, tak v roce 1999 s tímto tvrzením souhlasilo už jen 17 % mužů a 20 % žen. V roce 2008 došlo k nárůstu souhlasných odpovědí v porovnání s rokem 1999. V případě mužů to bylo o 17 % (34 % mužů s tímto výrokem souhlasilo) a u žen o 2 % (22 % žen vyjádřilo s tímto tvrzením souhlas). I když ve srovnání s rokem 1991 došlo jak u žen, tak u mužů k výraznému poklesu souhlasných odpovědí s tvrzením, že muži mají na práci v případě nedostatku pracovních příležitostí větší právo než ženy, tak v roce 2008 pozorujeme, že muži se začali tomuto tvrzení ve srovnání s rokem 1999 více přiklánět. Muži a ženy ale s tímto tvrzením v roce 1999 a 2008 ve více jak 50 %

<<http://www.czso.cz/csu/2005edicniplan.nsf/kapitola/1413-05-2005-10>>. 4. Práce a mzdy 4 – 21. Míra nezaměstnanosti podle věkových skupin a vzdělání (VŠPS).

Zaostřeno na ženy a muže 2007 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2007. Aktualizováno 31. 3. 2010 [citováno 2013-02-21]. Dostupné z URL

<<http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/kapitola/1413-07-2007-14>>. 4. Práce a mzdy 4 – 24. Míra nezaměstnanosti podle věkových skupin a vzdělání (VŠPS).

Zaostřeno na ženy a muže 2012 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2013. Aktualizováno 16. 1. 2013 [citováno 2013-02-21]. Dostupné z URL

<http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/kapitola/1413-12-r_2012-14>. 4. Práce a mzdy 4 – 21. Míra nezaměstnanosti podle věkových skupin a vzdělání (VŠPS).

³⁷⁹ *Zaostřeno na ženy a muže 2007* [online]. Český statistický úřad, 2007. Aktualizováno 31. 3. 2010 [citováno 2013-02-20]. Dostupné z URL

<<http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/kapitola/1413-07-2007-10>>. 1. Obyvatelstvo a rodiny a domácnosti 1 – 10. Živě narození, potraty a končená těhotenství podle věku žen.

Zaostřeno na ženy a muže 2012 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2013. Aktualizováno 16. 1. 2013 [citováno 2013-02-20]. Dostupné z URL

<http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/kapitola/1413-12-r_2012-10>. 1. Obyvatelstvo a rodiny a domácnosti 1 – 10. Živě narození, potraty a ukončená těhotenství podle věku žen.

³⁸⁰ Křížková, Alena. Postavení žen na trhu práce a jejich pracovní preference. In Hašková, Hana et al. *Rovné příležitosti mužů a žen při sladování práce a rodiny?* Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2003, s. 12

³⁸¹ Hašková, Hana. Pracující matky a genderové role ve výsledcích mezinárodního longitudinálního výzkumu. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2005, roč. 6, č. 1, s. 22

případů nesouhlasili a nepřiznávají tak mužům větší právo na placené zaměstnání.³⁸²

Na závěr této části se zaměříme na to, co je nejčastějším důvodem ekonomické neaktivity na trhu práce podle pohlaví. Muži i ženy jsou ve většině případů ekonomicky neaktivní z toho důvodu, že se jedná o starobní nebo invalidní důchodce. Ve sledovaném období v letech 2001 až 2011 tento důvod v případě žen starších patnácti let představoval v průměru 61,82 % a u mužů 62,69 % případů. Druhým nejčastějším důvodem ekonomické neaktivity žen ve sledovaném období byla péče o rodinu a to, že jsou ženami v domácnosti. Tento důvod v průměru představoval 14,78 %. Naopak u mužů péče o rodinu a to, že jsou v domácnosti, byla v průměru příčinou ekonomické neaktivity v 0,28 % případů. Statistiky o důvodech ekonomické neaktivity tak poukazují na to, že ve většině případů opouštějí trh práce z důvodu péče o rodinu ženy. U mužů tento důvod nevysvětloval ve sledovaném období ani půl procenta příčin ekonomické neaktivity mužů.³⁸³ To může být dáno i podobou genderového kontraktu, který spojuje ženy se zodpovědností za péči o děti a o domácnost a muže s rolí živitele rodiny.³⁸⁴

³⁸² Rabušic, Ladislav, Hamanová, Jana. *Hodnoty a postoje v ČR 1991-2008: (pramenná publikace European Values Study)*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 120

³⁸³ Průměrné hodnoty vypočítány na základě údajů v:

Zaostřeno na ženy a muže 2004 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2004. Aktualizováno 5. 2. 2009 [citováno 2013-02-22]. Dostupné z URL

<<http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/publ/1413-04-2004>>. 5. Práce a mzdy Tab. č. 5.3 Důvody ekonomické neaktivity (VŠPS).

Zaostřeno na ženy a muže 2006 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2007. Aktualizováno 5. 2. 2009 [citováno 2013-02-22]. Dostupné z URL

<<http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/kapitola/1413-06-2006-10>>. 4. Práce a mzdy 4 – 3. Důvody ekonomické neaktivity (VŠPS).

Zaostřeno na ženy a muže 2008 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2009. Aktualizováno 31. 3. 2010 [citováno 2013-02-22]. Dostupné z URL

<<http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/kapitola/1413-08-2008-14>>. 4. Práce a mzdy 4 – 3. Důvody ekonomické neaktivity (VŠPS).

Zaostřeno na ženy a muže 2010 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2010. Aktualizováno 10. 8. 2011 [citováno 2013-02-22]. Dostupné z URL

<<http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/kapitola/1413-10--14>>. 4. Práce a mzdy 4 – 3. Důvody ekonomické neaktivity (VŠPS).

Zaostřeno na ženy a muže 2012 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2013. Aktualizováno 16. 1. 2013 [citováno 2013-02-22]. Dostupné z URL

<http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/kapitola/1413-12-r_2012-14>. 4. Práce a mzdy 4 – 3. Důvody ekonomické neaktivity (VŠPS).

³⁸⁴ Valdřová, Jana. *Gender a společnost: vysokoškolská učebnice pro nesociologické směry magisterských a bakalářských studií*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2006, s. 11

5.4 Kategorie zaměstnání zákonodárci, vedoucí a řídicí pracovníci a platový rozdíl ve vztahu k roli živitele rodiny a k roli pečovatelky o rodinu a domácnost

Vertikální genderová segregace znamená nižší zastoupení žen ve vedoucích pozicích a rozdílné platové podmínky mužů a žen ve stejné profesi.³⁸⁵ V tomto textu se zaměříme na genderovou platovou mezeru (gender pay gap) v letech 2001 až 2010. V roce 2010 se podrobněji věnujeme hodnotě gender pay gap podle hlavních tříd klasifikace zaměstnání KZAM na základě údajů o mediánu mezd mužů a žen ve *Struktuře mezd zaměstnanců* v roce 2010. Podrobněji se budeme věnovat kategorii zaměstnání zahrnující vedoucí a řídicí pracovníky ve vztahu k péči o rodinu a o domácnost.

Genderová platová mezera v letech 2001 až 2010 v průměru představovala 19,1 % a ve sledovaném období nedocházelo k výrazným změnám této hodnoty.³⁸⁶ Podívejme se podrobněji na tři kategorie zaměstnání KZAM, které vykazovaly nejvyšší mediány mezd v roce 2010 ve vztahu k zastoupení pracujících žen a mužů v těchto kategoriích. Třemi kategoriemi zaměstnání s nejvyšším mediánem mezd byly kategorie zákonodárci, vedoucí a řídicí pracovníci (medián mezd představoval 39 049 Kč), vědečtí a odborní duševní pracovníci (medián mezd představoval 29 720 Kč) a techničtí, zdravotničtí, pedagogičtí pracovníci (medián mezd představoval 26 149 Kč). Muži nejčastěji pracovali v kategoriích řemeslníci, kvalifikovaní výrobci a zpracovatelé a v kategorii obsluha strojů a zařízení. Medián mezd těchto kategorií vykazoval pátý a šestý nejvyšší medián mezd z deseti kategorií zaměstnání KZAM. Třetí a čtvrtou nejčastější kategorií zaměstnání mužů

³⁸⁵ Bartáková, Helena. Postavení žen na trhu práce v České republice a v dalších zemích Evropské unie. In Sirovátka, Tomáš et. al. *Rodina, zaměstnání a sociální politika*. 1. vyd. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, 2006, s. 206

³⁸⁶ Průměrná hodnota gender pay gap vypočítána na základě údajů v: *Zaostřeno na ženy a muže 2005* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2006. Aktualizováno 5. 2. 2009 [citováno 2013-04-17]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2005edicniplan.nsf/kapitola/1413-05-2005-10>>. 4. Práce a mzdy 4 - 37. Průměrné hrubé měsíční mzdy a mediány mezd. *Zaostřeno na ženy a muže 2012* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2013. Aktualizováno 16. 1. 2013 [citováno 2013-04-17]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/kapitola/1413-12-r_2012-14>. 4. Práce a mzdy 4 - 37. Průměrné hrubé měsíční mzdy a mediány mezd.

byla kategorie techničtí, zdravotničtí, pedagogičtí pracovníci, jejichž medián mezd byl třetím a druhým nejvyšším mediánem mezd z deseti kategorií zaměstnání KZAM. Ženy nejčastěji pracovaly v kategoriích techničtí, zdravotničtí, pedagogičtí pracovníci a v kategorii vědečtí a odborní duševní pracovníci. Mediány mezd těchto kategorií vykazovaly třetí a druhý nejvyšší medián mezd z deseti kategorií. Třetí a čtvrtou nejčastější kategorií zaměstnání, v níž ženy nejčastěji pracovaly, byly kategorie nižší administrativní pracovníci a provozní pracovníci ve službách a obchodě, jejichž mediány mezd představovaly sedmé a deváté nejvyšší mediány mezd z deseti kategorií zaměstnání. Ačkoliv první dvě nejčastější kategorie zaměstnání žen vykazovaly vyšší mediány mezd než první dvě nejčastější kategorie zaměstnání mužů, tak se ukazuje, že genderová platová mezera těchto kategorií byla vyšší než průměrná genderová platová mezera všech hlavních kategorií zaměstnání KZAM v roce 2010. Kategorie zaměstnání techničtí, zdravotničtí, pedagogičtí pracovníci vykazovala genderovou platovou mezeru 21,37 % a kategorie zaměstnání vědečtí a odborní duševní pracovníci vykazovala genderovou platovou mezeru 26,54 %.³⁸⁷

Podle *Struktury mezd zaměstnanců v roce 2010* nejvyšší medián mezd vykazovala kategorie zaměstnání zákonodárci, vedoucí a řídící pracovníci, v níž genderová platová mezera představovala 30,24 % (průměrná genderová platová mezera pro tento rok byla 18,72 %).³⁸⁸

Marta Vohlídalová dospěla ke zjištění na základě výzkumu *Proměny 2005*, že rozdělení domácích prací je závislé na vzdělání, věku, počtu dětí, ekonomické aktivitě partnerů a také na časové a stresové náročnosti zaměstnání. Výsledky tohoto výzkumu ukázaly, že ve většině partnerství převládá tradiční model, v němž všechny nebo většinu domácích prací zajišťuje žena (62,8 % partnerství). V moderním partnerství, v němž je dělba domácích prací mezi partnery rovnocenná,

³⁸⁷ *Struktura mezd zaměstnanců 2010* [online]. Český statistický úřad, 2011. Aktualizováno 5. 12. 2011 [citováno 2013-02-23]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/3109-11-r_2011>. A1 Podíly zaměstnanců, placený čas a hrubé měsíční mzdy podle hlavních tříd KZAM a pohlaví.

³⁸⁸ Hodnota genderové platové mezery vypočítána na základě údajů v: *Struktura mezd zaměstnanců v roce 2010* [online]. Český statistický úřad, 2011. Aktualizováno 5. 12. 2011 [citováno 2013-02-23]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/3109-11-r_2011>. A1 Podíly zaměstnanců, placený čas a hrubé měsíční mzdy podle hlavních tříd KZAM a pohlaví.

žilo 32,3 % respondentů. Obrácené uspořádání, v němž všechny nebo většinu prací má na starost muž, představovalo 4,9 % partnerství. Partnerství s tradiční dělbou domácích prací se vyznačovala tím, že partneři měli dvě až tři děti a muži pracovali v nadprůměrně a stresově náročných zaměstnáních. Tradiční uspořádání vykazovali především muži pracující v kategorii vedoucí a řídicí pracovníci, řemeslníci, a ti, kteří obsluhují stroje. Moderní partnerství byla charakteristická vyšším zastoupením bezdětných párů a nižším podílem rodin se třemi a více dětmi. V tomto partnerském uspořádání je vyšší zastoupení žen s vyšším vzděláním a žen pracujících jako vedoucí a řídicí pracovnice. Pro partnerství s obráceným modelem tradičních genderových rolí je typické, že v nich žijí především páry, v nichž je ekonomicky aktivní pouze žena, nebo v nichž ženy vykonávají nadprůměrně časová a stresová zaměstnání. Vohlídalová dospěla k závěru, že tradiční rozdělení domácích prací mezi partnery je v rodinách, v nichž je mimo jiné vyšší zastoupení mužů, jejichž zaměstnání je nadprůměrně vytěžuje a kteří zastávají vysoké pozice. Pokud v takových zaměstnáních pracují ženy, pak nejčastěji žijí v moderních a tzv. dvoukariérových partnerství, v nichž oba partneři participují na domácích pracích. Ženy žijící v partnerstvích s obráceným modelem se na domácích pracích příliš nepodílí, neboť jsou většinou jediným živitelem rodiny. Dělbou domácích prací z hlediska péče o rodinu a domácnost je tak závislá i na tom, jak časově a stresově náročné zaměstnání partneři zastávají. Vohlídalová ale poukazuje na to, že ženám, které pracují v řídicích pozicích, pomáhají s výkonem domácích prací jejich partneři, ale v případě mužů manažerů jejich partnerky výhradně pečují o domácnost, čímž se liší od žen manažerek, které na domácích pracích participují rovným dílem se svým partnerem.³⁸⁹

Alena Křížková se ve své studii o ženách v manažerských pozicích zaměřila také na strategie žen z hlediska harmonizace kariéry a rodinného života. V instituci, s jejímiž zaměstnanci Křížková prováděla rozhovory, ženy s dětmi mohly využít práci na částečný úvazek, nebo se mohly rozhodnout pracovat na menším počtu projektů, nebo mít delší dovolenou. Takovéto podmínky pak vedou k nižšímu platu, menším šancím na kariérní postup a k poklesu statusu, neboť tyto formy flexibility

³⁸⁹ Vohlídalová, Marta. Práce a soukromý život v současné české společnosti. In Dudová, Radka (ed.). *Souvislosti proměn pracovního trhu a soukromého, rodinného a partnerského života*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, s. 74-77

odporují výkonu profese na řídicích pozicích, které vyžadují nepřerušování kariéry, co nejvyšší počet odpracovaných hodin a získávání kontaktů, které by jedinci pomohly k postupu na vyšší pozice.³⁹⁰ Péče o děti, která je především považována za doménu žen, tak do jisté míry může vysvětlovat, proč ženy mají nižší mediány mezd než muži, neboť jak ukázala Křížková, ženy se můžou snažit volit takové strategie harmonizace práce a rodiny, které povedou k jejich nižšímu platovému ohodnocení a zpomalení nebo znemožnění jejich postupu na vyšší pozice.³⁹¹

³⁹⁰ Křížková, Alena. Kariérní vzorce žen v managementu. Strategie žen v rámci genderového režimu organizace. *Sociologický časopis*, 2003, roč. 39, č. 4, s. 458-459

³⁹¹ Křížková, Alena. Kariérní vzorce žen v managementu. Strategie žen v rámci genderového režimu organizace. *Sociologický časopis*, 2003, roč. 39, č. 4, s. 458-459

6. Škola ve vztahu k pojetí kariéry jako lineárního, nepřerušovaného postupu

Rodina není jediným prostředím, v němž se jedinec seznamuje s rolí muže a ženy v určité společnosti a kultuře. Socializace je celoživotním procesem a uskutečňuje se v různých sociálních prostředích, tedy i ve škole.³⁹² Ve školním prostředí k genderové socializaci dochází na základě formálního a neformálního kurikula. Do formálního kurikula se řadí učivo a učebnice a neformální kurikulum zahrnuje počet vyučujících podle pohlaví, frekvenci a obsah interakce mezi studujícími a vyučujícími a organizaci školních činností.³⁹³ V této práci se zaměřujeme na genderovou socializaci v prostředí školy na úrovni neformálního kurikula z hlediska zastoupení vyučujících na jednotlivých stupních škol a v řídicích pozicích a na počty studentů a studentek v jednotlivých oborech vzdělávání a na jednotlivých stupních škol.

Na základě počtu učitelů a učitelek, kteří přerušují svoji pracovní dráhu z důvodu celodenní péče o dítě do věku tří let, jsme chtěli zjistit, jakou genderovou představu vytvářejí učitelé a učitelky svým jednáním v době, kdy dítě vyžaduje celodenní péči dospělé osoby, a to ve vztahu k genderovým rolím ženy jako primární pečovatelky o rodinu a domácnost a muže jako hlavního živitele rodiny, který na rozdíl od ženy většinou nepřerušuje svoji pracovní dráhu z důvodu celodenní péče o dítě do tří let. Takové statistické údaje se ale nevedou. Můžeme ale předpokládat, že učitelské povolání ve srovnání s jinými zaměstnáními nebude představovat výjimku v ustáleném českém modelu dvoupříjmové rodiny, v němž žena přerušuje svoji pracovní dráhu z důvodu odchodu na rodičovskou dovolenou.³⁹⁴ Muži v České republice ve většině případů možnosti přerušování pracovní dráhy z důvodu odchodu na rodičovskou dovolenou nevyužívají, a to i přesto, že byl institut rodičovské dovolené zaveden v České republice v roce

³⁹² Hašková, Hana. Gender a domácnost – ideály, očekávání a praxe rodičů a jejich dětí. *Gender, rovné příležitosti, výzkum 2004*, roč. 5, č. 1, s. 19

³⁹³ Šmídová, Iva, Janoušková, Klára, Katrňák, Tomáš. Faktory podmiňující vzdělanostní aspirace a vzdělanostní segregaci dívek a chlapců v českém vzdělávacím systému. In Jarkovská, Lucie, Lišková, Kateřina, Šmídová, Iva et al. *S genderem na trh: Rozhodování o dalším vzdělání patnáctiletých*.

1. vyd. Praha-Brno: Sociologické nakladatelství ve spolupráci s Masarykovou univerzitou, 2010, s. 42

³⁹⁴ Hašková, Hana. Pracující matky a genderové role ve výsledcích mezinárodního longitudinálního výzkumu. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2005, roč. 6, č. 1, s. 23

2001,³⁹⁵ což napomohlo k zrovnoprávnění mužů a žen jak v oblasti soukromé, tak veřejné.³⁹⁶ Ačkoliv si uvědomujeme, že počet příjemců rodičovského příspěvku podle pohlaví není přesným vyjádřením toho, kolik mužů a žen je na rodičovské dovolené, protože rodič, který ho pobírá, nemusí o dítě ve skutečnosti pečovat a ne všichni rodiče tento příspěvek dostávají,³⁹⁷ tak poukazujeme na počet osob pečujících doma o malé děti na základě statistik o průměrném měsíčním počtu příjemců rodičovského příspěvku podle pohlaví, které ukazují, že ho ve většině případů pobírají ženy. Průměrný měsíční počet mužů čerpajících rodičovský příspěvek v letech 2001 až 2011 v průměru představoval 1,35 % případů.³⁹⁸ Nepředpokládáme tedy, že by učitelské povolání produkovalo odlišné vzory od běžného modelu v české společnosti, kdy ve většině případů žena opouští trh práce z důvodu nástupu na rodičovskou dovolenou.³⁹⁹

Za účelem ověření této hypotézy bychom ale museli mít k dispozici údaje o počtu učitelů a učitelek, kteří přerušují svoji pracovní dráhu kvůli odchodu na rodičovskou dovolenou. Předpoklad, že i v učitelském povolání to budou spíše ženy než muži, kdo budou odcházet na rodičovskou dovolenou, opíráme i o vnímání tohoto zaměstnání jako vhodného pro ženy z důvodu příznivých podmínek pro harmonizaci tohoto zaměstnání s rodinným životem kvůli možnosti časové flexibility.⁴⁰⁰ To potvrdil i kvalitativní výzkum realizovaný na Slovensku, který byl zaměřen na hierarchické rozměry genderové dělby práce v rámci projektu ruzovyamodrysvet.sk (Rodová senzibilizácia vo vzdelávacom procese na základných a stredných školách ako príprava budúcej desegregácie povolání) probíhajícím v letech 2005 až 2008. Kvalitativní výzkum byl proveden na základě

³⁹⁵ Nešporová, Olga. Otcové pečující o děti formou rodičovské dovolené. *Demografie*, 2006, roč. 48, č. 3, s. 183

³⁹⁶ Nešporová, Olga. Otcové pečující o děti formou rodičovské dovolené. *Demografie*, 2006, roč. 48, č. 3, s. 181

³⁹⁷ Nešporová, Olga. Otcové pečující o děti formou rodičovské dovolené. *Demografie*, 2006, roč. 48, č. 3, s. 183

³⁹⁸ Průměrný podíl mužů pobírajících rodičovský příspěvek v letech 2001 až 2011 byl vypočten na základě údajů Ministerstva práce a sociálních věcí na internetových stránkách: *Počet příjemců rodičovského příspěvku podle pohlaví*, [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, poslední aktualizace 13. 4. 2012 [citováno 2013-02-05]. Dostupné z URL <<http://www.mpsv.cz/cs/10543>>.

³⁹⁹ Hašková, Hana. Pracující matky a genderové role ve výsledcích mezinárodního longitudinálního výzkumu. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2005, roč. 6, č. 1, s. 23

⁴⁰⁰ Václavíková-Helšusová, Lenka. Kapitola 6: Učitelské sbory z genderové perspektivy. In Smetáčková, Irena. *Příručka pro genderově citlivé vedení škol*. Praha: Otevřená společnost, o. p. s., 2007, s. 38

skupinových rozhovorů. Jednalo se o pět skupin, čtyři z nich tvořily učitelky základních škol a jednu učitelé základních škol. Součástí výzkumu bylo třicet šest učitelek a osm učitelů základních škol. Jedním z tematických okruhů tohoto výzkumu byl i způsob náplně mimopracovního času učitelů a učitelek.⁴⁰¹ Účastnice rozhovorů spatřovaly přednost učitelského povolání ve větší časové flexibilitě, která jim dovoľovala, aby se mohly více věnovat svým dětem, když byly malé. Z tohoto hlediska pozitivně vnímaly i období prázdnin, neboť na rozdíl od rodičů působících v jiných zaměstnáních se dětem mohly věnovat po celou dobu prázdnin. Lepší podmínky harmonizace rodinného a soukromého života spatřovali i muži učitelé, nikoliv však pro sebe, ale pro učitelky. Muži spíše využívali větší časovou flexibilitu pro výkon dalšího zaměstnání a nikoliv pro jejich větší participaci v péči o dítě a na domácích pracích. To, že učitelky odcházely dříve ze zaměstnání, ale neznamenalo, že by měly více volného času, protože se odloženým pracovním činnostem věnovaly v noci, když jejich děti spaly. Výzkum poukázal na to, že ačkoliv v rodinách dotazovaných učitelů a učitelek se vyskytovaly různorodé způsoby dělby domácích prací, tak ve většině případů se objevovalo uspořádání, kdy většinu domácích prací vykonávala žena, a to především v období, kdy v rodině byly malé děti.⁴⁰²

Pokud jsou žáci ve školách vystaveni tradičnímu modelu, kdy jsou to především ženy, kdo přerušují svoji pracovní dráhu z důvodu rodičovské dovolené, pak je i v prostředí školy reprodukována představa, že jsou to primárně ženy, kdo jsou zodpovědné za péči o děti a domácnost. Tento stereotyp navíc může posilovat i skutečnost, že v mateřských, základních, středních a vyšších odborných školách mezi vyučujícími převažují ženy. Feminizace učitelství tak zejména na nižších stupních vzdělávacího systému (mateřské a základní školy) může upevňovat představu, že výchova je především oblastí žen, neboť nižší stupně vzdělávacího systému jsou asociovány zejména s výchovou.⁴⁰³ Vnímání učitelské profese jako

⁴⁰¹ Filadelfiová, Jarmila. *Učitel'ské povolanie: Aspekty rodovej rovnosti v škole*. 1. vyd. Bratislava: Aspekt, 2008, s. 21-24

⁴⁰² Filadelfiová, Jarmila. *Učitel'ské povolanie: Aspekty rodovej rovnosti v škole*. 1. vyd. Bratislava: Aspekt, 2008, s. 83-85

⁴⁰³ Václavíková-Helšusová, Lenka. Kapitola 6: Učitel'ské sbory z genderové perspektivy. In Smetáčková, Irena. *Příručka pro genderově citlivé vedení škol*. Praha: Otevřená společnost, o. p. s., 2007, s. 39

povolání umožňujícího sladění rodinného a pracovního života,⁴⁰⁴ může být chápáno jako metasdělení⁴⁰⁵, že ženy jako primární pečovatelky o rodinu a domácnost by měly přerušovat svou pracovní dráhu z důvodu rodičovské dovolené ve srovnání s muži, kteří jsou spojováni s rolí živitele rodiny⁴⁰⁶, a proto se od nich očekává, že svou pracovní dráhu kvůli rodičovské dovolené přerušovat nebudou.

Z důvodu chybějících statistik o počtu učitelů a učitelek, kteří přerušují svoji pracovní dráhu celodenní péčí o děti do tří let, se v této kapitole zaměříme na to, zda vzdělávací politika na úrovni rámcových vzdělávacích programů pro základní vzdělávání a gymnázia reprodukuje tradiční genderové stereotypy spojující ženu s primární rolí pečovatelky o rodinu a domácnost a muže s rolí živitele rodiny. Zaměříme se především na vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět a Člověk a společnost, neboť učivo o rodině je především náplní těchto vzdělávacích oblastí, ačkoliv se žáci s rolí žen a mužů v rodině setkávají i v rámci jiných vyučovacích předmětů, neboť dle rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání a gymnázia se rodina objevuje i jako součást dalších vzdělávacích oblastí, a to ve vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace (jako součást vzdělávacího oboru Cizí jazyk)⁴⁰⁷, Člověk a zdraví (v rámci vzdělávacího oboru Výchova ke zdraví, který rozšiřuje a prohlubuje poznatky o rodině a jako jeden z očekávaných výstupů uvádí, že žák vysvětlí role členů komunity, tedy i rodiny)⁴⁰⁸ a ve vzdělávacím oboru Další cizí jazyk. Téma rodina je i součástí průřezových témat Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní a Mediální výchova. Odpověď na otázku, zda vzdělávání na úrovni rámcových vzdělávacích programů pro základní vzdělávání a gymnázia reprodukuje tradiční genderové stereotypy

⁴⁰⁴ Václavíková-Helšusová, Lenka. Kapitola 6: Učitelé sbory z genderové perspektivy. In Smetáčková, Irena. *Příručka pro genderově citlivé vedení škol*. Praha: Otevřená společnost, o. p. s., 2007, s. 38

⁴⁰⁵ Tento pojem používá Sandra Bem: Bem, Sandra Lipsitz. *The Lenses of Gender: Transforming the Debate on Sexual Inequality*. New Haven: Yale University Press, 1993, především s. 138-142

⁴⁰⁶ Václavíková-Helšusová, Lenka. Kapitola 6: Učitelé sbory z genderové perspektivy. In Smetáčková, Irena. *Příručka pro genderově citlivé vedení škol*. Praha: Otevřená společnost, o. p. s., 2007, s. 38

⁴⁰⁷ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (se změnami provedenými k 1. 9. 2007)* [online]. Praha: VÚP, 2007, s. 27, 28. [citováno 2013-04-26]. Dostupné z URL <<http://www.nuv.cz/vzdelavani-v-cr/prehled-uprav-rvp-zv>>.

⁴⁰⁸ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (se změnami provedenými k 1. 9. 2007)* [online]. Praha: VÚP, 2007, s. 72. [citováno 2013-04-26]. Dostupné z URL <<http://www.nuv.cz/vzdelavani-v-cr/prehled-uprav-rvp-zv>>.

spojující ženy s primární odpovědností za péči o rodinu a domácnost a muže s rolí hlavního živitele rodiny, budeme posuzovat na základě charakteristiky a cílového zaměření vzdělávacích oblastí Člověk a jeho svět, Člověk a společnost (a to vzdělávacího oboru Výchova k občanství) v případě rámcově vzdělávacího programu pro základní vzdělávání a charakteristiky a cílového zaměření vzdělávací oblasti Člověk a společnost (a to konkrétně vzdělávacího oboru Občanský a společenskovědní základ) v rámcovém vzdělávacím programu pro gymnázia, popřípadě na základě očekávaných výstupů vzdělávacích oborů Člověk a jeho svět, Výchova k občanství a Občanský a společenskovědní základ. To znamená, že z hlediska genderové socializace ve škole se budeme věnovat formálnímu kurikulu.

Podle charakteristiky vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět je žák mimo jiné uváděn do vzdělávacího obsahu rodiny, učí se základním vztahům ve společnosti a porozumění současnému způsobu života.⁴⁰⁹ Vzdělávací oblast Člověk a jeho svět zahrnuje jediný vzdělávací obor Člověk a jeho svět, který se realizuje na prvním stupni základního vzdělávání a který se dále rozděluje do pěti tematických okruhů.⁴¹⁰ Tematický okruh *Místo, kde žijeme* má žáky vést k pochopení organizace života v rodině, tematický okruh *Lidé kolem nás* by žáky měl vést k pochopení významu rovného postavení mužů a žen.⁴¹¹ Dle očekávaných výstupů by se žáci měli naučit rozlišovat role rodinných příslušníků v rámci tematického okruhu *Lidé kolem nás*.⁴¹² Rámcový vzdělávací program ale nevymezuje náplň těchto rolí. Za účelem zjištění toho, zda v samotném průběhu výuky jsou reprodukovány tradiční genderové stereotypy spojující ženu s primární odpovědností za péči o rodinu a domácnost a muže s rolí živitele rodiny ve vztahu k definici kariéry jako lineárního,

⁴⁰⁹ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (se změnami provedenými k 1. 9. 2007)* [online]. Praha: VÚP, 2007, s. 37. [citováno 2013-04-26]. Dostupné z URL <<http://www.nuv.cz/vzdelavani-v-cr/prehled-uprav-rvp-zv>>.

⁴¹⁰ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (se změnami provedenými k 1. 9. 2007)* [online]. Praha: VÚP, 2007, s. 37. [citováno 2013-04-26]. Dostupné z URL <<http://www.nuv.cz/vzdelavani-v-cr/prehled-uprav-rvp-zv>>.

⁴¹¹ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (se změnami provedenými k 1. 9. 2007)* [online]. Praha: VÚP, 2007, s. 37. [citováno 2013-04-26]. Dostupné z URL <<http://www.nuv.cz/vzdelavani-v-cr/prehled-uprav-rvp-zv>>.

⁴¹² *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (se změnami provedenými k 1. 9. 2007)* [online]. Praha: VÚP, 2007, s. 39. [citováno 2013-04-26]. Dostupné z URL <<http://www.nuv.cz/vzdelavani-v-cr/prehled-uprav-rvp-zv>>.

nepřerušovaného postupu založeného na kumulaci kontaktů a zkušeností,⁴¹³ bychom přímo museli být účastníky procesu vyučování, abychom posoudili, co je žákům a žákyním v samotném průběhu vyučování předáváno a zda jsou vedeni k tomu, aby rozpoznali stereotypní představy spojené s rolí mužů a žen v rodině a byli vedeni k toleranci netradičního uspořádání rolí v rodině. Dle charakteristiky vzdělávací oblasti Člověk a společnost v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání by tato vzdělávací oblast mimo jiné měla vést k poznání sociálních aspektů života lidí v jejich rozmanitosti, proměnlivosti a v souvislosti a k výchově k rovnosti mužů a žen. Cílovým zaměřením oblasti Člověk a společnost je vedení žáků k rozpoznávání stereotypního nahlížení na postavení muže a ženy v rodině, v zaměstnání a v politickém životě a zároveň by se žáci měli naučit vnímat předsudky souvisejícími s rolí žen ve společnosti.⁴¹⁴ Součástí vzdělávací oblasti Člověk a společnost je vzdělávací obor Výchova k občanství, který mimo jiné vede žáky k orientaci v sociální realitě a jejich začleňování do společenských vztahů a seznamuje je se vztahy v rodině.⁴¹⁵ Očekávaným výstupem vzdělávacího obsahu Člověk ve společnosti je, že žák bude respektovat odlišné názory, způsoby chování a myšlení lidí,⁴¹⁶ měl by být tedy veden i k respektování a k toleranci netradiční náplně rolí muže a ženy v rodinném životě ve vztahu k péči o domácnost a o děti a roli hlavního živitele rodiny. Na společenskovední poznatky získané v průběhu základního vzdělávání navazuje vzdělávací oblast Člověk a společnost v Rámcovém vzdělávacím programu pro gymnázia, která má mimo jiné směřovat studenty ke kritické reflexi společenské situace. Z hlediska cílového zaměření tato vzdělávací oblast mimo jiné usiluje o dosažení klíčových kompetencí i prostřednictvím vedení studentů k orientaci ve společenských jevech a vnímání

⁴¹³ Pavlík, Petr. Ženy a muži v genderové perspektivě: Gender přináší nový pohled. In Smetáčková, Irena (ed.). *Příručka pro genderové vedení škol*. Praha: Otevřená společnost, o.p.s., 2007, s. 12

⁴¹⁴ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (se změnami provedenými k 1. 9. 2007)* [online]. Praha: VÚP, 2007, s. 43-44. [citováno 2013-04-26]. Dostupné z URL <<http://www.nuv.cz/vzdelavani-v-cr/prehled-uprav-rvp-zv>>.

⁴¹⁵ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (se změnami provedenými k 1. 9. 2007)* [online]. Praha: VÚP, 2007, s. 43. [citováno 2013-04-26]. Dostupné z URL <<http://www.nuv.cz/vzdelavani-v-cr/prehled-uprav-rvp-zv>>.

⁴¹⁶ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (se změnami provedenými k 1. 9. 2007)* [online]. Praha: VÚP, 2007, s. 48. [citováno 2013-04-26]. Dostupné z URL <<http://www.nuv.cz/vzdelavani-v-cr/prehled-uprav-rvp-zv>>.

předsudků v sociální percepci druhých lidí a rozpoznávání negativních stereotypů při posuzování role ženy a muže ve společnosti.⁴¹⁷

Rámcové vzdělávací programy jsou závazné při vytváření školních vzdělávacích programů,⁴¹⁸ podle nichž se realizuje vzdělávání na jednotlivých typech škol.⁴¹⁹ Rámcové vzdělávací programy pro základní vzdělávání a gymnázia v cílovém zaměření vzdělávací oblasti Člověk a společnost zahrnují i vedení žáků k rozpoznávání negativních stereotypů spojovaných s nahlížením na role mužů a žen ve společnosti,⁴²⁰ v rodině, zaměstnání i v politickém životě a vnímání předsudků o postavení ženy ve společnosti.⁴²¹ Rámcové vzdělávací programy v cílových zaměřeních vzdělávacích oblastí, které vedou k dosažení klíčových kompetencí, cíle vymezují obecně, ale jak jsme ukázali, kladou si za cíl zvědomovat stereotypní představy o rolích mužů a žen v rodině a ve společnosti a respektování odlišných způsobů myšlení, tedy i netradiční náplně rolí muže a ženy v rodině.

Za účelem zjištění, zda výuka skutečně vede žáky ke zvědomování stereotypů spojujících ženu s primární odpovědností za péči o domácnost a o rodinu a muže s odpovědností za hlavní finanční zajištění rodiny a ke zvažování důsledků těchto stereotypů v životě mužů a žen, bychom museli pozorovat samotný vyučovací proces a zhodnotit práci s učebnicemi a učebními materiály používanými při výuce. To v této práci nečiníme, neboť se v práci zaměřujeme na neformální kurikulum z hlediska makroúrovni, tzn. na počet vyučujících podle pohlaví na jednotlivých stupních vzdělávacího systému a v řídicích funkcích zástupce a ředitele školy, a na podíl studujících z hlediska pohlaví ve vzdělávacích oborech podle KKO V v rámci středního vzdělávání, vyššího odborného vzdělávání a podle skupin studijních programů na vysokých školách, dále pozornost věnujeme počtu studujících podle pohlaví na jednotlivých stupních škol.

⁴¹⁷ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia* [online]. Praha: VÚP, 2007, s. 38-39. [citováno 2013-04-26]. Dostupné z URL <<http://www.nuv.cz/file/159>>.

⁴¹⁸ §3, odst. 2 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) [online]. © MŠMT 2006-2012 [citováno 2013-04-26]. Dostupné z URL <<http://www.msmt.cz/dokumenty/uplne-zneni-zakona-c-561-2004-sb>>.

⁴¹⁹ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia* [online]. Praha: VÚP, 2007, s. 5. [citováno 2013-04-26]. Dostupné z URL <<http://www.nuv.cz/file/159>>.

⁴²⁰ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia* [online]. Praha: VÚP, 2007, s. 39. [citováno 2013-04-26]. Dostupné z URL <<http://www.nuv.cz/file/159>>.

⁴²¹ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (se změnami provedenými k 1. 9. 2007)* [online]. Praha: VÚP, 2007, s. 44. [citováno 2013-04-26]. Dostupné z URL <<http://www.nuv.cz/vzdelavani-v-cr/prehled-uprav-rvp-zv>>.

7. Vzdělávání z hlediska horizontální segregace

Předmětem této kapitoly je otázka, zda se v českém vzdělávacím systému na úrovni středoškolského, vyššího odborného a vysokoškolského vzdělávání nacházejí segregované obory, tzn. obory, v nichž mezi studujícími převažují muži nebo ženy, a integrované obory, v nichž je podíl studujících mužů a žen poměrně vyrovnaný.⁴²² Pro tyto účely stejně jako v kapitole pojednávající o genderové segregaci na trhu práce za segregované obory budeme označovat ty, v nichž je zastoupeno více jak 60 % mužů, nebo žen. Za integrované obory budeme považovat ty, v nichž je zastoupení obou pohlaví v rozmezí 40 % až 60 %.⁴²³ Budeme vycházet ze *Statistických ročenek školství* z části výkonové ukazatele pro střední vzdělávání, vyšší odborné vzdělávání a vysoké školství. V případě středního vzdělávání budeme pracovat s tabulkami poskytující data o počtu přijatých do prvních ročníků do jednotlivých skupin oborů KKOV (Klasifikace kmenových oborů vzdělávání). Při posuzování míry genderové segregace v případě skupiny oborů vzdělávání na vyšších odborných školách budeme pracovat s počtem studentů v jednotlivých oborech vzdělání v denních i ostatních formách studia. U vysokých škol budeme vycházet z údajů o počtu studentů a absolventů vysokých škol podle skupiny studijních programů.

7.1 Integrované a segregované skupiny oborů ve středoškolském vzdělávání

V tomto textu se podíváme na strukturu středního vzdělávání podle skupiny oborů podle KKOV (Klasifikace kmenových oborů vzdělávání) v období školních roků 2002/2003 až 2010/2011. Budeme vycházet z počtu přijatých studentů do prvního ročníku podle *Statistických ročenek školství* vydávaných Ústavem pro informace ve vzdělávání. Na základě počtu přijatých do prvních ročníků se

⁴²² Pro vymezení integrovaných a segregovaných oborů ve vzdělávání používáme stejnou definici jako Alena Křížková pro integrovaná a segregovaná zaměstnání v publikaci: Křížková, Alena, Sloboda, Zdeněk. *Genderová segregace českého trhu práce. Kvantitativní a kvalitativní obraz*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, s. 13

⁴²³ Pro definování integrovaných a segregovaných oborů ve vzdělávání používáme stejnou definici jako Alena Křížková pro integrovaná a segregovaná zaměstnání v publikaci: Křížková, Alena, Sloboda, Zdeněk. *Genderová segregace českého trhu práce. Kvantitativní a kvalitativní obraz*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, s. 16

zaměříme na to, které skupiny oborů podle KKOV jsou integrované a které jsou segregované, tzn., že v nich převažují mezi studenty muži nebo ženy.

Výpočty ukázaly, že se struktura středního vzdělávání podle pohlaví v průběhu sledovaného období výrazně neměnila. Ve školním roce 2002/2003 skupiny oborů podle KKOV, které jsme vymezili jako integrované, tzn., že jsou zastoupeny 40% až 60% podílem studujících mužů a žen,⁴²⁴ zahrnovaly obory Ekologie a ochrana životního prostředí; Polygrafie, zpracování papíru, filmu a fotografie; Obecně odborná příprava; Gastronomie, hotelnictví a turismus. Do kategorie integrovaných oborů se ve školním roce 2004/2005 zařadily i obory Kožedělná a obuvnická výroba a zpracování plastů; Technická chemie a chemie silikátů a Zemědělství a lesnictví, které se ve školním roce 2002/2003 blížily hranici šedesátiprocentnímu, respektive čtyřicetiprocentnímu zastoupení obou pohlaví. Přijaté studentky se na oboru Kožedělná a obuvnická výroba a zpracování plastů ve školním roce 2002/2003 podílely 67,37 %, na oboru Technická chemie a chemie silikátů 63,85 % a na oboru Zemědělství a lesnictví 39,06 %. Ve školním roce 2003/2004 přijaté studentky tvořily na oboru Kožedělná a obuvnická výroba a zpracování plastů 61,72 %, na oboru Technická chemie a chemie silikátů 60,27 % a na oboru Zemědělství a lesnictví 39,83 %. Ve školních rocích 2005/2006 až 2008/2009 se mezi integrované obory vzdělání řadily obory Technická chemie a chemie silikátů (ve školním roce 2005/2006 tento obor podle námi používaného členění patřil mezi segregované obory, v němž přijaté uchazečky tvořily 64,63 %); Doprava a spoje (kromě školních roků 2005/2006, kdy přijaté dívky představovaly 61,18 % ze všech přijatých do této skupiny oborů KKOV, a ve školním roce 2006/2007, kdy přijaté studentky představovaly 60,61 % přijatých do této skupiny oborů); Kožedělná a obuvnická výroba a výroba plastů (s výjimkou školního roku 2005/2006, v němž počet přijatých studentek do této skupiny oborů představoval 60,18 %); Ekologie a ochrana životního prostředí; Obecně odborná příprava; Polygrafie, zpracování papíru, filmu a fotografie; Gastronomie, hotelnictví a turismus. Ve školním roce 2007/2008 mezi integrované obory ještě patřil obor Obecná příprava, který se mezi integrované obory opět řadil ve školních rocích

⁴²⁴ Křížková, Alena, Sloboda, Zdeněk. *Genderová segregace českého trhu práce. Kvantitativní a kvalitativní obraz*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, s. 16

2009/2010 a 2010/2011. Ve školním roce 2009/2010 integrované obory představovaly oproti předchozím školním rokům jen obory Gastronomie, hotelnictví a turismus; Obecná příprava; Podnikání v oborech, odvětví; Ekologie a ochrana životního prostředí a Doprava a spoje. Ve školním roce 2010/2011 se kategorie integrovaných oborů rozšířila o obory Obecně odborná příprava; Kožedělná a obuvnická výroba a zpracování plastů a Technická chemie a chemie silikátů. V průběhu sledovaného období pozorujeme, že obory, které se z integrovaných oborů přeměnily na segregované obory, v nichž mezi přijatými převažovaly přijaté studentky, nepřekročily hranici 70 % podílu přijatých studentek.⁴²⁵

Segregované obory, ve kterých podíl přijatých studentek představoval více jak 60 %, ve sledovaném období školních roků 2002/2003 až 2010/2011 byly obory Textilní výroba a oděvnictví; Osobní a provozní služby; Pedagogika, učitelství a sociální péče; Zdravotnictví; Publicistika, knihovnictví a informatika; Veterinářství

⁴²⁵ Podíly studentů a studentek přijatých do prvních ročníků středního vzdělávání do jednotlivých skupin oborů KKOV vypočteny na základě údajů uvedených v:

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2002/2003 – kapitola D (Tab. D1.1.29), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/432/766>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2003/2004 – kapitola D (Tab. D 1.1.28), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/457/815>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2004/2005 – kapitola D (Tab. D1.1.28), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/559/1092>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2005/2006 – kapitola D (Tab. D1.1.19), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/431/368>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2006/2007 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/602/1382>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2007/2008 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/705/1535>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2008/2009 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/713/1816>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2009/2010 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/726/2027>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2010/2011 – kapitola D (Tab. D1.1.22), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/730/2119>>.

a veterinární prevence; Právo, právní a veřejnosprávní činnost; Obchod; Ekonomika a administrativa; Potravinářství a potravinářská chemie, Podnikání v oborech, odvětví, Umění a užité umění. Ve sledovaném období se mezi segregované obory také řadil obor Doprava a spoje, který se od školního roku 2007/2008 stal integrovaným oborem. Mezi segregované obory, ve kterých z více jak 60 % ve sledovaném období převažovaly přijaté studentky, se v některých školních rocích řadily i obory Kožedělná a obuvnický výroba a zpracování plastů, Technická chemie a chemie silikátů, Obecná příprava a Doprava a spoje. Tyto obory se ale ve sledovaném období spíše řadily mezi integrované.⁴²⁶

Mezi segregované obory, v nichž převažovali z více jak 60 % přijatých studentů v dané skupině oborů vzdělávání chlapci, ve sledovaném období patřily obory Zemědělství a lesnictví (tento obor byl ale ve školních rocích 2004/2005 a 2005/2006 integrovaným); Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika; Hornictví a hornická geologie, hutnictví a slévárenství; Zpracování dřeva a výroba

⁴²⁶ Podíly studentů a studentek přijatých do prvních ročníků středního vzdělávání do jednotlivých skupin oborů KKOV vypočteny na základě údajů uvedených v:

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2002/2003 – kapitola D (Tab. D1.1.29), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/432/766>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2003/2004 – kapitola D (Tab. D 1.1.28), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/457/815>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2004/2005 – kapitola D (Tab. D1.1.28), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/559/1092>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2005/2006 – kapitola D (Tab. D1.1.19), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/431/368>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2006/2007 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/602/1382>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2007/2008 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/705/1535>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2008/2009 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/713/1816>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2009/2010 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/726/2027>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2010/2011 – kapitola D (Tab. D1.1.22), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/730/2119>>.

hudebních nástrojů; Strojírnoství a strojírenská výroba; Stavebnictví, geodézie a kartografie, Speciální a interdisciplinární obory a od školního roku 2009/2010 Informatické obory⁴²⁷ jako nový středoškolský kmenový obor vzdělání, který nahradil kmenový obor vzdělání 26-47 M Výpočetní technika.⁴²⁸

Statistiky o počtu přijatých studentů a studentek nám ukazují, že se struktura oborů, v nichž převažují studenti muži nebo studentky ženy příliš nemění. Změny spíše vykazovala kategorie integrovaných oborů, z nichž ty, které se v čase měnily a řadily se k segregovaným oborům (ve většině případů k těm, kde převažovaly studentky), nepřekročily sedmdesátiprocentní zastoupení přijatých studentů nebo studentek na celkovém počtu přijatých v určité skupině oboru.

⁴²⁷ Podíly studentů a studentek přijatých do prvních ročníků středního vzdělávání do jednotlivých skupin oborů KKOV vypočteny na základě údajů uvedených v:

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2002/2003 – kapitola D (Tab. D1.1.29), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/432/766>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2003/2004 – kapitola D (Tab. D 1.1.28), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/457/815>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2004/2005 – kapitola D (Tab. D1.1.28), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/559/1092>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2005/2006 – kapitola D (Tab. D1.1.19), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/431/368>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2006/2007 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/602/1382>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2007/2008 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/705/1535>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2008/2009 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/713/1816>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2009/2010 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/726/2027>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2010/2011 – kapitola D (Tab. D1.1.22), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/730/2119>>.

⁴²⁸ *Český statistický úřad* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2013 [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/klasifik.nsf/i/prehled_legislativy_a_zmen>. Přehled legislativy a změn.

7.2 Nejčastější skupiny oborů podle KKOV ve středním vzdělávání podle počtu přijatých dívek a chlapců do prvního ročníku studia

V tomto textu se podíváme na strukturu středního vzdělávání podle skupiny oborů podle KKOV z hlediska pohlaví. Cílem je poskytnout obraz toho, do jaké skupiny oborů jsou nejčastěji přijímány dívky a jaké zastoupení přijaté dívky do prvního ročníku studia v jednotlivých skupinách oborů podle KKOV z celkového počtu přijatých dívek představují. Za tímto účelem jsme použili údaje Ústavu pro informace ve vzdělávání ze *Statistických ročenek školství* o počtu přijatých na střední školy podle druhu studia a skupin oborů KKOV.

Výpočty ukázaly, že přijaté dívky do prvních ročníků studia ve středním vzdělávání jsou nejčastěji přijímány do oborů Obecná příprava; Ekonomika a administrativa a Gastronomie, hotelnictví a turismus. Tyto obory se ve sledovaném období, tzn. ve školních rocích 2002/2003 až 2010/2011 umísťovaly na prvních třech místech. Nejčastějším oborem, do kterého byly dívky ve sledovaném období přijímány, byl obor Obecná příprava, do něhož ve sledovaném období bylo v průměru přijímáno 25 % dívek. Druhým nejčastějším oborem do školního roku 2005/2006, do kterého byly dívky přijímány, byl obor Ekonomika a administrativa, který představoval v průměru 14 % všech přijatých dívek do prvních ročníků. Od školního roku 2006/2007 až do konce sledovaného období se tento obor nacházel na třetím místě a v průměru čítal 12 % všech dívek přijatých do prvních ročníků. Ve školním roce 2006/2007 tento obor nahradil obor Gastronomie, hotelnictví a turismus a stal se druhým nejčastějším oborem, do kterého byly dívky přijímány do prvních ročníků, až do konce sledovaného období (tzn. do školního roku 2010/2011). Obor Ekonomika a administrativa se od školního roku 2006/2007 až do školního roku 2010/2011 objevoval na třetím místě. Obor Obecná příprava byl sice ve sledovaném období nejčastějším oborem, do kterého byly dívky přijímány, ale dle používaného vymezení pro segregované a integrované obory vzdělávání, byl tento obor ve školních rocích 2007/2008, 2009/2010 a 2010/2011 integrovaným oborem, neboť zastoupení přijatých dívek v této skupině oborů nepřekročilo 60 %. V ostatních školních rocích podíl přijatých dívek v tomto oboru sice představoval více jak 60 %, ale ve sledovaném období podíl přijatých dívek nepřekročil 62 %. I obor Gastronomie, hotelnictví a turismus byl ve sledovaném období integrovaným

oborem. Obor Ekonomika a administrativa byl ale ve sledovaném období segregovaným oborem, ve kterém přijaté dívky tvořily ve školních rocích 2002/2003 až 2005/2006 více jak 70 % všech přijatých do prvních ročníků v této skupině oborů vzdělávání. I když od školního roku 2006/2007 zastoupení všech přijatých dívek z celkového počtu přijatých v tomto oboru pokleslo pod 70 %, tak se počet všech přijatých dívek z celkového počtu přijatých v tomto oboru blížil 70 % (ve školním roce 2010/2011 to bylo 68,14 % přijatých dívek).⁴²⁹

Ve sledovaném období ve školních rocích 2002/2003 až 2004/2005 představoval čtvrtý nejčastější obor, do kterého byly dívky do prvních ročníků přijímány, obor Zdravotnictví (v průměru 6,5 % všech přijatých dívek do prvních ročníků. Pátým a šestým nejčastějším oborem, do kterého byly dívky do prvních ročníků ve školních rocích 2002/2003 až 2004/2005 přijímány, byl obor Obchod (přibližně 7 % všech přijatých dívek z celkového počtu všech přijatých dívek do prvních ročníků) a Osobní a provozní služby (v průměru 6 % přijatých dívek ze

⁴²⁹ Podíl přijatých dívek do jednotlivých skupin oborů KKOV ze všech přijatých dívek a Podíly studentů a studentek přijatých do prvních ročníků středního vzdělávání v jednotlivých skupinách oborů KKOV vypočteny na základě údajů uvedených v:
Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2002/2003 – kapitola D (Tab. D1.1.29), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/432/766>>.
Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2003/2004 – kapitola D (Tab. D 1.1.28), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/457/815>>.
Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2004/2005 – kapitola D (Tab. D1.1.28), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/559/1092>>.
Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2005/2006 – kapitola D (Tab. D1.1.19), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/431/368>>.
Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2006/2007 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/602/1382>>.
Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2007/2008 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/705/1535>>.
Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2008/2009 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/713/1816>>.
Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2009/2010 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/726/2027>>.
Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2010/2011 – kapitola D (Tab. D1.1.22), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/730/2119>>.

všech přijatých dívek do prvních ročníků). V následujících školních rocích, tzn. ve školních rocích 2005/2006 až 2010/2011 se obor Osobní a provozní služby nejprve objevil na pátém místě a poté se s výjimkou školního roku 2007/2008 stal čtvrtým nejčastějším oborem, do kterého byly dívky do prvních ročníků přijímány. Obory Zdravotnictví a Obchod od školního roku 2005/2006 zažívaly sestup, ale přesto se až do konce sledovaného období (tzn. školního roku 2010/2011) objevovaly mezi deseti nejčastějšími obory, do kterých byly dívky do prvních ročníků přijímány. Mezi deseti nejčastějšími obory, do kterých byly dívky do prvních ročníků ve sledovaných školních rocích nejčastěji přijímány, byl také obor Podnikání v oborech, odvětví (mezi deseti nejčastějšími obory, do kterých byly dívky přijímány, se už neobjevuje ve školních rocích 2009/2010 a 2010/2011). Dále se mezi deseti nejčastějšími obory, do kterých byly dívky do prvního ročníku přijímány, řadí obor Pedagogika, učitelství a sociální péče, který se ve školním roce 2002/2003 nacházel na desátém místě, ale ve školním roce 2010/2011 už byl sedmým nejčastějším oborem, do kterého byly dívky do prvních ročníků přijímány. Mezi deseti nejčastějšími obory se od školního roku 2005/2006 začal objevovat obor Obecně odborná příprava a od školního roku 2009/2010 obor Právo, právní a veřejnosprávní činnost.⁴³⁰

⁴³⁰ Podíl přijatých dívek do jednotlivých skupin oborů KKOV ze všech přijatých dívek a podíly studentů a studentek přijatých do prvních ročníků středního vzdělávání do jednotlivých skupin oborů KKOV vypočteny na základě údajů uvedených v:
Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2002/2003 – kapitola D (Tab. D1.1.29), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/432/766>>.
Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2003/2004 – kapitola D (Tab. D 1.1.28), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/457/815>>.
Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2004/2005 – kapitola D (Tab. D1.1.28), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/559/1092>>.
Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2005/2006 – kapitola D (Tab. D1.1.19), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/431/368>>.
Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2006/2007 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/602/1382>>.
Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2007/2008 – kapitola D (Tab. D1.1.21 – vlastní výpočty), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/705/1535>>.

Odráží statistická struktura o počtu přijímaných dívek do prvních ročníků podle skupin oborů KKO V strukturu nejčastějších zaměstnání žen na trhu práce? V části věnované horizontální segregaci na českém trhu práce jsme uvedli, že v roce 2010 se podle 3-číselné klasifikace zaměstnání KZAM na prvních deseti místech nejčastějších zaměstnání žen na českém trhu práce umístily kategorie odborní a administrativní pracovníci; učitelé základních škol a předškolní výchovy; odborní ošetřovatelé a zdravotní sestry; prodavači v obchodech a předváděči zboží, pátým nejčastějším zaměstnáním v roce 2010 byla kategorie pomocníci, uklízeči a pradláci, dále se jednalo o kategorii pokladníci a pracovníci v příbuzných oborech, kategorii zaměstnání vědci a odborní duševní pracovníci v oblasti podnikání a v příbuzných oborech, kategorii montážní dělníci, kategorii odborní administrativní pracovníci jinde neuvedení a kategorii provozní pracovníci stravování a pracovníci v příbuzných oborech.⁴³¹ Pokud se podíváme na deset nejčastějších skupin oborů KKO V ve školních rocích 2002/2003 až 2010/2011, pozorujeme, že ve sledovaném období přijaté dívky do prvních ročníků studia ve středním vzdělávání představovaly v oboru Ekonomika a administrativa v průměru téměř 13 % ze všech přijatých dívek do prvních ročníků.⁴³² S tímto oborem je na trhu práce spojena

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2008/2009 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/713/1816>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2009/2010 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/726/2027>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2010/2011 – kapitola D (Tab. D1.1.22), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/730/2119>>.

⁴³¹ Deset nejčastějších zaměstnání žen v roce 2010 vypočteno na základě údajů v: *Struktura mezd zaměstnanců v roce 2010* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011. Aktualizováno 5. 12. 2011, [citováno 2012-08-26]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/3109-11-r_2011>. C1 Počty zaměstnanců, placený čas a hrubé měsíční mzdy v jednotlivých zaměstnáních.

⁴³² Průměr přijatých dívek do prvních ročníků středního vzdělávání v oboru Ekonomika a administrativa ze všech přijatých dívek do jednotlivých skupin oborů KKO V ve sledovaném období vypočten na základě údajů v:

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2002/2003 – kapitola D (Tab. D1.1.29), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/432/766>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2003/2004 – kapitola D (Tab. D 1.1.28), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/457/815>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2004/2005 – kapitola D (Tab. D1.1.28), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/559/1092>>.

kategorie odborní administrativní pracovníci a kategorie zaměstnání odborní administrativní pracovníci jinde neuvedení. Dále se mezi deseti nejčastějšími skupinami oborů podle KKOV nacházely obory Zdravotnictví a Pedagogika, učitelství a sociální péče. Kategorie zaměstnání spojené s těmito obory studia tvořily na trhu práce v roce 2010 druhé a třetí nejčastější zaměstnání žen v kategoriích zaměstnání učitelé základních škol a předškolní výchovy a odborní ošetřovatelé a zdravotní sestry.⁴³³ Ve školních rocích 2002/2003 až 2004/2005 třetím nejčastějším oborem, do kterého byly dívky do prvních ročníků přijímány, byl obor Gastronomie, hotelnictví a turismus, který by mohl připravovat na zaměstnání v kategorii provozní pracovníci stravování a pracovníci v příbuzných oborech, která představovala na trhu práce v roce 2010 desáté nejčastější zaměstnání žen.⁴³⁴ Ve sledovaném období školních roků 2002/2003 až 2010/2011 se mezi deseti nejčastějšími skupinami oborů objevoval obor Obchod, který mimo jiné zahrnuje i vzdělávání prodavačů. Kategorie zaměstnání prodavači v obchodech

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2005/2006 – kapitola D (Tab. D1.1.19), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/431/368>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2006/2007 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/602/1382>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2007/2008 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/705/1535>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2008/2009 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/713/1816>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2009/2010 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/726/2027>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2010/2011 – kapitola D (Tab. D1.1.22), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/730/2119>>.

⁴³³ Nejčastější zaměstnání žen v roce 2010 vypočteny na základě údajů v: *Struktura mezd zaměstnanců v roce 2010* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011. Aktualizováno 5. 12. 2011 [citováno 2012-08-26]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/3109-11-r_2011>. C1 Počty zaměstnanců, placený čas a hrubé měsíční mzdy v jednotlivých zaměstnáních.

⁴³⁴ Nejčastější zaměstnání žen v roce 2010 vypočteny na základě údajů v: *Struktura mezd zaměstnanců v roce 2010* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011. Aktualizováno 5. 12. 2011 [citováno 2012-08-26]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/3109-11-r_2011>. C1 Počty zaměstnanců, placený čas a hrubé měsíční mzdy v jednotlivých zaměstnáních.

a předváděcí zboží byla čtvrtým nejčastějším zaměstnáním žen na trhu práce v roce 2010.⁴³⁵

Soustředují se studenti muži na úrovni středoškolského vzdělávání do určitých oborů? Stejně jako v případě studentek, tak i v případě studentů mužů budeme vycházet z údajů o počtu přijatých do prvního ročníku ve *Statistických ročenkách školství* ve školních rocích 2002/2003 až 2010/2011. Výpočty ukázaly, že ve sledovaném období byl nejčastějším oborem, do kterého byli studenti muži přijímáni obor Strojírnoství a strojírenská výroba, který v průměru představoval 20 % ze všech přijatých studentů. Tento obor byl ve školním roce 2010/2011 na prvním místě nahrazen oborem Obecná příprava, který byl až do školního roku 2007/2008 třetím nejčastějším oborem, do kterého byli studenti přijímáni. Ve školních rocích 2008/2009 a 2009/2010 byl obor Obecná příprava druhým nejčastějším oborem, do kterého byli studenti přijímáni. Ve školních rocích 2002/2003 až 2007/2008 byl druhým nejčastějším oborem, do kterého byli studenti muži přijímáni obor Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika, který se v těchto školních rocích podílel na celkovém počtu přijatých studentů do prvních ročníků v průměru 17 % ze všech přijatých chlapců do prvních ročníků. Tento obor v průběhu dalších školních roků zažíval sestup, ve školních rocích 2008/2009 a 2009/2010 byl třetím nejčastějším oborem, do kterého byli studenti muži přijímáni, a ve školním roce 2010/2011 byl čtvrtým nejčastějším oborem, do kterého byli studenti muži přijati. Ve školním roce 2010/2011 se třetím nejčastějším oborem, do kterého byli studenti muži přijímáni, stal obor Stavebnictví, geodézie a kartografie, tento obor byl v průběhu sledovaného období čtvrtým nejčastějším oborem, do kterého byli studenti muži přijímáni, v průměru se tento obor ve sledovaném období podílel 9,8 % na celkovém počtu přijatých studentů mužů do prvních ročníků. V průměru 9 % se na celkovém počtu přijatých studentů mužů podílel ve sledovaném období pátý nejčastější obor Gastronomie, hotelnictví a turismus (tento obor byl ve školním roce 2002/2003 čtvrtým nejčastějším oborem). Pořadí ostatních deseti nejčastějších oborů, do nichž byli studenti muži přijímáni ve sledovaném

⁴³⁵ Nejčastější zaměstnání žen v roce 2010 vypočteny na základě údajů v: *Struktura mezd zaměstnanců v roce 2010* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011. Aktualizováno 5. 12. 2011 [citováno 2012-08-26]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/3109-11-r_2011>. C1 Počty zaměstnanců, placený čas a hrubé měsíční mzdy v jednotlivých zaměstnáních.

období, se měnilo. U některých oborů pozorujeme snižující se podíl na celkovém počtu přijatých studentů do prvních ročníků, tak tomu bylo v případě oborů Zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů (tento obor byl ve školních rocích 2002/2003 až 2004/2005 šestým nejčastějším oborem, do kterého byli studenti muži přijímáni do prvních ročníků, ve školním roce 2005/2006 byl osmým a ve školních rocích 2006/2007 až 2009/2010 devátým a ve školním roce 2010/2011 desátým nejčastějším oborem, do kterého byli studenti muži přijímáni do prvních ročníků). Vzestupnou tendenci ve sledovaném období sledujeme u oborů Ekonomika a administrativa a Zemědělství a lesnictví a Obecně odborná příprava. Ve sledovaném období byl desátým nejčastějším oborem přijatých studentů mužů ve školních rocích 2006/2007 až 2008/2009 obor Speciální a interdisciplinární obory, které se ve školních rocích 2009/2010 a 2010/2011 mezi deseti nejčastějšími obory neobjevily. Ve školním roce 2009/2010 byl do klasifikace oborů vzdělávání zařazen obor Informatické obory, který byl ve školním roce 2010/2011 šestým nejčastějším oborem, do kterého byli studenti muži nejčastěji přijímáni. Tento obor se ve školním roce 2010/2011 podílel téměř 5,8 % na celkovém počtu všech přijatých studentů mužů. Ve sledovaném období školních roků 2002/2003 až 2010/2011 pozorujeme, že se přijatí studenti muži koncentrují do prvních pěti nejčastějších oborů vzdělávání. V průběhu tohoto období ale pozorujeme mírný pokles koncentrace přijatých studentů do prvních pěti nejčastějších oborů vzdělávání. Zatímco ve školním roce 2002/2003 představovala koncentrace přijatých studentů do prvních ročníků 71,8 %, tak ve školním roce 2010/2011 se přijatí studenti muži podíleli na prvních pěti nejčastějších oborech, do kterých byli studenti muži přijímáni, 63,1 % na celkovém počtu všech přijatých studentů mužů do všech oborů vzdělávání. Přesto se ale jedná o velmi vysokou koncentraci přijatých studentů mužů do prvního ročníku středního vzdělávání. Přijatí muži studenti se stejně jako přijaté dívky do prvních ročníků středního vzdělávání koncentrují v pěti nejčastějších oborech vzdělávání, koncentrace dívek v pěti nejčastějších oborech vzdělávání ale ve sledovaném období na rozdíl od přijatých studentů mužů nepřekročila sedmdesátí procentní podíl na celkovém počtu přijatých studentů do všech oborů vzdělávání.⁴³⁶

⁴³⁶ Podíly přijatých studentů mužů do prvních ročníků středního vzdělávání do jednotlivých skupin

Odráží statistické údaje o počtu přijatých studentů do prvního ročníku do nejčastějších deseti skupin oborů vzdělávání situaci na českém trhu práce v roce 2010? Podle 3-číselné klasifikace KZAM deset nejčastějších zaměstnání mužů představovaly kategorie zaměstnání technici ve fyzikálních, technických a příbuzných oborech, kategorie kováři, nástrojaři, zámečníci a pracovníci v příbuzných oborech, kategorie řidiči motorových vozidel, kategorie mechanici, seřizovači, opraváři elektrických a elektronických zařízení a přístrojů, kategorie policejní inspektoři a detektivové, kategorie mechanici a opraváři strojů a zařízení, kategorie pracovníci ochrany a ostrahy, kategorie vedoucích pracovníků výrobních a provozních dílčích celků, velkých organizací, podniků apod., kategorie architekti, projektanti, konstruktéři, techničtí vědci a inženýři a kategorie obsluha zemědělských, lesních, zemních, zdvihacích a podobných pojízdných zařízení.⁴³⁷

oborů KKOV ze všech přijatých studentů mužů a jejich průměrné hodnoty vypočteny na základě údajů uvedených v:

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2002/2003 – kapitola D (Tab. D1.1.29), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/432/766>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2003/2004 – kapitola D (Tab. D 1.1.28), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/457/815>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2004/2005 – kapitola D (Tab. D1.1.28), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/559/1092>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2005/2006 – kapitola D (Tab. D1.1.19), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/431/368>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2006/2007 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/602/1382>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2007/2008 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/705/1535>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2008/2009 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/713/1816>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2009/2010 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/726/2027>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2010/2011 – kapitola D (Tab. D1.1.22), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/730/2119>>.

⁴³⁷ Deset nejčastějších zaměstnání mužů v roce 2010 vypočteno na základě údajů v: *Struktura mezd zaměstnanců v roce 2010* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011. Aktualizováno 5. 12. 2011, [citováno 2012-08-26]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/3109-11-r_2011>. C1 Počty zaměstnanců, placený čas a hrubé měsíční mzdy v jednotlivých zaměstnáních.

Statistiky ukazují, že deset nejčastějších oborů, do kterých jsou studenti muži přijímáni, částečně odráží nejčastější zaměstnání mužů na českém trhu práce v roce 2010. Nejčastějším oborem, do kterého byli studenti muži ve školních rocích 2002/2003 až 2010/2011 přijímáni, byl obor Strojírenství a strojírenská výroba, který mimo jiné zahrnuje obory nástrojař, kovář a mechanik strojů a zařízení. Statistiky Struktury mezd zaměstnanců pro rok 2010 ukazují, že zaměstnání nástrojařů, kovářů, zámečníků a pracovníků v příbuzných oborech představuje druhou nejčastější kategorii zaměstnání mužů na českém trhu práce a kategorie mechanici a opraváři strojů šestou nejčastější kategorií zaměstnání mužů na českém trhu práce. Čtvrtým nejčastějším zaměstnáním mužů na českém trhu práce v roce 2010 byla kategorie seřizovači, opraváři elektrických a elektronických zařízení a přístrojů.⁴³⁸ Údaje o počtech studentů mužů přijatých do prvních ročníků ukazují, že se obor Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika řadil ve sledovaném období mezi druhé, od školního roku 2008/2009 mezi třetí a ve školním roce 2010/2011 se stal čtvrtým nejčastějším oborem vzdělávání, do kterého byli studenti muži přijímáni. Pozorujeme tak, že vysoká koncentrace přijatých studentů mužů do uvedených oborů vzdělávání do určité míry odráží nejčastější zaměstnání mužů na českém trhu práce v roce 2010. Uvidíme, jak se situace nejčastějších zaměstnání na českém trhu práce bude vyvíjet do budoucna v případě, že absolventi oborů nastoupí na pracovní místa spojená s oborem, který vystudovali, neboť se ukazuje, že ve sledovaném období školních roků 2002/2003 až 2010/2011 se mezi deseti nejčastějšími obory, do kterých byli přijímáni studenti muži, nacházely obory Ekonomie a administrativa a Gastronomie, hotelnictví a turismus.⁴³⁹

⁴³⁸ Deset nejčastějších zaměstnání mužů v roce 2010 vypočteno na základě údajů v: *Struktura mezd zaměstnanců v roce 2010* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011. Aktualizováno 5. 12. 2011, [citováno 2012-08-26]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/3109-11-r_2011>. C1 Počty zaměstnanců, placený čas a hrubé měsíční mzdy v jednotlivých zaměstnáních.

⁴³⁹ Podíly přijatých studentů mužů do prvních ročníků středního vzdělávání do jednotlivých skupin oborů KKV ze všech přijatých studentů mužů vypočteny na základě údajů v: *Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2002/2003 – kapitola D* (Tab. D1.1.29), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/432/766>>. *Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2003/2004 – kapitola D* (Tab. D 1.1.28), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/457/815>>.

Obor Obecná příprava se ve sledovaném období podílel na celkovém počtu studentů do všech oborů v průměru 13,7 %.⁴⁴⁰ Představoval tak ve srovnání

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2004/2005 – kapitola D (Tab. D1.1.28), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/559/1092>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2005/2006 – kapitola D (Tab. D1.1.19), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/431/368>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2006/2007 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/602/1382>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2007/2008 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/705/1535>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2008/2009 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/713/1816>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2009/2010 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/726/2027>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2010/2011 – kapitola D (Tab. D1.1.22), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/730/2119>>.

⁴⁴⁰ Průměrná hodnota přijatých studentů mužů do prvních ročníků středního vzdělávání do oboru Obecná příprava ze všech přijatých studentů mužů do prvních ročníků vypočtena na základě údajů uvedených v:

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2002/2003 – kapitola D (Tab. D1.1.29), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/432/766>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2003/2004 – kapitola D (Tab. D 1.1.28), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/457/815>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2004/2005 – kapitola D (Tab. D1.1.28), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/559/1092>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2005/2006 – kapitola D (Tab. D1.1.19), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/431/368>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2006/2007 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/602/1382>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2007/2008 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/705/1535>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2008/2009 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/713/1816>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2009/2010 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/726/2027>>.

s přijatými dívkami menší podíl na celkovém počtu přijatých studentů. Přesto ale patřil k jednomu z nejčastějších oborů, do kterého byli studenti muži přijímáni. U oboru Obecná příprava se předpokládá, že studenti budou dále ve studiu pokračovat na vyšších stupních vzdělávání, proto se budeme věnovat struktuře absolventů podle pohlaví jednotlivých skupin studijních programů vysokých škol a počtu studentů podle skupin oborů KKOV na vyšších odborných školách.

Tabulka č. 1 Deset nejčastějších skupin oborů přijatých studentek do prvních ročníků středního vzdělávání z počtu všech přijatých studentek do prvních ročníků středního vzdělávání ve školních rocích 2002/2003 a 2010/2011⁴⁴¹ (Údaje pro jednotlivé školní roky ve sledovaném období školních let 2002/2003 až 2010/2011 jsou uvedeny v příloze této diplomové práce.)

Skupina oborů KKO V	2002/2003	Podíl přijatých studentek ve skupině uvedeného oboru	Skupina oborů KKO V	2010/2011	Podíl přijatých studentek ve skupině uvedeného oboru
79 Obecná příprava	23,95 %	61,05 %	79 Obecná příprava	25,19 %	57,72 %
63 Ekonomika a administrativa	15,36 %	75,67 %	65 Gastronomie, hotelnictví a turismus	14,05 %	58,99 %
65 Gastronomie, hotelnictví a turismus	10,28 %	50,96 %	63 Ekonomie a administrativa	11,33 %	68,14 %
53 Zdravotnictví	7,08 %	93,48 %	69 Osobní a provozní služby	7,32 %	90,01 %
66 Obchod	6,95 %	78,17 %	78 Obecně odborná příprava	6,61 %	58,96 %
69 Osobní a provozní služby	5,49 %	96,16 %	53 Zdravotnictví	6,12 %	82,27 %
64 Podnikání v oborech, odvětví	3,60 %	69,13 %	75 Pedagogika, učitelství a sociální péče	4,87 %	93,94 %

⁴⁴¹ Deset nejčastějších skupin oborů vzdělávání, do kterých byly přijaty dívky do prvních ročníků středního vzdělávání a podíly přijatých dívek ve skupině uvedených oborů vzdělávání vypočteny na základě údajů v:

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2002/2003 – kapitola D (Tab. D1.1.29), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/432/766>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2010/2011 – kapitola D (Tab. D1.1.22), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/730/2119>>.

31 Textilní výroba a oděvnictví	3,39 %	96,47 %	66 Obchod	4,07 %	72,98 %
41 Zemědělství a lesnictví	3,37 %	39,06 %	68 Právo, právní a veřejnosprávní činnost	3,32 %	68,23 %
75 Pedagogika, učitelství a sociální péče	3,32 %	93,94 %	29 Potravinářství a potravinářská chemie	3,31 %	73,17 %

Tabulka č. 2 Deset nejčastějších skupin oborů přijatých studentů do prvních ročníků středního vzdělávání z počtu všech přijatých studentů do prvních ročníků ve školních rocích 2002/2003 a 2010/2011⁴⁴² (Údaje pro jednotlivé školní roky ve sledovaném období školních let 2002/2003 až 2010/2011 jsou uvedeny v příloze této diplomové práce.)

Skupina oborů KKO V	2002/2003	Podíl přijatých studentů v uvedené skupině oboru	Skupina oborů KKO V	2010/2011	Podíl přijatých studentů v uvedené skupině oboru
23 Strojírenství a strojírenská výroba	20,30 %	97,48 %	79 Obecná příprava	16,60 %	42,28 %
26 Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika	18,45 %	98,12 %	23 Strojírenství a strojírenská výroba	16,17 %	97,57 %
79 Obecná příprava	14,48 %	38,5 %	36 Stavebnictví, geodézie a kartografie	11,08 %	91,6 %
65 Gastronomie, hotelnictví a turismus	9,37 %	49,04 %	26 Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika	10,49 %	98,67 %
36 Stavebnictví, geodézie a kartografie	9,21 %	87,54 %	65 Gastronomie, hotelnictví a turismus	8,78 %	41,01 %

⁴⁴² Deset nejčastějších skupin oborů vzdělávání, do kterých byli přijati muži do prvních ročníků středního vzdělávání a podíly přijatých mužů ve skupině uvedených oborů vzdělávání vypočteny na základě údajů v:

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2002/2003 – kapitola D (Tab. D1.1.29), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/432/766>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2010/2011 – kapitola D (Tab. D1.1.22), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/730/2119>>.

33 Zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů	5,32 %	95,71 %	18 Informatické obory	5,76 %	91,11 %
41 Zemědělství a lesnictví	4,99 %	60,94 %	41 Zemědělství a lesnictví	5,52 %	65,12 %
63 Ekonomika a administrativa	4,68 %	24,33 %	63 Ekonomika a administrativa	4,76 %	31,86 %
66 Obchod	1,84 %	21,83 %	78 Obecně odborná příprava	4,14 %	41,04 %
78 Obecně odborná příprava	1,67 %	48,51 %	33 Zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů	3,96 %	96,54 %

7.3 Nejčastěji studované skupiny oborů na vyšších odborných školách

Strukturu skupin oborů podle KKOV dle pohlaví budeme sledovat ve školních rocích 2005/2006 až 2010/2011. Budeme vycházet ze *Statistických ročenek školství – výkonové ukazatele* ve školních rocích 2005/2006 až 2010/2011, konkrétně z kapitoly E poskytující statistické údaje o vyšších odborných školách. Zaměříme se na to, kterých deset nejčastějších skupin oborů jak v denním vzdělávání, tak v ostatních formách vzdělávání (dálkové, večerní, distanční a kombinované) studovali ve sledovaných školních rocích na vyšších odborných školách muži a ženy.

Ve sledovaném období ženy na vyšších odborných školách nejčastěji studovaly obory Zdravotnictví; Ekonomika a administrativa a Pedagogika, učitelství a sociální péče. Obor Zdravotnictví byl ve sledovaných školních rocích nejčastějším oborem, ve kterém ženy studovaly, a v průměru představoval 24 % všech studujících žen na vyšších odborných školách. Druhým nejčastějším studovaným oborem na vyšších odborných školách byl do školního roku 2006/2007 obor Ekonomika a administrativa, kde ve sledovaném období v průměru studovalo 18 % všech studujících žen na vyšších odborných školách. Od školního roku 2007/2008 byl druhým nejčastěji studovaným oborem žen na vyšších odborných školách obor Pedagogika, učitelství a sociální péče. Ve sledovaném období se zvyšoval počet žen, které v tomto oboru studovaly (ve školním roce 2005/2006 to bylo 18,73 % žen a ve školním roce 2010/2011 se jednalo o 24,47 % ze všech studujících žen na vyšších odborných školách). Mezi deseti nejčastěji studovanými obory žen na vyšších odborných školách ve školních rocích 2005/2006 až 2010/2011 patřil jako čtvrtý nejčastěji studovaný obor Právo, právní a veřejnosprávní činnost (v průměru tento obor představoval 11 % všech žen, které studovaly na vyšších odborných školách), pátým nejčastěji studovaným oborem žen na vyšších odborných školách byl obor Gastronomie, hotelnictví a turismus (ve sledovaném období zde studovalo v průměru 7 % žen) a na šestém místě obor Podnikání v oborech, odvětví (tento obor se podílel na celkovém zastoupení všech studujících žen na vyšších odborných školách v průměru 3,8 %). Mezi deseti nejčastěji studovanými obory žen na vyšších odborných školách ve sledovaném období dále nacházíme obory Zemědělství a

lesnictví; Umění a užité umění a Publicistika, knihovnictví a informatika. Ve školních rocích 2005/2006 a 2006/2007 desátým nejčastěji studovaným oborem žen na vyšších odborných školách byl obor Stavebnictví, geodézie a kartografie, který ale v následujících školních rocích zažíval sestup a ve školním roce 2010/2011 nepředstavoval ani 0,5 % ze všech studujících žen na vyšších odborných školách. Od školního roku 2007/2008 se mezi nejčastějšími obory na vyšších odborných školách začal objevovat obor Speciální a interdisciplinární obory.⁴⁴³

Výsledky nejčastěji studovaných oborů žen na vyšších odborných školách ukázaly vysokou koncentraci studujících ve třech oborech, a to Zdravotnictví; Pedagogika, učitelství a sociální péče a Ekonomika a administrativa. Tyto obory ve sledovaném období představovaly více jak 60 % studujících žen na vyšších odborných školách ze všech skupin oborů vzdělávání.⁴⁴⁴ Pokud porovnáme studijní

⁴⁴³ Deset nejčastějších skupin oborů KKO, ve kterých studovaly ženy na vyšších odborných školách a průměrné podíly studentek v těchto oborech ze všech studujících žen v jednotlivých školních rocích ve sledovaném období vypočteny na základě údajů v:

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2005/2006 – kapitola E (Tab. E2.4), [online].

Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/431/372>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2006/2007 – kapitola E (Tab. E2.4), [online].

Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/602/1383>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2007/2008 – kapitola E (Tab. E2.4), [online].

Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/705/1536>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2008/2009 – kapitola E (Tab. E2.4), [online].

Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/713/1814>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2009/2010 – kapitola E (Tab. E2.4), [online].

Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/726/2029>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2010/2011 – kapitola E (Tab. E2.4), [online].

Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/730/2121>>.

⁴⁴⁴ Deset nejčastějších skupin oborů KKO, ve kterých studovaly ženy na vyšších odborných školách a průměrné podíly studentek v těchto oborech ze všech studujících žen v jednotlivých školních rocích ve sledovaném období vypočteny na základě údajů v:

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2005/2006 – kapitola E (Tab. E2.4), [online].

Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/431/372>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2006/2007 – kapitola E (Tab. E2.4), [online].

Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/602/1383>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2007/2008 – kapitola E (Tab. E2.4), [online].

Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/705/1536>>.

obory se třemi nejčastějšími kategoriemi zaměstnání žen na českém trhu práce v roce 2010, vidíme, že struktura nejčastěji zastoupených oborů studia odráží situaci na českém trhu práce, kde třemi nejčastějšími kategoriemi zaměstnání žen byly kategorie odborní a administrativní pracovníci; učitelé základních škol a předškolní výchovy a odborní ošetřovatelé a zdravotní sestry.⁴⁴⁵ Pokud tedy ženy skutečně nastoupí do oborů, které vystudují, pak lze očekávat, že se struktura nejčastějších zaměstnání žen na českém trhu práce příliš měnit nebude.

Muži na vyšších odborných školách nejčastěji studovali ve školních rocích 2005/2006 až 2010/2011 obory Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika; Právo, právní a veřejnosprávní činnost; Ekonomika a administrativa. Obor Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika byl nejčastěji studovaným oborem mužů na vyšších odborných školách ve školních rocích 2005/2006 až 2007/2008. Od školního roku 2008/2009 až do školního roku 2010/2011 byl druhým nejčastěji studovaným oborem ze všech oborů na vyšších odborných školách, které muži studovali. Největší podíl od školního roku 2008/2009 na všech studovaných skupinách oborů KKOV na vyšších odborných školách představoval obor Právo, právní a veřejnosprávní činnost, a to i přesto, že je to obor, v němž ve sledovaném období převažovaly studentky. Ženy také převažovaly v oboru Ekonomika a administrativa, který byl ve školních rocích 2005/2006 až 2007/2008 druhým a ve školních rocích 2008/2009 až 2010/2011 třetím nejčastějším oborem, který muži studovali. V průměru se na všech studovaných oborech téměř 11 % podíleli studenti muži oborem Zdravotnictví. Byl to nejčastěji studovaný obor žen, ve kterém převažovaly studentky. Mezi deset nejčastěji studovaných oborů muži ve

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2008/2009 – kapitola E (Tab. E2.4), [online].

Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/713/1814>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2009/2010 – kapitola E (Tab. E2.4), [online].

Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/726/2029>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2010/2011 – kapitola E (Tab. E2.4), [online].

Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/730/2121>>.

⁴⁴⁵ Nejčastější zaměstnání žen v roce 2010 vypočteny na základě údajů v: *Struktura mezd zaměstnanců v roce 2010* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011. Aktualizováno 5. 12. 2011 [citováno 2012-08-26]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/3109-11-r_2011>. C1 Počty zaměstnanců, placený čas a hrubé měsíční mzdy v jednotlivých zaměstnáních.

sledovaném období dále patřil obor Strojírenství a strojírenská výroba (v průměru ve sledovaném období představoval 7 % ze všech oborů, které muži studovali), který byl pátým nejčastěji studovaným oborem mužů na vyšších odborných školách, s výjimkou školního roku 2006/2007, kdy představoval čtvrtý nejčastější obor, ve kterém muži studovali. Dále se mezi deseti nejčastěji studovanými obory objevoval ve školních rocích 2005/2006 až 2008/2009 obor Stavebnictví, geodézie a kartografie. Tento obor se mezi deseti nejčastěji studovanými obory ale nenacházel ve školních rocích 2009/2010 a 2010/2011. Sedmým nejčastějším oborem, ve kterém muži studovali, byl obor Podnikání v oborech, odvětví, s výjimkou školních roků 2007/2008, 2009/2010 a 2010/2011, kdy byl šestým nejčastěji studovaným oborem mužů na vyšších odborných školách. Mezi deseti nejčastěji studovanými obory mužů na vyšších odborných školách ve sledovaném období dále patřily obory Umění a užité umění (v průměru v tomto oboru ve sledovaném období studovalo 5,7 % mužů). Vzestup zažíval obor Pedagogika, učitelství a sociální péče. Tento obor se ve sledovaném období nacházel ve školních rocích 2005/2006 a 2006/2007 na desátém místě, ve školním roce 2007/2008 na místě devátém a od školního roku 2008/2009 až 2010/2011 na místě osmém. Ve sledovaném období se mezi deseti nejčastěji studovanými obory mužů na vyšších odborných školách také nacházel obor Zemědělství a lesnictví, s výjimkou školních roků 2007/2008 a 2008/2009. Od školního roku 2007/2008 se mezi deset nejčastěji studovaných oborů mužů na vyšších odborných školách řadil obor Gastronomie, hotelnictví a turismus. V porovnání s počtem žen studujících na vyšších odborných školách, počet studujících mužů ve sledovaném období nepřekročil podíl 30 %. Dále pozorujeme, že mezi nejčastěji studovanými obory mužů se ve sledovaných školních rocích nacházely obory, v nichž převažovaly studentky, a to obory Ekonomika a administrativa, Zdravotnictví, Obchod, Právo, právní a veřejnosprávní činnost, Gastronomie, hotelnictví a turismus, Pedagogika, učitelství a sociální péče a Umění a užité umění. Mezi deseti nejčastěji studovanými obory na vyšších odborných školách ve školních rocích 2005/2006 až 2010/2011 pouze v oborech Strojírenství a strojírenská výroba, Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika a Stavebnictví, geodézie a kartografie, převažovali mezi studujícími

muži.⁴⁴⁶ Struktura deseti nejčastějších skupin oborů, ve kterých ve školních rocích 2005/2006 až 2010/2011 studovali muži, příliš neodráží koncentraci mužů v deseti nejčastějších kategoriích zaměstnání na českém trhu práce v roce 2010, neboť pozorujeme, že studenti se spíše soustřeďovali v oborech, ve kterých mezi studujícími převažovaly studentky. Na druhou stranu musíme vzít v úvahu, že počet studentů mezi studujícími na vyšších odborných školách nepřekročil podíl 30 %.⁴⁴⁷

⁴⁴⁶ Deset nejčastějších skupin oborů KKOV, ve kterých studovali muži na vyšších odborných školách a průměrné podíly studentů mužů v těchto oborech ze všech studujících mužů ve sledovaném období vypočteny na základě údajů v:

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2005/2006 – kapitola E (Tab. E2.4), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/431/372>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2006/2007 – kapitola E (Tab. E2.4), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/602/1383>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2007/2008 – kapitola E (Tab. E2.4), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/705/1536>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2008/2009 – kapitola E (Tab. E2.4), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/713/1814>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2009/2010 – kapitola E (Tab. E2.4), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/726/2029>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2010/2011 – kapitola E (Tab. E2.4), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/730/2121>>.

⁴⁴⁷ Průměrný podíl studentů mužů ze všech studentů vyšších odborných škol v jednotlivých rocích sledovaného období byl vypočten na základě údajů v:

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2005/2006 – kapitola E (Tab. E2.4), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/431/372>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2006/2007 – kapitola E (Tab. E2.4), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/602/1383>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2007/2008 – kapitola E (Tab. E2.4), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/705/1536>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2008/2009 – kapitola E (Tab. E2.4), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/713/1814>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2009/2010 – kapitola E (Tab. E2.4), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/726/2029>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2010/2011 – kapitola E (Tab. E2.4), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/730/2121>>.

7.4 Integrované a segregované skupiny studijních programů vysokých škol a nejčastější studované skupiny studijních programů na vysokých školách

Za účelem zjištění, které studijní programy vysokých škol jsou segregované, tzn., že v nich převažují mezi studujícími ženy, nebo muži z více jak 60 %, ⁴⁴⁸ jsme vycházeli ze *Statistických ročenek školství – výkonové ukazatele*, a to konkrétně z počtu studentů v jednotlivých studijních programech dle statistických údajů uveřejněných Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy pro roky 2001 až 2012. Zaměřili jsme se na to, jaký podíl vykazovali muži a ženy mezi studujícími v jednotlivých skupinách studijních programů (Přírodní vědy a nauky, Technické vědy a nauky, Zemědělsko-lesnické a veterinární vědy a nauky, Zdravotnictví, lékařské a farmaceutické vědy a nauky, Humanitní a společenské vědy a nauky, Ekonomické vědy a nauky, Právní vědy a nauky, Pedagogika, učitelství a sociální péče, Vědy a nauky o kultuře a umění), a jaké zastoupení muži a ženy představovali v jednotlivých skupinách studijních programů z celkového počtu všech studujících.

Údaje o počtu studentek v jednotlivých studijních programech ukázaly, že ve sledovaném období let 2001 až 2012 integrovanými skupinami studijních programů (studijní programy, v nichž podíl obou pohlaví představuje 40 % až 60 % studujících mužů a žen)⁴⁴⁹ byly studijní programy Zemědělsko-lesnické a veterinární vědy a nauky a Právní vědy a nauky. V letech 2005 až 2012 se mezi integrované studijní programy také řadily Přírodní vědy a nauky, do roku 2006 Ekonomické vědy a nauky a do roku 2007 Vědy o kultuře a umění. Studijní programy Ekonomické vědy a nauky a Vědy o kultuře a umění se staly segregovanými studijními programy, neboť podíl studentek na těchto studijních programech překročil 60 %. V letech 2001 až 2005, respektive 2001 až 2007, se studentky na těchto skupinách studijních programů podílely více jak 50 % zastoupením. Skupina studijního programu Přírodní vědy a nauky ale v letech 2001 až 2004 patřila mezi segregované studijní programy, neboť v ní z více jak 60 %

⁴⁴⁸ Křížková, Alena, Sloboda, Zdeněk. *Genderová segregace českého trhu práce. Kvantitativní a kvalitativní obraz*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, s. 16

⁴⁴⁹ Pro vymezení integrovaných a segregovaných oborů ve vzdělávání používáme stejnou definici jako Alena Křížková pro integrovaná a segregovaná zaměstnání v publikaci: Křížková, Alena, Sloboda, Zdeněk. *Genderová segregace českého trhu práce. Kvantitativní a kvalitativní obraz*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, s. 19

převažovali studenti, a i když se tato skupina studijního programu začala podle námi používaného vymezení řadit mezi integrované skupiny studijních programů, tak v něm podíl studentek v žádném roce nepřekročil více jak 42 % podíl.⁴⁵⁰

Ve sledovaném období se ve všech rocích mezi segregované skupiny studijních programů, v nichž převažovaly ženy z více jak 60 %, řadily skupiny studijních programů Zdravotnictví, lékařské a farmaceutické vědy a nauky, Humanitní a společenské vědy a nauky a Pedagogika, učitelství a sociální péče. Podíl studentek v těchto skupinách studijních programů vykazoval vzrůstající tendenci. Nejvyšší podíl studentek z hlediska jejich procentuálního zastoupení v jednotlivých skupinách studijních programů představovala skupina studijního programu Pedagogika, učitelství a sociální péče, na které se na začátku sledovaného období, tzn. v roce 2001, studentky podílely 73,3 %, a na konci sledovaného období, tzn. v roce 2012, podíl studentek na této skupině studijního programu představoval 81,2 %. Neplatí ale, že by skupiny studijních programů, v nichž studentky představovaly největší zastoupení, byly skupinami studijních programů, ve kterých studentky nejčastěji studovaly ze všech studujících žen. Podívejme se na tři nejčastější skupiny studijních programů, v nichž ženy nejčastěji studovaly v letech 2001 až 2012. Nejčastější skupinou studijního programu, ve které studentky ve sledovaném období vykazovaly ze všech studujících žen nejvyšší zastoupení, byly Ekonomické vědy a nauky. Druhou nejčastěji studovanou skupinou studijního programu žen byla do roku 2007 skupina studijního programu Pedagogika, učitelství a sociální péče, která byla v roce 2008 nahrazena skupinou studijního programu Humanitní a společenské vědy a nauky, která do té doby představovala třetí nejčastější skupinu studijních programů, ve které ženy studovaly. V těchto třech skupinách studijních programů se koncentrovalo ve všech rocích sledovaného období více jak 60 % studentek.⁴⁵¹

⁴⁵⁰ Podíly studentů mužů a studentek v jednotlivých skupinách studijních programů vypočteny na základě údajů v: *Statistická ročenka školství 2012/2013* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ©2013 MŠMT [citováno 2013-04-02]. Dostupné z URL <<http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>>. Kapitola F – Vysoké školství a související zařízení. Tabulky VŠ – studenti celkem podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012, Tabulky VŠ – studentky celkem podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012.

⁴⁵¹ Podíly studentů mužů a studentek v jednotlivých skupinách studijních programů a nejčastější studijní programy žen vysokých škol vypočteny na základě údajů v: *Statistická ročenka školství*

Jedinou skupinou studijního programu, ve kterém v průběhu celého sledovaného období studovalo více jak 60 % mužů, tzn., že se jednalo o segregovanou skupinu studijního programu, byla skupina studijního programu Technické vědy a nauky. V letech 2001 až 2004 se mezi segregovanou skupinu studijního programu, v níž převažovali studenti z více jak 60 %, řadily Přírodní vědy a nauky. U studentů ale na rozdíl od studentek platí, že muži ze všech studentů nejčastěji v průběhu celého sledovaného období studovali ve skupině studijního programu Technické vědy a nauky, v němž studenti muži představovali nejvyšší podíl ze všech studujících v této skupině studijního programu. Pozorujeme ale, že se jejich podíl na celkovém počtu studentů mužů v této skupině studijního programu, snižoval. Zatímco v roce 2001 studovalo ve skupině studijního programu Technické vědy a nauky 42 % mužů, tak v roce 2012 to bylo 34,3 % mužů. Druhou nejčastější skupinou studijního programu všech studujících mužů byla v průběhu sledovaného období skupina studijního programu Ekonomické vědy a nauky a třetí nejčastější skupinou studijních programů všech studujících mužů byla skupina studijního programu Humanitní a společenské vědy a nauky, s výjimkou roku 2001, kdy třetí nejčastější skupinou studijního programu všech studujících mužů byly Přírodní vědy a nauky. Studenti v těchto třech skupinách studijních programů představovali v každém roce sledovaného období více jak 60 % ze všech studujících mužů, ale méně než 70 % studujících mužů. Pozorujeme tak, že se mezi třemi nejčastěji studovanými skupinami studijních programů mužů a žen nacházejí skupiny studijních programů Ekonomické vědy a nauky a Humanitní a společenské vědy nauky. Statistiky ale přesto ukazují, že oblast technického zaměření je spíše oblastí, v níž především studují muži a obory spojené s výukou a péčí o druhé oblasti žen.⁴⁵²

2012/2013 [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ©2013 MŠMT [citováno 2013-04-02]. Dostupné z URL <<http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>>. Kapitola F – Vysoké školství a související zařízení. Tabulky VŠ – studenti celkem podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012, Tabulky VŠ – studentky celkem podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012.

⁴⁵² Podíly studentů mužů a studentek v jednotlivých skupinách studijních programů a nejčastější studijní programy mužů a žen vysokých škol vypočteny na základě údajů v: *Statistická ročenka školství 2012/2013* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ©2013 MŠMT [citováno 2013-04-02]. Dostupné z URL <<http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>>. Kapitola F – Vysoké školství a související zařízení. Tabulky VŠ – studenti celkem podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012. Tabulky VŠ –

Na závěr se ještě podíváme, zda struktura studujících vysokých škol podle pohlaví v jednotlivých skupinách studijních programů odrážela počet absolventů vysokých škol podle pohlaví v jednotlivých skupinách studijních programů, a to v letech 2001 až 2012. Podíl absolventek tvořil po celé období let 2001 až 2012 více jak 60 % ve skupinách studijních programů Zdravotnictví, lékařské a farmaceutické vědy a nauky; Pedagogika, učitelství a sociální péče; a ve skupině studijního programu Humanitní a společenské vědy a nauky. Od roku 2003 absolventky vysokých škol představovaly více jak 60 % ve skupině studijního programu Ekonomické vědy a nauky, od roku 2008 ve skupině studijního programu Vědy a nauky o kultuře a umění. V roce 2010 se dle námi užívané definice k segregovaným skupinám studijních programů, v nichž podíl žen představoval více jak 60 % absolventů, zařadily Zemědělsko-lesnické a veterinární vědy a nauky. K segregovaným skupinám studijních programů, v nichž převažovali z více jak 60 % mezi absolventy muži, patřily v průběhu sledovaného období let 2001 až 2012 Technické vědy a nauky. V roce 2001 se muži absolventi podíleli více jak 60 % všech absolventů ve skupině studijního programu Přírodní vědy a nauky. Integrované studijní programy ve sledovaném období představovaly Přírodní vědy a nauky (od roku 2002), Ekonomické vědy a nauky (do roku 2002), Právní vědy a nauky a Zemědělsko-lesnické a veterinární vědy a nauky, tato skupina studijního programu se ale posunula v roce 2010 do kategorie segregovaných skupin studijních programů, v nichž převažovaly mezi absolventkami z více jak 60 % ženy, které se podílely na celkovém počtu absolventů této skupiny studijního programu 61 %.⁴⁵³

Podívejme se také na tři nejčastější skupiny studijních programů podle toho, jaký podíl na nich představovaly absolventky určité skupiny studijního programu ze všech absolventek vysokých škol v určitém roce. Nejčastější skupinou studijního

studentky celkem podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012.

⁴⁵³ Podíly absolventů mužů a absolventek v jednotlivých skupinách studijních programů vysokých škol vypočteny na základě údajů v: *Statistická ročenka školství 2012/2013* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ©2013 MŠMT [citováno 2013-04-02]. Dostupné z URL <<http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>>. Kapitola F – Vysoké školství a související zařízení. Tabulky VŠ – absolventi podle formy a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012, Tabulky VŠ – absolventky podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů.

programu absolventek vysokých škol byly v průběhu celého sledovaného období let 2001 až 2012 Ekonomické vědy a nauky. Podíl absolventek vykazoval v této skupině studijního programu vzrůstající tendenci. V roce 2001 se na něm ženy podílely ze všech absolventek vysokých škol 27,6 % a v roce 2012 absolventky představovaly 30,2 % ze všech absolventek vysokých škol v tomto roce. Druhou nejčastější skupinou studijního programu všech absolventek vysokých škol představovala Pedagogika, učitelství a sociální péče, a to do roku 2011. V roce 2012 se druhou nejčastější skupinou studijních programů, v níž ženy ukončovaly studium na vysoké škole, stal studijní program Humanitní a společenské vědy a nauky, který byl do roku 2011 třetím nejčastějším studijním programem absolventek vysokých škol. Třemi nejčastějšími skupinami studijních programů, ve kterých muži představovali největší zastoupení ze všech absolventů mužů vysokých škol, byly v průběhu sledovaného období skupiny studijních programů Technické vědy a nauky, Ekonomické vědy a nauky a Humanitní a společenské vědy a nauky (s výjimkou roků 2001, kdy třetí nejčastější skupinou studijních programů absolventů ze všech absolventů mužů vysokých škol byla Pedagogika, učitelství a sociální péče a roku 2006, kdy třetí nejčastější skupinou studijních programů absolventů byly Přírodní vědy a nauky). Na konci sledovaného období, tzn. v roce 2012, muži absolventi tvořili téměř 35 % všech absolventů mužů vysokých škol ve skupině studijního programu Technické vědy a nauky, 23,6 % ve skupině studijního programu Ekonomické vědy a nauky a 12,3 % se podíleli ze všech absolventů mužů vysokých škol na skupině studijního programu Humanitní a společenské vědy a nauky.⁴⁵⁴

Při porovnání toho, které studijní programy jsou segregované a které integrované z hlediska počtu studujících a počtu absolventů podle pohlaví, pozorujeme, že pokud budeme vycházet z počtu absolventů jednotlivých skupin studijních programů vysokých škol, že se Přírodní vědy a nauky staly integrovaným

⁴⁵⁴ Nejčastější skupiny studijních programů absolventů mužů a absolventek vysokých škol vypočteny na základě údajů v: *Statistická ročenka školství 2012/2013* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ©2013 MŠMT [citováno 2013-04-02]. Dostupné z URL <<http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>>. Kapitola F – Vysoké školství a související zařízení. Tabulky VŠ – absolventi podle formy a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012, Tabulky VŠ – absolventky podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů.

studijním programem už v roce 2002, než když jsme vycházeli z počtu studentů v jednotlivých skupinách studijních programů. Dle počtu absolventů podle pohlaví se segregovaným studijním programem, v němž převažují ženy z více jak 60 %, stala skupina studijního programu Ekonomické vědy a nauky už v roce 2003, zatímco podle počtu studentů z hlediska pohlaví v jednotlivých skupinách studijních programů to bylo v roce 2006. Počet absolventů podle pohlaví v jednotlivých skupinách studijních programů dále ukazuje, že v průběhu sledovaného období se Zemědělsko-lesnické a veterinární vědy a nauky staly segregovanou skupinou studijních programů, v níž převažovaly z více jak 60 % absolventky.⁴⁵⁵ Tento časový posun může být dán tím, že obory, které se staly segregovanými, v průběhu sledovaného období vykazovaly počet studentek, který se blížil 60 % zastoupení studujících žen, a v důsledku možného prodloužení studia pak mohlo dojít k tomu, že z hlediska počtu absolventů podle pohlaví se uvedené skupiny studijních programů staly dříve segregovanými.

Počty studentů a absolventů podle pohlaví⁴⁵⁶ ale ukázaly, že v oborech technického zaměření (Technické vědy a nauky) převažují muži a v oborech spojených s výukou a péčí o druhé (Pedagogika, učitelství a sociální péče a Zdravotnictví, lékařské a farmaceutické vědy) převažují ženy. V této kapitole zaměřené na genderovou socializaci ve škole z hlediska neformálního kurikula, a to

⁴⁵⁵ Podíly absolventů mužů a absolventek v jednotlivých studijních programech vysokých škol vypočteny na základě údajů v: *Statistická ročenka školství 2012/2013* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ©2013 MŠMT [citováno 2013-04-02]. Dostupné z URL <<http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>>. Kapitola F – Vysoké školství a související zařízení. Tabulky VŠ – absolventi podle formy a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012, Tabulky VŠ – absolventky podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů.

⁴⁵⁶ Podíly studentů mužů a studentek a podíly absolventů mužů a absolventek v jednotlivých skupinách studijních programů vypočteny na základě údajů v: *Statistická ročenka školství 2012/2013* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ©2013 MŠMT [citováno 2013-04-02]. Dostupné z URL <<http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>>. Kapitola F – Vysoké školství a související zařízení. Tabulky VŠ – studenti celkem podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012, Tabulky VŠ – studentky celkem podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012.

Statistická ročenka školství 2012/2013 [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ©2013 MŠMT [citováno 2013-04-02]. Dostupné z URL <<http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>>. Kapitola F – Vysoké školství a související zařízení. Tabulky VŠ – absolventi podle formy a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012, Tabulky VŠ – absolventky podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů.

podle počtu studentů a studentek v jednotlivých skupinách oborů podle KKOV na středních a vyšších odborných školách a v jednotlivých skupinách studijních programů vysokých škol pozorujeme, že oblast péče a výchovy je především sférou žen a oblast technického zaměření sférou mužů.

7.5 Počty studentů v jednotlivých skupinách oborů vzdělávání a skupin studijních programů v souvislosti s reprodukcí genderových stereotypů

Poukazuje soustředění mužů a žen do určitých oborů studia v českém vzdělávacím systému na úrovni středoškolského, vyššího odborného a vysokoškolského vzdělávání na reprodukci genderových stereotypů spojujících ženy s výchovou a péčí a muže s manipulací s technickými předměty a stroji? Statistické údaje o počtu přijatých dívek do prvního ročníku studia ukázaly, že dívky v porovnání s přijatými studenty představují vyšší zastoupení na celkovém počtu přijatých studentek v oborech, které jsou spojeny s výchovou a péčí, tedy obory Zdravotnictví a Pedagogika, učitelství a sociální péče. Jedná se o obory, ve kterých ve sledovaném období školních roků 2002/2003 až 2010/2011 převládaly dívky. V oboru Pedagogika, učitelství a sociální péče přijaté dívky představovaly ve sledovaném období více jak 90 % všech přijatých v daném oboru. V oboru Zdravotnictví ve sledovaném období docházelo k poklesu celkového zastoupení přijatých dívek v daném oboru, ale ve sledovaném období se jednalo o feminizovaný obor, neboť zastoupení dívek ve sledovaných školních rocích vždy překročilo 87 % podíl ze všech přijatých do tohoto oboru.⁴⁵⁷

⁴⁵⁷ Podíl přijatých dívek do jednotlivých skupin oborů KKOV ze všech přijatých dívek a Podíly studentů a studentek přijatých do prvních ročníků středního vzdělávání v jednotlivých skupinách oborů KKOV vypočteny na základě údajů uvedených v:
Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2002/2003 – kapitola D (Tab. D1.1.29), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/432/766>>.
Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2003/2004 – kapitola D (Tab. D 1.1.28), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/457/815>>.
Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2004/2005 – kapitola D (Tab. D1.1.28), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/559/1092>>.
Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2005/2006 – kapitola D (Tab. D1.1.19), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/431/368>>.

Obory Zdravotnictví a Pedagogika, učitelství a sociální péče se ve sledovaném období školních roků neobjevily mezi deseti nejčastějšími obory, do nichž byli studenti muži přijati a přijatí studenti do těchto oborů se na nich nepodíleli ani jedním procentem z přijatých studentů mužů do všech oborů. Ve sledovaném období studenti naopak představovali vysoký podíl v oborech Strojírenství a strojírenská výroba, Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika, Stavebnictví, geodézie a kartografie. Obory Strojírenství a strojírenská výroba a Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika se na celkovém počtu přijatých dívek v jednotlivých oborech nepodílely ani jedním procentem. Obor Stavebnictví, geodézie a kartografie představoval na celkovém počtu přijatých dívek méně než 1,6 %.⁴⁵⁸

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2006/2007 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/602/1382>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2007/2008 – kapitola D (Tab. D1.1.21 – vlastní výpočty), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/705/1535>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2008/2009 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/713/1816>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2009/2010 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/726/2027>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2010/2011 – kapitola D (Tab. D1.1.22), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/730/2119>>.

⁴⁵⁸ Podíl přijatých dívek do jednotlivých skupin oborů KKOV ze všech přijatých dívek a podíl přijatých chlapců do jednotlivých skupin oborů ze všech přijatých chlapců a podíly studentů a studentek přijatých do prvních ročníků středního vzdělávání v jednotlivých skupinách oborů KKOV vypočteny na základě údajů uvedených v:

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2002/2003 – kapitola D (Tab. D1.1.29), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/432/766>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2003/2004 – kapitola D (Tab. D 1.1.28), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/457/815>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2004/2005 – kapitola D (Tab. D1.1.28), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/559/1092>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2005/2006 – kapitola D (Tab. D1.1.19), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/431/368>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2006/2007 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/602/1382>>.

Ačkoliv se mezi prvními deseti nejčastějšími obory, do nichž byli přijímáni dívky a chlapci do prvních ročníků ve středním vzdělávání, nacházejí i integrované obory, které představují významné zastoupení přijatých do prvních ročníků podle pohlaví do jednotlivých oborů ze všech přijatých, tak se ukazuje, že obory, které jsou spojené s péčí o děti a o druhé a s výukou zůstávají oblastmi, v nichž převažují ženy. Naopak obory vyžadující fyzickou sílu a manipulaci s technickými stroji a zařízeními vykazují významné zastoupení studentů.⁴⁵⁹ Tuto genderovou dělbu práce

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2007/2008 – kapitola D (Tab. D1.1.21 – vlastní výpočty), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/705/1535>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2008/2009 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/713/1816>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2009/2010 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/726/2027>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2010/2011 – kapitola D (Tab. D1.1.22), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/730/2119>>.

⁴⁵⁹ Podíl přijatých dívek do jednotlivých skupin oborů KKOV ze všech přijatých dívek a podíl přijatých chlapců do jednotlivých skupin oborů ze všech přijatých chlapců a podíly studentů a studentek přijatých do prvních ročníků středního vzdělávání v jednotlivých skupinách oborů KKOV vypočteny na základě údajů uvedených v:

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2002/2003 – kapitola D (Tab. D1.1.29), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/432/766>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2003/2004 – kapitola D (Tab. D 1.1.28), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/457/815>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2004/2005 – kapitola D (Tab. D1.1.28), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/559/1092>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2005/2006 – kapitola D (Tab. D1.1.19), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/431/368>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2006/2007 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/602/1382>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2007/2008 – kapitola D (Tab. D1.1.21 – vlastní výpočty), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/705/1535>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2008/2009 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/713/1816>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2009/2010 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/726/2027>>.

odráží i struktura nejčastějších oborů, které studují ženy na vyšších odborných školách (obory Zdravotnictví, Pedagogika, učitelství a sociální péče).⁴⁶⁰ Nejčastější skupinou studijních programů na vysokých školách, v níž ženy ukončovaly v letech 2001 až 2012 studium, jsou Ekonomické vědy a nauky. Významný podíl ale představují i skupiny studijních programů Pedagogika, učitelství a sociální péče a Humanitní a společenské vědy.⁴⁶¹ Muži v případě studia na vyšších odborných školách tvoří významný podíl ze všech studentů vyšších odborných škol na oboru Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika, ale také na oborech, v nichž jinak převažují ženy, jako je obor Ekonomika a administrativa, Zdravotnictví a Právo, právní a veřejnosprávní činnost. Při interpretaci těchto statistických údajů o počtu studentů v jednotlivých oborech na vyšších odborných školách bychom ale také měli brát v úvahu, že počet studujících mužů ve sledovaném období nepřekročil ani 30 %, takže jsou to především ženy, kdo v těchto oborech

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2010/2011 – kapitola D (Tab. D1.1.22), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/730/2119>>.

⁴⁶⁰ Nejčastější skupiny oborů KKO, ve kterých studovaly ženy ve sledovaném období, byly vypočteny na základě údajů v:

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2005/2006 – kapitola E (Tab. E2.4), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/431/372>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2006/2007 – kapitola E (Tab. E2.4), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/602/1383>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2007/2008 – kapitola E (Tab. E2.4), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/705/1536>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2008/2009 – kapitola E (Tab. E2.4), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/713/1814>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2009/2010 – kapitola E (Tab. E2.4), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/726/2029>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2010/2011 – kapitola E (Tab. E2.4), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/730/2121>>.

⁴⁶¹ Nejčastější skupiny studijních programů absolventek vysokých škol vypočteny na základě údajů v: *Statistická ročenka školství 2012/2013* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ©2013 MŠMT [citováno 2013-04-02]. Dostupné z URL <<http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>>. Kapitola F – Vysoké školství a související zařízení. Tabulky VŠ – absolventi podle formy a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012, Tabulky VŠ – absolventky podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů.

převažují.⁴⁶² Na vysokých školách muži představují nejvyšší podíl ze všech absolventů jednotlivých studijních programů ve skupině studijního programu Technické vědy a nauky, což je zároveň i skupina studijního programu, v níž převažují mezi absolventy této skupiny studijního programu studenti muži z více jak 70 %.⁴⁶³

Statistické údaje o počtu přijatých do prvních ročníků do středoškolského vzdělávání, o počtu studujících v jednotlivých oborech na vyšších odborných školách a o počtech absolventů studijních programů na vysokých školách ukazují, že se studenti a studentky koncentrují do určitých oborů, které slovy Bourdieuho uchovávají staré struktury dělení podle pohlaví, neboť odrážejí to, že v oborech, které jsou spojovány s péčí, výukou a službou,⁴⁶⁴ převažují ženy, a obory spojené

⁴⁶² Nejčastější skupiny oborů KKO V, ve kterých studovaly muži ve sledovaném období na vyšších odborných školách, a podíl studujících mužů na vyšších odborných školách z celkového počtu studentů byly vypočteny na základě údajů v:

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2005/2006 – kapitola E (Tab. E2.4), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/431/372>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2006/2007 – kapitola E (Tab. E2.4), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/602/1383>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2007/2008 – kapitola E (Tab. E2.4), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/705/1536>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2008/2009 – kapitola E (Tab. E2.4), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/713/1814>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2009/2010 – kapitola E (Tab. E2.4), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/726/2029>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2010/2011 – kapitola E (Tab. E2.4), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/730/2121>>.

⁴⁶³ Podíly absolventů v jednotlivých skupinách studijních programů vysokých škol a nejčastější studijní programy absolventů vysokých škol byly vypočteny na základě údajů uvedených v: *Statistická ročenka školství 2012/2013* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ©2013 MŠMT [citováno 2013-04-02]. Dostupné z URL <<http://toiler.uiv.cz/ročenka/ročenka.asp>>. Kapitola F – Vysoké školství a související zařízení. Tabulky VŠ – absolventi podle formy a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012, Tabulky VŠ – absolventky podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů.

⁴⁶⁴ Bourdieu, Pierre. *Nadvláda mužů*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2000, s. 85

s manipulací s technickými stroji a zařízeními⁴⁶⁵ vykazují významný podíl studujících mužů.

⁴⁶⁵ Bourdieu, Pierre. *Nadvláda mužů*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2000, s. 85

8. Vertikální segregace ve vzdělávání

V této kapitole se zaměříme na otázku, jakým zastoupením se na středním vzdělávání, vyšším odborném a vysokoškolském vzdělávání podílejí studenti z hlediska pohlaví. Strukturu jednotlivých typů vzdělávání budeme prozkoumávat za účelem zjištění, zda se liší investice do lidského kapitálu z hlediska absolvovaného stupně vzdělávání. Za tímto účelem budeme vycházet ze statistických údajů o vzdělanostní struktuře české populace v letech 2001 až 2011, které budeme porovnávat s počtem absolventů ve školních rocích 2002/2003 až 2011/2012 podle výše vzdělání podle počtu absolventů středních škol, vyšších odborných škol a vysokých škol dle údajů ze *Statistických ročenek školství – výkonové ukazatele*. Vertikální segregaci ve vzdělávání budeme chápat jako segregaci podle výše vzdělání.⁴⁶⁶ Následující části této kapitoly budou věnovány složení pedagogických sborů a pozic ředitele a zástupce ředitele podle pohlaví na jednotlivých stupních vzdělávacího systému.

8.1 Struktura obyvatelstva podle vzdělání

V této části textu se nejprve podíváme na vzdělanostní strukturu české populace v letech 2001 až 2011 a budeme ji porovnávat s podílem absolventů podle výše dosaženého vzdělání z hlediska pohlaví, abychom zjistili, zda se v budoucnu vzdělanostní struktura populace podle pohlaví bude měnit, nebo bude odrážet stav ve sledovaném období let 2001 až 2011. Nejvyšší dosažené vzdělání české populace podle pohlaví jsme porovnávali na základě statistik Českého statistického úřadu o počtu mužů a žen ve věku patnácti let a více v kategoriích základní vzdělání a bez vzdělání, střední vzdělání bez maturity, střední vzdělání s maturitou a vysokoškolské vzdělání. Statistiky ukázaly, že ženy tvořily v porovnání s muži početnější skupinu na celkovém počtu žen ve věku patnácti let a více v kategorii základní vzdělání jako nejvyššího dosaženého vzdělání. Ve sledovaném období představovali muži se základním vzděláním jako nejvyšším dosaženým vzděláním

⁴⁶⁶ Valentová, Marie, Šmídová, Iva, Katrňák, Tomáš. Genderová segregace na trhu práce v kontextu segregace ve vzdělávání v mezinárodním srovnání. In Jarkovská, Lucie, Lišková, Kateřina, Šmídová, Iva et al. *S genderem na trh: Rozhodování o dalším vzdělání patnáctiletých*. 1. vyd. Praha-Brno: Sociologické nakladatelství ve spolupráci s Masarykovou univerzitou, 2010, s. 77

v průměru 14,08 % ze všech mužů v populaci všech mužů ve věku 15 let a více. Ženy se základním vzděláním jako nejvyšším dosaženým vzděláním se na celkovém počtu ze všech žen v populaci starších patnáct let a více podílely ve sledovaném období v průměru 24,73 %. V případě žen i v případě mužů pozorujeme, že se ve sledovaném období let 2001 až 2011 každým rokem snižoval počet žen a mužů se základním vzděláním jako nejvyšším dosaženým vzděláním na celkovém počtu populace žen nebo mužů ve věku patnácti let a více. Muži se základním vzděláním jako nejvyšším dosaženým vzděláním se podíleli v roce 2001 na celkovém počtu mužů v populaci starší patnácti let a více 16,7 % a v roce 2011 11,7 %. Ženy se základním vzděláním jako nejvyšším dosaženým vzděláním se podílely na celkovém počtu žen starších patnácti let a více v roce 2001 29,1 % a v roce 2011 20,3 %. Muži se středním vzděláním bez maturity jako nejvyšším dosaženým vzděláním vykazovali na celkovém počtu mužů v populaci starší patnácti let a více mnohem vyšší podíl než ženy v téže kategorii na celkovém počtu žen v populaci starší patnácti let a více. Muži v této kategorii ve sledovaném období představovali v průměru 44,35 % a ženy 29,76 %. Stejně jako v případě kategorie základního vzdělání jako nejvyššího dosaženého vzdělání pozorujeme i v kategorii středního vzdělání bez maturity jako nejvyššího dosaženého vzdělání snižující se podíl mužů i žen na celkovém počtu mužů nebo žen v populaci starší patnácti let a více. Naopak zvyšující se podíl mužů i žen na celkovém počtu mužů nebo žen v populaci ve věku patnácti let a více vykazují muži i ženy v kategoriích střední vzdělání s maturitou a vysokoškolské vzdělání jako nejvyšší dosažené vzdělání. Ženy v porovnání s muži představovaly vyšší podíl v kategorii střední vzdělání s maturitou jako nejvyšší dosažené vzdělání na celkovém počtu všech žen v populaci starší patnácti let a více. Ženy ve sledovaném období v průměru v této kategorii představovaly 35,73 % a muži 28,76 %. Muži ale ve srovnání s ženami tvořili vyšší zastoupení v kategorii vysokoškolského vzdělání jako nejvyššího dosaženého vzdělání. Ukazuje se, že počet žen s vysokoškolským vzděláním jako nejvyšším dosaženým vzděláním vzrostl na celkovém počtu žen v populaci ve věku patnáct let a více o 6,6 %. Počet mužů ve stejné kategorii ve sledovaném období se zvýšil o 4,5 %. Počet žen s vysokoškolským vzděláním jako nejvyšším dosaženým vzděláním se zvyšoval více než počet mužů ve stejné kategorii. Můžeme tak

očekávat, že počet žen v kategorii vysokoškolské vzdělání jako nejvyšší dosažené vzdělání se v budoucnu vyrovná počtu mužů ve stejné kategorii, pokud počet žen v této kategorii bude vzrůstat více než počet mužů. V roce 2011 muži představovali v kategorii vysokoškolského vzdělání jako nejvyššího dosaženého vzdělání z celkového počtu všech mužů v populaci ve věku patnácti let a více 15,7 % ve srovnání s 11,2 % v roce 2001. Ženy se na stejné kategorii nejvyššího dosaženého vzdělání podílely v roce 2011 14,0 % ve srovnání s rokem 2001, kdy představovaly 7,4 %.⁴⁶⁷

8.2 Podíly absolventů a absolventek středních, vyšších odborných a vysokých škol

V tomto textu nás bude zajímat, zda je podíl absolventů a absolventek na jednotlivých stupních vzdělávání vyvážený, nebo zda v určitém typu vzdělávání převažují mezi absolventy muži nebo ženy. Nejprve se zaměříme na střední vzdělávání. Budeme vycházet ze statistických údajů ze *Statistických ročenek školství* o počtu absolventů podle druhu vzdělávání na středních školách z hlediska pohlaví. Vývojové řady zastoupení absolventek a absolventů podle druhů vzdělávání budeme sledovat ve školních rocích 2006/2007 až 2010/2011. Předchozí školní roky nejsou do časových řad zahrnuty, neboť byl počet absolventů podle druhů vzdělávání členěn podle odlišných kategorií. V uvedených školních rocích budeme porovnávat tři kategorie, a to střední vzdělání s výučním listem, střední vzdělání s maturitou (v této kategorii se ještě zvláště zaměříme na počet absolventů a absolventek na gymnáziích) a nástavbové vzdělávání. Statistiky ukazují, že ve sledovaném období školních roků 2006/2007 až 2010/2011 mezi absolventy středního vzdělávání s výučním listem převažovali muži, v průměru představovali 64,6 % absolventů středního vzdělávání s výučním listem a jejich podíl se ve

⁴⁶⁷ Průměrné hodnoty podílu mužů a žen v jednotlivých kategoriích vzdělání jako nejvyššího dosaženého vzdělání v populaci patnáct let a více a podíly mužů a žen v jednotlivých kategoriích vzdělání jako nejvyššího dosaženého vzdělání v letech 2001 až 2011 pro jednotlivé roky byly vypočítány na základě údajů v: *Trh práce v ČR 1993-2011* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012. Aktualizováno 2. 8. 2012 [citováno 2013-04-18]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/kapitola/3103-12-r_2012-10100>. 101 R (K) Věk a vzdělání populace. Česká republika – NUTS1.

sledovaném období výrazně neměnil. Mezi absolventy se středním vzděláním s maturitou převažovaly ženy, v průměru se ve sledovaném období podílely na celkovém počtu absolventů v tomto druhu vzdělávání 56,6 % a jejich podíl se ve sledovaném období výrazně neměnil. V roce 2006 vykazovaly absolventky v tomto druhu vzdělávání 57,07 % podíl a v roce 2010 se absolventky na této kategorii podílely 56,35 %. Statistiky dále poukazují na to, že počet absolventek ve sledovaném období také převažoval nad muži, kteří absolvovali gymnázia. Ženy v průměru tvořily 61,3 % a jejich zastoupení na celkovém počtu absolventů gymnázií mírně klesalo. V roce 2006 absolventky gymnázií představovaly 62 % a v roce 2010 61,24 % z celkového počtu absolventů gymnázií. V nástavbovém studiu převažovali mezi absolventy muži a jejich podíl se na celkovém počtu absolventů nástavbového studia snižoval. V roce 2006 se na celkovém počtu absolventů nástavbového studia podíleli 56,34 % a v roce 2010 52,13 %. Když porovnáme počty absolventů v jednotlivých druzích vzdělávání na středních školách se vzdělanostní strukturou populace ve věku patnáct let a více, vidíme, že mezi absolventy středního vzdělání s výučním listem převažují muži a že z hlediska vzdělanostní struktury populace muži představují vyšší zastoupení v kategorii středního vzdělání bez maturity. Ženy naopak převažují v kategorii středního vzdělání s maturitou. V případě podílu absolventů středního vzdělání s maturitou převažovaly ženy, ale jejich podíl byl ve sledovaném období nižší než 60 %. Ze statistik o počtech absolventů podle druhu vzdělávání na středních školách lze usuzovat, že prozatím vzdělanostní struktura populace ve věku patnácti let a více bude v kategorii středního vzdělání s maturitou a středního vzdělání bez maturity i nadále přetrvávat, tzn., že muži budou tvořit větší podíl v kategorii středního vzdělání bez maturity jako nejvyššího dosaženého vzdělání a ženy v kategorii středního vzdělání s maturitou jako nejvyššího dosaženého vzdělání.⁴⁶⁸

⁴⁶⁸ Průměrné hodnoty podílu absolventek a absolventů mužů z celkového počtu absolventů pro jednotlivé kategorie – střední vzdělání s výučním listem, střední vzdělání s maturitou a nástavbové vzdělávání a hodnoty podílu absolventek a absolventů mužů z celkového počtu absolventů pro jednotlivé kategorie – střední vzdělání s výučním listem, střední vzdělání s maturitou a nástavbové vzdělávání pro jednotlivé školní roky ve školních rocích 2006/2007 až 2010/2011 byly vypočítány na základě údajů v:

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2006/2007 (kapitola D), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/602/1382>>. Tab. D 1.1.1: Vzdělávání ve středních školách – školy, třídy,

Počet absolventů a absolventek vyšších odborných škol budeme sledovat ve školních rocích 2001/2002 až 2009/2010. Budeme vycházet ze statistických údajů ze *Statistických ročenek školství – výkonové ukazatele*, a to z počtu absolventů vyšších odborných škol v denním i ostatních formách vzdělávání. Statistiky ukázaly, že ve sledovaném období mezi absolventy vyšších odborných škol převažovaly ženy, které se na celkovém počtu absolventů vyšších odborných škol v každém školním roce sledovaného období podílely více jak 70 %.⁴⁶⁹

žáci, nově přijatí, absolventi – podle druhu vzdělávání, Tab. 1.2.4: Obory gymnázií – žáci, nově přijatí, absolventi – podle pohlaví, formy a délky vzdělávání.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2007/2008 (kapitola D), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/705/1535>>. Tab. D 1.1.1: Vzdělávání ve středních školách – školy, třídy, žáci, nově přijatí, absolventi – podle druhu vzdělávání, Tab. 1.2.4: Obory gymnázií – žáci, nově přijatí, absolventi – podle pohlaví, formy a délky vzdělávání.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2008/2009 (kapitola D), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/713/1816>>. Tab. D 1.1.1: Vzdělávání ve středních školách – školy, třídy, žáci, nově přijatí, absolventi – podle druhu vzdělávání, Tab. 1.2.4: Obory gymnázií – žáci, nově přijatí, absolventi – podle pohlaví, formy a délky vzdělávání

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2009/2010 (kapitola D), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/726/2027>>. Tab. D 1.1.1: Vzdělávání ve středních školách – školy, třídy, žáci, nově přijatí, absolventi – podle druhu vzdělávání, Tab. 1.2.4: Obory gymnázií – žáci, nově přijatí, absolventi – podle pohlaví, formy a délky vzdělávání

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2010/2011 (kapitola D), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/730/2119>>. Tab. D 1.1.1: Vzdělávání ve středních školách – školy, třídy, žáci, nově přijatí, absolventi – podle druhu vzdělávání, Tab. 1.2.4: Obory gymnázií – žáci, nově přijatí, absolventi – podle pohlaví, formy a délky vzdělávání

⁴⁶⁹ Podíl absolventů a absolventek vyšších odborných škol na celkovém počtu absolventů vyšších odborných škol vypočten na základě údajů uvedených v:

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2002/2003 (kapitola E), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/432/767>>. Tab. E1.1: VOŠ školy, studijní skupiny, žáci a absolventi – podle formy studia.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2003/2004 (kapitola E), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/457/816>>. Tab. E1.1: VOŠ (včetně dalších resortů) - školy, studijní skupiny, žáci a absolventi – podle formy studia a resortu.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2004/2005 (kapitola E), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/559/1093>>. Tab. E1.1: VOŠ (včetně dalších resortů) - školy, studijní skupiny, žáci a absolventi – podle formy studia a resortu.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2005/2006 (kapitola E), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/431/372>>. Tab. E1.1: VOŠ školy, studijní skupiny, studenti a absolventi – podle formy vzdělávání.

Struktura vysokých škol z hlediska vertikální segregace podle počtu absolventů vysokých škol dle pohlaví v letech 2002 až 2010 podle údajů ze *Statistických ročenek školství – výkonové ukazatele* ukázala, že ve sledovaném období mezi absolventy vysokých škol převažovaly ženy a že v každém roce se počet žen absolventek zvyšoval. V roce 2002 se ženy na celkovém počtu absolventů podílely 51,83 % a o osm let později v roce 2010 absolventky vysokých škol tvořily 59,98 %. Z hlediska typu studijního programu ženy absolventky ve sledovaném období tvořily více jak 50 % ze všech absolventů v bakalářském, magisterském a navazujícím magisterském studijním programu. Na konci sledovaného období, tzn. v roce 2010, se absolventky jednotlivých studijních programů podílely na celkovém počtu absolventů vysokých škol v jednotlivých studijních programech více jak 60 %. Z absolventů bakalářského studijního programu absolventky tohoto studijního programu představovaly 61,27 % a absolventky magisterských studijních programů se podílely na celkovém počtu absolventů magisterských studijních programů 68,29 %. Muži ve sledovaném období převažovali mezi absolventy v doktorských studijních programech. Ženy absolventky doktorských studijních

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2006/2007 (kapitola E), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/602/1383>>. Tab. E1.1: VOŠ školy, studijní skupiny, studenti a absolventi – podle formy vzdělávání.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2007/2008 (kapitola E), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/705/1536>>. Tab. E1.1: VOŠ školy, studijní skupiny, studenti a absolventi – podle formy vzdělávání.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2008/2009 (kapitola E), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/713/1814>>. Tab. E1.1: VOŠ školy, studijní skupiny, studenti a absolventi – podle formy vzdělávání.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2009/2010 (kapitola E), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/726/2029>>. Tab. E1.1: VOŠ školy, studijní skupiny, studenti a absolventi – podle formy vzdělávání.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2010/2011(kapitola E), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/730/2121>>. Tab. E1.1: VOŠ školy, studijní skupiny, studenti a absolventi – podle formy vzdělávání.

programů ve sledovaném období nepředstavovaly na celkovém počtu absolventů v doktorských studijních programech ani 40 %, jejich počet se ale zvyšoval. Na začátku sledovaného období (v roce 2002) absolventky doktorských studijních programů představovaly na celkovém počtu absolventů doktorských studijních programů 34,29 % a v roce 2010 se podílely na celkovém počtu absolventů doktorských studijních programů 39,38 %.⁴⁷⁰

⁴⁷⁰ Podíl absolventů mužů a absolventek žen v jednotlivých studijních programech vysokých škol z celkového počtu absolventů v jednotlivých studijních programech vysokých škol byly vypočítány na základě údajů uvedených v:

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2002/2003 [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-10]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/432/771>>. Tab. F1.1: Souhrn VŠ – školy, studenti podle formy a programu studia – podle státního občanství a zřizovatele.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2003/2004 [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-10]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/rubrika/457>>. Tab. F1.1: Souhrn VŠ – školy, studenti podle formy a programu studia – podle státního občanství a zřizovatele.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2004/2005 [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-10]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/559/1094>>. Tab. F1.1: Souhrn VŠ – školy, studenti podle formy a programu studia – podle státního občanství a zřizovatele.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2005/2006 [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-10]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/431/373>>. Tab. F1.1: Souhrn VŠ – školy, studenti (fyzické osoby) podle formy a typu studijního programu – podle státního občanství a zřizovatele.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2006/2007 [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-10]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/602/1384>>. Tab. F1.1: Souhrn VŠ – školy, studenti (fyzické osoby) podle formy a typu studijního programu – podle státního občanství a zřizovatele.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2007/2008 [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-10]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/705/1537>>. Tab. F1.1: Souhrn VŠ – školy, studenti (fyzické osoby) podle formy a typu studijního programu – podle státního občanství a zřizovatele.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2008/2009 [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-10]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/713/1813>>. Tab. F1.1: Souhrn VŠ – školy, studenti (fyzické osoby) podle formy a typu studijního programu – podle státního občanství a zřizovatele.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2009/2010 [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-10]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/726/2030>>. Tab. F1.1: Souhrn VŠ – školy, studenti (fyzické osoby) podle formy a typu studijního programu – podle státního občanství a zřizovatele.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2010/2011 [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-10]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/730/2122>>. Tab. F1.1: Souhrn VŠ – školy, studenti (fyzické osoby) podle formy a typu studijního programu – podle státního občanství a zřizovatele.

8.3 Struktura absolventů jednotlivých druhů vzdělávání ve vztahu k genderové segregaci na trhu práce

Marta Vohlídalová uskutečnila výzkum založený na datech kvantitativního výzkumu *Souvislosti proměn pracovního trhu a forem soukromého, rodinného a partnerského života* v české společnosti realizovaným v roce 2005 Sociologickým ústavem AV ČR. Položila si otázku, zda odlišné postavení žen na trhu práce způsobuje rozdílný přístup mužů a žen k placené práci, nebo strukturální omezení na trhu práce a genderové stereotypy, podle nichž pro ženy není placená práce takovou hodnotou jako pro muže, a proto nejsou ochotny do ní vložit tolik úsilí ve srovnání s muži, kteří jsou živiteli rodiny. Vohlídalová ve výzkumu rozdělila respondenty podle odpovědí na tvrzení, že práce je způsob, jak vydělat peníze a že práce je nejdůležitější způsob, jak se v životě realizovat do šesti kategorií podle postoje k placené práci, a to na jedince zastávající krajně instrumentální postoj k práci, zastávající krajně seberealizační postoj k práci, nekonzistentní respondenti a respondentky (v této kategorii respondenti buď zároveň souhlasili, nebo nesouhlasili s oběma tvrzeními), nerozhodnutí respondenti, respondenti zastávající neinstrumentální postoj, respondenti zastávající neseberealizační postoj. Odpovědi respondentů ukázaly, že je zastoupení mužů a žen v jednotlivých kategoriích poměrně vyrovnané. Vohlídalová dospěla k závěru, že přístup k práci respondentů je ovlivněn především jejich vzděláním a profesí. Vohlídalová se dále ve svém výzkumu zaměřila na hodnocení těchto aspektů práce z hlediska pohlaví respondentů: Možnost vzdělávání, školení, Možnost kariérního postupu, Možnost vést tým pracovníků, Pocit užitečnosti pro společnost, Možnost pracovat samostatně, Vysoký příjem, Jistota zaměstnání, Možnost zvolit čas a dny práce. Pro ženy byl především významný aspekt jistota zaměstnání a pocit užitečnosti pro společnost. Muži především oceňovali vysoký příjem, možnost pracovat samostatně a možnost vést tým spolupracovníků. Pro muže i pro ženy jsou stejně důležité možnost kariérního postupu, možnost zvolit si čas a dny práce a možnost vzdělávání a školení. Vohlídalová rozdělila tyto aspekty práce na dva faktory, a to aspekt osobního rozvoje a stabilita a materiální aspekty práce. Aspekty osobního rozvoje zahrnující možnost vzdělávání a školení, možnost postupu, možnost vést tým, pocit užitečnosti pro společnost a možnost pracovat samostatně nevykazuje

významné rozdíly z hlediska postojů k těmto aspektům podle pohlaví respondentů. Naopak druhý faktor materiální aspekty práce jsou důležitější pro muže než pro ženy, což je podle Vohlídalové dáno tradiční představou muže jako živitele rodiny. Podle Vohlídalové odlišné postavení mužů a žen na trhu práce není dáno jejich odlišnými postoji k práci podle pohlaví, protože vztah k práci je utvářen spíše naším vzděláním a profesí. Rozdílné postavení mužů a žen na trhu práce je dáno strukturálními omezeními na trhu práce a genderovými stereotypy a individuálním rozhodnutím jedinců v rámci těchto bariér.⁴⁷¹

Pokud by při volbě studijní dráhy připravující muže na budoucí povolání měl významnou úlohu stereotyp muže jako živitele rodiny, pak lze předpokládat, že muži by se snažili zvyšovat úroveň vzdělání, aby se snadněji zapojili na trhu práce a měli možnost dosáhnout vyšších výdělků.⁴⁷² Statistiky poskytující údaje o počtu absolventů podle dosaženého vzdělání v českém vzdělávacím systému ale ukazují, že ve středním, vyšším odborném a vysokoškolském vzdělání mezi absolventy převažují ženy. Podle statistických údajů mezi absolventy středního vzdělání muži převažují ve středním vzdělání s výučním listem, zatímco ženy mezi absolventy gymnázií a středního vzdělání s maturitou.⁴⁷³ Statistické údaje tak odporují

⁴⁷¹ Vohlídalová, Marta. Mají muži a ženy v ČR odlišné postoje k práci? *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2006, roč. 7, č. 1, s. 26-32

⁴⁷² Valentová, Marie, Šmídová, Iva, Katrňák, Tomáš. Genderová segregace na trhu práce v kontextu segregace ve vzdělání v mezinárodním srovnání. In Jarkovská, Lucie, Lišková, Kateřina, Šmídová, Iva et al. *S genderem na trh: Rozhodování o dalším vzdělání patnáctiletých*. 1. vyd. Praha-Brno: Sociologické nakladatelství ve spolupráci s Masarykovou univerzitou, 2010, s. 63

⁴⁷³ *Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2006/2007* (kapitola D), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/602/1382>>. Tab. D 1.1.1: Vzdělávání ve středních školách – školy, třídy, žáci, nově přijatí, absolventi – podle druhu vzdělávání, Tab. 1.2.4: Obory gymnázií – žáci, nově přijatí, absolventi – podle pohlaví, formy a délky vzdělávání
Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2007/2008 (kapitola D), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/705/1535>>. Tab. D 1.1.1: Vzdělávání ve středních školách – školy, třídy, žáci, nově přijatí, absolventi – podle druhu vzdělávání, Tab. 1.2.4: Obory gymnázií – žáci, nově přijatí, absolventi – podle pohlaví, formy a délky vzdělávání
Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2008/2009 (kapitola D), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/713/1816>>. Tab. D 1.1.1: Vzdělávání ve středních školách – školy, třídy, žáci, nově přijatí, absolventi – podle druhu vzdělávání, Tab. 1.2.4: Obory gymnázií – žáci, nově přijatí, absolventi – podle pohlaví, formy a délky vzdělávání
Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2009/2010 (kapitola D), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/726/2027>>. Tab. D 1.1.1: Vzdělávání ve středních školách – školy, třídy,

předpokladu, že muži aspirují po vyšším dosaženém vzdělání, které by jim umožnilo přístup k lépe placeným a prestižnějším zaměstnáním, aby naplnili roli živitele rodiny. Abychom ale mohli statistické údaje správně interpretovat, je třeba vzít v úvahu i to, v jakých oborech se ženy a muži vzdělávají, zda tyto obory vykazují stejnou míru prestiže a stejně vysoké možnosti finančního ohodnocení a kariérního růstu. Straková například poukazuje na skutečnost, že vyšší aspirace dívek ve vzdělávacím systému jsou dány tím, že příprava na typicky ženská povolání je zajišťována na středních školách s maturitou, zatímco typicky mužská zaměstnání na učilištích bez maturity.⁴⁷⁴ Střední vzdělání s maturitou tak ještě nutně s sebou nemusí nést možnost vyšších výdělků v porovnání s učebními obory bez maturity, pokud se jedná o studium oborů, pro které nejsou typické vysoké výdělků.⁴⁷⁵ Lucie Jarkovská a Kateřina Lišková vysvětlují nižší zastoupení mužů mezi absolventy středních škol s maturitou tím, že muži s maturitou mají v průměru vyšší příjmy než ženy s vyšším odborným vzděláním a bakalářským titulem a muži, kteří absolvovali vyšší odborné školy a získali bakalářský titul, vydělávají v průměru více než ženy s magisterským titulem. Autorky vycházejí ze statistických údajů výběrového šetření mezd zaměstnanců, a to z hrubého měsíčního příjmu podle vzdělání.⁴⁷⁶ Při posuzování platových rozdílů mezi muži a ženami podle nejvyššího dosaženého vzdělání musíme brát v úvahu i další parametry, jako je

žáci, nově přijatí, absolventi – podle druhu vzdělávání, Tab. 1.2.4: Obory gymnázií – žáci, nově přijatí, absolventi – podle pohlaví, formy a délky vzdělávání
Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2010/2011 (kapitola D), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL <

<http://archiv.uiv.cz/clanek/730/2119>>. Tab. D 1.1.1: Vzdělávání ve středních školách – školy, třídy, žáci, nově přijatí, absolventi – podle druhu vzdělávání, Tab. 1.2.4: Obory gymnázií – žáci, nově přijatí, absolventi – podle pohlaví, formy a délky vzdělávání

⁴⁷⁴ Šmídová, Iva, Janoušková, Klára, Katrňák, Tomáš. Faktory podmiňující vzdělanostní aspirace a vzdělanostní segregaci dívek a chlapců v českém vzdělávacím systému. In Jarkovská, Lucie, Lišková, Kateřina, Šmídová, Iva et al. *S genderem na trh: Rozhodování o dalším vzdělání patnáctiletých*. 1. vyd. Praha-Brno: Sociologické nakladatelství ve spolupráci s Masarykovou univerzitou, 2010, s. 44

⁴⁷⁵ Šmídová, Iva, Janoušková, Klára, Katrňák, Tomáš. Faktory podmiňující vzdělanostní aspirace a vzdělanostní segregaci dívek a chlapců v českém vzdělávacím systému. In Jarkovská, Lucie, Lišková, Kateřina, Šmídová, Iva et al. *S genderem na trh: Rozhodování o dalším vzdělání patnáctiletých*. 1. vyd. Praha-Brno: Sociologické nakladatelství ve spolupráci s Masarykovou univerzitou, 2010, s. 61

⁴⁷⁶ Jarkovská, Lucie, Lišková, Kateřina. Genderové aspekty českého školství. In Jarkovská, Lucie, Lišková, Kateřina, Šmídová, Iva et al. *S genderem na trh: Rozhodování o dalším vzdělání patnáctiletých*. 1. vyd. Praha-Brno: Sociologické nakladatelství ve spolupráci s Masarykovou univerzitou, 2010, s. 21, 27

například délka praxe, individuální produktivní schopnosti, pracovní pozice, kategorie zaměstnání.⁴⁷⁷

Délka praxe, kumulace pracovních zkušeností a kontaktů a možnost kariérního růstu mohou být ovlivněny přerušением pracovní aktivity odchodem na rodičovskou dovolenou. Statistiky počtu příjemců rodičovského příspěvku podle pohlaví ukazují, že ačkoliv institut rodičovské dovolené existuje v České republice už od roku 2001,⁴⁷⁸ že ve většině případů pobírá rodičovský příspěvek žena. Muži v průměru v letech 2001 až 2011 byli příjemci rodičovského příspěvku v 1,35 % případů.⁴⁷⁹ Přerušení pracovní dráhy tak ve většině případů volí ženy. Dlouhodobější přerušení pracovní aktivity může vést ke zhoršenému postavení a uplatnění na trhu práce.⁴⁸⁰

Ukazuje se také, že je důležité sledovat, v jakých oborech studia se muži a ženy nejčastěji koncentrují, zda se jedná o obory vyznačující se vysokými příjmy a možnostmi kariérního růstu. Lucie Jarkovská a Kateřina Lišková tvrdí, že vyučení muži s maturitou mají v průměru vyšší příjmy než ženy s vyšším odborným vzděláním nebo bakalářským titulem, neboť jsou pozice nižších administrativních pracovníků a nelékařských povolání ve zdravotnictví, které takovou úroveň nejvyššího dosaženého vzdělání vyžadují, charakterizovány nárokem na vyšší vzdělání, ale nižšími platy. Podle těchto autorek by pak bylo ze strany chlapců nelogické, aby se začali vzdělávat v těchto pro ně genderově netypických povoláních, když jim k získání vyšších příjmů v porovnání s ženami v zaměstnáních nižších administrativních pracovníků a nelékařských zdravotních povolání stačí

⁴⁷⁷ Jurajda, Štěpán, Münich, Daniel. Relativní postavení žen na trhu práce v České republice: Shrnutí výzkumu. In Sokačová, Linda (ed.). *Kariéra, rodina, rovné příležitosti: Výzkumy postavení žen a mužů na trhu práce*. Praha: Gender Studies, 2006, s. 14-15

⁴⁷⁸ Nešporová, Olga. Otcové pečující o děti formou rodičovské dovolené. *Demografie*, 2006, roč. 48, č. 3, s. 193

⁴⁷⁹ Průměrný počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek v letech 2001 až 2011 byl vypočten na základě údajů na internetových stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí o počtu příjemců rodičovského příspěvku podle pohlaví:

Počet příjemců rodičovského příspěvku podle pohlaví, [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, poslední aktualizace 13. 4. 2012 [citováno 2013-02-05]. Dostupné z URL <<http://www.mpsv.cz/cs/10543>>.

⁴⁸⁰ Hašková, Hana. Partnerství v rodině. In Hašková, Hana, Křížková, Alena, Maříková, Hana, Radimská, Radka. *Rovné příležitosti mužů a žen při sladování práce a rodiny?* Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003, s. 60

vyučení s maturitou.⁴⁸¹ Muži tak mohou plnit roli živitele rodiny i v případě, že jejich nejvyšší dosažené vzdělání bude nižší než v případě žen.

8.4 Struktura pedagogických sborů podle pohlaví

V tomto textu se zaměříme na složení pedagogických sborů podle pohlaví. Budeme vycházet ze statistických údajů o počtu učitelů a učitelek na jednotlivých typech a druzích škol uveřejněných v publikaci Českého statistického úřadu *Zaostřeno na muže a ženy*. Strukturu pedagogických sborů z hlediska pohlaví budeme sledovat ve školních rocích 2002/2003 až 2011/2012. Ve školních rocích 2002/2003 až 2005/2006 uvedeme složení pedagogických sborů v základních školách, středních odborných školách, gymnáziích, středních odborných učilištích, konzervatořích a vysokých školách. Od školního roku 2006/2007 statistiky neudávají počet učitelů a učitelek na gymnáziích, středních odborných školách a středních odborných učilištích, neboť počty vyučujících podle pohlaví se uvádějí za střední školy celkem. Statistiky ukazují, že ve sledovaném období školních roků 2002/2003 až 2005/2006, kdy statistiky vykazovaly počty učitelů a učitelek na středních odborných učilištích, v pedagogických sborech převažovali muži na středních odborných učilištích a mezi pedagogickými pracovníky vysokých škol. Na středních odborných učilištích se muži v průměru podíleli na složení pedagogických sborů 53,5 %. Na vysokých školách mezi pedagogickými pracovníky muži představovali ve sledovaném období školních roků 2002/2003 až 2011/2012 v průměru 65,5% a jejich podíl se snižoval. Ve školním roce 2002/2003 muži tvořili mezi pedagogickými pracovníky na vysokých školách 65,98 % a ve školním roce 2011/2012 64,7 %. Statistiky zároveň ukázaly, že se zvyšujícím se stupněm vzdělání se zvyšuje zastoupení mužů mezi učiteli. Nejnižší podíl mužů učitelů vykazovaly mateřské školy, v nichž učitelky tvořily téměř 100 % zastoupení. Muži učitelé v mateřských školách ve sledovaném období nepředstavovali ani půl procenta, ale jejich počet se nepatrně zvyšoval. Ve školním

⁴⁸¹ Jarkovská, Lucie, Lišková, Kateřina. Genderové aspekty českého školství. In Jarkovská, Lucie, Lišková, Kateřina, Šmídová, Iva et al. *S genderem na trh: Rozhodování o dalším vzdělání patnáctiletých*. 1. vyd. Praha-Brno: Sociologické nakladatelství ve spolupráci s Masarykovou univerzitou, 2010, s. 27

roce 2005/2006 muži tvořili 0,1 % učitelů v mateřských školách a ve školním roce 2011/2012 představovali 0,3 %. Na základních školách se učitelé muži podíleli na složení pedagogických sborů ve sledovaném období v průměru 16,2 %. Zastoupení učitelů mužů se ve sledovaném období ve školních rocích 2002/2003 až 2006/2007 zvyšovalo, ale od školního roku 2007/2008 se podíl učitelů mužů začal snižovat, a to z 16,4 % ve školním roce 2007/2008 na 15,7 % ve školním roce 2011/2012. Na středních školách za období, kdy statistiky uvádějí pouze kategorii střední školy, ve sledovaném období ve školních rocích 2005/2006 až 2011/2012 převažovaly v pedagogických sborech mezi vyučujícími ženy a jejich počet se zvyšoval z 57,9 % ve školním roce 2005/2006 na 59,1 % ve školním roce 2011/2012. Ve srovnání se základními školami se ale muži v průměru ve sledovaném období podíleli na zastoupení mužů učitelů na středních školách 41,5 %. Na vyšších odborných školách ve sledovaném období školních roků 2002/2003 až 2011/2012 mezi vyučujícími také převažovaly ženy, až do školního roku 2005/2006 se jejich zastoupení mezi vyučujícími zvyšovalo (z 56,18 % ve školním roce 2002/2003 na 62,5 % ve školním roce 2005/2006), do školního roku 2007/2008 se jejich počet snížil na 59,3 %, poté se jejich podíl do školního roku 2010/2011 zvyšoval na 62,8 % a ve školním roce 2011/2012 poklesl na 60,7 %. Přesto ve sledovaném období ale ženy mezi vyučujícími na vyšších odborných školách převažovaly. Nejnižší zastoupení ženy mezi pedagogickými pracovníky tvořily na vysokých školách, i když se jejich podíl ve sledovaném období mírně zvyšoval, a to ze 34,34 % ve školním roce 2002/2003 na 35,3 % ve školním roce 2011/2012.⁴⁸²

⁴⁸² Průměrné hodnoty podílu učitelů mužů a učitelek na jednotlivých stupních a druzích škol byly vypočteny na základě údajů o podílu učitelů na jednotlivých typech a druzích škol podle pohlaví v níže uvedených zdrojích. Ostatní údaje v tomto odstavci byly ale převzaty z následujících publikací.

Zaostřeno na ženy a muže 2004 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2004. Aktualizováno 5. 2. 2009 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL

<<http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/publ/1413-04-2004>>. Tab. č. 4.2 Učitelé na jednotlivých typech a druzích škol podle pohlaví

Zaostřeno na ženy a muže 2005 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2006. Aktualizováno 5. 2. 2009 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL

<<http://www.czso.cz/csu/2005edicniplan.nsf/publ/1413-05-2005>>. 3 – 2 Učitelé na jednotlivých typech a druzích škol podle pohlaví

Zaostřeno na ženy a na muže 2006 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2007. Aktualizováno 5. 2. 2009 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL

8.5 Podíly mužů a žen ve funkcích ředitelů a zástupců v jednotlivých typech škol

Zastoupení mužů a žen ve funkcích ředitelů a zástupců ředitelů škol poskytují statistiky o vedoucích pracovnících ve fyzických osobách podle druhu školy ve Statistických ročenkách školství. Podíly mužů a žen vedoucích pracovníků budeme sledovat ve školních rocích 2006/2007 až 2011/2012. Statistiky v případě ředitelů udávají pouze jejich souhrnné počty, ale v případě jejich zástupců jsou údaje o jejich počtech rozčleněny na zástupce mateřských škol, základních škol, středních škol, konzervatoří a vyšších odborných škol. Ve sledovaném období mezi řediteli škol převažovaly ženy a jejich počet se mírně zvyšoval ze 67,89 % ve školním roce 2006/2007 na 70,26 % ve školním roce 2011/2012. V případě zástupců ředitelů se ukazuje, že s vyšším stupněm vzdělávání se snižuje počet žen mezi zástupci. Největší zastoupení ve funkci ředitele ženy představují v případě mateřských škol, ve sledovaném období ženy v průměru tvořily 99,5 % zástupců v mateřských školách. Na základních školách ve funkci zástupce také převažovaly ženy a v průměru představovaly 76,2 % a jejich počet se ve sledovaném období mírně

<<http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/publ/1413-06-2006>>. 3 – 2. Učitelé na jednotlivých typech a druzích škol podle pohlaví.

Zaostřeno na ženy a muže 2007 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2007. Aktualizováno 31. 3. 2010 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL

<<http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/publ/1413-07-2007>>. 3 – 2. Učitelé na jednotlivých typech a druzích škol podle pohlaví.

Zaostřeno na ženy a muže 2008 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2009. Aktualizováno 31. 3. 2010 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL

<<http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/kapitola/1413-08-2008-13>>. 3 – 2. Učitelé na jednotlivých typech a druzích škol podle pohlaví

Zaostřeno na ženy a muže 2009 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2010. Aktualizováno 31. 3. 2010 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL

<<http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/publ/1413-09-2009>>. 3 – 2. Učitelé na jednotlivých typech a druzích škol podle pohlaví

Zaostřeno na ženy a muže 2010 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2010. Aktualizováno 10. 8. 2011 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL

<<http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/kapitola/1413-10--13>>. 3 – 2. Učitelé na jednotlivých typech a druzích škol podle pohlaví

Zaostřeno na ženy a muže 2011 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011. Aktualizováno 6. 3. 2012 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL

<http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/kapitola/1413-11-r_2011-13>. 3 – 2. Učitelé na jednotlivých typech a druzích škol podle pohlaví

Zaostřeno na ženy a muže 2012 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2013. Aktualizováno 16. 1. 2013 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL

<http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/kapitola/1413-12-r_2012-13>. 3 – 2. Učitelé na jednotlivých typech a druzích škol podle pohlaví

zvyšoval ze 74,98 % ve školním roce 2006/2007 na 77,05 % ve školním roce 2011/2012. Ve sledovaném období muži ve funkci zástupce ředitele převažovali na středních školách, a to ve školních rocích 2006/2007 až 2007/2008. V následujících školních rocích ženy ve funkci zástupce ředitele tvořily více jak 50 % a ve školním roce 2011/2012 představovaly 51,27 %. Statistiky dále ukazují, že muži se podíleli více jak 50 % ve funkci zástupce ředitele škol v některých školních rocích na konzervatořích. Ženy také převažovaly ve funkci zástupce ředitele na vyšších odborných školách. Ve sledovaném období se v průměru na funkci zástupce ředitele na vyšších odborných školách podílely 57 %.⁴⁸³

8. 6 Podíly mužů a žen v pedagogických sborech a řídicích pozicích jednotlivých stupňů vzdělávání z hlediska stereotypu žena pečovatelka a muž živitel

V tomto textu se zaměříme na otázku, zda podíly mužů a žen v pedagogických sborech a v řídicích pozicích jednotlivých stupňů vzdělávání odráží stereotyp spojující ženy s výchovou a péčí a muže s rolí živitele rodiny. Dále nás bude zajímat, zda zastoupení mužů a žen v řídicích pozicích jednotlivých

⁴⁸³ Podíly mužů a žen ve funkcích ředitelů a zástupců škol a jejich průměrné hodnoty pro školní roky 2006/2007 až 2011/2012 byly vypočteny na základě údajů uvedených v:

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2006/2007 [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-01]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/rubrika/602>>. Výkonové ukazatele 2006/2007 – kapitola A (Tab. A1.2.7: Regionální školství – denní forma vzdělávání – vedoucí pracovníci ve fyzických osobách – podle druhu školy).

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2007/2008 [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-01]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/rubrika/705>>. Výkonové ukazatele 2007/2008 – kapitola A (Tab. A1.2.8: Regionální školství – vedoucí pracovníci ve fyzických osobách – podle druhu školy).

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2008/2009 [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-01]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/rubrika/713>>. Výkonové ukazatele 2008/2009 – kapitola A (Tab. A1.2.5: Regionální školství – vedoucí pracovníci (fyzické osoby) – podle druhu školy).

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2009/2010 [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-01]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/rubrika/726>>. Výkonové ukazatele 2009/2010 – kapitola A (Tab. A1.2.5: Regionální školství – vedoucí pracovníci (fyzické osoby) – podle druhu školy).

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2010/2011 [online]. Praha: MŠMT 2006-2012 [citováno 2013-02-01]. Dostupné z URL <<http://www.msmt.cz/statistika-skolstvi/statisticka-rocenka-skolstvi-vykonove-ukazatele-2010-11>>. Výkonové ukazatele 2010/2011 – kapitola A (Tab. A1.2.5: Regionální školství - vedoucí pracovníci (fyzické osoby) – podle druhu školy)

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2011/2012 [online]. Praha: MŠMT 2012 [citováno 2013-02-01]. Dostupné z URL <<http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>>. Výkonové ukazatele 2011/2012 – kapitola A (Tab. A1.2.5: Regionální školství - vedoucí pracovníci (fyzické osoby) – podle druhu školy).

stupňů škol odráží jev skleněného výtahu, kdy v zaměstnáních, v nichž převažují ženy, se muži dostávají do vyšších pozic mnohem rychleji než ženy.⁴⁸⁴

Statistiky o počtu učitelů v mateřských školách, základních školách, středních školách a vyšších odborných školách ukazují, že mezi vyučujícími převažují ženy, které tvoří více jak 50 % učitelů. Podíly mužů a žen zároveň poukazují, že čím nižší stupeň vzdělávání, tím vyšší zastoupení učitelek.⁴⁸⁵ Podle Diane Reay to odráží dominantní konstrukci žen učitelek, která je spojuje s péčí a výchovou. Tento dominantní diskurs ovlivnil především učitelky na základních školách, které stejně jako ideální matka ztělesňují všechny charakteristiky pečovatelské femininity. Reay

⁴⁸⁴ Pavlík, Petr. Gender a trh práce. In Smetáčková, Irena, Vlková, Klára (eds.). Gender ve škole: Příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na základních a středních školách. Praha: Otevřená společnost, o.p.s., 2005, s. 36

⁴⁸⁵ *Zaostřeno na ženy a muže 2004* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2004. Aktualizováno 5. 2. 2009 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/publ/1413-04-2004>>. Tab. č. 4.2 Učitelé na jednotlivých typech a družích škol podle pohlaví

Zaostřeno na ženy a muže 2005 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2006. Aktualizováno 5. 2. 2009 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2005edicniplan.nsf/publ/1413-05-2005>>. 3 – 2 Učitelé na jednotlivých typech a družích škol podle pohlaví

Zaostřeno na ženy a na muže 2006 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2007. Aktualizováno 5. 2. 2009 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/publ/1413-06-2006>>. 3 – 2. Učitelé na jednotlivých typech a družích škol podle pohlaví

Zaostřeno na ženy a muže 2007 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2007. Aktualizováno 31. 3. 2010 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/publ/1413-07-2007>>. 3 – 2. Učitelé na jednotlivých typech a družích škol podle pohlaví

Zaostřeno na ženy a muže 2008 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2009. Aktualizováno 31. 3. 2010 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/kapitola/1413-08-2008-13>>. 3 – 2. Učitelé na jednotlivých typech a družích škol podle pohlaví

Zaostřeno na ženy a muže 2009 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2010. Aktualizováno 31. 3. 2010 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/publ/1413-09-2009>>. 3 – 2. Učitelé na jednotlivých typech a družích škol podle pohlaví

Zaostřeno na ženy a muže 2010 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2010. Aktualizováno 10. 8. 2011 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/kapitola/1413-10--13>>. 3 – 2. Učitelé na jednotlivých typech a družích škol podle pohlaví

Zaostřeno na ženy a muže 2011 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011. Aktualizováno 6. 3. 2012 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/kapitola/1413-11-r_2011-13>. 3 – 2. Učitelé na jednotlivých typech a družích škol podle pohlaví

Zaostřeno na ženy a muže 2012 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2013. Aktualizováno 16. 1. 2013 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/kapitola/1413-12-r_2012-13>. 3 – 2. Učitelé na jednotlivých typech a družích škol podle pohlaví

tvrdí, že dominantní konstrukce představuje učitelky ženy jako náhradní matky, tento konstrukt především platí pro primární úroveň vzdělávání.⁴⁸⁶

Zatímco v mateřských školách mezi vyučujícími jsou zastoupeny výhradně ženy (z 99 %) a na základních školách učitelky představovaly ve sledovaném období školních roků 2002/2003 až 2011/2012 v průměru 83,8 %, tak na středních školách se jejich podíl na celkovém zastoupení učitelů snížil, a to v období školních roků 2005/2006 až 2011/2012 na 58,5 %. V předcházejících školních rocích, kdy statistiky vykazovaly počty učitelů podle pohlaví pro gymnázia, střední odborné školy a střední odborná učiliště, vidíme, že mezi vyučujícími na středních odborných učilištích převažovali muži.⁴⁸⁷ To může odrážet skutečnost, že typicky

⁴⁸⁶ Reay, Diane. The paradox of contemporary femininities in education: combining fluidity with fixity. In Francis, Becky, Skelton, Christine (eds.). *Investigating Gender: Contemporary perspectives in education*. Buckingham: Open University Press, 2001, s. 158, 159

⁴⁸⁷ *Zaostřeno na ženy a muže 2004* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2004. Aktualizováno 5. 2. 2009 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/publ/1413-04-2004>>. Tab. č. 4.2 Učitelé na jednotlivých typech a družích škol podle pohlaví

Zaostřeno na ženy a muže 2005 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2006. Aktualizováno 5. 2. 2009 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2005edicniplan.nsf/publ/1413-05-2005>>. 3 – 2 Učitelé na jednotlivých typech a družích škol podle pohlaví

Zaostřeno na ženy a muže 2006 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2007. Aktualizováno 5. 2. 2009 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/publ/1413-06-2006>>. 3 – 2. Učitelé na jednotlivých typech a družích škol podle pohlaví

Zaostřeno na ženy a muže 2007 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2007. Aktualizováno 31. 3. 2010 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/publ/1413-07-2007>>. 3 – 2. Učitelé na jednotlivých typech a družích škol podle pohlaví

Zaostřeno na ženy a muže 2008 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2009. Aktualizováno 31. 3. 2010 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/kapitola/1413-08-2008-13>>. 3 – 2. Učitelé na jednotlivých typech a družích škol podle pohlaví

Zaostřeno na ženy a muže 2009 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2010. Aktualizováno 31. 3. 2010 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/publ/1413-09-2009>>. 3 – 2. Učitelé na jednotlivých typech a družích škol podle pohlaví

Zaostřeno na ženy a muže 2010 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2010. Aktualizováno 10. 8. 2011 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/kapitola/1413-10--13>>. 3 – 2. Učitelé na jednotlivých typech a družích škol podle pohlaví

Zaostřeno na ženy a muže 2011 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011. Aktualizováno 6. 3. 2012 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/kapitola/1413-11-r_2011-13>. 3 – 2. Učitelé na jednotlivých typech a družích škol podle pohlaví

mužská povolání se vyučují na učilištích.⁴⁸⁸ Složení pedagogických sborů podle pohlaví tak může vypovídat o tom, která zaměstnání jsou spíše vhodná pro ženy, jako je tomu v případě učitelek mateřských a základních škol, a která jsou typičtější pro muže, jako je to v případě některých učebních oborů.

Bendl v článku *Feminizace školství a její pedagogické konsekvence* uvádí příčiny feminizace učitelského povolání. Stereotyp spojující ženy s výchovou a péčí by mohl být vysvětlen ustálenou dělbou práce mezi muži a ženami a vyšším zájmem žen o práci s dětmi a mládeží. Představa, že muži jsou hlavními živiteli rodiny, by pak mohla být vysvětlena nízkou prestiží učitelského povolání ve společnosti a nízkým finančním ohodnocením práce učitele.⁴⁸⁹ Jakou prestiž vykazuje učitelské povolání? Centrum pro výzkum veřejného mínění provádí šetření soustředující se na prestiž povolání. Respondenti mají přiřadit celkem k dvaceti šesti povoláním na seznamu čísla od 01 do 99, k povolání, kterého si váží nejvíce, mají přiřadit číslo 99 a povolání, kterého si váží nejméně číslo 01. Ostatním povoláním přiřazují čísla od 02 do 98.⁴⁹⁰ Podívejme se, jakou prestiž respondenti přiřazovali povoláním učitel na vysoké škole a učitel na základní škole v letech 2004, 2006, 2007, 2008, 2011 a 2012. Učitel na vysoké škole se umisťoval na třetím místě, s výjimkou roku 2011, kdy se objevil na čtvrtém místě.⁴⁹¹ Třetí místo v roce 2011 zaujala zdravotní sestra a páté místo učitel na základní škole. V roce

Zaostřeno na ženy a muže 2012 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2013. Aktualizováno 16. 1. 2013 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL

<http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/kapitola/1413-12-r_2012-13>. 3 – 2. Učitelé na jednotlivých typech a družích škol podle pohlaví

⁴⁸⁸ Šmídová, Iva, Janoušková, Klára, Katrňák, Tomáš. Faktory podmiňující vzdělanostní aspirace a vzdělanostní segregaci dívek a chlapců v českém vzdělávacím systému. In Jarkovská, Lucie, Lišková, Kateřina, Šmídová, Iva et al. *S genderem na trh: Rozhodování o dalším vzdělání patnáctiletých*. 1. vyd. Praha-Brno: Sociologické nakladatelství ve spolupráci s Masarykovou univerzitou, 2010, s. 44

⁴⁸⁹ Bendl, Stanislav. *Feminizace školství a její pedagogické konsekvence. Pedagogická orientace*, 2002, č. 4, s. 26, 27

⁴⁹⁰ *Centrum pro výzkum veřejného mínění* [online]. Praha: Centrum pro výzkum veřejného mínění, 2012 [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL

<http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a6869/f3/eu120720.pdf>. Prestiž povolání – červen 2012, s. 1

⁴⁹¹ *Centrum pro výzkum veřejného mínění* [online]. Praha: Centrum pro výzkum veřejného mínění, 2008 [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL <<http://cvvm.soc.cas.cz/prace-prijmy-zivotni-uroven/prestiz-povolani-2>>. Prestiž povolání, s. 2

Centrum pro výzkum veřejného mínění [online]. Praha: Centrum pro výzkum veřejného mínění, 2012 [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL

<http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a6869/f3/eu120720.pdf>. Prestiž povolání – červen 2012, s. 2

2012 se učitel na vysoké škole opět objevil na třetím místě, ale učitelé na základní škole zůstala pátá pozice. Z výzkumů veřejného mínění vyplývá, že veřejnost vnímá povolání učitele na vysoké škole i učitele na základní škole jako prestižní povolání, která v uvedených rocích získala více jak 70 bodů. Průměr bodů odpovídá nejčastějšímu bodovému ohodnocení, tzn., že tato povolání při posuzování jejich prestiže nevykazovala velký bodový rozptyl.⁴⁹²

V roce 2012 poprvé v rámci tohoto šetření byly jedné skupině respondentů dány dotazníky, v nichž byla povolání uvedena v mužském rodě, a druhé skupině respondentů byly dány dotazníky s názvy povolání v ženském rodě za účelem zjištění, zda genderové stereotypy mají vliv na prestiž povolání.⁴⁹³ Výsledky ukázaly, že v případě respondentů, kteří pracovali s dotazníky, v nichž byly názvy povolání v ženském rodě, získala povolání učitel na vysoké škole a učitel na základní škole nižší bodové ohodnocení v porovnání s respondenty, kteří hodnotili prestiž uvedených povolání v mužském rodě. V případě učitelů na vysoké škole rozdíl činil 2,1 bodů a u učitele na základní škole 3,3 body.⁴⁹⁴ Neukázalo se ale, že by muži udělovali vyšší bodová ohodnocení mužským představitelům profese a ženy ženským představitelkám.⁴⁹⁵ Podle Bendla hodnocení prestiže určitých povolání spíše odráží hodnocení náročnosti profese než její společenskou prestiž.⁴⁹⁶ V roce 2011 se šetření sledující prestiž vybraných povolání zaměřilo i na zjišťování faktorů, které jsou důležité při posuzování prestiže daného povolání.

⁴⁹² *Centrum pro výzkum veřejného mínění* [online]. Praha: Centrum pro výzkum veřejného mínění, 2012 [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL

<http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a6869/f3/eu120720.pdf>.

Prestiž povolání – červen 2012, s. 4

⁴⁹³ *Centrum pro výzkum veřejného mínění* [online]. Praha: Centrum pro výzkum veřejného mínění, 2012 [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL

<http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a6869/f3/eu120720.pdf>.

Prestiž povolání – červen 2012, s. 1

⁴⁹⁴ *Centrum pro výzkum veřejného mínění* [online]. Praha: Centrum pro výzkum veřejného mínění, 2012 [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL

<http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a6869/f3/eu120720.pdf>.

Prestiž povolání – červen 2012, s. 2

⁴⁹⁵ *Centrum pro výzkum veřejného mínění* [online]. Praha: Centrum pro výzkum veřejného mínění, 2012 [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL

<http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a6869/f3/eu120720.pdf>.

Prestiž povolání – červen 2012, s. 5

⁴⁹⁶ Bendl, Stanislav. Feminizace školství a její pedagogické konsekvence. *Pedagogická orientace*, 2002, č. 4, s. 26

Nejvýznamnějším faktorem byly znalosti, důležitost pro společnost a zodpovědnost, kterou pracovník má.⁴⁹⁷

Otázkou tak je, proč v mateřských, základních, středních a vyšších odborných školách mezi vyučujícími převládají ženy. Může být důvodem stereotyp muže jako živitele rodiny? Statistiky o průměrných měsíčních mzdách mužů a žen podle údajů Českého statistického úřadu ukazují, že průměrná mzda mužů v roce 2011 byla 28 234 Kč a žen 22 389 Kč.⁴⁹⁸ Údaje o průměrném měsíčním platu zaměstnanců regionálního školství v roce 2011 uvádějí, že průměrný měsíční plat učitelů základních škol v případě mužů činil 25 429 Kč a v případě žen 25 345 Kč. Učitelé středních škol (včetně vyšších odborných škol a konzervatoří) měli průměrný měsíční plat v případě mužů 27 384 Kč a v případě žen 27 043 Kč.⁴⁹⁹ Průměrný měsíční plat učitelů na základních a středních školách je nižší než průměrná měsíční mzda mužů. Průměrný měsíční plat učitelek na základních a středních školách je ale vyšší, než je průměrná měsíční mzda žen v České republice v roce 2011. Pro muže tak učitelství může být z důvodu platových podmínek nevyhovujícím povoláním, proto mohou volit jiné kategorie zaměstnání, které jim přinášejí vyšší příjmy, možnosti kariérního růstu, a ve kterých nepřevládají ženy, tzn. buď zaměstnání, v nichž dominují muži, nebo v nichž je poměr mužů a žen přibližně stejný.

Poslední otázkou, kterou v tomto textu zkoumáme, je, zda se v učitelském povolání můžeme setkat s jevem skleněného výtahu. Za tímto účelem budeme porovnávat počet mužů a žen mezi vyučujícími v mateřských, základních, středních a vyšších odborných školách s podíly mužů a žen ve funkci zástupců ředitelů na stejných stupních škol. V případě ředitelů podobné srovnání neprovedeme, neboť statistiky o počtech mužů a žen ve funkci ředitele uvádějí jejich počty celkem pro mateřské, základní, střední, vyšší odborné školy a konzervatoře. Podívejme se na

⁴⁹⁷ *Centrum pro výzkum veřejného mínění* [online]. Praha: Centrum pro výzkum veřejného mínění, 2011 [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a3898/f3/101176s_eu110725.pdf>. Prestiž povolání, s. 6

⁴⁹⁸ *Struktura mezd zaměstnanců 2011* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012. Aktualizováno 13. 6. 2012 [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/p/3109-12>>. A1 Podíly zaměstnanců, placený čas a hrubé měsíční mzdy podle hlavních tříd CZ-ISCO a pohlaví.

⁴⁹⁹ *Genderová problematika zaměstnanců ve školství* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy © 2006-2012 [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL <<http://www.msmt.cz/file/21962>>. 1. Zaměstnanci regionálního školství – ženy a muži v letech 2006-2011.

podíly mužů a žen mezi učiteli v mateřských, základních, středních a vyšších odborných školách v porovnání se zastoupením mužů a žen ve funkci ředitele na stejném stupni školy. Ve školním roce 2011/2012 učitelé v mateřských školách představovali 0,3 %, na základních školách 15,7 %, na středních školách 40,9 % a vyšších odborných školách 39,3 %.⁵⁰⁰ Na funkci zástupce ředitele se muži ve školním roce 2011/2012 podíleli v mateřských školách 0,6 %, v základních školách 22,95 %, na středních školách 48,73 % a na vyšších odborných školách 42,55 %.⁵⁰¹ Pozorujeme tak, že muži představují ve funkci zástupců ředitelů škol v mateřských, základních, středních a vyšších odborných školách vyšší zastoupení, než odpovídalo jejich celkovému podílu na uvedených stupních vzdělávání mezi vyučujícími.

⁵⁰⁰ *Zaostřeno na ženy a muže 2012* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2013. Aktualizováno 16. 1. 2013 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/publ/1413-12-r_2012>. 3 – 2. Učitelé na jednotlivých typech a druzích škol podle pohlaví

⁵⁰¹ Podíly zástupců ředitelů škol z celkového počtu zástupců na jednotlivých druzích škol byly vypočteny na základě údajů v: *Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2011/2012* [online]. Praha: MŠMT 2012 [citováno 2013-02-01]. Dostupné z URL <<http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>>. Výkonové ukazatele 2011/2012 – kapitola A (Tab. A1.2.5: Regionální školství - vedoucí pracovníci (fyzické osoby) – podle druhu školy).

Závěr

V diplomové práci jsme si položili otázku, zda rodina a škola reprodukuje v české společnosti stereotyp spojující ženy s rolí pečovatelky o rodinu a o domácnost a muže jednak s rolí hlavního živitele rodiny a jednak s orientací na oblast technického zaměření. Možnost reprodukce těchto stereotypů jsme sledovali v oblasti definice kariéry jako lineárního, nepřerušovaného postupu založeného na kumulaci kontaktů a zkušeností⁵⁰² a dále v souvislosti s horizontální a vertikální segregací na trhu práce. Vycházeli jsme z teorií genderového schématu Sandry Bem a tvrzení Pierra Bourdieuho, že změny v ženském postavení jsou vedeny tradiční logikou dělení podle pohlaví.⁵⁰³ Zkoumali jsme, zda rodina a škola jako socializační činitelé produkují metasdělení⁵⁰⁴, že jsou to primárně ženy, kdo jsou zodpovědné za výchovu dětí a péči o domácnost a že muži mají hlavní zodpovědnost za finanční zajištění rodiny. Dle tří zásad, o něž se podle Pierra Bourdieuho opírají staré struktury dělení podle pohlaví, jsme se zaměřili na to, zda ženy vykonávají činnosti, které jsou jakoby pokračováním domácích činností, a to výuka, péče a služba, zda se v řídicích pozicích spíše nacházejí muži a zda jsou to především muži, kdo zacházejí s technickými stroji a zařízeními.⁵⁰⁵ V práci jsme se zaměřili především na období let 2001 až 2011, i když jsme ne vždy uváděli údaje za všechny roky sledovaného období, a to z důvodu chybějících údajů nebo nemožnosti jejich srovnání s následujícími roky. Za účelem zodpovězení otázky, jsme vycházeli z literatury pojednávající o námi zvoleném tématu, výsledků kvantitativních a kvalitativních výzkumů zkoumajících danou problematiku, statistických údajů Českého statistického úřadu; Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy; Ministerstva práce a sociálních věcí a Ústavu pro informace ve vzdělávání. Dále jsme pracovali s některými údaji z mezinárodních longitudinálních výzkumů ISSP (International Social Survey Programme) a EVS (European Values Study).

V první kapitole jsme vymezili základní pojmy související se socializací a s genderem, které v práci používáme. Ve druhé kapitole jsme se zabývali situací na

⁵⁰² Pavlík, Petr. Ženy a muži v genderové perspektivě: Gender přináší nový pohled. In Smetáčková, Irena (ed.). *Příručka pro genderové vedení škol*. Praha: Otevřená společnost, o.p.s., 2007, s. 12

⁵⁰³ Bourdieu, Pierre. *Nadvláda mužů*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2000, s. 85

⁵⁰⁴ Tento pojem používá Sandra Bem: Bem, Sandra Lipsitz. *The Lenses of Gender: Transforming the Debate on Sexual Inequality*. New Haven: Yale University Press, 1993, především s. 138-142

⁵⁰⁵ Bourdieu, Pierre. *Nadvláda mužů*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2000, s. 85-86

českém trhu práce z hlediska horizontální a vertikální genderové segregace, neboť s těmito údaji dále pracujeme v dalších kapitolách. Navazujeme zde na výzkum Aleny Křížkové zabývající se horizontální segregací na českém trhu práce v letech 2002 až 2008⁵⁰⁶ a doplňujeme ho o data z roku 2010. Poukazujeme na nich, že ve sledovaném období nedošlo k výrazným změnám z hlediska toho, v kterých deseti zaměstnáních nejčastěji pracují muži a ženy na českém trhu práce a že je český trh práce horizontálně segregován z hlediska pohlaví. Na základě údajů Českého statistického úřadu ze *Struktury mezd zaměstnanců 2010*⁵⁰⁷ ukazujeme, že deset nejčastějších zaměstnání podle 3-číselné klasifikace KZAM, ve kterých muži a ženy pracovali v roce 2010 na českém trhu práce, ve většině případů představovala zaměstnání segregovaná, tzn., že v nich převažovali z více jak 60 % buď muži, nebo ženy.

Otázku reprodukce genderových stereotypů spojujících ženy s rolí pečovatelky o rodinu a o domácnost a muže s hlavní odpovědností za finanční zajištění rodiny (s rolí hlavního živitele rodiny) ve vztahu k definici kariéry jako lineárního, nepřerušovaného postupu založeného na kumulaci kontaktů a zkušeností⁵⁰⁸ jsme v případě rodiny zkoumali na pojetí mateřské a otcovské role v souvislosti s přerušením pracovní dráhy kvůli odchodu na rodičovskou dovolenou. V České republice byla zavedena rodičovská dovolená 1. 1. 2001.⁵⁰⁹ Tím došlo ke zrovnoprávnění mužů a žen v pracovně-právní oblasti, neboť zaměstnavatel je povinen poskytnout jak mužům, tak ženám rodičovskou dovolenou, a to do tří let věku dítěte.⁵¹⁰ Zavedení rodičovské dovolené může

⁵⁰⁶ Křížková, Alena, Sloboda, Zdeněk. *Genderová segregace českého trhu práce: kvantitativní a kvalitativní obraz*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009, s. 13-30

⁵⁰⁷ *Struktura mezd zaměstnanců v roce 2010* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011.

Aktualizováno 5. 12. 2011 [citováno 2012-08-26]. Dostupné z URL

<http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/3109-11-r_2011>. C1 Počty zaměstnanců, placený čas a hrubé měsíční mzdy v jednotlivých zaměstnáních.

⁵⁰⁸ Pavlík, Petr. Ženy a muži v genderové perspektivě: Gender přináší nový pohled. In Smetáčková, Irena (ed.). *Příručka pro genderové vedení škol*. Praha: Otevřená společnost, o.p.s., 2007, s. 12

⁵⁰⁹ Nešporová, Olga. Otcové pečující o děti formou rodičovské dovolené. *Demografie*, 2006, roč. 48, č. 3, s. 193

⁵¹⁰ § 196 zákona č. 262/2006 Sb. zákoník práce ve znění pozdějších předpisů. In *Zákony III/2012: sborník úplných znění zákonů a souvisejících předpisů k 1. 1. 2012 z oblasti pracovního práva*. Český Těšín: PORADCE, 2012, s. 42

produkovat metasdělení,⁵¹¹ že česká společnost primárně nespojuje roli pečovatele/pečovatelky o rodinu a o domácnost s ženou. Kvalitativní výzkumy realizované v České republice ale poukazují, že je v české společnosti zakořeněná představa, že žena je primárně zodpovědná za péči o děti a o domácnost a muž za hlavní zajištění rodiny, což se odráží i v podobě pracovních drah mužů a žen v podobě nepřerušované pracovní dráhy mužů, zatímco ženy ve většině případů přerušují svoji pracovní dráhu kvůli celodenní péči o dítě do tří let.⁵¹²

Kvalitativní výzkum Hany Maříkové provedený v letech 2005 až 2008 v rámci grantového projektu *Změny v uspořádání genderových rolí v rodině: participace v rodině a domácnosti po návratu muže z rodičovské dovolené zpět do práce* zahrnoval rodiny, v nichž se muži s partnerkami dohodli, že budou celodenně pečovat o dítě do věku čtyř let, zatímco jejich partnerky budou hlavními živitelkami nebo spoluživitelkami. Výzkum ukázal, že pečující otcové sami sebe považovali za sekundární živitele. Otec tak byl vnímán jen jako částečný pečovatel, zatímco matka jako pečovatel hlavní. Výzkum dále poukázal, že muži si sice uvědomili, že jsou schopní pečovat o malé děti, ale pečovatelsví nadále zůstalo jednou z femininních charakteristik.⁵¹³ K podobnému závěru dospěl i kvalitativní výzkum *Pečující otcové*, který poukázal na to, že i když si partneři mezi sebou vyměnili role, tzn., že muži se celodenně starali o dítě, zatímco ženy zajišťovaly role hlavních živitelek rodiny, tak na svoji situaci nahlíželi genderově stereotypním způsobem. Přestože byly páry schopny do určité míry obhájit výměnu rolí, tak ji těžko převáděli do veřejného prostoru, kde převládá tradiční představa o roli matky a otce.⁵¹⁴ Ačkoliv se v české společnosti ustálil model dvoupríjmové rodiny, v němž by jen příjem muže na finanční zajištění rodiny nestačil,⁵¹⁵ tak jak uvádí Radka Dudová, v české společnosti nadále převažuje tradiční představa spojující muže s rolí živitele rodiny a ženu s rolí pečovatelky, což se mimo jiné odráží v diskursu

⁵¹¹ Tento pojem používá Sandra Bem: Bem, Sandra Lipsitz. *The Lenses of Gender: Transforming the Debate on Sexual Inequality*. New Haven: Yale University Press, 1993, především s. 138-142

⁵¹² Hašková, Hana. Partnerství v rodině. In Hašková, Hana et al. *Rovné příležitosti mužů a žen při sladění práce a rodiny?* Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003, s. 40

⁵¹³ Maříková, Hana. Pečující otcové: Příběhy plné odlišností. *Sociologický časopis*, 2009, roč. 45, č. 1, s. 89-108

⁵¹⁴ Šmídová, Iva. Rodiny, kde pečují otcové. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2004, roč. 5, č. 4, s. 10-11

⁵¹⁵ Čermáková, Marie. *Rodina a mění se gender role – sociální analýza české rodiny*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1997, s. 38

hegemonického mateřství neboli intenzivního mateřství, podle něhož správná matka podřizuje své zájmy dítěti.⁵¹⁶ Na přetrvávající tradiční představu muže jako živitele rodiny a ženy jako pečovatelky o rodinu a o domácnost poukazují i výsledky mezinárodního longitudinálního výzkumu ISSP, podle něhož v roce 2002 více jak polovina respondentů (51 %) souhlasila s tvrzením: „Muž má vydělávat peníze a žena se má starat o domácnost a rodinu“.⁵¹⁷

V práci jsme poukázali na podíl mužů pečujících celodenně o malé děti na základě statistických údajů o průměrném měsíčním počtu příjemců rodičovského příspěvku v letech 2001 až 2011, a to i přesto, že si uvědomujeme, že počet jedinců čerpajících rodičovský příspěvek nevyovídá o přesném počtu těch, co celodenně pečují o malé dítě.⁵¹⁸ Data o průměrném měsíčním počtu příjemců rodičovského příspěvku ukazují, že v letech 2001 až 2011 tuto dávku v průměru čerpalo 1,35 % mužů.⁵¹⁹ Od 1. 1. 2012 je možné si pružně zvolit délku pobírání rodičovského příspěvku a její výši v případě, že na to rodiči vznikl nárok.⁵²⁰ Tato úprava může jedinci, který pobírá rodičovský příspěvek usnadnit rychlejší návrat na trh práce. Jak ale poukazuje Formánková, tak je nepravděpodobné, že by se ženy vracely na svá pracovní místa, a to z důvodu nedostatku předškolních zařízení a požadavku intenzivního mateřství. Právní úprava podle Formánkové navíc upevňuje i představu muže živitele, protože výše rodičovského příspěvku může být odvozena od výše odvodů do systému nemocenského pojištění obou rodičů, a protože muž zpravidla vydělává více, bude se výše rodičovského příspěvku odvíjet od příjmu muže.⁵²¹ Rodič si totiž může zvolit výši rodičovského příspěvku, pokud alespoň

⁵¹⁶ Dudová, Radka. Jak být dobrou matkou – strategie kombinace práce a rodiny a hegemonický diskurz mateřství. In Machovcová, Kateřina (ed.) *Ženy na trhu práce: realita a perspektivy*. Praha: Gender Studies, 2007, s. 25-27

⁵¹⁷ Hašková, Hana. Partnerství v rodině. In Hašková, Hana et al. *Rovné příležitosti mužů a žen při sladování práce a rodiny?* Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003, s. 42

⁵¹⁸ Nešporová, Olga. Otcové pečující o děti formou rodičovské dovolené. *Demografie*, 2006, roč. 48, č. 3, s. 183

⁵¹⁹ Průměrný počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek byl vypočítán na základě údajů na internetových stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí: *Počet příjemců rodičovského příspěvku podle pohlaví*, [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, poslední aktualizace 13. 4. 2012 [citováno 2013-02-05]. Dostupné z URL <<http://www.mpsv.cz/cs/10543>>.

⁵²⁰ *Rodičovský příspěvek* [online]. Praha: MPSV ČR 2011, [citováno 2012-09-08]. Dostupné z URL <<http://socialnireforma.mpsv.cz/cs/4>>.

⁵²¹ Formánková, Lenka. Změny v rodinné politice ČR v mezinárodním kontextu. In Dudová, Radka et al. *Rodinná politika II: zaměřeno na kontext změn rodičovské a mateřské dovolené a nedostupnost a legislativní změny v oblasti zařízení péče o předškolní děti* [online]. Praha: Gender Studies, o.p.s.,

jednomu z rodičů lze stanovit k datu narození dítěte v rodině 70 % třicetinásobku denního vyměřovacího základu, který převyšuje 7 600 Kč. V případě, že lze uvedený vyměřovací základ stanovit u každého z rodičů, tak se při stanovení výše rodičovského příspěvku vychází z vyměřovacího základu, který je vyšší.⁵²²

Výsledky kvalitativních i kvantitativních výzkumů ukázaly, že ačkoliv jsou v České republice před ztrátou zaměstnání chráněni z důvodu celodenní péče o děti do věku tří let v souvislosti se zavedením institutu rodičovské dovolené jak muži, tak ženy,⁵²³ tak jsou to v české společnosti ve většině případů ženy, které mají hlavní zodpovědnost za péči o rodinu a domácnost. Od žen se očekává, že jako primární pečovatelky přeruší svoji pracovní dráhu, zatímco muži spojovaní s tradiční rolí živitele rodiny, budou ve své pracovní dráze kontinuálně pokračovat i po narození dítěte. Olga Nešporová v kvantitativním výzkumu *Harmonizace rodiny a zaměstnání 2005* zjistila, že hlavním důvodem, proč na rodičovské dovolené zůstávají ženy, jsou důvody ekonomické, neboť muž má zpravidla vyšší příjem než žena, ale v 90 % případů respondenti jako důvod uváděli i genderové stereotypy. To může vysvětlovat, proč na rodičovské dovolené zůstávají ženy i v rodinách, kde oba partneři mají přibližně stejný příjem.⁵²⁴ V průběhu socializace je jedinec vystaven převládajícímu uspořádání, v němž jsou to především ženy, kdo zajišťují celodenní péči o dítě do věku tří let, zatímco muži kontinuálně pokračují ve své pracovní dráze a naplňují roli hlavního živitele rodiny. Takovéto uspořádání může produkovat metasdělení, že péče o děti je výhradně doménou žen, zatímco za hlavní finanční zajištění rodiny mají zodpovědnost muži.

V případě školy jsme chtěli sledovat, zda počet učitelů a učitelek, kteří přerušují pracovní dráhu z důvodu odchodu na rodičovskou dovolenou, odpovídá většinovému modelu české společnosti, podle něhož je to ve většině případů žena, kdo přerušuje svoji pracovní dráhu kvůli odchodu na rodičovskou dovolenou,

2012. [citováno 2013-04-25]. Dostupné z URL

<http://aa.ecn.cz/img_upload/8b47a03bf445e4c3031ce326c68558ae/rodinna-politika.pdf>.

⁵²² § 30 odst. 3 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře ve znění pozdějších předpisů [online]. 2013 © Ministerstvo vnitra [citováno 2013-04-26]. Dostupné z URL

<<http://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&nr=117~2F1995~20Sb.&rpp=15#seznam>>.

⁵²³ Nešporová, Olga. Otcové pečující o děti formou rodičovské dovolené. *Demografie*, 2006, roč. 48, č. 3, s. 193

⁵²⁴ Nešporová, Olga. Otcové pečující o děti formou rodičovské dovolené. *Demografie*, 2006, roč. 48, č. 3, s. 184-185

zatímco muž pokračuje ve své pracovní dráze.⁵²⁵ Takové statistiky se ale nevedou. Vzhledem k tomu, že průměrný měsíční počet příjemců rodičovského příspěvku podle pohlaví v letech 2001 až 2011 ukazuje, že muži v průměru pobírali rodičovský příspěvek v 1,35 % případů,⁵²⁶ tak nepředpokládáme, že by učitelské povolání vykazovalo jiný model z hlediska přerušování pracovní dráhy mužem a ženou a že by se žáci v průběhu socializace setkávali v tomto ohledu s jiným vzorem, než jaký převládá ve většině případů v české společnosti. Tento předpoklad opíráme i o skutečnost, že je učitelské povolání vnímáno jako vhodné pro harmonizaci rodinného a pracovního života,⁵²⁷ na což poukázal i kvalitativní výzkum provedený na Slovensku v rámci projektu rozovyamodrysvet.sk (Rodová senzibilizácia vo vzdelávacom procese na základných a stredných školách ako príprava budúcej desegregácie povolání) probíhajícím v letech 2005 až 2008.⁵²⁸ Podle tohoto výzkumu respondentky spatřovaly výhodu učitelského povolání v časové flexibilitě, která jim umožnila skloubit pracovní a rodinný život. Dřívější odchody žen z pracoviště ale neznamenaly, že by ženy měly více volného času, neboť si svoje pracovní povinnosti plnily v době, kdy děti spaly.⁵²⁹

To, zda rodina reprodukuje genderové stereotypy spojující ženu s primární odpovědností za péči o rodinu a o domácnost a muže s rolí hlavního živitele rodiny a s orientací na oblast technického zaměření ve vztahu k horizontální segregaci na trhu práce, jsme zkoumali na základě toho, jakou zkušenost jedinec získává v rodině z hlediska dělby domácích prací mezi partnery, druhem hraček, s kterými si hrají dívky a chlapci, a s jakými činnostmi dívky a chlapci pomáhají svým rodičům. Zaměřili jsme se na to, jaká metasdělení jsou předávána jedinci ve vztahu k produkci námi zkoumaných genderových stereotypů. Vycházeli jsme z

⁵²⁵ Hašková, Hana. Partnerství v rodině. In Hašková, Hana et al. *Rovné příležitosti mužů a žen při sladování práce a rodiny?* Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003, s. 40

⁵²⁶ Průměr vypočten na základě údajů uveřejněných na internetových stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí: *Počet příjemců rodičovského příspěvku podle pohlaví*, [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, poslední aktualizace 13. 4. 2012 [citováno 2013-02-05]. Dostupné z URL <<http://www.mpsv.cz/cs/10543>>.

⁵²⁷ Václavíková-Helšusová, Lenka. Kapitola 6: Učitelské sbory z genderové perspektivy. In Smetáčková, Irena. *Příručka pro genderově citlivé vedení škol*. Praha: Otevřená společnost, o. p. s., 2007, s. 38

⁵²⁸ Filadelfiová, Jarmila. *Učitelské povolanie: Aspekty rodovej rovnosti v škole*. 1. vyd. Bratislava: Aspekt, 2008, s. 21-24

⁵²⁹ Filadelfiová, Jarmila. *Učitelské povolanie: Aspekty rodovej rovnosti v škole*. 1. vyd. Bratislava: Aspekt, 2008, s. 83-85

kvantitativních výzkumů *Rodiče 2005*, *Proměny 2005* a z mezinárodního longitudinálního výzkumu ISSP.

Výsledky mezinárodního longitudinálního výzkumu ISSP ukázaly, že v české společnosti přetrvává představa, že hlavní zodpovědnost za péči o děti a výkon domácích prací má žena, zatímco muž je vnímán jako hlavní živitel rodiny.⁵³⁰ Musíme ale brát v úvahu fázi rodinného cyklu, v němž se rodina nachází, neboť se ukazuje, že v bezdětných párech převládá z hlediska výkonu domácích prací zásada partnerství.⁵³¹ Ke změně situace dojde po narození dětí, kdy většinu domácích prací vykonává žena, což je dáno i tím, že v české společnosti ve většině případů na rodičovské dovolené zůstává žena.⁵³² Z hlediska spravedlnosti a nespravedlnosti na podílu na výkonu domácích prací mají muži pocit, že ve všech fázích rodinného cyklu se podílejí na domácích pracích méně, než by odpovídalo jejich spravedlivému podílu. Podle mužů a žen je rozdělení domácích prací nejméně spravedlivé v době, kdy jsou děti ve školním věku, protože většina žen opět vykonává placené zaměstnání, ale zároveň čas, který stráví péčí o děti a domácnost je stále vysoký.⁵³³

I kvantitativní výzkum *Rodiče 2005* poukazuje na to, že i v případě, kdy jsou muž a žena ekonomicky aktivní, tak ženy stráví výkonem domácích prací více času než muži, a to o 1,7 hodin denně. Tyto údaje platí pro úplné rodiny, neboť v neúplných rodinách muži a ženy stráví výkonem domácích prací přibližně stejné množství času.⁵³⁴ V rodinách s dospívajícími dětmi se množství domácích prací vykonávané ženami snižuje, ale stále je jejich podíl vyšší než ve srovnání s muži, neboť jak uvádí Hašková, nerovnoměrné rozdělení domácích prací mezi partnery

⁵³⁰ Hašková, Hana. Partnerství v rodině. In Hašková, Hana et al. *Rovné příležitosti mužů a žen při sladování práce a rodiny?* Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003, s. 63

⁵³¹ Čermáková, Marie et al. *Souvislosti a změny genderových diferencí v české společnosti v 90. letech.* Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2000, s. 62

⁵³² Hašková, Hana. Partnerství v rodině. In Hašková, Hana et al. *Rovné příležitosti mužů a žen při sladování práce a rodiny?* Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003, s. 50

⁵³³ Hašková, Hana. Partnerství v rodině (Tabulka 7. Pocity spravedlnosti a nespravedlnosti v rámci dělby prací v domácnosti podle pohlaví a fází rodinného cyklu). In Hašková, Hana et al. *Rovné příležitosti mužů a žen při sladování práce a rodiny?* Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003, s. 53-54

⁵³⁴ Vohlídalová, Marta. Participace mužů na domácích pracích a péče o děti na základě kvantitativních výzkumů. In Maříková, Hana (ed.), Vohlídalová, Marta. *Trvalá nebo dočasná změna? Uspořádání genderových rolí v rodinách s pečujícími otci.* 1. vyd., Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, s. 44-45

přetrvává.⁵³⁵ Kvantitativní výzkum *Rodiče 2005* dále poukázal na to, že ženy ve většině případů zajišťují činnosti spojené s každodenní péčí o dítě, zatímco muži se podílejí na aktivitách spojených se zájmy dítěte, které jsou spíše občasná a týkají se starších dětí.⁵³⁶

Z hlediska předávání zkušeností v rodině v souvislosti s vystavováním podnětů, které rozvíjejí určité schopnosti, jsme se zaměřili na to, s jakými hračkami si hrají dívky a chlapci a s jakými domácími pracemi svým rodičům pomáhají, neboť pokud je typ hraček podobný tématům, které se probírají ve škole, tak se vytváří určitá pravděpodobnost, že se u jedince objeví příjemný pocit zaujetí, kterému se mu dostávalo při hře, a zkušenosti získané při určitém typu hry mohou navazovat na probíranou látku a jedinec tak učivu může lépe porozumět.⁵³⁷ V české společnosti se druhem prací, se kterým pomáhají dívky a chlapci svým matkám a otcům, zabývala v kvalitativním výzkumu Pavlína Janošová, a to u dětí mladšího školního věku (na prvním stupni základní školy). Výsledky výzkumu ukázaly, že chlapci jsou rozvíjeni všestranněji. Matky jim zadávají stejné činnosti, jako svým dcerám, které jsou orientované na vnitřek domu/bytu a souvisejí s každodenním výkonem. Otcové naopak svým synům zadávají činnosti, které se vykonávají mimo vnitřek domu/bytu, souvisejí s technickým chodem domácnosti a nevykonávají se každodenně. Dívkám otcové zadávají činnosti, které se příliš neliší od domácích prací zadávaných matkou. Dívky spíše vykonávají činnosti pomocné, zatímco chlapci pomáhají otcům s činnostmi, při nichž si rozvíjejí zručnost.⁵³⁸

Janošová dále zjišťovala, s jakými hračkami si děti mladšího školního věku hrají, nebo na co si hrají. Odpovědi dětí ukázaly, že si dívky nejčastěji hrály s hračkami s charakteristikami živých bytostí, zatímco chlapci s méně osobními technickými hračkami. Dle Janošové preference určitých hraček podle pohlaví může odrážet větší směřování dívek k humanitním oborům a jejich realizaci

⁵³⁵ Hašková, Hana. Partnerství v rodině. In Hašková, Hana et al. *Rovné příležitosti mužů a žen při sladování práce a rodiny?* Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003, s. 50-51

⁵³⁶ Vohlídalová, Marta. Participace mužů na domácích pracích a péče o děti na základě kvantitativních výzkumů. In Maříková, Hana (ed.), Vohlídalová, Marta. *Trvalá nebo dočasná změna? Uspořádání genderových rolí v rodinách s pečujícími otci*. 1. vyd., Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, s. 38-40

⁵³⁷ Janošová, Pavlína. *Dívčí a chlapecká identita: Vývoj a úskalí*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 161

⁵³⁸ Janošová, Pavlína. Pomoc dětí mladšího a středního školního věku otci a matce v domácnosti. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, 2003, roč. 38, č. 2, s. 111-127

v mezilidských vztazích, zatímco typicky chlapecké hračky poukazují na volbu oborů technického zaměření.⁵³⁹

Jaká metasdělení produkuje rozdělení domácích prací mezi muže a ženy v české společnosti? Výzkumy ISSP, *Rodiče 2005* a *Proměny 2005*, z kterých jsme vycházeli, ukazují, že v české společnosti se na výkonu domácích prací podílejí jak muži, tak ženy, ale ženy výkonem domácích prací stráví mnohem více času a zajišťují takové činnosti, které se v souvislosti s péčí o děti vykonávají každodenně. Takové rozdělení domácích prací můžeme číst jako sdělení, které nám říká, že se i muži mají podílet na výkonu domácích prací, ale že hlavní zodpovědnost za jejich výkon náleží ženám jako primárním pečovatelkám o rodinu a o domácnost. Dívky a chlapci získávají zkušenost s genderovým rozdělením rolí spojujících ženu s hlavní odpovědností za péči o rodinu a o domácnost nejenom pozorováním toho, jak si rodiče mezi sebe výkon domácích prací, péči o děti a hlavní finanční zajištění rodiny rozdělují, ale kvalitativní výzkumy Pavlíny Janošové⁵⁴⁰ poukazují i na to, že metasdělením o rozdělení rolích je i to, s jakými činnostmi děti pomáhají svým rodičům a s jakými si hrají hračkami. Hračky vnímané jako typicky dívčí u dívek spíše rozvíjí empatii a sociální inteligenci, zatímco hračky technického zaměření vnímané jako typicky chlapecké podněcují prostorové schopnosti a schopnosti technického charakteru,⁵⁴¹ což může u jedince vyvolat zaujetí pro učivo ve škole,⁵⁴² které směřuje dívky do zaměstnání, která jsou slovy Pierra Bourdieuho jakoby pokračováním domácích činností, a to výuka, péče a služba, a chlapce do oblastí, kde se zachází s technickými zařízeními a stroji.⁵⁴³

Genderovou socializaci ve školním prostředí ve vztahu k horizontální segregaci na trhu práce jsme sledovali na úrovni neformálního kurikula, a to konkrétně na základě počtu studentů podle skupin oborů vzdělávání na středních

⁵³⁹ Janošová, Pavlína. Vývoj rodové identity dětí mladšího a středního školního věku. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, 2003, roč. 38, č. 3, s. 229

⁵⁴⁰ Janošová, Pavlína. Pomoc dětí mladšího a středního školního věku otci a matce v domácnosti. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, 2003, roč. 38, č. 2, s. 111-127

Janošová, Pavlína. Vývoj rodové identity dětí mladšího a středního školního věku. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, 2003, roč. 38, č. 3, s. 216-235

⁵⁴¹ Newcombe, Dudas 1992, podle Atkinsonové et al., 2003 In Janošová, Pavlína. *Dívčí a chlapecká identita: Vývoj a úskalí*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 161

⁵⁴² Janošová, Pavlína. *Dívčí a chlapecká identita: Vývoj a úskalí*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 161

⁵⁴³ Bourdieu, Pierre. *Nadvláda mužů*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2000, s. 85-86

školách podle pohlaví. Statistiky o počtech studentů a studentek o počtu přijatých do prvních ročníků středního vzdělávání ukazují, že ve sledovaném období školních roků 2002/2003 až 2010/2011 byl nejčastějším oborem, do kterého byly dívky přijímány, obor Obecná příprava, který v průměru představoval téměř 25 % přijatých dívek do prvních ročníků.⁵⁴⁴ V případě chlapců byl tento obor ve školních letech 2002/2003 až 2007/2008 třetím nejčastějším oborem, do kterého byli studenti přijímáni a ve školním roce 2010/2011 už představoval nejčastější obor všech přijatých chlapců do prvního ročníku studia.⁵⁴⁵ Pozornost proto byla zaměřena i na

⁵⁴⁴ Průměr byl vypočítán na základě údajů v:

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2002/2003 – kapitola D (Tab. D1.1.29), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/432/766>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2003/2004 – kapitola D (Tab. D 1.1.28), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/457/815>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2004/2005 – kapitola D (Tab. D1.1.28), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/559/1092>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2005/2006 – kapitola D (Tab. D1.1.19), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/431/368>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2006/2007 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/602/1382>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2007/2008 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/705/1535>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2008/2009 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/713/1816>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2009/2010 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/726/2027>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2010/2011 – kapitola D (Tab. D1.1.22), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/730/2119>>.

⁵⁴⁵ Pořadí skupin studijních oborů KKO, do kterých byli chlapci přijímáni do prvních ročníků středního vzdělávání z celkového počtu přijatých chlapců v jednotlivých školních rocích ve sledovaném období školních roků 2002/2003 až 2010/2011, byl vypočítán na základě údajů v:

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2002/2003 – kapitola D (Tab. D1.1.29), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/432/766>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2003/2004 – kapitola D (Tab. D 1.1.28), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/457/815>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2004/2005 – kapitola D (Tab. D1.1.28), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/559/1092>>.

počet studentů podle pohlaví podle skupin oborů KKOV na vyšších odborných školách a počtu absolventů podle studijních programů na vysokých školách podle pohlaví, neboť se předpokládá, že studenti oboru Obecná příprava budou dále ve svém studiu pokračovat na vyšších stupních vzdělávání. Za tímto účelem jsme vycházeli ze *Statistických ročenek školství – výkonové ukazatele* ve školních rocích 2002/2003 až 2010/2011. Zabývali jsme se otázkou, zda počet studentů a studentek podle skupin oborů KKOV na středních a vyšších odborných školách a podle studijních programů na vysokých školách reprodukuje představu, že obory spojené s péčí o děti a druhé jsou spíše sférou žen, zatímco oblast technického zaměření sférou mužů. Neboli zda počet studentů a studentek v jednotlivých skupinách oborů KKOV na středních a vyšších odborných školách a podle studijních programů na vysokých školách vysílá metasdělení, že obory připravující na zaměstnání spojená s péčí a výchovou jsou především záležitostí žen, zatímco obory technického zaměření jsou spíše oblastí pro muže.

Statistiky ukázaly, že třemi nejčastějšími obory, do nichž byly studentky do prvních ročníků na střední školy přijímány, byly obory Obecná příprava, Gastronomie, hotelnictví a turismus a Ekonomika a administrativa. Obory Obecná příprava a Gastronomie, hotelnictví a turismus představují integrované obory, tzn., že je v nich podíl přijatých studentů a studentek do prvních ročníků vyrovnaný (podíl přijatých studentek představuje zastoupení 40 až 60 %, to samé platí pro

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2005/2006 – kapitola D (Tab. D1.1.19), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/431/368>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2006/2007 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/602/1382>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2007/2008 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/705/1535>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2008/2009 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/713/1816>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2009/2010 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/726/2027>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2010/2011 – kapitola D (Tab. D1.1.22), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/730/2119>>.

přijaté studenty)⁵⁴⁶. Ukazuje se ale, že studijní obory spojené s výchovou dětí a péčí o druhé, jsou segregovanými studijními obory, tzn., že přijaté studentky do prvních ročníků tvořily více jak 60% podíl ze všech přijatých do daného studijního oboru, zatímco do oborů technického zaměření byli ve více jak 60 % případů přijímáni studenti. To se částečně odráží i v prvních třech nejčastějších oborech, do nichž byli studenti ve sledovaném období přijímáni, a to do oborů Strojírenství a strojírenská výroba, Obecná příprava, Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika a od školního roku 2010/2011 Stavebnictví, geodézie a kartografie.⁵⁴⁷

Statistiky o počtu studentů a studentek v jednotlivých studijních oborech KKOV na vyšších odborných školách ukazují, že studentky ve školních rocích 2005/2006 až 2010/2011 nejčastěji studovaly v oborech Zdravotnictví, Ekonomika a administrativa a Pedagogika a sociální péče, jedná se zároveň i o obory

⁵⁴⁶ Křížková, Alena, Sloboda, Zdeněk. *Genderová segregace českého trhu práce: kvantitativní a kvalitativní obraz*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009, s. 19

⁵⁴⁷ Pořadí skupin studijních oborů KKOV, do kterých byli chlapci a dívky přijímáni do prvních ročníků středního vzdělávání z celkového počtu přijatých chlapců nebo přijatých dívek v jednotlivých školních rocích ve sledovaném období školních roků 2002/2003 až 2010/2011, a podíly přijatých chlapců a dívek v jednotlivých skupinách studijních oborů KKOV, byly vypočítány na základě údajů v: *Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2002/2003 – kapitola D* (Tab. D1.1.29), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/432/766>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2003/2004 – kapitola D (Tab. D 1.1.28), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/457/815>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2004/2005 – kapitola D (Tab. D1.1.28), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/559/1092>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2005/2006 – kapitola D (Tab. D1.1.19), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/431/368>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2006/2007 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/602/1382>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2007/2008 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/705/1535>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2008/2009 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/713/1816>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2009/2010 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/726/2027>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2010/2011 – kapitola D (Tab. D1.1.22), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/730/2119>>.

segregované, tzn., že v nich ženy tvořily více jak 60 % studujících. Muži v uvedených školních letech nejčastěji studovali v oborech Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika, Právo, právní a veřejnosprávní činnost a Ekonomika a administrativa. Kromě oboru Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika, se jednalo o obory, ve kterých mezi studujícími převažovaly ženy z více jak 60 %. Statistiky o počtech studentů a studentek v jednotlivých skupinách oborů KKOV na vyšších odborných školách ale ukázaly, že studentky stejně jako v případě středního vzdělávání převažovaly v oborech spojených s péčí a výchovou (Zdravotnictví, Pedagogika, učitelství a sociální péče), zatímco v technických oborech mezi studujícími převažovali muži (Strojírenství a strojírenská výroba, Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika, Stavebnictví, geodézie, kartografie, Zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů).⁵⁴⁸

Statistické údaje o počtu studentů a studentek v jednotlivých skupinách studijních programů vysokých škol také poukazují na to, že skupina studijního programu Pedagogika, učitelství a sociální péče je segregovaným oborem, ve kterém převažují ženy, ačkoliv se nejedná o nejčastější skupinu studijního programu, ve kterém ženy nejčastěji absolvovaly své studium v letech 2001 až 2012. Tím byla skupina studijního programu Ekonomické vědy a nauky. Jedinou

⁵⁴⁸ Nejčastější skupiny oborů KKOV, ve kterých studovali muži a ženy na vyšších odborných školách a podíl studentů mužů a studentek žen v jednotlivých skupinách studijních oborů KKOV ve sledovaném období školních roků 2005/2006 až 2010/2011 byly vypočteny na základě údajů v: *Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2005/2006 – kapitola E* (Tab. E2.4), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/431/372>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2006/2007 – kapitola E (Tab. E2.4), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/602/1383>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2007/2008 – kapitola E (Tab. E2.4), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/705/1536>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2008/2009 – kapitola E (Tab. E2.4), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/713/1814>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2009/2010 – kapitola E (Tab. E2.4), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/726/2029>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2010/2011 – kapitola E (Tab. E2.4), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/730/2121>>.

segregovanou skupinou studijního programu vysokých škol, ve kterém převažovali po celé sledované období v letech 2001 až 2012 mezi studujícími muži, byla skupina studijního programu Technické vědy a nauky.⁵⁴⁹

Statistické údaje o počtu studujících v jednotlivých skupinách oborů KKOV ve středním vzdělávání a na vyšších odborných školách a skupinách studijních programů vysokých škol ukázaly, že v oborech souvisejících s péčí a výchovou převažují studentky, zatímco v oborech technického zaměření studenti. Segregace jednotlivých skupin oborů vzdělávání a skupin studijních programů vysokých škol tak může vysílat metasdělení, že péče a výchova je spíše „ženskou“ sférou, zatímco oblast techniky sférou „mužů“. To potvrzuje tvrzení Pierra Bourdieuho, podle něhož si ženy volí takové činnosti, které jsou jakoby pokračováním domácích prací, jako je výuka, péče a služba, a že muži mají výsadu na zacházení s technickými stroji a zařízeními.⁵⁵⁰ Ačkoliv v oborech spojených s péčí a výchovou mezi studujícími nacházíme i studenty a v technických oborech studentky, tak převládající vzorec je, že výchova a péče je především spojována s ženami a technické zaměření s muži. Zkušenosti, které jedinec získává v průběhu genderové socializace v rodině a ve škole, ve vztahu k stereotypu spojujícího ženy s primární odpovědností za výchovu a péči a muže s rolí hlavního živitele rodiny a s orientací na oblast technického zaměření vytvářejí diskurs, podle něhož péče a výchova je především oblastí žen, zatímco sféra techniky je oblastí mužů.

Reprodukcí stereotypu muže jako hlavního živitele rodiny a ženy jako pečovatelky o rodinu a domácnost ve vztahu k vertikální segregaci na trhu práce

⁵⁴⁹ Podíly studentů mužů, absolventů mužů a studentek a absolventek v jednotlivých skupinách studijních programů a pořadí skupin studijních programů a nejčastější skupiny studijních programů absolventů mužů a studentů mužů a absolventek a studentek vysokých škol vypočteny na základě údajů v: *Statistická ročenka školství 2012/2013* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ©2013 MŠMT [citováno 2013-04-02]. Dostupné z URL <<http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>>. Kapitola F – Vysoké školství a související zařízení. Tabulky VŠ – studenti celkem podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012, Tabulky VŠ – studentky celkem podle formy studia a typu.

Statistická ročenka školství 2012/2013 [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ©2013 MŠMT [citováno 2013-04-02]. Dostupné z URL <<http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>>. Kapitola F – Vysoké školství a související zařízení. Tabulky VŠ – absolventi podle formy a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012, Tabulky VŠ – absolventky podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů.

⁵⁵⁰ Bourdieu, Pierre. *Nadvláda mužů*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2000, s. 85-86

jsme v případě genderové socializace v rodině zkoumali na postavení mužů a žen na trhu práce z hlediska jejich pozice podle míry zaměstnanosti, zaměstnanosti na částečné pracovní úvazky a míry nezaměstnanosti v souvislosti s péčí o dítě předškolního věku, tzn. do jeho šesti let. Dále jsme se zabývali genderovou platovou mezerou a postavením mužů a žen ve vedoucích pozicích. Statistiky o míře zaměstnanosti žen ukazují, že míra zaměstnanosti žen byla v letech 2001 až 2011 v každé věkové kategorii v populaci 15 a více let nižší ve srovnání s mírou zaměstnanosti mužů.⁵⁵¹ V práci jsme se především zaměřili na míru zaměstnanosti žen, jejichž nejmladšímu dítěti je méně než šest let. Nízká míra zaměstnanosti žen, jejichž nejmladšímu dítěti jsou méně než tři roky, je dána jejich vyšší ekonomickou neaktivitou z důvodu nástupu na rodičovskou dovolenou. Ukazuje se ale, že některé ženy nenastupují do zaměstnání ani poté, co jejich dítě dosáhne věku tří let, a to i přesto, že jim skončí rodičovská dovolená. V letech 2002 až 2009 míra zaměstnanosti žen ve věku 20-49 let, jejichž nejmladší dítě bylo ve věku 3 až 6 let byla v průměru o 13,6 procentního bodu nižší než míra zaměstnanosti všech žen ve věku 20 až 49 let.⁵⁵² V práci jsme se především zaměřili na míru zaměstnanosti ve věkových kategoriích, v nichž se ženám nejčastěji rodí děti. Ve sledovaném období let 2001 až 2011 se jednalo o věkové kategorie 25 až 29 let a 30 až 34 let.⁵⁵³ Míry zaměstnanosti jsme ale sledovali i ve

⁵⁵¹ *Zaostřeno na ženy a muže 2005* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2006. Aktualizováno 5. 2. 2009 [citováno 2013-02-19]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2005edicniplan.nsf/kapitola/1413-05-2005-10>>. Práce a mzdy 4 – 14. Míra zaměstnanosti podle věkových skupin a vzdělání (VŠPS).

Zaostřeno na ženy a muže 2007 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2007. Aktualizováno 31. 3. 2010 [citováno 2013-02-19]. Dostupné

z URL <<http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/kapitola/1413-07-2007-14>>. 4. Práce a mzdy 4 – 17. Míra zaměstnanosti podle věkových skupin a vzdělání (VŠPS).

Zaostřeno na ženy a muže 2012 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2013. Aktualizováno 16. 1. 2013 [citováno 2013-02-19]. Dostupné z URL

<http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/kapitola/1413-12-r_2012-14>. 4. Práce a mzdy 4 – 17. Míra zaměstnanosti podle věkových skupin a vzdělání (VŠPS).

⁵⁵² Průměrná hodnota byla vypočítána na základě údajů v: *Ročenka statistiky trhu práce 2010* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2010. Aktualizováno 17. 8. 2011 [citováno 2013-03-28]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/p/3111-10>>. Tab. 5.2a Míra zaměstnanosti žen ve věku 20-49 let dle věku nejmladšího dítěte (2002-2009). Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/p/3111-10>>.

⁵⁵³ *Zaostřeno na ženy a muže 2007* [online]. Český statistický úřad, 2007. Aktualizováno 31. 3. 2010 [citováno 2013-02-20]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/kapitola/1413-07-2007-10>>. 1. Obyvatelstvo a rodiny a domácnosti 1 – 10. Živě narození, potraty a končená těhotenství podle věku žen.

věkové kategorii 35 až 39 let, neboť ženy často zůstávají s dítětem doma do jeho tří let věku. Statistiky o míře zaměstnanosti podle věkových skupin a vzdělání (VŠPS) ukazují, že míra zaměstnanosti žen ve sledovaném období let 2001 až 2011 se ve věkových kategoriích 25 až 29 let, 30 až 34 let a 35 až 39 let zvyšovala, ale nevykazovala nejvyšší hodnoty. Míry zaměstnanosti mužů byly naopak v letech 2001 až 2011 nejvyšší ve věkových kategoriích 30 až 34 let a 35 až 39 let.⁵⁵⁴ Ačkoliv se v české společnosti ustálil model dvoupříjmové rodiny, v níž je finanční příjem ženy nezbytný,⁵⁵⁵ tak je muž spíše i nadále spojován s rolí živitele rodiny, zatímco žena s rolí pečovatelky o rodinu a o domácnost, jak na to například poukazují výsledky mezinárodního longitudinálního výzkumu ISSP.⁵⁵⁶ Statistiky o mírách zaměstnanosti mužů a žen ve vztahu k péči o děti, tak můžou být chápány jako metasdělení, že muži jako hlavní živitelé rodiny by měli ve srovnání se ženami zajistit rodinu finančně, zatímco ženy i za cenu nižší míry zaměstnanosti by měly naplnit roli hlavní pečovatelky o rodinu a o domácnost.

Jedním z nástrojů harmonizace rodinného a pracovního života je práce na částečný pracovní úvazek.⁵⁵⁷ V České republice je podíl pracujících na částečné pracovní úvazky nízký, ale jak ukazují statistické údaje z roku 2010, jsou ve většině

Zaostřeno na ženy a muže 2012 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2013. Aktualizováno 16. 1. 2013 [citováno 2013-02-20]. Dostupné z URL

<http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/kapitola/1413-12-r_2012-10>. 1. Obyvatelstvo a rodiny a domácnosti 1 – 10. Živě narození, potraty a ukončená těhotenství podle věku žen.

⁵⁵⁴ *Zaostřeno na ženy a muže 2005* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2006. Aktualizováno 5. 2. 2009 [citováno 2013-02-19]. Dostupné z URL

<<http://www.czso.cz/csu/2005edicniplan.nsf/kapitola/1413-05-2005-10>>. Práce a mzdy 4 – 14. Míra zaměstnanosti podle věkových skupin a vzdělání (VŠPS).

Zaostřeno na ženy a muže 2007 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2007. Aktualizováno 31. 3. 2010 [citováno 2013-02-19]. Dostupné z URL <

<http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/kapitola/1413-07-2007-14>>. 4. Práce a mzdy 4 – 17. Míra zaměstnanosti podle věkových skupin a vzdělání (VŠPS).

Zaostřeno na ženy a muže 2012 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2013. Aktualizováno 16. 1. 2013 [citováno 2013-02-19]. Dostupné z URL

<http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/kapitola/1413-12-r_2012-14>. 4. Práce a mzdy 4 – 17. Míra zaměstnanosti podle věkových skupin a vzdělání (VŠPS).

⁵⁵⁵ Bartáková, Helena. Postavení žen na trhu práce v České republice a v dalších zemích Evropské unie. In Sirovátka, Tomáš et. al. *Rodina, zaměstnání a sociální politika*. 1. vyd. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, 2006, s. 203

⁵⁵⁶ Hašková, Hana. Partnerství v rodině (Tabulka 1. Změny v postojích českých mužů a žen k tradičním (konzervativním) a netradičním (liberálním) genderovým rolím a výchově dětí mezi lety 1991-1999 a 1994-2002 (v %). In Hašková, Hana et al. *Rovné příležitosti mužů a žen při sladování práce a rodiny?* Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2003, s. 42

⁵⁵⁷ Křížková, Alena, Vohlídalová, Marta. Rodiče na trhu práce: mezi prací a péčí. *Sociologický časopis*, 2009, roč. 45, č. 1, s. 46

případů využívány ženami než muži, a to především z důvodu péče o děti nebo postiženou osobu, zatímco muži pracují na částečný pracovní úvazek z tohoto důvodu pouze v 1 % případů.⁵⁵⁸ Vyšší zaměstnanost žen na částečné pracovní úvazky tak může být chápána jako metasdělení, že ženy jsou hlavními pečovatelkami o domácnost a o děti.

Míry nezaměstnanosti v letech 2001 až 2011 ukazují, že ženy vykazují nejvyšší rozdíl v mírách nezaměstnanosti ve věkových skupinách 30 až 34 let a 35 až 39 let.⁵⁵⁹ Jedná se o kategorie žen, v nichž je zvýšený počet žen s dítětem mladším tří let a dítětem ve věku tří až šesti let. Vyšší míry nezaměstnanosti žen v porovnání s muži můžou být podle Křížkové vysvětleny tím, že se od žen očekává vyšší participace v oblasti péče o děti, a to až už v důsledku reálného, nebo možného rodičovství.⁵⁶⁰

Dále jsme se v práci zaměřili na nejčastější důvody ekonomické neaktivity mužů a žen. Nejčastějším důvodem jak v případě mužů, tak v případě žen byla skutečnost, že se jednalo o starobní nebo invalidní důchodce. Druhým nejčastějším důvodem ekonomické neaktivity u žen byla péče o rodinu nebo skutečnost, že se jedná o ženy v domácnosti. Tento důvod v případě mužů v průměru nevysvětloval ve sledovaném období let 2001 až 2011 ani půl procenta důvodů ekonomické neaktivity mužů.⁵⁶¹ Důvody o ekonomické neaktivitě žen tak mohou být vnímány

⁵⁵⁸ *Zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR podle výsledků výběrového šetření pracovních sil 2010* [online]. Český statistický úřad, 2011. Aktualizováno 5. 12. 2011 [citováno 2013-02-21]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/3115-11-r_2011>. Tab. 311/1 Zkrácená pracovní doba a podzaměstnanost

⁵⁵⁹ *Zaostřeno na ženy a muže 2005* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2006. Aktualizováno 5. 2. 2009 [citováno 2013-02-21]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2005edicniplan.nsf/kapitola/1413-05-2005-10>>. 4. Práce a mzdy 4 – 21. Míra nezaměstnanosti podle věkových skupin a vzdělání (VŠPS).

Zaostřeno na ženy a muže 2007 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2007. Aktualizováno 31. 3. 2010 [citováno 2013-02-21]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/kapitola/1413-07-2007-14>>. 4. Práce a mzdy 4 – 24. Míra nezaměstnanosti podle věkových skupin a vzdělání (VŠPS).

Zaostřeno na ženy a muže 2012 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2013. Aktualizováno 16. 1. 2013 [citováno 2013-02-21]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/kapitola/1413-12-r_2012-14>. 4. Práce a mzdy 4 – 21. Míra nezaměstnanosti podle věkových skupin a vzdělání (VŠPS).

⁵⁶⁰ Křížková, Alena. Postavení žen na trhu práce a jejich pracovní preference. In Hašková, Hana et al. *Rovné příležitosti mužů a žen při sladování práce a rodiny?* Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2003, s. 12

⁵⁶¹ Průměrná hodnota vypočtena na základě údajů v:

jako metasdělení, že péče je především záležitostí žen, což by mohlo do určité míry vysvětlovat vyšší míry zaměstnanosti mužů, kteří jsou vnímáni jako živitelé rodiny.

Vertikální segregace na trhu práce představuje nižší zastoupení žen ve vedoucích pozicích a rozdílné platové podmínky mužů a žen ve stejné profesi.⁵⁶² Ukazuje se, že v České republice muži mají vyšší mediány mezd než ženy. V letech 2001 až 2010 genderová platová mezera v průměru představovala 19,1 %.⁵⁶³ Vyšší mediány mezd mužů ale nutně nemusí znamenat znevýhodňování žen na trhu práce, neboť nižší mediány mezd žen mohou být dány kategoriemi zaměstnání a pozicemi, ve kterých ženy pracují, počtem odpracovaných hodin a délkou praxe.⁵⁶⁴ Ukazuje se, že ženy v roce 2011 v populaci starší patnácti let vykazovaly vyšší zastoupení v kategorii základního vzdělání jako nejvyššího dosaženého vzdělání, zatímco muži

Zaostřeny na ženy a muže 2004 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2004. Aktualizováno 5. 2. 2009 [citováno 2013-02-22]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/publ/1413-04-2004>>. 5. Práce a mzdy Tab. č. 5.3 Důvody ekonomické neaktivity (VŠPS).

Zaostřeno na ženy a muže 2006 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2007. Aktualizováno 5. 2. 2009 [citováno 2013-02-22]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/kapitola/1413-06-2006-10>>. 4. Práce a mzdy 4 – 3. Důvody ekonomické neaktivity (VŠPS).

Zaostřeno na ženy a muže 2008 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2009. Aktualizováno 31. 3. 2010 [citováno 2013-02-22]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/kapitola/1413-08-2008-14>>. 4. Práce a mzdy 4 – 3. Důvody ekonomické neaktivity (VŠPS).

Zaostřeny na ženy a muže 2010 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2010. Aktualizováno 10. 8. 2011 [citováno 2013-02-22]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/kapitola/1413-10--14>>. 4. Práce a mzdy 4 – 3. Důvody ekonomické neaktivity (VŠPS).

Zaostřeny na ženy a muže 2012 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2013. Aktualizováno 16. 1. 2013 [citováno 2013-02-22]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/kapitola/1413-12-r_2012-14>. 4. Práce a mzdy 4 – 3. Důvody ekonomické neaktivity (VŠPS).

⁵⁶² Bartáková, Helena. Postavení žen na trhu práce v České republice a v dalších zemích Evropské unie. In Sirovátka, Tomáš et. al. *Rodina, zaměstnání a sociální politika*. 1. vyd. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, 2006, s. 206

⁵⁶³ Průměrná hodnota gender pay gap vypočtena na základě údajů v:

Zaostřeno na ženy a muže 2005 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2006. Aktualizováno 5. 2. 2009 [citováno 2013-04-17]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2005edicniplan.nsf/kapitola/1413-05-2005-10>>. 4. Práce a mzdy 4 - 37. Průměrné hrubé měsíční mzdy a mediány mezd.

Zaostřeno na ženy a muže 2012 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2013. Aktualizováno 16. 1. 2013 [citováno 2013-04-17]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/kapitola/1413-12-r_2012-14>. 4. Práce a mzdy 4 - 37. Průměrné hrubé měsíční mzdy a mediány mezd.

⁵⁶⁴ Bartáková, Helena. Postavení žen na trhu práce v České republice a v dalších zemích Evropské unie. In Sirovátka, Tomáš et. al. *Rodina, zaměstnání a sociální politika*. 1. vyd. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, 2006, s. 226

převažovali v kategorii vysokoškolského vzdělání jako nejvyššího dosaženého vzdělání.⁵⁶⁵ Navíc ženy v důsledku přerušování své pracovní dráhy z důvodu odchodu na rodičovskou dovolenou můžou mít v porovnání s muži méně odpracovaných let a můžou tím přerušit i kumulaci kontaktů a zkušeností nutných pro pracovní postup v rámci svého zaměstnání. Vyšší mediány mezd mužů a nižší mediány mezd žen tak opět mohou být chápány jako metasdělení o tom, že muži jsou hlavními živiteli rodin, zatímco ženy jako spoluživitelky mají především hlavní zodpovědnost za péči o děti. Očekává se, že v případě potřeby to budou ženy, kdo bude odcházet na rodičovskou dovolenou, v důsledku čehož můžou mít v porovnání s muži méně odpracovaných hodin, nebo můžou volit takové strategie pro lepší skloubení rodinného a pracovního života, které jim stíží jejich pracovní postup.

Otázku reprodukce genderových stereotypů muže živitele rodiny a ženy pečovatelky o rodinu a domácnost, jsme sledovali ve vztahu k vertikální segregaci na trhu práce z hlediska počtu studujících podle pohlaví ve středním vzdělávání, na vyšších odborných školách a vysokých školách. Zaměřili jsme se na to, zda struktura studujících podle pohlaví na uvedených stupních vzdělávání odráží skutečnost, že muži jako živitelé rodiny budou usilovat o vyšší dosažené vzdělání, které by jim napomohlo získat lepší pracovní pozice. Dále jsme se věnovali otázce, zda struktura podílu vyučujících podle pohlaví na jednotlivých stupních vzdělávání odráží dle tvrzení Pierra Bourdieho to, že se staré struktury dělení podle pohlaví opírají o zásadu, že se pro ženy hodí činnosti, které jsou jakoby pokračováním domácích prací, a že do řídicích pozic v případě stejných podmínek budou vybráni spíše muži než ženy.⁵⁶⁶ Za tímto účelem jsme vycházeli ze statistik o počtu vyučujících podle pohlaví na jednotlivých stupních škol a z údajů o počtech zástupců škol podle pohlaví. Podle *Statistických ročenek školství* ve školních rocích 2006/2007 až 2010/2011 studenti převažovali z více jak 60 % mezi absolventy středního vzdělávání s výučním listem, zatímco ženy představovaly vyšší podíl mezi absolventy středního vzdělávání s maturitou (v průměru v tomto období tvořily 56,6 %). Studentky se také podílely vyšším zastoupením z celkového počtu

⁵⁶⁵ *Zaměstnanost a nezaměstnanost podle VŠPS 2011 – roční průměry* (Tab. 102/3 Vzdělanostní struktura populace ČR), [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012. Aktualizováno 13. 5. 2012 [citováno 2013-02-23]. Dostupné z URL < http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/3115-11-r_2011>.

⁵⁶⁶ Bourdieu, Pierre. *Nadvláda mužů*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2000, s. 85

absolventů gymnázií, ve sledovaném období v průměru představovaly 61,3 %.⁵⁶⁷ Studentky ve školních rocích 2001/2002 až 2009/2010 převažovaly i mezi absolventy vyšších odborných škol. V každém školním roce představovaly více jak 70 % absolventů.⁵⁶⁸ Ženy převažovaly v letech 2002 až 2010 také mezi absolventy

⁵⁶⁷ Průměrné hodnoty podílu absolventek a absolventů mužů z celkového počtu absolventů pro jednotlivé kategorie – střední vzdělání s výučním listem, střední vzdělání s maturitou a nástavbové vzdělávání a hodnoty podílu absolventek a absolventů mužů z celkového počtu absolventů pro jednotlivé kategorie – střední vzdělání s výučním listem, střední vzdělání s maturitou a nástavbové vzdělávání pro jednotlivé školní roky ve školních rocích 2006/2007 až 2010/2011 byly vypočítány na základě údajů v:

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2006/2007 (kapitola D), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/602/1382>>. Tab. D 1.1.1: Vzdělávání ve středních školách – školy, třídy, žáci, nově přijatí, absolventi – podle druhu vzdělávání, Tab. 1.2.4: Obory gymnázií – žáci, nově přijatí, absolventi – podle pohlaví, formy a délky vzdělávání.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2007/2008 (kapitola D), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/705/1535>>. Tab. D 1.1.1: Vzdělávání ve středních školách – školy, třídy, žáci, nově přijatí, absolventi – podle druhu vzdělávání, Tab. 1.2.4: Obory gymnázií – žáci, nově přijatí, absolventi – podle pohlaví, formy a délky vzdělávání.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2008/2009 (kapitola D), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/713/1816>>. Tab. D 1.1.1: Vzdělávání ve středních školách – školy, třídy, žáci, nově přijatí, absolventi – podle druhu vzdělávání, Tab. 1.2.4: Obory gymnázií – žáci, nově přijatí, absolventi – podle pohlaví, formy a délky vzdělávání

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2009/2010 (kapitola D), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/726/2027>>. Tab. D 1.1.1: Vzdělávání ve středních školách – školy, třídy, žáci, nově přijatí, absolventi – podle druhu vzdělávání, Tab. 1.2.4: Obory gymnázií – žáci, nově přijatí, absolventi – podle pohlaví, formy a délky vzdělávání

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2010/2011 (kapitola D), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/730/2119>>. Tab. D 1.1.1: Vzdělávání ve středních školách – školy, třídy, žáci, nově přijatí, absolventi – podle druhu vzdělávání, Tab. 1.2.4: Obory gymnázií – žáci, nově přijatí, absolventi – podle pohlaví, formy a délky vzdělávání

⁵⁶⁸ Podíl absolventů a absolventek vyšších odborných škol na celkovém počtu absolventů vyšších odborných škol vypočten na základě údajů uvedených v:

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2002/2003 (kapitola E), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/432/767>>. Tab. E1.1: VOŠ školy, studijní skupiny, žáci a absolventi – podle formy studia.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2003/2004 (kapitola E), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/457/816>>. Tab. E1.1: VOŠ (včetně dalších resortů) - školy, studijní skupiny, žáci a absolventi – podle formy studia a resortu.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2004/2005 (kapitola E), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/559/1093>>. Tab. E1.1: VOŠ (včetně dalších resortů) - školy, studijní skupiny, žáci a absolventi – podle formy studia a resortu.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2005/2006 (kapitola E), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL

vysokých škol v bakalářském, magisterském a navazujícím magisterském studijním programu. V doktorských studijních programech převažovali mezi absolventy muži.⁵⁶⁹ Statistiky o počtech absolventů ukazují, že ženy získávají vyšší dosažené

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/431/372>>. Tab. E1.1: VOŠ školy, studijní skupiny, studenti a absolventi – podle formy vzdělávání.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2006/2007 (kapitola E), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/602/1383>>. Tab. E1.1: VOŠ školy, studijní skupiny, studenti a absolventi – podle formy vzdělávání.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2007/2008 (kapitola E), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/705/1536>>. Tab. E1.1: VOŠ školy, studijní skupiny, studenti a absolventi – podle formy vzdělávání.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2008/2009 (kapitola E), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/713/1814>>. Tab. E1.1: VOŠ školy, studijní skupiny, studenti a absolventi – podle formy vzdělávání.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2009/2010 (kapitola E), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/726/2029>>. Tab. E1.1: VOŠ školy, studijní skupiny, studenti a absolventi – podle formy vzdělávání.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2010/2011 (kapitola E), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/730/2121>>. Tab. E1.1: VOŠ školy, studijní skupiny, studenti a absolventi – podle formy vzdělávání.

⁵⁶⁹ *Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2002/2003* [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-10]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/432/771>>. Tab. F1.1: Souhrn VŠ – školy, studenti podle formy a programu studia – podle státního občanství a zřizovatele.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2003/2004 [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-10]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/rubrika/457>>. Tab. F1.1:

Souhrn VŠ – školy, studenti podle formy a programu studia – podle státního občanství a zřizovatele.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2004/2005 [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-10]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/559/1094>>. Tab.

F1.1: Souhrn VŠ – školy, studenti podle formy a programu studia – podle státního občanství a zřizovatele.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2005/2006 [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-10]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/431/373>>. Tab.

F1.1: Souhrn VŠ – školy, studenti (fyzické osoby) podle formy a typu studijního programu – podle státního občanství a zřizovatele.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2006/2007 [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-10]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/602/1384>>. Tab.

F1.1: Souhrn VŠ – školy, studenti (fyzické osoby) podle formy a typu studijního programu – podle státního občanství a zřizovatele.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2007/2008 [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-10]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/705/1537>>. Tab.

F1.1: Souhrn VŠ – školy, studenti (fyzické osoby) podle formy a typu studijního programu – podle státního občanství a zřizovatele.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2008/2009 [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-10]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/713/1813>>. Tab.

vzdělání. To by ale odporovalo předpokladu, že by to měli být spíše muži jako živitelé rodin, kdo by měli usilovat o vyšší dosažené vzdělání, aby získali lepší pracovní místa. Muži ale mohou i nadále plnit roli hlavního živitele rodin, neboť jak poukazují Lucie Jarkovská a Kateřina Lišková, statistické údaje výběrového šetření mezd zaměstnanců, a to o hrubém měsíčním příjmu podle vzdělání udávají, že muži s maturitou vydělávají v průměru více než ženy s bakalářským titulem a vyšším odborným vzděláním a muži s bakalářským titulem mají v průměru vyšší příjmy než ženy s magisterským titulem.⁵⁷⁰ Při interpretaci těchto údajů bychom ale měli vzít v úvahu, že výše příjmu mezi muži a ženami s rozdílným nejvyšším dosaženým vzděláním může být dána kategorií zaměstnání a pozicemi, ve kterých muži a ženy pracují a také délkou praxe,⁵⁷¹ která je v případě žen často kratší než v případě mužů z důvodu přerušení pracovní dráhy kvůli nástupu na rodičovskou dovolenou.

Statistiky Českého statistického úřadu o počtu vyučujících podle pohlaví v mateřských, základních, středních, vyšších odborných a vysokých školách ukazují, že ve školních rocích 2002/2003 až 2011/2012 učitelky převažovaly v mateřských, základních, středních a vyšších odborných školách, zatímco mezi pedagogickými pracovníky na vysokých školách pracovali především muži. Statistiky tak poukazují na to, že se zvyšujícím se stupněm vzdělávání stoupá počet učitelů mužů a že učitelky především převažují v mateřských a základních školách. Učitelky v mateřských školách představovaly ve sledovaném období téměř 100% zastoupení a v základních školách se podílely na složení pedagogických sborů ve

F1.1: Souhrn VŠ – školy, studenti (fyzické osoby) podle formy a typu studijního programu – podle státního občanství a zřizovatele.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2009/2010 [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-10]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/726/2030>>. Tab.

F1.1: Souhrn VŠ – školy, studenti (fyzické osoby) podle formy a typu studijního programu – podle státního občanství a zřizovatele.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2010/2011 [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-10]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/730/2122>>. Tab.

F1.1: Souhrn VŠ – školy, studenti (fyzické osoby) podle formy a typu studijního programu – podle státního občanství a zřizovatele.

⁵⁷⁰ Jarkovská, Lucie, Lišková, Kateřina. Genderové aspekty českého školství. In Jarkovská, Lucie, Lišková, Kateřina, Šmídová, Iva et al. *S genderem na trh: Rozhodování o dalším vzdělání patnáctiletých*. 1. vyd. Praha-Brno: Sociologické nakladatelství ve spolupráci s Masarykovou univerzitou, 2010, s. 21, 27

⁵⁷¹ Jurajda, Štěpán, Münich, Daniel. Relativní postavení žen na trhu práce v České republice: Shrnutí výzkumu. In Sokačová, Linda (eds.). *Kariéra, rodina, rovné příležitosti: Výzkumy postavení žen a mužů na trhu práce*. Praha: Gender Studies, 2006, s. 14-15

sledovaném období v průměru 83,8 %.⁵⁷² Tato struktura učitelů podle pohlaví může být chápána jako metasdělení, které potvrzuje tradiční genderové stereotypy spojující ženu s péčí o děti a o domácnost, neboť vzdělávání v mateřských a základních školách je mimo jiné také spojeno s výchovou a péčí o malé děti.⁵⁷³ Počet učitelů na středních školách je v porovnání se zastoupením učitelů ve školách mateřských a základních vyšší. Statistiky o počtu vyučujících podle pohlaví do školního roku 2005/2006 uváděly počet vyučujících podle pohlaví i na středních

⁵⁷² Průměrné hodnoty podílu učitelů mužů a učitelek na jednotlivých stupních a druzích škol byly vypočteny na základě údajů o podílu učitelů na jednotlivých typech a druzích škol podle pohlaví v níže uvedených zdrojích.

Zaostřeno na ženy a muže 2004 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2004. Aktualizováno 5. 2. 2009 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL

<<http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/publ/1413-04-2004>>. Tab. č. 4.2 Učitelé na jednotlivých typech a druzích škol podle pohlaví

Zaostřeno na ženy a muže 2005 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2006. Aktualizováno 5. 2. 2009 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL

<<http://www.czso.cz/csu/2005edicniplan.nsf/publ/1413-05-2005>>. 3 – 2 Učitelé na jednotlivých typech a druzích škol podle pohlaví

Zaostřeno na ženy a na muže 2006 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2007. Aktualizováno 5. 2. 2009 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL

<<http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/publ/1413-06-2006>>. 3 – 2. Učitelé na jednotlivých typech a druzích škol podle pohlaví

Zaostřeno na ženy a muže 2007 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2007. Aktualizováno 31. 3. 2010 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL

<<http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/publ/1413-07-2007>>. 3 – 2. Učitelé na jednotlivých typech a druzích škol podle pohlaví

Zaostřeno na ženy a muže 2008 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2009. Aktualizováno 31. 3. 2010 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL

<<http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/kapitola/1413-08-2008-13>>. 3 – 2. Učitelé na jednotlivých typech a druzích škol podle pohlaví

Zaostřeno na ženy a muže 2009 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2010. Aktualizováno 31. 3. 2010 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL

<<http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/publ/1413-09-2009>>. 3 – 2. Učitelé na jednotlivých typech a druzích škol podle pohlaví

Zaostřeno na ženy a muže 2010 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2010. Aktualizováno 10. 8. 2011 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL

<<http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/kapitola/1413-10--13>>. 3 – 2. Učitelé na jednotlivých typech a druzích škol podle pohlaví

Zaostřeno na ženy a muže 2011 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011. Aktualizováno 6. 3. 2012 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL

<http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/kapitola/1413-11-r_2011-13>. 3 – 2. Učitelé na jednotlivých typech a druzích škol podle pohlaví

Zaostřeno na ženy a muže 2012 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2013. Aktualizováno 16. 1. 2013 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL

<http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/kapitola/1413-12-r_2012-13>. 3 – 2. Učitelé na jednotlivých typech a druzích škol podle pohlaví

⁵⁷³ Václavíková Helšusová, Lenka. Pedagogický sbor. In Smetáčková, Irena (ed.). *Gender ve škole: Příručka pro budoucí i současné učitele*. Praha: Otevřená společnost, o.p.s., 2006, s. 21

odborných učilištích, kde v pedagogickém sboru převažovali muži (ve školních rocích 2002/2003 až 2005/2006 se v průměru podíleli na celkovém počtu vyučujících 53,5 %).⁵⁷⁴ To může být dáno tím, že na typicky mužská povolání připravují učňovské obory.⁵⁷⁵ Vyšší zastoupení mužů v pedagogickém sboru oproti ženám pak může upevňovat představu, která povolání jsou vhodná pro muže.

Dále jsme se zaměřili na otázku, zda nižší zastoupení mužů mezi vyučujícími, může být dáno platovými podmínkami. Podle údajů Českého statistického úřadu

⁵⁷⁴ Průměrné hodnota vypočítána na základě údajů v:

Zaostřeno na ženy a muže 2004 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2004. Aktualizováno 5. 2. 2009 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL

<<http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/publ/1413-04-2004>>. Tab. č. 4.2 Učitelé na jednotlivých typech a druzích škol podle pohlaví

Zaostřeno na ženy a muže 2005 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2006. Aktualizováno 5. 2. 2009 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL

<<http://www.czso.cz/csu/2005edicniplan.nsf/publ/1413-05-2005>>. 3 – 2 Učitelé na jednotlivých typech a druzích škol podle pohlaví 3 – 2 Učitelé na jednotlivých typech a druzích škol podle pohlaví

Zaostřeno na ženy a muže 2006 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2007. Aktualizováno 5. 2. 2009 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL

<<http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/publ/1413-06-2006>>. 3 – 2. Učitelé na jednotlivých typech a druzích škol podle pohlaví

Zaostřeno na ženy a muže 2007 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2007. Aktualizováno 31. 3. 2010 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL

<<http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/publ/1413-07-2007>>. 3 – 2. Učitelé na jednotlivých typech a druzích škol podle pohlaví

Zaostřeno na ženy a muže 2008 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2009. Aktualizováno 31. 3. 2010 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL

<<http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/kapitola/1413-08-2008-13>>. 3 – 2. Učitelé na jednotlivých typech a druzích škol podle pohlaví

Zaostřeno na ženy a muže 2009 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2010. Aktualizováno 31. 3. 2010 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL

<<http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/publ/1413-09-2009>>. 3 – 2. Učitelé na jednotlivých typech a druzích škol podle pohlaví

Zaostřeno na ženy a muže 2010 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2010. Aktualizováno 10. 8. 2011 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL

<<http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/kapitola/1413-10--13>>. 3 – 2. Učitelé na jednotlivých typech a druzích škol podle pohlaví

Zaostřeno na ženy a muže 2011 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011. Aktualizováno 6. 3. 2012 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL

<http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/kapitola/1413-11-r_2011-13>. 3 – 2. Učitelé na jednotlivých typech a druzích škol podle pohlaví

Zaostřeno na ženy a muže 2012 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2013. Aktualizováno 16. 1. 2013 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL

<http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/kapitola/1413-12-r_2012-13>. 3 – 2. Učitelé na jednotlivých typech a druzích škol podle pohlaví

⁵⁷⁵ Šmídová, Iva, Janoušková, Klára, Katrňák, Tomáš. Faktory podmiňující vzdělanostní aspirace a vzdělanostní segregaci dívek a chlapců v českém vzdělávacím systému. In Jarkovská, Lucie, Lišková, Kateřina, Šmídová, Iva et al. *S genderem na trh: Rozhodování o dalším vzdělávání patnáctiletých*.

1. vyd. Praha-Brno: SLON ve spolupráci s Masarykovou univerzitou, 2010, s. 44

byla v roce 2011 průměrná mzda mužů 28 234 Kč a žen 22 389 Kč.⁵⁷⁶ Údaje o průměrném měsíčním platu učitelů a učitelek základních a středních škol v roce 2011⁵⁷⁷ ale ukazují, že průměrný měsíční plat učitelů je nižší ve srovnání s průměrnou mzdou mužů. Dále jsme se zabývali tím, zda se v případě učitelského povolání setkáváme s jevem skleněného výtahu. Za tímto účelem jsme vycházeli z počtu zástupců škol podle pohlaví na jednotlivých typech škol. Počty ředitelů na jednotlivých typech škol podle pohlaví jsme nesledovali, neboť statistiky neuvádějí jejich počty pro jednotlivé stupně škol. Statistiky o počtech zástupců na jednotlivých typech škol ve školním roce 2011/2012 ukazují, že ve funkcích zástupců ředitele školy v mateřských, základních, středních a vyšších odborných školách převažovaly ženy, ale vzhledem k celkovému zastoupení mužů v pedagogických sborech vidíme, že ve funkci zástupců muži představují vyšší zastoupení, než odpovídá jejich celkovému zastoupení v pedagogických sborech na daném stupni školy.⁵⁷⁸ Můžeme tak hovořit o jevu skleněného výtahu, neboť pozorujeme, že se muži dostávají ve výrazně ženském prostředí do vedoucích pozic častěji než ženy a v souladu se závěry Pierra Bourdieho se potvrzuje zásada, že v případě stejných podmínek, do vedoucích pozic budou spíše vybráni muži než ženy.⁵⁷⁹

V diplomové práci jsme si položili otázku, zda rodina a škola reprodukuje stereotypy ženy jako pečovatelky o rodinu a o domácnost a muže jako živitele rodiny a stereotyp spojující oblast technického zaměření s muži, a to ve vztahu k definici kariéry a k horizontální a vertikální segregaci na trhu práce. Poukázali jsme na to, že rodina a škola si v souvislosti s předáváním diskursu spojujícího ženy s výchovou a péčí a muže s rolí živitele rodiny a s oblastí techniky vzájemně

⁵⁷⁶ *Struktura mezd zaměstnanců 2011* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012. Aktualizováno 13. 6. 2012 [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/p/3109-12>>. A1 Podíly zaměstnanců, placený čas a hrubé měsíční mzdy podle hlavních tříd CZ-ISCO a pohlaví

⁵⁷⁷ *Genderová problematika zaměstnanců ve školství* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy © 2006-2012 [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL <<http://www.msmt.cz/file/21962>>. 1. Zaměstnanci regionálního školství – ženy a muži v letech 2006-2011

⁵⁷⁸ *Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2011/2012* [online]. Praha: MŠMT 2012 [citováno 2013-02-01]. Dostupné z URL <<http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>>. Výkonové ukazatele 2011/2012 – kapitola A (Tab. A1.2.5: Regionální školství - vedoucí pracovníci (fyzické osoby) – podle druhu školy (vlastní výpočty)

⁵⁷⁹ Bourdieu, Pierre. *Nadvláda mužů*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2000, s. 85

neodporují, ale naopak reprodukují tradiční genderové stereotypy. To neznamená, že se v české společnosti nesetkáváme se situacemi jak v rámci rodinného, tak školního prostředí, které by tradičním genderovým stereotypům odporovaly, ale nejedná se o časté případy, které by výrazně narušovaly tradiční představu. Nicméně k jistým změnám v české společnosti dochází, například v podobě zavedení institutu rodičovské dovolené, který může být chápán jako metasdělení, že péče a výchova o děti není výhradně záležitostí žen. Tradiční genderové uspořádání narušují i rodiny, v nichž ženy zastávají roli živitelky rodiny a muži roli pečovatele o domácnost. Prozatím se ale ukazuje, že rodina a škola spíše přispívají k udržování stereotypu ženy pečovatelky o děti a o domácnost a muže živitele rodiny a jeho orientaci na technické zaměření. To se odráží v podobě pracovních drah mužů a žen na trhu práce, koncentrací mužů a žen do určitých oborů vzdělávání a v kategoriích zaměstnání, což souvisí i s odlišnými pozicemi mužů a žen na trhu práce a jejich finančním ohodnocením. Ukazuje se, že námi sledované genderové stereotypy jsou reprodukovány v námi sledované genderové socializaci ve škole v podobě neformálního kurikula na úrovni počtu vyučujících podle pohlaví na jednotlivých stupních vzdělávání a ve vedoucích pozicích podle pohlaví. Stejně tak jsou genderové stereotypy reprodukovány počtem studujících podle pohlaví v jednotlivých oborech vzdělávání nebo skupin studijních programů na vysokých školách a počtem studujících podle pohlaví na jednotlivých stupních škol. Stereotyp spojující ženu s rolí pečovatelky o domácnost a o rodinu a muže s rolí živitele rodiny a s technickým zaměřením může mít negativní důsledky pro muže, například v situaci, kdy muž neplní roli živitele rodiny, nebo když se muž rozhodne vykonávat pro muže netypické povolání, jako je například učitel mateřské školy. Tyto stereotypy můžou mít i negativní důsledky pro ženy, například v situaci, když se ženy rozhodnou pro budování kariéry, a celodenní péči o dítě tak zajišťuje muž. Netvrdíme ale, že námi sledované stereotypy musí mít vždy negativní dopad. Jde spíše o to, abychom jak v rámci socializace v rodině, tak ve škole umožnili jedincům obou pohlaví získat zkušenosti s činnostmi, které jsou typicky považovány za oblast mužů nebo za sféru žen. Zároveň bychom se měli snažit o zvědomování genderových stereotypů a toleranci jiných než tradičních vzorců spojujících ženy s rolí pečovatelky o rodinu a o domácnost a muže s rolí živitele

rodiny, pokud to s sebou nese negativní důsledky, jako by bylo například zanedbávání výchovy dětí. Na závěr ještě chceme dodat, že genderové stereotypy v mnoha situacích na trhu práce nepovažujeme za jediné a hlavní faktory, které by byly příčinou rozdílného postavení jedinců na trhu práce. Genderové stereotypy v některých situacích nemusí mít podstatnou roli, v jiných však roli zásadní. Proto považujeme zvědomování genderových stereotypů v souvislosti s rodinnou i školní socializací za významnou, neboť souhlasíme s tím, že genderové stereotypy, které jsou hluboce zakořeněny v sociálním životě, mají tendenci přetrvávat v času a v prostoru.⁵⁸⁰

⁵⁸⁰ Pavlík, Petr. Gender: Úvod do problematiky. In Smetáčková, Irena (ed.). *Gender ve škole: Příručka pro budoucí i současné učitelky a učitele*. 1. vyd. Praha: Otevřená společnost, o.p.s., 2006, s. 12

Použitá literatura

Badinter, Élisabeth. *Materská láska: od 17. století po současnost*. 1. vyd. Bratislava: Aspekt, 1998. ISBN 80-85549-04-2.

Barša, Pavel. *Panství člověka a touha ženy: Feminismus mezi psychoanalýzou a poststrukturalismem*. 1. vyd. Praha: SLON, 2002. ISBN 80-86429-06-7.

Bartáková, Helena. Postavení žen na trhu práce v České republice a v dalších zemích Evropské unie. In Sirovátka Tomáš et al. *Rodina, zaměstnání a sociální politika*. 1. vyd. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, 2006. s. 203-232. ISBN 80-7326-104-9.

Beck, Ulrich. *Riziková společnost: Na cestě k jiné moderně*. 2. vyd. Praha: SLON, 2011. s. 161-205. ISBN 978-80-7419-047-6.

Bem, Sandra Lipsitz. *The Lenses of Gender: Transforming the Debate on Sexual Inequality*. New Haven: Yale University Press, 1993. ISBN 0-300-06163-3.

Bendl, Stanislav. Feminizace školství a její pedagogické konsekvence. *Pedagogická orientace*, 2002, č. 4, s. 19-35. ISSN 1211-4669

Bourdieu, Pierre. *Teorie jednání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-518-3.

Bourdieu, Pierre. *Nadvláda mužů*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-7184-775-5.

Burgessová, Adrienne. *Návrat otcovství: Jak se stát moderním otcem*. 1. vyd. Brno: JOTA, 2004. ISBN 80-7217-296-4.

Centrum pro výzkum veřejného mínění [online]. Praha: Centrum pro výzkum veřejného mínění, 2008 [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL <<http://cvvm.soc.cas.cz/prace-prijmy-zivotni-uroven/prestiz-povolani-2>>. Prestiž povolání.

Centrum pro výzkum veřejného mínění [online]. Praha: Centrum pro výzkum veřejného mínění, 2011 [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a3898/f3/101176s_eu110725.pdf>. Prestiž povolání.

Centrum pro výzkum veřejného mínění [online]. Praha: Centrum pro výzkum veřejného mínění, 2012 [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a6869/f3/eu120720.pdf>. Prestiž povolání – červen 2012.

Coltrane, Scott. *Gender and Families*. Altamira Press, 2000, s. 107-131. ISBN 0-8039-9036-7.

Čermáková, Marie. *Rodina a měníci se gender role – sociální analýza české rodiny*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1997. ISBN 80-85950-42-1.

Čermáková, Marie et al. *Souvislosti a změny genderových diferencí v české společnosti v 90. letech*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2000. ISBN 80-85950-83-9.

Český statistický úřad [online]. Praha: Český statistický úřad, 2013 [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/klasifik.nsf/i/prehled_legislativy_a_zmen>. Přehled legislativy a změn.

Diferenciace mezd zaměstnanců [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012, [citováno 2012-08-28]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/diferenciace_mezd_zamestnancu>.

Dudová, Radka. Jak být dobrou matkou – strategie kombinace práce a rodiny a hegemonický diskurz mateřství. In Machovcová, Kateřina (ed.) *Ženy na trhu práce: realita a perspektivy*. Praha: Gender Studies, 2007. s. 25-29. ISBN 978-80-86520-23-0.

Dudová, Radka, Vohlídalová, Marta. Nové tváře rodiny a nové podmínky pracovního trhu – teoretické souvislosti. In Dudová, Radka (ed.) et al. *Souvislosti proměn pracovního trhu a soukromého, rodinného a partnerského života*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007. s. 17-33. ISBN 978-80-7330-119-4.

Filadelfiová, Jarmila. *Učitel'ské povolanie: Aspekty rodovej rovnosti v škole*. 1. vyd. Bratislava: Aspekt, 2008. ISBN 978-80-85549-79-9.

Formánková, Lenka. Změny v rodinné politice ČR v mezinárodním kontextu. In Dudová, Radka et al. *Rodinná politika II: zaměřeno na kontext změn rodičovské a mateřské dovolené a nedostupnost a legislativní změny v oblasti zařízení péče o předškolní děti* [online]. Praha: Gender Studies, o.p.s., 2012. [citováno 2013-04-25]. Dostupné z URL <http://aa.ecn.cz/img_upload/8b47a03bf445e4c3031ce326c68558ae/rodinna-politika.pdf>.

Geist, Bohumil. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing, 1992. ISBN 80-85605-28-7.

Genderová problematika zaměstnanců ve školství [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy © 2006-2012 [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL <<http://www.msmt.cz/file/21962>>. 1. Zaměstnanci regionálního školství – ženy a muži v letech 2006-2011.

Gillernová, Ilona, Buriánek, Jiří. *Základy psychologie, sociologie: Základy společenských věd pro střední školy*. 3. upravené vyd. Praha: Fortuna, 2003. ISBN 80-7168-749-9.

Hašková, Hana. Partnerství v rodině. In Hašková, Hana et al. *Rovné příležitosti mužů a žen při sladování práce a rodiny?* Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003. s. 39-64. ISBN 80-7330-048-6.

Hašková, Hana. Gender a domácnost – ideály, očekávání a praxe rodičů a jejich dětí. *Gender, rovné příležitosti, výzkum* 2004, roč. 5, č. 1, s. 16-19. ISSN 1213-0028.

Hašková, Hana. Pracující matky a genderové role ve výsledcích mezinárodního longitudinálního výzkumu. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2005, roč. 6, č. 1, s. 22-27. ISSN 1213-0028.

Havelková, Hana. Dimenze „gender“ ve vztahu soukromé a veřejné sféry. *Sociologický časopis*, 1995, roč. 31, č. 1, s. 25-38. ISSN 0038-0288.

Havlík, Radomír. *Úvod do sociologie*. 4. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0381-0.

Havlík, Radomír, Kořa, Jaroslav. *Sociologie výchovy a školy*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-327-7.

Helus, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1168-3.

Höhne, Sylva, Svobodová, Kamila, Šťastná, Anna. Význam partnerství pro harmonizaci rodiny a zaměstnání. In Sirovátka, Tomáš, Hora, Ondřej (eds.) *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*. 1. vyd. Boskovice: Fakulta sociálních studií (Institut pro výzkum reprodukce a integrace společnosti) Masarykovy univerzity v Brně nakladatelství Albert, 2008. ISBN 978-80-7326-140-5.

Hora, Ondřej. Situace rodičů s dětmi do sedmi let na trhu práce podle výsledků výběrového šetření pracovních sil. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2009, roč. 10, č. 2, s. 42-53. ISSN 1213-0028.

Chaloupková, Jana. Faktory ovlivňující dělbu domácí práce v českých domácnostech a hodnocení její spravedlnosti. *Sociologický časopis*, 2005, roč. 41, č. 1, s. 57-77. ISSN 0038-0288.

Janošová, Pavlína. Pomoc dětí mladšího a středního školního věku otci a matce v domácnosti. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, 2003, roč. 38, č. 2, s. 111-127. ISSN 0555-5574.

Janošová, Pavlína. Vývoj rodové identity dětí mladšího a středního školního věku. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, 2003, roč. 38, č. 3, s. 216-235. ISSN 0555-5574.

Janošová, Pavlína. *Dívčí a chlapecká identita: Vývoj a úskalí*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-2284-9.

Janoušková, Klára, Sedláček, Lukáš. Jiné mateřství. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2005, roč. 6, č. 1, s. 19-22. ISSN 1213-0028.

Jarkovská, Lucie. Gender a společnost. In Smetáčková, Irena, Vlková, Klára (eds.). *Gender ve škole: Příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na základních a středních školách*. 1. vyd. Praha: Otevřená společnost, o. p. s., 2005. s. 26-31. ISBN 80-903331-2-5.

Jarkovská, Lucie, Lišková, Kateřina. Genderové aspekty českého školství. In Jarkovská, Lucie, Lišková, Kateřina, Šmídová, Iva et al. *S genderem na trh: rozhodování o dalším vzdělání patnáctiletých*. 1. vyd. Praha: SLON, Praha-Brno: Sociologické nakladatelství ve spolupráci s Masarykovou univerzitou, 2010. s. 18-35. ISBN 978-80-7419-030-8 (Sociologické nakladatelství. Praha), ISBN 978-80-210-5297-0 (Masarykova univerzita. Brno).

Jarkovská, Lucie, Lišková, Kateřina, Šmídová, Iva. Úvod. In Jarkovská, Lucie, Lišková, Kateřina, Šmídová, Iva et al. *S genderem na trh: Rozhodování o dalším vzdělání patnáctiletých*. 1. vyd. Praha-Brno: Sociologické nakladatelství ve spolupráci s Masarykovou univerzitou, 2010. s. 9-15. ISBN 978-80-7419-030-8 (Sociologické nakladatelství. Praha), ISBN 978-80-210-5297-0 (Masarykova univerzita. Brno).

Jurajda, Štěpán, Münich, Daniel. Relativní postavení žen na trhu práce v České republice: Shrnutí výzkumu. In Sokačová, Linda (ed.). *Kariéra, rodina, rovné příležitosti: Výzkumy postavení žen a mužů na trhu práce*. Praha: Gender Studies, 2006, s. 14-19. ISBN 80-86520-12-9.

Keller, Jan. *Úvod do sociologie*. 4. rozšířené vydání, Praha: SLON, 1997. ISBN 80-85850-25-7.

Keller, Jan. *Úvod do sociologie*. 4. rozš. vyd. Praha: SLON, 1999. ISBN 80-85850-25-7.

Kiczková, Zuzana. „Sociálne materstvo“: Koncepcia a príbeh. In Hanáková, Petra, Heczková, Libuše, Kalivodová, Eva (eds.). *V bludném kruhu: Mateřství a vychovatelství jako paradoxy modernity*. 1. vyd. Praha: SLON, 2006. s. 417-433. ISBN 80-86429-49-0.

Kiczková, Zuzana. Kategorie veřejného a súkromného pri analýze mocenskej asymetrie rodov. Retrospektívy a perspektívy. *Gender, rovné príležitosti, výzkum*, 2011, roč. 12, č. 1, s. 13-24. ISSN 1213-0028.

Kimmel, Michael S. *The Gendered Society*. New York: Oxford University Press, 2000. ISBN 0-19-512588-6.

Křížková, Alena. Kariérní vzorce žen v managementu. Strategie žen v rámci genderového režimu organizace. *Sociologický časopis*, 2003, roč. 39, č. 4, s. 447-467. ISSN 0038-0288.

Křížková, Alena. Postavení žen na trhu práce a jejich pracovní preference. In Hašková, Hana et al. *Rovné příležitosti mužů a žen při sladování práce a rodiny?* Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003. s. 5-28. ISBN 80-7330-048-6.

Křížková, Alena, Sloboda, Zdeněk. *Genderová segregace českého trhu práce: Kvantitativní a kvalitativní obraz*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009. ISBN 978-80-7330-165-1.

Křížková, Alena, Vohlídalová Marta. Rodiče na trhu práce: mezi prací a péčí. *Sociologický časopis*, 2009, roč. 45, č. 1. s. 31-60. ISSN 0038-0288.

Křížková, Alena, Maříková, Hana et al. *Pracovní dráhy žen v České republice*. 1. vyd. Praha: SLON v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR, 2011. s. 10-36. ISBN 978-80-7419-054-4 (Sociologické nakladatelství /SLON/), ISBN 978-80-7330-192-7 (Sociologický ústav AV ČR).

Kundra, Lucie. *Legislativní podpory aktivního otcovství*. Praha: Otevřená společnost, o. p. s., 2009. ISBN 978-80-87110-14-0.

Linhart, Jiří, Vodáková, Alena et al. *Velký sociologický slovník sv. 2 P-Ž*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-310-5.

Lippa, Richard, A. *Pohlaví: příroda a výchova*. 1. vyd. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1719-2.

Lipovetsky, Gilles. *Třetí žena: neměnnost a proměny ženství*. 1. vyd. Praha: Prostor, 2000. ISBN 80-7260-030-3.

Mareš, Petr. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. 3. upravené vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. ISBN 80-86429-08-3.

Maříková, Hana. Participace otců v současné rodině. In Hašková, Hana et al. *Rovné příležitosti mužů a žen při sladování práce a rodiny?* Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003. s. 65-88. ISBN 80-7330-048-6.

Maříková, Hana, Radimská, Radka. *Podpora využívání rodičovské dovolené muži*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003, s. 16-17 [online]. [citováno 2012-09-08]. Dostupné z URL <<http://www.mpsv.cz/files/clanky/956/pruzkum.pdf>>.

Maříková, Hana. Rodičovská dovolená a muži. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2003, roč. 4, č. 1-2, s. 6-7. ISSN 1213-0028.

Maříková, Hana. Teoreticko-metodologický úvod: gender, rodina a jejich zkoumání. In Maříková, Hana (ed.), Vohlídalová, Marta. *Trvalá nebo dočasná změna? Uspořádání genderových rolí v rodinách s pečujícími otci*. 1. vyd., Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007. s. 13-31. ISBN 978-80-7330-135-4.

Maříková, Hana. Rodičovská (je) pro oba rodiče. In Křížková, Alena (eds.) *Práce a péče: Proměny „rodičovské“ v České republice a kontext rodinné politiky Evropské unie*. 1. vyd. Praha: SLON, 2008. s. 71-83. ISBN 978-80-86429-94-6.

Maříková, Hana. Pečující otcové: Příběhy plné odlišností. *Sociologický časopis*, 2009, roč. 45, č. 1, s. 89-113. ISSN 0038-0288.

Merton, Robert K. *Studie ze sociologické teorie*. 2. vyd. Praha: SLON, 2007. ISBN 978-8086429-70-0.

Možný, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: SLON, 2006. ISBN 80-86429-58-X.

Nakonečný, Milan. *Sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: Academia, 1999. ISBN 80-200-0690-7.

Nakonečný, Milan. *Úvod do psychologie*. 1. vyd. Praha: Academia, 2003. ISBN 80-200-0993-0.

Nešporová, Olga. *Harmonizace rodiny a zaměstnání. Rodiny s otci na rodičovské dovolené (část 4)* [online]. Praha: VÚSP, 2005. [citováno 2012-09-10]. Dostupné z URL <http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_176.pdf>.

Nešporová, Olga. Otcové pečující o děti formou rodičovské dovolené. *Demografie*, 2006, roč. 48, č. 3, s. 179-193. ISSN 0011-8265.

Oakley, Ann. *Pohlaví, gender, společnost*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-403-6.

Padavic, Irene, Reskin, Barbara. *Women and Men at Work*. 2nd ed. Thousand Oaks: Pine Forge Press, 2002. ISBN 0-7619-8710-X.

Pavlík, Petr. Gender a trh práce. In Smetáčková, Irena, Vlková, Klára (eds.). *Gender ve škole: Příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na základních a středních školách*. 1. vyd. Praha: Otevřená společnost, 2005. s. 32-37 ISBN 80-903331-2-5.

Pavlík, Petr. Gender: Úvod do problematiky. In Smetáčková, Irena (ed.). *Gender ve škole: Příručka pro budoucí i současné učitelky a učitele*. 1. vyd. Praha: Otevřená společnost, o.p.s., 2006, s. 9-13. ISBN 80-90331-5-X.

Pavlík, Petr. Ženy a muži v genderové perspektivě: Gender přináší nový pohled. In Smetáčková, Irena (ed.). *Příručka pro genderové vedení škol*. Praha: Otevřená společnost, o.p.s., 2007. s. 7-13. ISBN 978-80-87110-01-0.

Počet příjemců rodičovského příspěvku podle pohlaví, [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, poslední aktualizace 13. 4. 2012 [citováno 2013-02-05]. Dostupné z URL <<http://www.mpsv.cz/cs/10543>>.

Rabušic, Ladislav. *Kde ty všechny děti jsou?: porodnost v sociologické perspektivě*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. ISBN 80-86429-01-6.

Rabušic, Ladislav, Hamanová, Jana. *Hodnoty a postoje v ČR 1991-2008: pramenná publikace European Values Study*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4952-9.

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia [online]. Praha: VÚP, 2007, s. 5, 38-42. [citováno 2013-04-26]. Dostupné z URL <<http://www.nuv.cz/file/159>>.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (se změnami provedenými k 1. 9. 2007) [online]. Praha: VÚP, 2007, s. 27, 28, 37-44, 48-50, 72. [citováno 2013-04-26]. Dostupné z URL <<http://www.nuv.cz/vzdelavani-v-cr/prehled-uprav-rvp-zv>>.

Reay, Diane. The paradox of contemporary femininities in education: combining fluidity with fixity. In Francis, Becky, Skelton, Christine (eds.). *Investigating Gender: Contemporary perspectives in education*. Buckingham: Open University Press, 2001, s. 152-163. ISBN 0-335-20787-1.

Reichel, Jiří. *Kapitoly systematické sociologie*. 2. přepracované a doplněné vyd. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2594-9.

Renzetti, Claire M., Curran, Daniel J. *Ženy, muži a společnost*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0525-2.

Ročenka statistiky trhu práce 2010 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2010. Aktualizováno 17. 8. 2011 [citováno 2013-03-28]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/p/3111-10>>. Tab. 5.2a Míra zaměstnanosti žen ve věku 20-49 let dle věku nejmladšího dítěte (2002-2009). Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/p/3111-10>>.

Rodičovský příspěvek [online]. Praha: MPSV ČR 2011, [citováno 2012-09-08]. Dostupné z URL <<http://socialnireforma.mpsv.cz/cs/4>>.

Rodiny se závislými dětmi [online]. Praha: Český statistický úřad, 2004. Aktualizováno 28. 10. 2006 [citováno 2012-09-18]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/p/4124-04>>.

Saxonberg, Steven. Právo na otce: Rodičovská „dovolená“ ve Švédsku. In Křížková, Alena, Dudová, Radka, Hašková, Hana, Maříková, Hana, Uhde, Zuzana (eds.) *Práce a péče: Proměny „rodičovské“ v České republice a kontext rodinné politiky Evropské unie*. 1. vyd. Praha: SLON, 2008. s. 125-143. ISBN 978-80-86429-94-6.

Sirovátka, Tomáš, Bartáková, Helena. Harmonizace rodiny a zaměstnání v České republice a role sociální politiky. In Sirovátka, Tomáš, Hora, Ondřej (eds.) *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*. 1. vyd. Boskovice: Fakulta sociálních studií (Institut pro výzkum reprodukce a integrace společnosti) Masarykovy univerzity v Brně nakladatelství Albert, 2008. ISBN 978-80-7326-140-5.

Slovník základních pojmů. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2000, roč. 1, č. 2-3, s. 2. ISSN 1213-0028.

Smetáčková, Irena. Gender a osobnost člověka. In Smetáčková, Irena, Vlková, Klára (eds.). *Gender ve škole: Příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na základních a středních školách*. 1. vyd. Praha: Otevřená společnost, 2005. s. 18-25. ISBN 80-903331-2-5.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2006/2007 [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-01]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/rubrika/602>>. Výkonové ukazatele 2006/2007 – kapitola A (Tab. A1.2.7: Regionální školství – denní forma vzdělávání – vedoucí pracovníci ve fyzických osobách – podle druhu školy).

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2007/2008 [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-01]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/rubrika/705>>. Výkonové ukazatele 2007/2008 – kapitola A (Tab. A1.2.8: Regionální školství – vedoucí pracovníci ve fyzických osobách – podle druhu školy).

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2008/2009 [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-01]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/rubrika/713>>. Výkonové ukazatele 2008/2009 – kapitola A (Tab. A1.2.5: Regionální školství – vedoucí pracovníci (fyzické osoby) – podle druhu školy).

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2009/2010 [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-01]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/rubrika/726>>. Výkonové ukazatele 2009/2010 – kapitola A (Tab. A1.2.5: Regionální školství – vedoucí pracovníci (fyzické osoby) – podle druhu školy).

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2010/2011 [online]. Praha: MŠMT 2006-2012 [citováno 2013-02-01]. Dostupné z URL <<http://www.msmt.cz/statistika-skolstvi/statisticka-rocenka-skolstvi-vykonove-ukazatele-2010-11>>. Výkonové ukazatele 2010/2011 – kapitola A (Tab. A1.2.5: Regionální školství - vedoucí pracovníci (fyzické osoby) – podle druhu školy).

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2011/2012 [online]. Praha: MŠMT 2012 [citováno 2013-02-01]. Dostupné z URL <<http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>>. Výkonové ukazatele 2011/2012 – kapitola A (Tab. A1.2.5: Regionální školství - vedoucí pracovníci (fyzické osoby) – podle druhu školy).

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2006/2007 (kapitola D), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/602/1382>>. Tab. D 1.1.1: Vzdělávání ve středních školách – školy, třídy, žáci, nově přijatí, absolventi – podle druhu vzdělávání, Tab. 1.2.4: Obory gymnázií – žáci, nově přijatí, absolventi – podle pohlaví, formy a délky vzdělávání.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2007/2008 (kapitola D), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/705/1535>>. Tab. D 1.1.1: Vzdělávání ve středních školách – školy, třídy, žáci, nově přijatí, absolventi – podle druhu vzdělávání, Tab. 1.2.4: Obory gymnázií – žáci, nově přijatí, absolventi – podle pohlaví, formy a délky vzdělávání.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2008/2009 (kapitola D), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/713/1816>>. Tab. D 1.1.1: Vzdělávání ve středních školách – školy, třídy, žáci, nově přijatí, absolventi – podle druhu vzdělávání, Tab. 1.2.4: Obory gymnázií – žáci, nově přijatí, absolventi – podle pohlaví, formy a délky vzdělávání.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2009/2010 (kapitola D), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/726/2027>>. Tab. D 1.1.1: Vzdělávání ve středních školách – školy, třídy, žáci, nově přijatí, absolventi – podle druhu vzdělávání, Tab. 1.2.4: Obory gymnázií – žáci, nově přijatí, absolventi – podle pohlaví, formy a délky vzdělávání.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2010/2011 (kapitola D), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/730/2119>>. Tab. D 1.1.1: Vzdělávání ve středních školách – školy, třídy, žáci, nově přijatí, absolventi – podle druhu vzdělávání, Tab. 1.2.4: Obory gymnázií – žáci, nově přijatí, absolventi – podle pohlaví, formy a délky vzdělávání.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2002/2003 – kapitola D (Tab. D1.1.29), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/432/766>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2003/2004 – kapitola D (Tab. D 1.1.28), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/457/815>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2004/2005 – kapitola D (Tab. D1.1.28), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/559/1092>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2005/2006 – kapitola D (Tab. D1.1.19), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/431/368>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2006/2007 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/602/1382>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2007/2008 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/705/1535>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2008/2009 – kapitola D (Tab. D1.1.21 – vlastní výpočty), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/713/1816>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2009/2010 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/726/2027>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2010/2011 – kapitola D (Tab. D1.1.22), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/730/2119>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2002/2003 (kapitola E), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/432/767>>. Tab. E1.1: VOŠ školy, studijní skupiny, žáci a absolventi – podle formy studia.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2003/2004 (kapitola E), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/457/816>>. Tab. E1.1: VOŠ (včetně dalších resortů) - školy, studijní skupiny, žáci a absolventi – podle formy studia a resortu.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2004/2005 (kapitola E), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/559/1093>>. Tab. E1.1: VOŠ (včetně dalších resortů) - školy, studijní skupiny, žáci a absolventi – podle formy studia a resortu.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2005/2006 (kapitola E), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/431/372>>. Tab. E1.1: VOŠ školy, studijní skupiny, studenti a absolventi – podle formy vzdělávání.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2006/2007 (kapitola E), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/602/1383>>. Tab. E1.1: VOŠ školy, studijní skupiny, studenti a absolventi – podle formy vzdělávání.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2007/2008 (kapitola E), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/705/1536>>. Tab. E1.1: VOŠ školy, studijní skupiny, studenti a absolventi – podle formy vzdělávání.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2008/2009 (kapitola E), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/713/1814>>. Tab. E1.1: VOŠ školy, studijní skupiny, studenti a absolventi – podle formy vzdělávání.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2009/2010 (kapitola E), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/726/2029>>. Tab. E1.1: VOŠ školy, studijní skupiny, studenti a absolventi – podle formy vzdělávání.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2010/2011 (kapitola E), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/730/2121>>. Tab. E1.1: VOŠ školy, studijní skupiny, studenti a absolventi – podle formy vzdělávání.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2005/2006 – kapitola E (Tab. E2.4), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/431/372>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2006/2007 – kapitola E (Tab. E2.4), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/602/1383>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2007/2008 – kapitola E (Tab. E2.4), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/705/1536>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2008/2009 – kapitola E (Tab. E2.4), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/713/1814>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2009/2010 – kapitola E (Tab. E2.4), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/726/2029>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2010/2011 – kapitola E (Tab. E2.4), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/730/2121>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2002/2003 [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-10]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/432/771>>. Tab. F1.1: Souhrn VŠ – školy, studenti podle formy a programu studia – podle státního občanství a zřizovatele.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2003/2004 [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-10]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/rubrika/457>>. Tab. F1.1: Souhrn VŠ – školy, studenti podle formy a programu studia – podle státního občanství a zřizovatele.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2004/2005 [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-10]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/559/1094>>. Tab. F1.1: Souhrn VŠ – školy, studenti podle formy a programu studia – podle státního občanství a zřizovatele.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2005/2006 [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-10]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/431/373>>. Tab. F1.1: Souhrn VŠ – školy, studenti (fyzické osoby) podle formy a typu studijního programu – podle státního občanství a zřizovatele.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2006/2007 [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-10]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/602/1384>>. Tab. F1.1: Souhrn VŠ – školy, studenti (fyzické osoby) podle formy a typu studijního programu – podle státního občanství a zřizovatele.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2007/2008 [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-10]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/705/1537>>. Tab. F1.1: Souhrn VŠ – školy, studenti (fyzické osoby) podle formy a typu studijního programu – podle státního občanství a zřizovatele.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2008/2009 [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-10]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/713/1813>>. Tab. F1.1: Souhrn VŠ – školy, studenti (fyzické osoby) podle formy a typu studijního programu – podle státního občanství a zřizovatele.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2009/2010 [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-10]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/726/2030>>. Tab. F1.1: Souhrn VŠ – školy, studenti (fyzické osoby) podle formy a typu studijního programu – podle státního občanství a zřizovatele.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2010/2011 [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-02-10]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/730/2122>>. Tab. F1.1: Souhrn VŠ – školy, studenti (fyzické osoby) podle formy a typu studijního programu – podle státního občanství a zřizovatele.

Statistická ročenka školství 2012/2013 [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ©2013 MŠMT [citováno 2013-04-02]. Dostupné z URL <<http://toiler.uiv.cz/ročenka/ročenka.asp>>. Kapitola F – Vysoké školství a související zařízení. Tabulky VŠ – studenti celkem podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 –

2012, Tabulky VŠ – studentky celkem podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012.

Statistická ročenka školství 2012/2013 [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ©2013 MŠMT [citováno 2013-04-02]. Dostupné z URL <<http://toiler.uiv.cz/ročenka/ročenka.asp>>. Kapitola F – Vysoké školství a související zařízení. Tabulky VŠ – absolventi podle formy a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012, Tabulky VŠ – absolventky podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů.

Struktura mezd zaměstnanců 2010 [online]. Český statistický úřad, 2011. Aktualizováno 5. 12. 2011 [citováno 2013-02-23]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/3109-11-r_2011>. A1 Podíly zaměstnanců, placený čas a hrubé měsíční mzdy podle hlavních tříd KZAM a pohlaví.

Struktura mezd zaměstnanců v roce 2010 [online]. Český statistický úřad, 2011. Aktualizováno 5. 12. 2011 [citováno 2012-08-28]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/3109-11-r_2011>. A3 Podíly zaměstnanců, placený čas a hrubé měsíční mzdy podle věku a pohlaví.

Struktura mezd zaměstnanců v roce 2010 [online]. Český statistický úřad, 2011. Aktualizováno 5. 12. 2011 [citováno 2012-08-28]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/3109-11-r_2011>. A4 Podíly zaměstnanců, placený čas a hrubé měsíční mzdy podle vzdělání a pohlaví.

Struktura mezd zaměstnanců v roce 2010 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011. Aktualizováno 5. 12. 2011 [citováno 2012-08-26]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/3109-11-r_2011>. C1 Počty zaměstnanců, placený čas a hrubé měsíční mzdy v jednotlivých zaměstnáních.

Struktura mezd zaměstnanců v roce 2010 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011. Aktualizováno 5. 12. 2011 [citováno 2012-08-24]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/3109-11-r_2011>. Úvod.

Struktura mezd zaměstnanců 2011 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012. Aktualizováno 13. 6. 2012 [citováno 2012-08-24]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/publ/3109-12-r_2012>. Úvod.

Struktura mezd zaměstnanců 2011 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012. Aktualizováno 13. 6. 2012 [citováno 2013-02-08]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/p/3109-12>>. A1 Podíly zaměstnanců, placený čas a hrubé měsíční mzdy podle hlavních tříd CZ-ISCO a pohlaví.

Šmídová, Iva. Rodiny, kde pečují otcové. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2004, roč. 5, č. 4, s. 10-12. ISSN 1213-0028.

Šmídová, Iva, Janoušková, Klára, Katrňák, Tomáš. Faktory podmiňující vzdělanostní aspirace a vzdělanostní segregace dívek a chlapců v českém vzdělávacím systému. In Jarkovská, Lucie, Lišková, Kateřina, Šmídová, Iva et al. *S genderem na trh: Rozhodování o dalším vzdělání patnáctiletých*. 1. vyd. Praha-Brno: SLON ve spolupráci s Masarykovou univerzitou, 2010. s. 36-62. ISBN 978-80-7419-030-8 (Sociologické nakladatelství. Praha), ISBN 978-80-210-5297-0 (Masarykova univerzita. Brno).

Štech, Stanislav. Vývoj poznatků o vztahu rodiny a školy. *Československá psychologie*, 1997, roč. 41, č. 6, s. 487-501. ISSN 0009-062X.

Trh práce v ČR 1993-2011 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012. Aktualizováno 2. 8. 2012 [citováno 2013-04-18]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/kapitola/3103-12-r_2012-10100>. 101 R (K) Věk a vzdělání populace. Česká republika – NUTS1.

Trh práce v ČR 1993-2011 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012. Aktualizováno 13. 8. 2012 [citováno 2012-08-24]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/p/3103-12>>. 201R Zaměstnanost v NH dle oblastí a krajů.

Václavíková Helšusová, Lenka. Pedagogický sbor. In Smetáčková, Irena (ed.). *Gender ve škole: Příručka pro budoucí i současné učitele*. Praha: Otevřená společnost, o.p.s., 2006, s. 20-25. ISBN 80-903331-5-X.

Václavíková-Helšusová, Lenka. Kapitola 6: Učitelé sbory z genderové perspektivy. In Smetáčková, Irena. *Příručka pro genderově citlivé vedení škol*. Praha: Otevřená společnost, o. p. s., 2007, s. 37-43. ISBN 978-80-87110-01-0.

Valdrová, Jana. *Gender a společnost: vysokoškolská učebnice pro nesociologické směry magisterských a bakalářských studií*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2006. ISBN 80-7044-808-3.

Valentová, Marie. Postoje k opatřením týkajícím se rodiny a rovnováhy pracovního a rodinného života (mezinárodní srovnání). In Sirovátka, Tomáš et al. *Rodina, zaměstnání a sociální politika*. 1. vyd. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, 2006, s. 165-202. ISBN 80-7326-104-9.

Valentová, Marie, Šmídová, Iva, Katrňák, Tomáš. Genderová segregace na trhu práce v kontextu segregace ve vzdělávání v mezinárodním srovnání. In Jarkovská, Lucie, Lišková, Kateřina, Šmídová, Iva et al. *S genderem na trh: Rozhodování o dalším vzdělání patnáctiletých*. 1. vyd. Praha-Brno: SLON ve spolupráci s Masarykovou univerzitou, 2010, s. 63-79. ISBN 978-80-7419-030-8

(Sociologické nakladatelství. Praha), ISBN 978-80-210-5297-0 (Masarykova univerzita. Brno).

Vohlídalová, Marta. Mají muži a ženy v ČR odlišné postoje k práci? *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2006, roč. 7, č. 1, s. 26-32. ISSN 1213-0028.

Vohlídalová, Marta. Participace mužů na domácích pracích a péči o děti na základě kvantitativních výzkumů. In Maříková, Hana (ed.), Vohlídalová, Marta. Trvalá nebo dočasná změna? Uspořádání genderových rolí v rodinách s pečujícími otci. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007. s. 32-51. ISBN 978-80-7330-135-4.

Vohlídalová, Marta. Práce a soukromý život v současné české společnosti. In Dudová, Radka (ed.). *Souvislosti proměn pracovního trhu a soukromého, rodinného a partnerského života*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, s. 43-80. ISBN 978-80-7330-119-4.

Vohlídalová, Marta. Vztah pracovního a soukromého života v perspektivě mezinárodního srovnání. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2007, roč. 8, č. 2, s. 52-59. ISSN 1213-0028.

Vývoj obyvatelstva České republiky [online]. Český statistický úřad, 2012. Aktualizováno 24. 9. 2012 [citováno 2013-04-19]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/p/4007-12>>. 4. Porodnost a plodnost. Tab. 4.5 Ukazatele plodnosti, 2001-2011.

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře ve znění pozdějších předpisů [online]. 2013 © Ministerstvo vnitra [citováno 2013-04-26]. Dostupné z URL <<http://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&nr=117~2F1995~20Sb.&rpp=15#seznam>>.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), (§3, odst. 2). © MŠMT 2006-2012 [citováno 2013-04-26]. Dostupné z URL <<http://www.msmt.cz/dokumenty/uplne-zneni-zakona-c-561-2004-sb>>.

Zákony III/2012: sborník úplných znění zákonů a souvisejících předpisů k 1. 1. 2012 z oblasti pracovního práva. Český Těšín: PORADCE, 2012. ISSN 1802-8284.

Zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR podle výsledků výběrového šetření pracovních sil 2010 [online]. Český statistický úřad, 2011. Aktualizováno 5. 12. 2011 [citováno 2013-02-21]. Dostupné z URL

<http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/3115-11-r_2011>. Tab. 311/1
Zkrácená pracovní doba a podzaměstnanost.

Zaměstnanost a nezaměstnanost podle VŠPS – roční průměry 2011 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012. Aktualizováno 13. 5. 2012 [citováno 2013-02-21]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/p/3115-12>>. II. Metodické vysvětlivky.

Zaměstnanost a nezaměstnanost podle VŠPS 2011 – roční průměry (Tab. 102/3 Vzdělanostní struktura populace ČR), [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012. Aktualizováno 13. 5. 2012 [citováno 2013-02-23]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/3115-11-r_2011>.

Zaměstnanost a nezaměstnanost podle VŠPS – roční průměry 2011 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012. Aktualizováno 13. 5. 2012 [citováno 2013-04-18]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/publ/3115-12-r_2012>. Tabulka 211/1 Zaměstnanost v NH podle postavení, druhu a délky úvazku a podzaměstnanost.

Zaostřeno na ženy a muže 2004 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2004. Aktualizováno 5. 2. 2009 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/publ/1413-04-2004>>. Tab. č. 4.2 Učitelé na jednotlivých typech a druzích škol podle pohlaví.

Zaostřeny na ženy a muže 2004 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2004. Aktualizováno 5. 2. 2009 [citováno 2013-02-22]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/publ/1413-04-2004>>. 5. Práce a mzdy Tab. č. 5.3 Důvody ekonomické neaktivity (VŠPS).

Zaostřeno na ženy a muže 2005 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2006. Aktualizováno 5. 2. 2009 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2005edicniplan.nsf/publ/1413-05-2005>>. 3 – 2 Učitelé na jednotlivých typech a druzích škol podle pohlaví.

Zaostřeno na ženy a muže 2005 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2006. Aktualizováno 5. 2. 2009, [citováno 2013-04-18]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2005edicniplan.nsf/kapitola/1413-05-2005-10>>. 4. Práce a mzdy. Tabulka 4.-4. Postavení v hlavním zaměstnání v civilním sektoru (VŠPS).

Zaostřeno na ženy a muže 2005 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2006. Aktualizováno 5. 2. 2009 [citováno 2013-02-21]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2005edicniplan.nsf/kapitola/1413-05-2005-10>>. 4. Práce a mzdy 4 – 12. Zaměstnaní v NH na částečný úvazek podle klasifikace zaměstnání KZAM (VŠPS).

Zaostřeno na ženy a muže 2005 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2006. Aktualizováno 5. 2. 2009 [citováno 2013-02-19]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2005edicniplan.nsf/kapitola/1413-05-2005-10>>. Práce a mzdy 4 – 14. Míra zaměstnanosti podle věkových skupin a vzdělání (VŠPS).

Zaostřeno na ženy a muže 2005 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2006. Aktualizováno 5. 2. 2009 [citováno 2013-02-21]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2005edicniplan.nsf/kapitola/1413-05-2005-10>>. 4. Práce a mzdy 4 – 21. Míra nezaměstnanosti podle věkových skupin a vzdělání (VŠPS).

Zaostřeno na ženy a muže 2005 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2006. Aktualizováno 5. 2. 2009 [citováno 2013-04-17]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2005edicniplan.nsf/kapitola/1413-05-2005-10>>. 4. Práce a mzdy 4 - 37. Průměrné hrubé měsíční mzdy a mediány mezd.

Zaostřeno na ženy a na muže 2006 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2007. Aktualizováno 5. 2. 2009 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/publ/1413-06-2006>>. 3 – 2. Učitelé na jednotlivých typech a druzích škol podle pohlaví.

Zaostřeno na ženy a muže 2006 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2007. Aktualizováno 5. 2. 2009 [citováno 2013-02-22]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/kapitola/1413-06-2006-10>>. 4. Práce a mzdy 4 – 3. Důvody ekonomické neaktivity (VŠPS).

Zaostřeno na ženy a muže 2007 [online]. Český statistický úřad, 2007. Aktualizováno 31. 3. 2010 [citováno 2013-02-20]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/kapitola/1413-07-2007-10>>. 1. Obyvatelstvo a rodiny a domácnosti 1 – 10. Živě narození, potraty a ukončená těhotenství podle věku žen.

Zaostřeno na ženy a muže 2007 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2007. Aktualizováno 31. 3. 2010 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/publ/1413-07-2007>>. 3 – 2. Učitelé na jednotlivých typech a druzích škol podle pohlaví.

Zaostřeno na ženy a muže 2007 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2007. Aktualizováno 31. 3. 2010 [citováno 2013-02-19]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/kapitola/1413-07-2007-14>>. 4. Práce a mzdy 4 – 17. Míra zaměstnanosti podle věkových skupin a vzdělání (VŠPS).

Zaostřeno na ženy a muže 2007 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2007. Aktualizováno 31. 3. 2010 [citováno 2013-02-21]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/kapitola/1413-07-2007-14>>. 4. Práce a mzdy 4 – 24. Míra nezaměstnanosti podle věkových skupin a vzdělání (VŠPS).

Zaostřeno na ženy a muže 2008 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2009. Aktualizováno 31. 3. 2010 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/publ/1413-08-2008>>. 3 – 2. Učitelé na jednotlivých typech a druzích škol podle pohlaví.

Zaostřeno na ženy a muže 2008 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2009. Aktualizováno 31. 3. 2010 [citováno 2013-02-22]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/kapitola/1413-08-2008-14>>. 4. Práce a mzdy 4 – 3. Důvody ekonomické neaktivity (VŠPS).

Zaostřeno na ženy a muže 2008 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2009. Aktualizováno 31. 3. 2010 [citováno 2013-02-21]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/kapitola/1413-08-2008-14>>. 4. Práce a mzdy 4 – 14. Zaměstnaní v NH na částečný úvazek podle klasifikace zaměstnání KZAM (VŠPS).

Zaostřeno na ženy a muže 2009 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2010. Aktualizováno 31. 3. 2010 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/kapitola/1413-09-2009-13>>. 3 – 2. Učitelé na jednotlivých typech a druzích škol podle pohlaví.

Zaostřeno na ženy a muže 2009 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2010. Aktualizováno 31. 3. 2010, [citováno 2013-04-18]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/kapitola/1413-09-2009-14>>. 4. Práce a mzdy. Tabulka 4.-4. Postavení v hlavním zaměstnání v civilním sektoru (VŠPS).

Zaostřeno na ženy a muže 2010 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2010. Aktualizováno 10. 8. 2011 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/kapitola/1413-10--13>>. 3 – 2. Učitelé na jednotlivých typech a druzích škol podle pohlaví.

Zaostřeno na ženy a muže 2010 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2010. Aktualizováno 10. 8. 2011 [citováno 2013-02-22]. Dostupné z URL <<http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/kapitola/1413-10--14>>. 4. Práce a mzdy 4 – 3. Důvody ekonomické neaktivity (VŠPS).

Zaostřeno na ženy a muže 2011 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011. Aktualizováno 6. 3. 2012 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/kapitola/1413-11-r_2011-13>. 3 – 2. Učitelé na jednotlivých typech a druzích škol podle pohlaví.

Zaostřeno na ženy a muže 2012 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2013. Aktualizováno 16. 1. 2013 [citováno 2013-02-20]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/kapitola/1413-12-r_2012-10>. 1.

Obyvatelstvo a rodiny a domácnosti 1 – 10. Živě narození, potraty a ukončená těhotenství podle věku žen.

Zaostřeno na ženy a muže 2012 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2013. Aktualizováno 16. 1. 2013 [citováno 2013-01-31]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/kapitola/1413-12-r_2012-13>. 3 – 2. Učitelé na jednotlivých typech a druzích škol podle pohlaví.

Zaostřeno na ženy a muže 2012 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2013. Aktualizováno 16. 1. 2013 [citováno 2013-02-22]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/kapitola/1413-12-r_2012-14>. 4. Práce a mzdy 4 – 3. Důvody ekonomické neaktivity (VŠPS).

Zaostřeno na ženy a muže 2012 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2013. Aktualizováno 16. 1. 2013, [citováno 2013-04-18]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/kapitola/1413-12-r_2012-14>. 4. Práce a mzdy. Tabulka 4.-4. Postavení v hlavním zaměstnání v civilním sektoru (VŠPS).

Zaostřeno na ženy a muže 2012 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2013. Aktualizováno 16. 1. 2013 [citováno 2013-02-21]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/kapitola/1413-12-r_2012-14>. 4. Práce a mzdy 4 – 14. Zaměstnaní v NH na částečný úvazek podle klasifikace zaměstnání CZ-ISCO (VŠPS).

Zaostřeno na ženy a muže 2012 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2013. Aktualizováno 16. 1. 2013. [citováno 2013-02-19]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/kapitola/1413-12-r_2012-14>. 4. Práce a mzdy 4 – 17. Míra zaměstnanosti podle věkových skupin a vzdělání (VŠPS).

Zaostřeno na ženy a muže 2012 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2013. Aktualizováno 16. 1. 2013 [citováno 2013-02-21]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/kapitola/1413-12-r_2012-14>. 4. Práce a mzdy 4 – 21. Míra nezaměstnanosti podle věkových skupin a vzdělání (VŠPS).

Zaostřeno na ženy a muže 2012 [online]. Český statistický úřad, 2013. Aktualizováno 16. 1. 2013 [citováno 2013-02-23]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/kapitola/1413-12-r_2012-14>. 4. Práce a mzdy 4 – 29. Mezinárodní srovnání – podíl zaměstnaných na částečný úvazek na celkové zaměstnanosti a gender pay gap.

Zaostřeno na ženy a muže 2012 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2013. Aktualizováno 16. 1. 2013 [citováno 2013-04-17]. Dostupné z URL <http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/kapitola/1413-12-r_2012-14>. 4. Práce a mzdy 4 - 37. Průměrné hrubé měsíční mzdy a mediány mezd.

Ženy a muži v datech 2011 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2011.
Aktualizováno 12. 1. 2012 [citováno 2012-08-28]. Dostupné z URL
<http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/1417-11-n_2011>. Kapitola 4:
Práce a mzdy.

Přílohy

Následující tabulky se vztahují ke kapitole 7. Vzdělávání z hlediska horizontální segregace.

I. Tabulky č. 1-3 Procentuální zastoupení přijatých studentek do prvních ročníků podle pohlaví v jednotlivých skupinách oborů KKO V ve školních rocích 2002/2003 až 2010/2011

II. Tabulky č. 4-6 Skupiny oborů KKO V podle podílu přijatých studentek do prvních ročníků do jednotlivých skupin oborů KKO V z celkového počtu přijatých studentek do prvních ročníků ve školních rocích 2002/2003 až 2010/2011

III. Tabulky č. 7-9 Skupiny oborů KKO V podle podílu přijatých studentů (chlapců) do prvních ročníků do jednotlivých oborů KKO V z celkového počtu přijatých studentů (chlapců) do prvních ročníků ve školních rocích 2002/2003 až 2010/2011

IV. Tabulky č. 10-11 Skupiny oborů KKO V podle podílu studentek vyšších odborných škol v denním i ostatních formách vzdělávání v jednotlivých skupinách oborů KKO V na celkovém počtu studentek vyšších odborných škol ve všech skupinách oborů KKO V ve školních rocích 2005/2006 až 2010/2011

V. Tabulky č. 12-13 Procentuální zastoupení studentek v jednotlivých skupinách oborů vzdělávání ze všech studujících v určité skupině oborů vzdělávání ve školních rocích 2005/2006 až 2010/2011

VI. Tabulky č. 14-15 Skupiny oborů KKO V podle podílu studentů vyšších odborných škol v denním i ostatních formách vzdělávání v jednotlivých skupinách oborů KKO V na celkovém počtu studentů vyšších odborných škol ve všech skupinách oborů KKO V ve školních rocích 2005/2006 až 2010/2011

VII. Tabulky č. 16-19 Podíly studentek na vysokých školách v jednotlivých skupinách studijních programů v letech 2001 až 2012

VIII. Tabulky č. 20-22 Skupiny studijních programů vysokých škol podle podílu studentek v jednotlivých skupinách studijních programů z celkového počtu studentek na vysokých školách v letech 2001 až 2012

IX. Tabulky č. 23-26 Skupiny studijních programů vysokých škol podle podílu studentů mužů v jednotlivých skupinách studijních programů z celkového počtu studentů mužů na vysokých školách v letech 2001 až 2012

X. Tabulky č. 27-30 Podíly absolventek vysokých škol v jednotlivých skupinách studijních programů v letech 2001 až 2012

XI. Tabulky č. 31-34 Skupiny studijních programů vysokých škol podle podílu absolventek v jednotlivých skupinách studijních programů z celkového počtu absolventek vysokých škol v letech 2001 až 2012

XII. Tabulky č. 35-38 Skupiny studijních programů vysokých škol podle podílu absolventů mužů v jednotlivých skupinách studijních programů z celkového počtu absolventů mužů vysokých škol v letech 2001 až 2012

Tabulka č. 1 Procentuální zastoupení přijatých studentek do prvních ročníků podle pohlaví v jednotlivých skupinách oborů KKOV ve školních rocích 2002/2003 až 2004/2005⁵⁸¹

Skupina oborů KKOV	2002/2003	2003/2004	2004/2005
00 Integrovaný první ročník	6,32 %	14,12 %	19,21 %
16 Ekologie a ochrana životního prostředí	58,61 %	58,81 %	59,38 %
18 Informatické obory	-	-	-
21 Hornictví a hornická geologie, hutnictví a slévárenství	10,22 %	15,32 %	8,53 %
23 Strojírenství a strojírenská výroba	2,52 %	2,48 %	2,53 %
26 Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika	1,88 %	1,73 %	1,91 %
28 Technická chemie a chemie silikátů	63,85 %	60,27 %	57,75 %
29 Potravinářství a potravinářská chemie	71,20 %	69,95 %	72,48 %
31 Textilní výroba a oděvnictví	96,47 %	95,05 %	95,43 %
32 Kožedělná a obuvnická výroba a zpracování plastů	67,37 %	61,72 %	51,91 %
33 Zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů	4,29 %	4,57 %	5,31 %
34 Polygrafie, zpracování papíru, filmu a fotografie	51,51 %	51,27 %	51,66 %
36 Stavebnictví, geodézie a kartografie	12,46 %	10,65 %	11,39 %
37 Doprava a spoje	65,93 %	63,75 %	60,41 %
39 Speciální a interdisciplinární obory	1,53 %	4,13 %	1,23 %
41 Zemědělství a lesnictví	39,06 %	39,83 %	42,64 %
43 Veterinářství a veterinární prevence	78,91 %	77,24 %	76,77 %
53 Zdravotnictví	93,48 %	91,36 %	90,95 %
63 Ekonomika a administrativa	75,67 %	74,58 %	73,35 %
64 Podnikání v oborech, odvětví	69,13 %	69,37 %	68,98 %

⁵⁸¹ Podíly přijatých do prvních ročníků podle pohlaví do jednotlivých skupin oborů KKOV jsou vyjádřeny pro přijaté dívky do prvních ročníků v jednotlivých skupinách oborů KKOV. Podíly chlapců získáme na základě dopočtu do 100 %.

Procentuální zastoupení přijatých studentek do prvních ročníků podle pohlaví v jednotlivých skupinách oborů KKOV ve školních rocích 2002/2003 až 2004/2005 byly vypočteny na základě údajů uvedených v:

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2002/2003 – kapitola D (Tab. D1.1.29), [online].

Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/432/766>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2003/2004 – kapitola D (Tab. D 1.1.28), [online].

Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/457/815>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2004/2005 – kapitola D (Tab. D1.1.28), [online].

Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/559/1092>>.

65 Gastronomie, hotelnictví a turismus	50,96 %	51,05 %	53,32 %
66 Obchod	78,17 %	77,77 %	78,02 %
68 Právo, právní a veřejnosprávní činnost	78,43 %	76,92 %	74,30 %
69 Osobní a provozní služby	96,16 %	96,55 %	96,47 %
72 Publicistika, knihovnictví a informatika	80,42 %	77,37 %	81,62 %
75 Pedagogika, učitelství a sociální péče	93,94 %	93,68 %	93,39 %
78 Obecně odborná příprava	51,49 %	53,03 %	51,34 %
79 Obecná příprava	61,05 %	60,43 %	60,40 %
82 Umění a užité umění	60,58 %	60,59 %	60,81 %

Tabulka č. 2 Procentuální zastoupení přijatých studentek do prvních ročníků podle pohlaví v jednotlivých skupinách oborů KKOV ve školních rocích 2005/2006 až 2007/2008⁵⁸²

Skupina oborů KKOV	2005/2006	2006/2007	2007/2008
00 Integrovaný první ročník	9,94 %	-	-
16 Ekologie a ochrana životního prostředí	57,72 %	56,50 %	56,18 %
18 Informatické obory	-	-	-
21 Hornictví a hornická geologie, hutnictví a slévárenství	6,73 %	4,14 %	7,45 %
23 Strojírenství a strojírenská výroba	2,36 %	2,26 %	2,12 %
26 Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika	2,00 %	2,07 %	2,30 %
28 Technická chemie a chemie silikátů	64,63 %	56,84 %	55,43 %
29 Potravinářství a potravinářská chemie	73,39 %	73,75 %	74,06 %
31 Textilní výroba a oděvnictví	95,67 %	94,05 %	93,81 %
32 Kožedělná a obuvnická výroba a zpracování plastů	60,18 %	40,91 %	41,41 %
33 Zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů	5,44 %	5,18 %	4,35 %
34 Polygrafie, zpracování papíru, filmu a fotografie	56,70 %	54,14 %	59,15 %
36 Stavebnictví, geodézie a kartografie	11,79 %	9,78 %	9,57 %
37 Doprava a spoje	61,18 %	60,61 %	55,60 %
39 Speciální a interdisciplinární obory	0,58 %	0,89 %	0,40 %
41 Zemědělství a lesnictví	41,21 %	38,97 %	37,31 %
43 Veterinářství a veterinární prevence	82,67 %	84,97 %	83,65 %
53 Zdravotnictví	90,51 %	88,88 %	88,52 %
63 Ekonomika a administrativa	70,97 %	69,91 %	68,76 %

⁵⁸² Podíly přijatých do prvních ročníků podle pohlaví do jednotlivých skupin oborů KKOV jsou vyjádřeny pro přijaté dívky do prvních ročníků v jednotlivých skupinách oborů KKOV. Podíly chlapců získáme na základě dopočtu do 100 %.

Procentuální zastoupení přijatých studentek do prvních ročníků podle pohlaví v jednotlivých skupinách oborů KKOV ve školních rocích 2005/2006 až 2007/2008 byly vypočteny na základě údajů uvedených v:

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2005/2006 – kapitola D (Tab. D1.1.19), [online].

Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/431/368>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2006/2007 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online].

Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/602/1382>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2007/2008 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online].

Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/705/1535>>.

64 Podnikání v oborech, odvětví	69,89 %	68,78 %	68,73 %
65 Gastronomie, hotelnictví a turismus	55,48 %	56,43 %	57,48 %
66 Obchod	78,54 %	77,95 %	76,42 %
68 Právo, právní a veřejnosprávní činnost	76,01 %	74,81 %	74,97 %
69 Osobní a provozní služby	95,25 %	93,32 %	93,70 %
72 Publicistika, knihovnictví a informatika	79,57 %	78,79 %	78,99 %
75 Pedagogika, učitelství a sociální péče	94,42 %	91,08 %	94,35 %
78 Obecně odborná příprava	57,31 %	56,70 %	59,31 %
79 Obecná příprava	60,57 %	60,15 %	59,63 %
82 Umění a užité umění	63,98 %	61,73 %	63,34 %

Tabulka č. 3 Procentuální zastoupení přijatých studentek do prvních ročníků podle pohlaví v jednotlivých skupinách oborů KKOV ve školních rocích 2008/2009 až 2010/2011⁵⁸³

Skupina oborů KKOV	2008/2009	2009/2010	2010/2011
00 Integrovaný první ročník	-	-	-
16 Ekologie a ochrana životního prostředí	54,44 %	55,10 %	50,90 %
18 Informatické obory	-	9,48 %	8,89 %
21 Hornictví a hornická geologie, hutnictví a slévárenství	2,29 %	0 %	4,55 %
23 Strojírenství a strojírenská výroba	2,14 %	8,01 %	2,43 %
26 Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika	2,63 %	1,70 %	1,33 %
28 Technická chemie a chemie silikátů	58,61 %	60,10 %	54,41 %
29 Potravinářství a potravinářská chemie	76,55 %	75,81 %	73,17 %
31 Textilní výroba a oděvnictví	92,17 %	92,55 %	91,33 %
32 Kožedělná a obuvnická výroba a zpracování plastů	43,18 %	68,18 %	46,51 %
33 Zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů	5,12 %	4,91 %	3,46 %
34 Polygrafie, zpracování papíru, filmu a fotografie	58,75 %	65,53 %	58,18 %
36 Stavebnictví, geodézie a kartografie	9,83 %	8,53 %	8,40 %
37 Doprava a spoje	50,88 %	52,91 %	48,61 %
39 Speciální a interdisciplinární obory	0,81 %	1,22 %	1,65 %
41 Zemědělství a lesnictví	37,64 %	36,61 %	34,88 %
43 Veterinářství a veterinární prevence	87,05 %	-	85,92 %
53 Zdravotnictví	89,33 %	89,65 %	87,27 %
63 Ekonomika a administrativa	69,01 %	66,89 %	68,14 %
64 Podnikání v oborech, odvětví	67,08 %	57,89 %	-

⁵⁸³ Podíly přijatých do prvních ročníků podle pohlaví do jednotlivých skupin oborů KKOV jsou vyjádřeny pro přijaté dívky do prvních ročníků v jednotlivých skupinách oborů KKOV. Podíly chlapců získáme na základě dopočtu do 100 %.

Procentuální zastoupení přijatých studentek do prvních ročníků podle pohlaví v jednotlivých skupinách oborů KKOV ve školních rocích 2008/2009 až 2010/2011 byly vypočteny na základě údajů uvedených v:

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2008/2009 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online].

Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/713/1816>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2009/2010 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online].

Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/726/2027>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2010/2011 – kapitola D (Tab. D1.1.22), [online].

Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/730/2119>>.

65 Gastronomie, hotelnictví a turismus	59,85 %	59,78 %	58,99 %
66 Obchod	76,05 %	72,24 %	72,98 %
68 Právo, právní a veřejnosprávní činnost	72,51 %	71,49 %	68,23 %
69 Osobní a provozní služby	93,72 %	91,82 %	90,01 %
72 Publicistika, knihovnictví a informatika	71,38 %	67,50 %	69,54 %
75 Pedagogika, učitelství a sociální péče	92,79 %	93,51 %	93,94 %
78 Obecně odborná příprava	59,46 %	60,01 %	58,96 %
79 Obecná příprava	60,59 %	58,91 %	57,72 %
82 Umění a užité umění	65,78 %	63,26 %	66,69 %

Tabulka č. 4 Skupiny oborů KKOV podle podílu přijatých studentek do prvních ročníků do jednotlivých skupin oborů KKOV z celkového počtu přijatých studentek do prvních ročníků v určitém školním roce.⁵⁸⁴

Skupina oborů KKOV	2002/2003	2003/2004	2004/2005
00 Integrovaný první ročník	0,04 %	0,08 %	0,10 %
16 Ekologie a ochrana životního prostředí	0,44 %	0,60 %	0,62 %
18 Informatické obory	-	-	-
21 Hornictví a hornická geologie, hutnictví a slévárenství	0,04 %	0,06 %	0,04 %
23 Strojírenství a strojírenská výroba	0,55 %	0,52 %	0,52 %
26 Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika	0,37 %	0,34 %	0,36 %
28 Technická chemie a chemie silikátů	1,21 %	1,05 %	0,94 %
29 Potravinářství a potravinářská chemie	3,12 %	3,22 %	3,12 %
31 Textilní výroba a oděvnictví	3,39 %	2,98 %	3,00 %
32 Kožedělná a obuvnická výroba a zpracování plastů	0,10 %	0,12 %	0,11 %
33 Zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů	0,25 %	0,26 %	0,29 %
34 Polygrafie, zpracování papíru, filmu a fotografie	0,66 %	0,62 %	0,65 %
36 Stavebnictví, geodézie a kartografie	1,38 %	1,24 %	1,29 %
37 Doprava a spoje	1,45 %	1,51 %	1,41 %
39 Speciální a interdisciplinární obory	0,01 %	0,03 %	0,01 %
41 Zemědělství a lesnictví	3,37 %	3,54 %	3,69 %
43 Veterinářství a veterinární prevence	0,31 %	0,34 %	0,35 %
53 Zdravotnictví	7,08 %	7,40 %	6,94 %
63 Ekonomika a administrativa	15,36 %	13,92 %	13,52 %
64 Podnikání v oborech, odvětví	3,60 %	3,43 %	3,44 %
65 Gastronomie, hotelnictví a turismus	10,28 %	10,68 %	10,90 %
66 Obchod	6,95 %	6,69 %	6,50 %
68 Právo, právní a veřejnosprávní	2,52 %	2,33 %	2,31 %

⁵⁸⁴ Podíly přijatých studentek do prvních ročníků do jednotlivých skupin oborů KKOV z celkového počtu přijatých studentek do prvních ročníků ve školních rocích 2002/2003 až 2004/2005 byly vypočteny na základě údajů uvedených v: *Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2002/2003 – kapitola D* (Tab. D1.1.29), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/432/766>>. *Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2003/2004 – kapitola D* (Tab. D 1.1.28), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/457/815>>. *Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2004/2005 – kapitola D* (Tab. D1.1.28), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/559/1092>>.

činnost			
69 Osobní a provozní služby	5,49 %	5,81 %	5,83 %
72 Publicistika, knihovnictví a informatika	0,24 %	0,23 %	0,30 %
75 Pedagogika, učitelství a sociální péče	3,32 %	3,46 %	3,25 %
78 Obecně odborná příprava	1,87 %	2,54 %	3,02 %
79 Obecná příprava	23,95 %	24,40 %	24,75 %
82 Umění a užité umění	2,65 %	2,71 %	2,72 %

Tabulka č. 5 Skupiny oborů KKOV podle podílu přijatých studentek do prvních ročníků do jednotlivých skupin oborů KKOV z celkového počtu přijatých studentek do prvních ročníků v určitém školním roce.⁵⁸⁵

Skupina oborů KKOV	2005/2006	2006/2007	2007/2008
00 Integrovaný první ročník	0,05 %	-	-
16 Ekologie a ochrana životního prostředí	0,61 %	0,50 %	0,55 %
18 Informatické obory	-	-	-
21 Hornictví a hornická geologie, hutnictví a slévárenství	0,02 %	0,01 %	0,02 %
23 Strojírenství a strojírenská výroba	0,51 %	0,49 %	0,47 %
26 Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika	0,36 %	0,37 %	0,40 %
28 Technická chemie a chemie silikátů	1,03 %	0,72 %	0,59 %
29 Potravinářství a potravinářská chemie	3,00 %	3,18 %	2,88 %
31 Textilní výroba a oděvnictví	2,23 %	2,17 %	1,58 %
32 Kožedělná a obuvnická výroba a zpracování plastů	0,11 %	0,07 %	0,06 %
33 Zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů	0,28 %	0,24 %	0,21 %
34 Polygrafie, zpracování papíru, filmu a fotografie	0,69 %	0,74 %	0,84 %
36 Stavebnictví, geodézie a kartografie	1,24 %	1,09 %	1,13 %
37 Doprava a spoje	1,41 %	1,25 %	1,18 %
39 Speciální a interdisciplinární obory	0,01 %	0,02 %	0,01 %
41 Zemědělství a lesnictví	3,46 %	3,59 %	3,39 %
43 Veterinářství a veterinární prevence	0,39 %	0,41 %	0,48 %
53 Zdravotnictví	5,93 %	5,52 %	5,34 %
63 Ekonomika a administrativa	12,35 %	11,80 %	11,38 %
64 Podnikání v oborech, odvětví	3,40 %	3,21 %	3,12 %
65 Gastronomie, hotelnictví a turismus	11,35 %	13,06 %	13,44 %

⁵⁸⁵ Podíly přijatých studentek do prvních ročníků do jednotlivých skupin oborů KKOV z celkového počtu přijatých studentek do prvních ročníků ve školních rocích 2005/2006 až 2007/2008 byly vypočteny na základě údajů uvedených v:

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2005/2006 – kapitola D (Tab. D1.1.19), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/431/368>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2006/2007 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/602/1382>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2007/2008 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/705/1535>>.

66 Obchod	6,34 %	6,01 %	5,20 %
68 Právo, právní a veřejnosprávní činnost	2,42 %	2,56 %	2,69 %
69 Osobní a provozní služby	6,18 %	6,73 %	6,79 %
72 Publicistika, knihovnictví a informatika	0,29 %	0,27 %	0,34 %
75 Pedagogika, učitelství a sociální péče	3,25 %	3,48 %	3,83 %
78 Obecně odborná příprava	4,80 %	5,93 %	6,95 %
79 Obecná příprava	25,93 %	24,34 %	24,60 %
82 Umění a užité umění	2,38 %	2,26 %	2,54 %

Tabulka č. 6 Skupiny oborů KKOV podle podílu přijatých studentek do prvních ročníků do jednotlivých skupin oborů KKOV z celkového počtu přijatých studentek do prvních ročníků v určitém školním roce.⁵⁸⁶

Skupina oborů KKOV	2008/2009	2009/2010	2010/2011
00 Integrovaný první ročník	-	-	-
16 Ekologie a ochrana životního prostředí	0,58 %	0,65 %	0,52 %
18 Informatické obory	-	0,35 %	0,63 %
21 Hornictví a hornická geologie, hutnictví a slévárenství	0,01 %	0 %	0,01 %
23 Strojírenství a strojírenská výroba	0,50 %	0,45 %	0,45 %
26 Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika	0,44 %	0,25 %	0,16 %
28 Technická chemie a chemie silikátů	0,65 %	0,57 %	0,56 %
29 Potravinářství a potravinářská chemie	2,78 %	3,06 %	3,31 %
31 Textilní výroba a oděvnictví	0,98 %	0,90 %	0,63 %
32 Kožedělná a obuvnická výroba a zpracování plastů	0,06 %	0,02 %	0,04 %
33 Zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů	0,22 %	0,23 %	0,16 %
34 Polygrafie, zpracování papíru, filmu a fotografie	0,94 %	0,70 %	0,92 %
36 Stavebnictví, geodézie a kartografie	1,15 %	1,11 %	1,13 %
37 Doprava a spoje	1,10 %	1,15 %	1,07 %
39 Speciální a interdisciplinární obory	0,02 %	0,03 %	0,05 %
41 Zemědělství a lesnictví	3,28 %	3,29 %	3,29 %
43 Veterinářství a veterinární prevence	0,46 %	-	0,66 %
53 Zdravotnictví	4,93 %	4,44 %	6,12 %
63 Ekonomika a administrativa	11,54 %	13,29 %	11,35 %
64 Podnikání v oborech, odvětví	2,98 %	0,02 %	-
65 Gastronomie, hotelnictví a turismus	13,89 %	14,74 %	14,05 %

⁵⁸⁶ Podíly přijatých studentek do prvních ročníků do jednotlivých skupin oborů KKOV z celkového počtu přijatých studentek do prvních ročníků ve školních rocích 2008/2009 až 2010/2011 byly vypočteny na základě údajů uvedených v:

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2008/2009 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/713/1816>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2009/2010 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/726/2027>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2010/2011 – kapitola D (Tab. D1.1.22), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/730/2119>>.

66 Obchod	4,72 %	4,49 %	4,07 %
68 Právo, právní a veřejnosprávní činnost	2,81 %	3,10 %	3,32 %
69 Osobní a provozní služby	6,90 %	7,55 %	7,32 %
72 Publicistika, knihovnictví a informatika	0,32 %	0,22 %	0,25 %
75 Pedagogika, učitelství a sociální péče	3,70 %	4,08 %	4,87 %
78 Obecně odborná příprava	6,70 %	6,69 %	6,61 %
79 Obecná příprava	25,10 %	24,25 %	25,19 %
82 Umění a užité umění	2,74 %	2,82 %	3,27 %

Tabulka č. 7 Skupiny oborů KKOV podle podílu přijatých studentů (chlapců) do prvních ročníků do jednotlivých oborů KKOV z celkového počtu přijatých studentů (chlapců) do prvních ročníků v určitém školním roce.⁵⁸⁷

Skupina oborů KKOV	2002/2003	2003/2004	2004/2005
00 Integrovaný první ročník	0,50 %	0,44 %	0,39 %
16 Ekologie a ochrana životního prostředí	0,30 %	0,39 %	0,40 %
18 Informatické obory	-	-	-
21 Hornictví a hornická geologie, hutnictví a slévárenství	0,30 %	0,29 %	0,39 %
23 Strojírenství a strojírenská výroba	20,30 %	19,12 %	19,10 %
26 Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika	18,45 %	18,15 %	17,61 %
28 Technická chemie a chemie silikátů	0,65 %	0,65 %	0,66 %
29 Potravinářství a potravinářská chemie	1,20 %	1,29 %	1,12 %
31 Textilní výroba a oděvnictví	0,12 %	0,15 %	0,14 %
32 Kožedělná a obuvnická výroba a zpracování plastů	0,05 %	0,07 %	0,09 %
33 Zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů	5,32 %	5,15 %	4,94 %
34 Polygrafie, zpracování papíru, filmu a fotografie	0,59 %	0,55 %	0,58 %
36 Stavebnictví, geodézie a kartografie	9,21 %	9,73 %	9,49 %
37 Doprava a spoje	0,71 %	0,80 %	0,88 %
39 Speciální a interdisciplinární obory	0,47 %	0,60 %	0,82 %
41 Zemědělství a lesnictví	4,99 %	4,87 %	4,70 %
43 Veterinářství a veterinární prevence	0,08 %	0,09 %	0,10 %
53 Zdravotnictví	0,47 %	0,65 %	0,66 %
63 Ekonomika a administrativa	4,68 %	4,43 %	4,66 %
64 Podnikání v oborech, odvětví	1,52 %	1,41 %	1,47 %
65 Gastronomie, hotelnictví a turismus	9,37 %	9,56 %	9,05 %
66 Obchod	1,84 %	1,79 %	1,74 %
68 Právo, právní a veřejnosprávní	0,66 %	0,65 %	0,76 %

⁵⁸⁷ Podíly přijatých studentů (chlapců) do prvních ročníků do jednotlivých skupin oborů KKOV z celkového počtu přijatých studentů (chlapců) do prvních ročníků ve školních rocích 2002/2003 až 2004/2005 byly vypočteny na základě údajů uvedených v: *Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2002/2003 – kapitola D* (Tab. D1.1.29), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/432/766>>. *Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2003/2004 – kapitola D* (Tab. D 1.1.28), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/457/815>>. *Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2004/2005 – kapitola D* (Tab. D1.1.28), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/559/1092>>.

činnost			
69 Osobní a provozní služby	0,21 %	0,19 %	0,20 %
72 Publicistika, knihovnictví a informatika	0,05 %	0,06 %	0,06 %
75 Pedagogika, učitelství a sociální péče	0,20 %	0,22 %	0,22 %
78 Obecně odborná příprava	1,67 %	2,10 %	2,72 %
79 Obecná příprava	14,48 %	14,93 %	15,39 %
82 Umění a užité umění	1,63 %	1,65 %	1,66 %

Tabulka č. 8 Skupiny oborů KKOV podle podílu přijatých studentů (chlapců) do prvních ročníků do jednotlivých oborů KKOV z celkového počtu přijatých studentů (chlapců) do prvních ročníků v určitém školním roce.⁵⁸⁸

Skupina oborů KKOV	2005/2006	2006/2007	2007/2008
00 Integrovaný první ročník	0,46 %	-	-
16 Ekologie a ochrana životního prostředí	0,42 %	0,36 %	0,39 %
18 Informatické obory	-	-	-
21 Hornictví a hornická geologie, hutnictví a slévárenství	0,31 %	0,22 %	0,21 %
23 Strojírenství a strojírenská výroba	19,96 %	19,75 %	19,89 %
26 Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika	16,96 %	16,08 %	15,47 %
28 Technická chemie a chemie silikátů	0,54 %	0,51 %	0,43 %
29 Potravinářství a potravinářská chemie	1,03 %	1,05 %	0,92 %
31 Textilní výroba a oděvnictví	0,10 %	0,13 %	0,10 %
32 Kožedělná a obuvnická výroba a zpracování plastů	0,07 %	0,09 %	0,08 %
33 Zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů	4,58 %	4,09 %	4,15 %
34 Polygrafie, zpracování papíru, filmu a fotografie	0,50 %	0,58 %	0,53 %
36 Stavebnictví, geodézie a kartografie	8,81 %	9,37 %	9,75 %
37 Doprava a spoje	0,85 %	0,76 %	0,86 %
39 Speciální a interdisciplinární obory	1,54 %	1,98 %	2,45 %
41 Zemědělství a lesnictví	4,70 %	5,22 %	5,18 %
43 Veterinářství a veterinární prevence	0,08 %	0,07 %	0,09 %
53 Zdravotnictví	0,59 %	0,64 %	0,63 %
63 Ekonomika a administrativa	4,80 %	4,72 %	4,71 %
64 Podnikání v oborech, odvětví	1,39 %	1,35 %	1,29 %
65 Gastronomie, hotelnictví a turismus	8,66 %	9,36 %	9,05 %

⁵⁸⁸ Podíly přijatých studentů (chlapců) do prvních ročníků do jednotlivých skupin oborů KKOV z celkového počtu přijatých studentů (chlapců) do prvních ročníků ve školních rocích 2005/2006 až 2007/2008 byly vypočteny na základě údajů uvedených v: *Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2005/2006 – kapitola D* (Tab. D1.1.19), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/431/368>>. *Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2006/2007 – kapitola D* (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/602/1382>>. *Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2007/2008 – kapitola D* (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/705/1535>>.

66 Obchod	1,65 %	1,58 %	1,46 %
68 Právo, právní a veřejnosprávní činnost	0,73 %	0,80 %	0,82 %
69 Osobní a provozní služby	0,29 %	0,45 %	0,42 %
72 Publicistika, knihovnictví a informatika	0,07 %	0,07 %	0,08 %
75 Pedagogika, učitelství a sociální péče	0,18 %	0,32 %	0,21 %
78 Obecně odborná příprava	3,40 %	4,20 %	4,34 %
79 Obecná příprava	16,05 %	14,98 %	15,17 %
82 Umění a užité umění	1,27 %	1,30 %	1,34 %

Tabulka č. 9 Skupiny oborů KKOV podle podílu přijatých studentů (chlapců) do prvních ročníků do jednotlivých oborů KKOV z celkového počtu přijatých studentů (chlapců) do prvních ročníků v určitém školním roce.⁵⁸⁹

Skupina oborů KKOV	2008/2009	2009/2010	2010/2011
00 Integrovaný první ročník	-	-	-
16 Ekologie a ochrana životního prostředí	0,45 %	0,48 %	0,45 %
18 Informatické obory	-	3,00 %	5,76 %
21 Hornictví a hornická geologie, hutnictví a slévárenství	0,25 %	0,17 %	0,14 %
23 Strojírenství a strojírenská výroba	20,95 %	18,53 %	16,17 %
26 Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika	15,09 %	12,88 %	10,49 %
28 Technická chemie a chemie silikátů	0,42 %	0,34 %	0,42 %
29 Potravinářství a potravinářská chemie	0,79 %	0,89 %	1,09 %
31 Textilní výroba a oděvnictví	0,08 %	0,07 %	0,05 %
32 Kožedělná a obuvnická výroba a zpracování plastů	0,07 %	0,01 %	0,04 %
33 Zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů	3,75 %	3,96 %	3,96 %
34 Polygrafie, zpracování papíru, filmu a fotografie	0,61 %	0,33 %	0,60 %
36 Stavebnictví, geodézie a kartografie	9,78 %	10,85 %	11,08 %
37 Doprava a spoje	0,98 %	0,93 %	1,02 %
39 Speciální a interdisciplinární obory	2,51 %	2,18 %	2,68 %
41 Zemědělství a lesnictví	5,01 %	5,40 %	5,52 %
43 Veterinářství a veterinární prevence	0,06 %	-	0,10 %
53 Zdravotnictví	0,54 %	0,47 %	0,80 %
63 Ekonomika a administrativa	4,79 %	5,97 %	4,76 %
64 Podnikání v oborech, odvětví	1,35 %	0,01 %	-

⁵⁸⁹ Podíly přijatých studentů (chlapců) do prvních ročníků do jednotlivých skupin oborů KKOV z celkového počtu přijatých studentů (chlapců) do prvních ročníků ve školních rocích 2008/2009 až 2010/2011 byly vypočteny na základě údajů uvedených v:

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2008/2009 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/713/1816>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2009/2010 – kapitola D (Tab. D1.1.21), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/726/2027>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2010/2011 – kapitola D (Tab. D1.1.22), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-19]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/730/2119>>.

65 Gastronomie, hotelnictví a turismus	8,60 %	9,00 %	8,78 %
66 Obchod	1,37 %	1,57 %	1,35 %
68 Právo, právní a veřejnosprávní činnost	0,98 %	1,12 %	1,39 %
69 Osobní a provozní služby	0,43 %	0,61 %	0,73 %
72 Publicistika, knihovnictví a informatika	0,12 %	0,10 %	0,10 %
75 Pedagogika, učitelství a sociální péče	0,27 %	0,26 %	0,28 %
78 Obecně odborná příprava	4,39 %	4,04 %	4,14 %
79 Obecná příprava	15,08 %	15,35 %	16,60 %
82 Umění a užité umění	1,32 %	1,49 %	1,47 %

Tabulka č. 10 Skupiny oborů KKOV podle podílu studentek vyšších odborných škol v denním i ostatních formách vzdělávání v jednotlivých skupinách oborů KKOV na celkovém počtu studentek vyšších odborných škol ve všech skupinách oborů KKOV⁵⁹⁰

Skupina oborů KKOV	2005/2006	2006/2007	2007/2008
16 Ekologie a ochrana životního prostředí	0,71 %	0,80 %	0,68 %
23 Strojírenství a strojírenská výroba	0,06 %	0,05 %	0,11 %
26 Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika	0,85 %	0,79 %	0,73 %
28 Technická chemie a chemie silikátů	0,10 %	0,18 %	0,21 %
29 Potravinářství a potravinářská chemie	0,53 %	0,47 %	0,38 %
31 Textilní výroba a oděvnictví	0,19 %	0,06 %	0,15 %
33 Zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů	0,15 %	0,21 %	0,28 %
36 Stavebnictví, geodézie a kartografie	0,94 %	1,03 %	0,82 %
37 Doprava a spoje	0,21 %	0,19 %	0,32 %
39 Speciální a interdisciplinární obory	0,58 %	0,83 %	0,94 %
41 Zemědělství a lesnictví	3,21 %	3,18 %	2,56 %
53 Zdravotnictví	24,53 %	21,97 %	23,42 %
61 Filozofie, teologie	0,35 %	0,54 %	0,50 %
63 Ekonomika a administrativa	20,47 %	20,53 %	19,45 %
64 Podnikání v oborech, odvětví	3,73 %	3,94 %	4,15 %
65 Gastronomie, hotelnictví a turismus	7,90 %	8,03 %	7,68 %
66 Obchod	0,47 %	0,51 %	0,52 %
68 Právo, právní a veřejnosprávní činnost	10,82 %	10,79 %	10,73 %
72 Publicistika, knihovnictví a informatika	2,42 %	2,37 %	2,33 %
75 Pedagogika, učitelství a sociální péče	18,73 %	20,15 %	20,43 %
82 Umění a užité umění	3,03 %	3,41 %	3,61 %
91 Teorie vojenského umění	-	-	0,01 %

⁵⁹⁰ Podíly studentek vyšších odborných škol v denním i ostatních formách vzdělávání v jednotlivých skupinách oborů KKOV na celkovém počtu studentek vyšších odborných škol ve všech skupinách oborů KKOV byly vypočteny na základě údajů v: *Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2005/2006 – kapitola E* (Tab. E2.4), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/431/372>>. *Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2006/2007 – kapitola E* (Tab. E2.4), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/602/1383>>. *Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2007/2008 – kapitola E* (Tab. E2.4), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/705/1536>>.

Tabulka č. 11 Skupiny oborů KKOV podle podílu studentek vyšších odborných škol v denním i ostatních formách vzdělávání v jednotlivých skupinách oborů KKOV na celkovém počtu studentek vyšších odborných škol ve všech skupinách oborů KKOV⁵⁹¹

Skupina oborů KKOV	2008/2009	2009/2010	2010/2011
16 Ekologie a ochrana životního prostředí	0,76 %	0,55 %	0,48 %
23 Strojírenství a strojírenská výroba	0,15 %	0,11 %	0,13 %
26 Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika	0,86 %	0,68 %	0,68 %
28 Technická chemie a chemie silikátů	0,18 %	0,19 %	0,16 %
29 Potravinářství a potravinářská chemie	0,31 %	0,27 %	0,31 %
31 Textilní výroba a oděvnictví	0,06 %	0,12 %	0,02 %
33 Zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů	0,31 %	0,32 %	0,33 %
36 Stavebnictví, geodézie a kartografie	0,66 %	0,44 %	0,44 %
37 Doprava a spoje	0,52 %	0,61 %	0,56 %
39 Speciální a interdisciplinární obory	1,22 %	1,65 %	1,99 %
41 Zemědělství a lesnictví	2,13 %	1,93 %	1,84 %
53 Zdravotnictví	24,70 %	25,14 %	25,71 %
61 Filozofie, teologie	0,39 %	0,26 %	0,34 %
63 Ekonomika a administrativa	17,29 %	16,10 %	15,49 %
64 Podnikání v oborech, odvětví	3,73 %	3,69 %	3,83 %
65 Gastronomie, hotelnictví a turismus	7,60 %	6,76 %	6,64 %
66 Obchod	0,50 %	0,51 %	0,50 %
68 Právo, právní a veřejnosprávní činnost	11,54 %	11,45 %	10,83 %
72 Publicistika, knihovnictví a informatika	2,05 %	1,77 %	1,79 %
75 Pedagogika, učitelství a sociální péče	21,34 %	23,88 %	24,47 %
82 Umění a užité umění	3,68 %	3,56 %	3,45 %

⁵⁹¹ Podíly studentek vyšších odborných škol v denním i ostatních formách vzdělávání v jednotlivých skupinách oborů KKOV na celkovém počtu studentek vyšších odborných škol ve všech skupinách oborů KKOV ve školních rocích 2008/2009 až 2010/2011 byly vypočteny na základě údajů v: *Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2008/2009 – kapitola E* (Tab. E2.4), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/713/1814>>. *Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2009/2010 – kapitola E* (Tab. E2.4), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/726/2029>>. *Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2010/2011 – kapitola E* (Tab. E2.4), [online]. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL <<http://archiv.uiv.cz/clanek/730/2121>>.

91 Teorie vojenského umění	0,02 %	0,02 %	0,02 %
----------------------------	--------	--------	--------

Tabulka č. 12 Procentuální zastoupení studentek v jednotlivých skupinách oborů vzdělávání ze všech studujících v určité skupině oborů vzdělávání ve školních rocích 2005/2006 až 2007/2008⁵⁹²

Skupina oborů KKO	2005/2006	2006/2007	2007/2008
16 Ekologie a ochrana životního prostředí	51,25 %	55,79 %	60,26 %
23 Strojírenství a strojírenská výroba	1,94 %	1,56 %	4 %
26 Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika	10,53 %	10,86 %	10,55 %
28 Technická chemie a chemie silikátů	80,77 %	77,18 %	70,49 %
29 Potravinářství a potravinářská chemie	68,35 %	68,38 %	64,23 %
31 Textilní výroba a oděvnictví	92,86 %	92,31 %	91,76 %
33 Zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů	3,83 %	21,69 %	24,68 %
36 Stavebnictví, geodézie a kartografie	24,39 %	28,19 %	27,66 %
37 Doprava a spoje	47,19 %	47,44 %	52,42 %
39 Speciální a interdisciplinární obory	47,77 %	54,64 %	57,83 %
41 Zemědělství a lesnictví	60,58 %	61,07 %	62,06 %
53 Zdravotnictví	83,93 %	82,77 %	84,05 %
61 Filozofie, teologie	48,28 %	48,86 %	41,46 %
63 Ekonomika a administrativa	75,75 %	78,24 %	78,27 %
64 Podnikání v oborech, odvětví	61,76 %	61,76 %	60,35 %
65 Gastronomie, hotelnictví a turismus	80,82 %	82,67 %	82,60 %
66 Obchod	65,75 %	64,10 %	61,85 %
68 Právo, právní a veřejnosprávní činnost	77,05 %	79,78 %	69,65 %
72 Publicistika, knihovnictví a informatika	73,83 %	72,45 %	70,95 %
75 Pedagogika, učitelství a sociální péče	90,17 %	90,99 %	91,94 %
82 Umění a užité umění	58,80 %	60,12 %	60,94 %

⁵⁹² Podíly studentů mužů v jednotlivých skupinách oborů vzdělání získáme na základě dopočtu do 100 %

Procentuální zastoupení studentek v jednotlivých skupinách oborů vzdělávání ze všech studujících v určité skupině oborů vzdělávání ve školních rocích 2005/2006 až 2007/2008 byly vypočteny na základě údajů uvedených v:

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2005/2006 – kapitola E (Tab. E2.4), [online].

Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/431/372>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2006/2007 – kapitola E (Tab. E2.4), [online].

Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/602/1383>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2007/2008 – kapitola E (Tab. E2.4), [online].

Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/705/1536>>.

91 Teorie vojenského umění	-	-	28,57 %
----------------------------	---	---	---------

Tabulka č. 13 Procentuální zastoupení studentek v jednotlivých skupinách oborů vzdělávání ze všech studujících v určité skupině oborů vzdělávání ve školních rocích 2008/2009 až 2010/2011⁵⁹³

Skupina oborů KKO V	2008/2009	2009/2010	2010/2011
16 Ekologie a ochrana životního prostředí	61,11 %	56,78 %	55,38 %
23 Strojírenství a strojírenská výroba	5,06 %	3,87 %	4,47 %
26 Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika	13,91 %	11,84 %	12,50 %
28 Technická chemie a chemie silikátů	62,07 %	57,14 %	48,57 %
29 Potravinářství a potravinářská chemie	55,36 %	58,95 %	53,23 %
31 Textilní výroba a oděvnictví	92,86 %	100 %	100 %
33 Zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů	24,51 %	24 %	23,91 %
36 Stavebnictví, geodézie a kartografie	29,84 %	23,96 %	25,54 %
37 Doprava a spoje	56,22 %	55,02 %	51,50 %
39 Speciální a interdisciplinární obory	61,65 %	63,93 %	61,94 %
41 Zemědělství a lesnictví	58,61 %	56,44 %	55,71 %
53 Zdravotnictví	85,64 %	86,03 %	85,80 %
61 Filozofie, teologie	37,5 %	34,84 %	38,83 %
63 Ekonomika a administrativa	78,26 %	77,53 %	78,01 %
64 Podnikání v oborech, odvětví	61,29 %	61,93 %	61,22 %
65 Gastronomie, hotelnictví a turismus	81,49 %	80,28 %	78,46 %
66 Obchod	57,06 %	58,99 %	57,84 %
68 Právo, právní a veřejnosprávní činnost	67,45 %	64,08 %	65,05 %
72 Publicistika, knihovnictví a informatika	70,72 %	67,65 %	66,44 %
75 Pedagogika, učitelství a sociální péče	91,63 %	92,08 %	91,71 %

⁵⁹³ Podíly studentů mužů v jednotlivých skupinách oborů vzdělání získáme na základě dopočtu do 100 %

Procentuální zastoupení studentek v jednotlivých skupinách oborů vzdělávání ze všech studujících v určité skupině oborů vzdělávání ve školních rocích 2005/2006 až 2007/2008 byly vypočteny na základě údajů uvedených v:

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2008/2009 – kapitola E (Tab. E2.4), [online].

Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/713/1814>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2009/2010 – kapitola E (Tab. E2.4), [online].

Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/726/2029>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2010/2011 – kapitola E (Tab. E2.4), [online].

Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/730/2121>>.

82 Umění a užité umění	60,95 %	62,19 %	60,31 %
91 Teorie vojenského umění	35,71 %	23,81 %	21,74 %

Tabulka č. 14 Skupiny oborů KKOV podle podílu studentů vyšších odborných škol v denním i ostatních formách vzdělávání v jednotlivých skupinách oborů KKOV na celkovém počtu studentů vyšších odborných škol ve všech skupinách oborů KKOV⁵⁹⁴

Skupina oborů KKOV	2005/2006	2006/2007	2007/2008
16 Ekologie a ochrana životního prostředí	1,61 %	1,60 %	1,13 %
23 Strojírenství a strojírenská výroba	7,12 %	7,24 %	7,00 %
26 Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika	17,24 %	16,40 %	15,32 %
28 Technická chemie a chemie silikátů	0,06 %	0,13 %	0,22 %
29 Potravinářství a potravinářská chemie	0,59 %	0,55 %	0,53 %
31 Textilní výroba a oděvnictví	0,04 %	0,01 %	0,04 %
33 Zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů	1,63 %	1,88 %	2,11 %
36 Stavebnictví, geodézie a kartografie	6,94 %	6,58 %	5,36 %
37 Doprava a spoje	0,55 %	0,52 %	0,72 %
39 Speciální a interdisciplinární obory	1,51 %	1,74 %	1,70 %
41 Zemědělství a lesnictví	4,96 %	5,10 %	3,89 %
53 Zdravotnictví	11,16 %	11,51 %	11,06 %
61 Filozofie, teologie	0,88 %	1,42 %	1,75 %
63 Ekonomika a administrativa	15,57 %	14,37 %	13,44 %
64 Podnikání v oborech, odvětví	5,49 %	6,14 %	6,78 %
65 Gastronomie, hotelnictví a turismus	4,46 %	4,24 %	4,03 %
66 Obchod	0,59 %	0,71 %	0,80 %
68 Právo, právní a veřejnosprávní činnost	7,66 %	6,88 %	11,64 %
72 Publicistika, knihovnictví a informatika	2,04 %	2,26 %	2,21 %
75 Pedagogika, učitelství a sociální péče	4,86 %	5,02 %	4,46 %
82 Umění a užité umění	5,05 %	5,69 %	5,76 %

⁵⁹⁴ Podíly studentů vyšších odborných škol v denním i ostatních formách vzdělávání v jednotlivých skupinách oborů KKOV na celkovém počtu studentů vyšších odborných škol ve všech skupinách oborů KKOV ve školních rocích 2005/2006 až 2007/2008 byly vypočteny na základě údajů uvedených v:

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2005/2006 – kapitola E (Tab. E2.4), [online].

Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/431/372>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2006/2007 – kapitola E (Tab. E2.4), [online].

Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/602/1383>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2007/2008 – kapitola E (Tab. E2.4), [online].

Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/705/1536>>.

91 Teorie vojenského umění	-		0,06 %
----------------------------	---	--	--------

Tabulka č. 15 Skupiny oborů KKOV podle podílu studentů vyšších odborných škol v denním i ostatních formách vzdělávání v jednotlivých skupinách oborů KKOV na celkovém počtu studentů vyšších odborných škol ve všech skupinách oborů KKOV⁵⁹⁵

Skupina oborů KKOV	2008/2009	2009/2010	2010/2011
16 Ekologie a ochrana životního prostředí	1,25 %	1,07 %	1,00 %
23 Strojírenství a strojírenská výroba	7,16 %	6,79 %	6,92 %
26 Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika	13,70 %	13,05 %	12,17 %
28 Technická chemie a chemie silikátů	0,28 %	0,37 %	0,43 %
29 Potravinářství a potravinářská chemie	0,64 %	0,48 %	0,70 %
31 Textilní výroba a oděvnictví	0,01 %	0 %	0 %
33 Zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů	2,43 %	2,60 %	2,71 %
36 Stavebnictví, geodézie a kartografie	4,01 %	3,63 %	3,32 %
37 Doprava a spoje	1,03 %	1,28 %	1,36 %
39 Speciální a interdisciplinární obory	1,95 %	2,40 %	3,15 %
41 Zemědělství a lesnictví	3,86 %	3,83 %	3,77 %
53 Zdravotnictví	10,62 %	10,50 %	10,95 %
61 Filozofie, teologie	1,65 %	1,26 %	1,38 %
63 Ekonomika a administrativa	12,33 %	12,00 %	11,24 %
64 Podnikání v oborech, odvětví	6,04 %	5,83 %	6,24 %
65 Gastronomie, hotelnictví a turismus	4,43 %	4,27 %	4,69 %
66 Obchod	0,97 %	0,91 %	0,94 %
68 Právo, právní a veřejnosprávní činnost	14,29 %	16,52 %	14,98 %
72 Publicistika, knihovnictví a informatika	2,18 %	2,17 %	2,33 %
75 Pedagogika, učitelství a sociální péče	5,00 %	5,28 %	5,70 %

⁵⁹⁵ Podíly studentů vyšších odborných škol v denním i ostatních formách vzdělávání v jednotlivých skupinách oborů KKOV na celkovém počtu studentů vyšších odborných škol ve všech skupinách oborů KKOV ve školních rocích 2008/2009 až 2010/2011 byly vypočteny na základě údajů uvedených v:

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2008/2009 – kapitola E (Tab. E2.4), [online].

Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/713/1814>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2009/2010 – kapitola E (Tab. E2.4), [online].

Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/726/2029>>.

Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele 2010/2011 – kapitola E (Tab. E2.4), [online].

Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání [citováno 2013-01-22]. Dostupné z URL

<<http://archiv.uiv.cz/clanek/730/2121>>.

82 Umění a užité umění	6,06 %	5,57 %	5,84 %
91 Teorie vojenského umění	0,11 %	0,20 %	0,22 %

Tabulka č. 16 Podíly studentek na vysokých školách v jednotlivých skupinách studijních programů v letech 2001 až 2003⁵⁹⁶

Skupina studijních programů	2001	2002	2003
Přírodní vědy a nauky	38,07 %	38,26 %	39,02 %
Technické vědy a nauky	21,74 %	21,61 %	21,33 %
Zemědělsko-lesnické a veterinární vědy a nauky	50,90 %	52,81 %	53,47 %
Zdravotnictví, lékařské a farmaceutické vědy a nauky	65,80 %	67,13 %	68,80 %
Humanitní a společenské vědy a nauky	60,99 %	61,73 %	62,26 %
Ekonomické vědy a nauky	56,52 %	57,19 %	57,81 %
Právní vědy a nauky	47,75 %	48,88 %	50,11 %
Pedagogika, učitelství a sociální péče	73,30 %	74,27 %	74,24 %
Vědy a nauky o kultuře a umění	54,27 %	54,95 %	55,83 %

Tabulka č. 17 Podíly studentek na vysokých školách v jednotlivých skupinách studijních programů v letech 2004 až 2006⁵⁹⁷

Skupina studijních programů	2004	2005	2006
Přírodní vědy a nauky	39,83 %	40,99 %	42,44 %
Technické vědy a nauky	22,62 %	23,19 %	23,99 %
Zemědělsko-lesnické a veterinární vědy a nauky	54,43 %	56,23 %	57,09 %
Zdravotnictví, lékařské a farmaceutické vědy a nauky	69,78 %	70,94 %	71,37 %
Humanitní a společenské vědy a nauky	62,93 %	63,95 %	64,73 %
Ekonomické vědy a nauky	59,00 %	59,73 %	60,21 %
Právní vědy a nauky	51,43 %	52,24 %	52,98 %
Pedagogika, učitelství a sociální péče	74,64 %	75,84 %	76,84 %
Vědy a nauky o kultuře a umění	57,34 %	57,83 %	59,87 %

⁵⁹⁶ Podíly studentů mužů v jednotlivých oborech získáme dopočtem do 100 %
Podíly studentek na vysokých školách v jednotlivých skupinách studijních programů v letech 2001 až 2003 byly vypočteny na základě údajů uvedených v: *Statistická ročenka školství 2012/2013* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ©2013 MŠMT [citováno 2013-04-02]. Dostupné z URL <<http://toiler.uiv.cz/ročenka/ročenka.asp>>. Kapitola F – Vysoké školství a související zařízení. Tabulky VŠ – studenti celkem podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012, Tabulky VŠ – studentky celkem podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012.

⁵⁹⁷ Podíly studentů mužů v jednotlivých oborech získáme dopočtem do 100 %
Podíly studentek na vysokých školách v jednotlivých skupinách studijních programů v letech 2004 až 2006 byly vypočteny na základě údajů uvedených v: *Statistická ročenka školství 2012/2013* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ©2013 MŠMT [citováno 2013-04-02]. Dostupné z URL <<http://toiler.uiv.cz/ročenka/ročenka.asp>>. Kapitola F – Vysoké školství a související zařízení. Tabulky VŠ – studenti celkem podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012, Tabulky VŠ – studentky celkem podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012.

Tabulka č. 18 Podíly studentek na vysokých školách v jednotlivých skupinách studijních programů v letech 2007 až 2009⁵⁹⁸

Skupina studijních programů	2007	2008	2009
Přírodní vědy a nauky	42,20 %	42,63 %	42,32 %
Technické vědy a nauky	24,86 %	25,76 %	26,79 %
Zemědělsko-lesnické a veterinární vědy a nauky	57,56 %	57,66 %	58,30 %
Zdravotnictví, lékařské a farmaceutické vědy a nauky	71,98 %	72,17 %	72,30 %
Humanitní a společenské vědy a nauky	65,01 %	65,97 %	66,21 %
Ekonomické vědy a nauky	60,55 %	60,77 %	61,04 %
Právní vědy a nauky	53,87 %	54,76 %	54,73 %
Pedagogika, učitelství a sociální péče	77,75 %	78,80 %	79,39 %
Vědy a nauky o kultuře a umění	60,42 %	60,36 %	61,40 %

Tabulka č. 19 Podíly studentek na vysokých školách v jednotlivých skupinách studijních programů v letech 2010 až 2012⁵⁹⁹

Skupina studijních programů	2010	2011	2012
Přírodní vědy a nauky	41,87 %	41,27 %	41,69 %
Technické vědy a nauky	27,88 %	28,97 %	30,25 %
Zemědělsko-lesnické a veterinární vědy a nauky	58,22 %	58,67 %	58,69 %
Zdravotnictví, lékařské a farmaceutické vědy a nauky	72,59 %	72,61 %	72,60 %
Humanitní a společenské vědy a nauky	66,01 %	65,94 %	66,02 %
Ekonomické vědy a nauky	61,05 %	60,53 %	60,03 %
Právní vědy a nauky	55,71 %	55,49 %	55,57 %
Pedagogika, učitelství a sociální péče	79,93 %	80,15 %	81,21 %
Vědy a nauky o kultuře a umění	62,15 %	61,93 %	62,18 %

⁵⁹⁸ Podíly studentů mužů v jednotlivých oborech získáme dopočtem do 100 %
Podíly studentek na vysokých školách v jednotlivých skupinách studijních programů v letech 2007 až 2009 byly vypočteny na základě údajů uvedených v: *Statistická ročenka školství 2012/2013* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ©2013 MŠMT [citováno 2013-04-02]. Dostupné z URL <<http://toiler.uiv.cz/ročenka/ročenka.asp>>. Kapitola F – Vysoké školství a související zařízení. Tabulky VŠ – studenti celkem podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012, Tabulky VŠ – studentky celkem podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012.

⁵⁹⁹ Podíly studentů mužů v jednotlivých oborech získáme dopočtem do 100 %
Podíly studentek na vysokých školách v jednotlivých skupinách studijních programů v letech 2010 až 2012 byly vypočteny na základě údajů uvedených v: *Statistická ročenka školství 2012/2013* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ©2013 MŠMT [citováno 2013-04-02]. Dostupné z URL <<http://toiler.uiv.cz/ročenka/ročenka.asp>>. Kapitola F – Vysoké školství a související zařízení. Tabulky VŠ – studenti celkem podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012, Tabulky VŠ – studentky celkem podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012.

Tabulka č. 20 Skupiny studijních programů vysokých škol podle podílu studentek v jednotlivých skupinách studijních programů z celkového počtu studentek na vysokých školách v určitém roce⁶⁰⁰

Skupina studijních programů	2001	2002	2003
Přírodní vědy a nauky	6,45 %	6,45 %	6,52 %
Technické vědy a nauky	12,73 %	12,16 %	11,79 %
Zemědělsko-lesnické a veterinární vědy a nauky	4,06 %	4,14 %	4,14 %
Zdravotnictví, lékařské a farmaceutické vědy a nauky	10,39 %	10,48 %	10,37 %
Humanitní a společenské vědy a nauky	15,91 %	16,79 %	17,50 %
Ekonomické vědy a nauky	22,99 %	23,49 %	23,88 %
Právní vědy a nauky	4,70 %	4,83 %	4,89 %
Pedagogika, učitelství a sociální péče	22,02 %	21,33 %	20,62 %
Vědy a nauky o kultuře a umění	2,74 %	2,52 %	2,54 %

Tabulka č. 21 Skupiny studijních programů vysokých škol podle podílu studentek v jednotlivých skupinách studijních programů z celkového počtu studentek na vysokých školách v určitém roce⁶⁰¹

Skupina studijních programů	2004	2005	2006
Přírodní vědy a nauky	6,36 %	6,33 %	6,23 %
Technické vědy a nauky	11,74 %	11,46 %	11,36 %
Zemědělsko-lesnické a veterinární vědy a nauky	4,15 %	4,21 %	4,14 %
Zdravotnictví, lékařské a farmaceutické vědy a nauky	10,40 %	10,38 %	10,25 %
Humanitní a společenské vědy a nauky	17,84 %	17,99 %	18,40 %
Ekonomické vědy a nauky	24,08 %	24,60 %	25,31 %
Právní vědy a nauky	4,80 %	4,62 %	4,43 %
Pedagogika, učitelství a sociální péče	20,20 %	19,96 %	19,31 %
Vědy a nauky o kultuře a umění	2,58 %	2,57 %	2,66 %

⁶⁰⁰ Podíly studentek v jednotlivých skupinách studijních programů z celkového počtu studentek na vysokých školách v letech 2001 až 2003 byly vypočteny na základě údajů uvedených v: *Statistická ročenka školství 2012/2013* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ©2013 MŠMT [citováno 2013-04-02]. Dostupné z URL <<http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>>. Kapitola F – Vysoké školství a související zařízení. Tabulky VŠ – studenti celkem podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012, Tabulky VŠ – studentky celkem podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012.

⁶⁰¹ Podíly studentek v jednotlivých skupinách studijních programů z celkového počtu studentek na vysokých školách v letech 2004 až 2006 byly vypočteny na základě údajů uvedených v: *Statistická ročenka školství 2012/2013* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ©2013 MŠMT [citováno 2013-04-02]. Dostupné z URL <<http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>>. Kapitola F – Vysoké školství a související zařízení. Tabulky VŠ – studenti celkem podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012, Tabulky VŠ – studentky celkem podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012.

Tabulka č. 21 Skupiny studijních programů vysokých škol podle podílu studentek v jednotlivých skupinách studijních programů z celkového počtu studentek na vysokých školách v určitém roce⁶⁰²

Skupina studijních programů	2007	2008	2009
Přírodní vědy a nauky	6,03 %	5,91 %	5,84 %
Technické vědy a nauky	11,00 %	10,67 %	10,65 %
Zemědělsko-lesnické a veterinární vědy a nauky	3,96 %	3,93 %	3,92 %
Zdravotnictví, lékařské a farmaceutické vědy a nauky	9,83 %	9,51 %	9,24 %
Humanitní a společenské vědy a nauky	18,80 %	19,59 %	20,18 %
Ekonomické vědy a nauky	26,40 %	27,08 %	27,58 %
Právní vědy a nauky	4,37 %	4,36 %	4,29 %
Pedagogika, učitelství a sociální péče	19,10 %	18,50 %	17,74 %
Vědy a nauky o kultuře a umění	2,66 %	2,69 %	2,78 %

Tabulka č. 22 Skupiny studijních programů vysokých škol podle podílu studentek v jednotlivých skupinách studijních programů z celkového počtu studentek na vysokých školách v určitém roce⁶⁰³

Skupina studijních programů	2010	2011	2012
Přírodní vědy a nauky	6,06 %	6,11 %	6,32 %
Technické vědy a nauky	10,89 %	11,23 %	11,76 %
Zemědělsko-lesnické a veterinární vědy a nauky	3,94 %	4,02 %	4,22 %
Zdravotnictví, lékařské a farmaceutické vědy a nauky	9,41 %	9,87 %	10,28 %
Humanitní a společenské vědy a nauky	20,06 %	20,29 %	20,32 %
Ekonomické vědy a nauky	27,31 %	26,60 %	25,66 %
Právní vědy a nauky	4,06 %	3,95 %	3,72 %
Pedagogika, učitelství a sociální péče	17,46 %	17,06 %	16,52 %
Vědy a nauky o kultuře a umění	2,87 %	2,91 %	2,98 %

⁶⁰² Podíly studentek v jednotlivých skupinách studijních programů z celkového počtu studentek na vysokých školách v letech 2007 až 2009 byly vypočteny na základě údajů uvedených v: *Statistická ročenka školství 2012/2013* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ©2013 MŠMT [citováno 2013-04-02]. Dostupné z URL <<http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>>. Kapitola F – Vysoké školství a související zařízení. Tabulky VŠ – studenti celkem podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012, Tabulky VŠ – studentky celkem podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012.

⁶⁰³ Podíly studentek v jednotlivých skupinách studijních programů z celkového počtu studentek na vysokých školách v letech 2010 až 2012 byly vypočteny na základě údajů uvedených v: *Statistická ročenka školství 2012/2013* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ©2013 MŠMT [citováno 2013-04-02]. Dostupné z URL <<http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>>. Kapitola F – Vysoké školství a související zařízení. Tabulky VŠ – studenti celkem podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012, Tabulky VŠ – studentky celkem podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012.

Tabulka č. 23 Skupiny studijních programů vysokých škol podle podílu studentů mužů v jednotlivých skupinách studijních programů z celkového počtu studentů mužů na vysokých školách v určitém roce⁶⁰⁴

Skupina studijních programů	2001	2002	2003
Přírodní vědy a nauky	9,63 %	9,83 %	9,79 %
Technické vědy a nauky	42,04 %	41,67 %	41,79 %
Zemědělsko-lesnické a veterinární vědy a nauky	3,60 %	3,49 %	3,46 %
Zdravotnictví, lékařské a farmaceutické vědy a nauky	4,96 %	4,85 %	4,52 %
Humanitní a společenské vědy a nauky	9,33 %	9,83 %	10,19 %
Ekonomické vědy a nauky	16,23 %	16,62 %	16,75 %
Právní vědy a nauky	4,72 %	4,78 %	4,68 %
Pedagogika, učitelství a sociální péče	7,36 %	6,98 %	6,88 %
Vědy a nauky o kultuře a umění	2,12 %	1,95 %	1,93 %

Tabulka č. 24 Skupiny studijních programů vysokých škol podle podílu studentů mužů v jednotlivých skupinách studijních programů z celkového počtu studentů mužů na vysokých školách v určitém roce⁶⁰⁵

Skupina studijních programů	2004	2005	2006
Přírodní vědy a nauky	9,78 %	9,73 %	9,40 %
Technické vědy a nauky	40,84 %	40,46 %	40,01 %
Zemědělsko-lesnické a veterinární vědy a nauky	3,53 %	3,49 %	3,46 %
Zdravotnictví, lékařské a farmaceutické vědy a nauky	4,58 %	4,53 %	4,57 %
Humanitní a společenské vědy a nauky	10,69 %	10,81 %	11,14 %
Ekonomické vědy a nauky	17,03 %	17,68 %	18,59 %
Právní vědy a nauky	4,61 %	4,50 %	4,37 %
Pedagogika, učitelství a sociální péče	6,98 %	6,78 %	6,47 %
Vědy a nauky o kultuře a umění	1,96 %	2,00 %	1,98 %

⁶⁰⁴ Podíly studentů mužů v jednotlivých skupinách studijních programů z celkového počtu studentů mužů na vysokých školách v letech 2001 až 2003 byly vypočteny na základě údajů uvedených v: *Statistická ročenka školství 2012/2013* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ©2013 MŠMT [citováno 2013-04-02]. Dostupné z URL <<http://toiler.uiv.cz/ročenka/ročenka.asp>>. Kapitola F – Vysoké školství a související zařízení. Tabulky VŠ – studenti celkem podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012, Tabulky VŠ – studentky celkem podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012.

⁶⁰⁵ Podíly studentů mužů v jednotlivých skupinách studijních programů z celkového počtu studentů mužů na vysokých školách v letech 2004 až 2006 byly vypočteny na základě údajů uvedených v: *Statistická ročenka školství 2012/2013* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ©2013 MŠMT [citováno 2013-04-02]. Dostupné z URL <<http://toiler.uiv.cz/ročenka/ročenka.asp>>. Kapitola F – Vysoké školství a související zařízení. Tabulky VŠ – studenti celkem podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012, Tabulky VŠ – studentky celkem podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012.

Tabulka č. 25 Skupiny studijních programů vysokých škol podle podílu studentů mužů v jednotlivých skupinách studijních programů z celkového počtu studentů mužů na vysokých školách v určitém roce⁶⁰⁶

Skupina studijních programů	2007	2008	2009
Přírodní vědy a nauky	9,54 %	9,56 %	9,81 %
Technické vědy a nauky	38,44 %	36,96 %	35,83 %
Zemědělsko-lesnické a veterinární vědy a nauky	3,38 %	3,47 %	3,45 %
Zdravotnictví, lékařské a farmaceutické vědy a nauky	4,42 %	4,41 %	4,36 %
Humanitní a společenské vědy a nauky	11,69 %	12,15 %	12,68 %
Ekonomické vědy a nauky	19,88 %	21,01 %	21,68 %
Právní vědy a nauky	4,32 %	4,33 %	4,37 %
Pedagogika, učitelství a sociální péče	6,32 %	5,98 %	5,67 %
Vědy a nauky o kultuře a umění	2,01 %	2,13 %	2,15 %

Tabulka č. 26 Skupiny studijních programů vysokých škol podle podílu studentů mužů v jednotlivých skupinách studijních programů z celkového počtu studentů mužů na vysokých školách v určitém roce⁶⁰⁷

Skupina studijních programů	2010	2011	2012
Přírodní vědy a nauky	10,50 %	10,90 %	11,20 %
Technické vědy a nauky	35,19 %	34,51 %	34,33 %
Zemědělsko-lesnické a veterinární vědy a nauky	3,53 %	3,55 %	3,77 %
Zdravotnictví, lékařské a farmaceutické vědy a nauky	4,44 %	4,67 %	4,91 %
Humanitní a společenské vědy a nauky	12,90 %	13,14 %	13,25 %
Ekonomické vědy a nauky	21,75 %	21,74 %	21,64 %
Právní vědy a nauky	4,03 %	3,97 %	3,77 %
Pedagogika, učitelství a sociální péče	5,47 %	5,29 %	4,84 %
Vědy a nauky o kultuře a umění	2,18 %	2,24 %	2,29 %

⁶⁰⁶ Podíly studentů mužů v jednotlivých skupinách studijních programů z celkového počtu studentů mužů na vysokých školách v letech 2007 až 2009 byly vypočteny na základě údajů uvedených v: *Statistická ročenka školství 2012/2013* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ©2013 MŠMT [citováno 2013-04-02]. Dostupné z URL <<http://toiler.uiv.cz/ročenka/ročenka.asp>>. Kapitola F – Vysoké školství a související zařízení. Tabulky VŠ – studenti celkem podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012, Tabulky VŠ – studentky celkem podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012.

⁶⁰⁷ Podíly studentů mužů v jednotlivých skupinách studijních programů z celkového počtu studentů mužů na vysokých školách v letech 2010 až 2012 byly vypočteny na základě údajů uvedených v: *Statistická ročenka školství 2012/2013* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ©2013 MŠMT [citováno 2013-04-02]. Dostupné z URL <<http://toiler.uiv.cz/ročenka/ročenka.asp>>. Kapitola F – Vysoké školství a související zařízení. Tabulky VŠ – studenti celkem podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012, Tabulky VŠ – studentky celkem podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012.

Tabulka č. 27 Podíly absolventek vysokých škol v jednotlivých skupinách studijních programů v letech 2001 až 2003⁶⁰⁸

Skupina studijních programů	2001	2002	2003
Přírodní vědy a nauky	38,97 %	40,90 %	42,16 %
Technické vědy a nauky	22,62 %	24,15 %	25,22 %
Zemědělsko-lesnické a veterinární vědy a nauky	46,59 %	50,17 %	51,80 %
Zdravotnictví, lékařské a farmaceutické vědy a nauky	67,47 %	70,41 %	71,15 %
Humanitní a společenské vědy a nauky	63,12 %	65,09 %	65,90 %
Ekonomické vědy a nauky	56,05 %	58,84 %	60,18 %
Právní vědy a nauky	47,47 %	50,03 %	49,66 %
Pedagogika, učitelství a sociální péče	74,90 %	74,52 %	76,26 %
Vědy a nauky o kultuře a umění	55,37 %	52,11 %	52,98 %

Tabulka č. 28 Podíly absolventek vysokých škol v jednotlivých skupinách studijních programů v letech 2004 až 2005⁶⁰⁹

Skupina studijních programů	2004	2005	2006
Přírodní vědy a nauky	42,14 %	42,06 %	45,91 %
Technické vědy a nauky	25,08 %	23,26 %	22,59 %
Zemědělsko-lesnické a veterinární vědy a nauky	53,99 %	56,68 %	57,49 %
Zdravotnictví, lékařské a farmaceutické vědy a nauky	71,36 %	74,30 %	77,57 %
Humanitní a společenské vědy a nauky	65,62 %	67,27 %	68,53 %
Ekonomické vědy a nauky	61,23 %	62,51 %	64,07 %
Právní vědy a nauky	50,35 %	49,64 %	52,10 %
Pedagogika, učitelství a sociální péče	74,39 %	75,50 %	76,14 %
Vědy a nauky o kultuře a umění	56,53 %	56,58 %	56,28 %

⁶⁰⁸ Podíly absolventů mužů v jednotlivých skupinách studijních programů vysokých škol získáme dopočtem do 100 %

Podíly absolventek vysokých škol v jednotlivých skupinách studijních programů v letech 2001 až 2003 byly vypočteny na základě údajů v: *Statistická ročenka školství 2012/2013* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ©2013 MŠMT [citováno 2013-04-02]. Dostupné z URL <<http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>>. Kapitola F – Vysoké školství a související zařízení. Tabulky VŠ – absolventi podle formy a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012, Tabulky VŠ – absolventky podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů.

⁶⁰⁹ Podíly absolventů mužů v jednotlivých skupinách studijních programů vysokých škol získáme dopočtem do 100 %

Podíly absolventek vysokých škol v jednotlivých skupinách studijních programů v letech 2004 až 2006 byly vypočteny na základě údajů v: *Statistická ročenka školství 2012/2013* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ©2013 MŠMT [citováno 2013-04-02]. Dostupné z URL <<http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>>. Kapitola F – Vysoké školství a související zařízení. Tabulky VŠ – absolventi podle formy a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012, Tabulky VŠ – absolventky podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů.

Tabulka č. 29 Podíly absolventek vysokých škol v jednotlivých skupinách studijních programů v letech 2007 až 2009⁶¹⁰

Skupina studijních programů	2007	2008	2009
Přírodní vědy a nauky	47,61 %	45,59 %	47,07 %
Technické vědy a nauky	25,83 %	26,98 %	28,07 %
Zemědělsko-lesnické a veterinární vědy a nauky	57,04 %	60,00 %	58,94 %
Zdravotnictví, lékařské a farmaceutické vědy a nauky	77,90 %	79,89 %	80,48 %
Humanitní a společenské vědy a nauky	68,03 %	68,56 %	69,19 %
Ekonomické vědy a nauky	65,02 %	65,75 %	65,55 %
Právní vědy a nauky	53,71 %	55,34 %	56,69 %
Pedagogika, učitelství a sociální péče	75,71 %	77,60 %	79,48 %
Vědy a nauky o kultuře a umění	59,80 %	60,97 %	61,92 %

Tabulka č. 30 Podíly absolventek vysokých škol v jednotlivých skupinách studijních programů v letech 2010 až 2012⁶¹¹

Skupina studijních programů	2010	2011	2012
Přírodní vědy a nauky	46,12 %	47,25 %	44,49 %
Technické vědy a nauky	28,74 %	29,98 %	31,10 %
Zemědělsko-lesnické a veterinární vědy a nauky	61,04 %	61,88 %	60,31 %
Zdravotnictví, lékařské a farmaceutické vědy a nauky	79,54 %	78,84 %	79,43 %
Humanitní a společenské vědy a nauky	70,78 %	71,36 %	70,88 %
Ekonomické vědy a nauky	66,32 %	66,63 %	66,62 %
Právní vědy a nauky	58,16 %	58,59 %	57,79 %
Pedagogika, učitelství a sociální péče	79,71 %	82,48 %	81,89 %
Vědy a nauky o kultuře a umění	61,56 %	65,73 %	64,40 %

⁶¹⁰ Podíly absolventů mužů v jednotlivých skupinách studijních programů vysokých škol získáme dopočtem do 100 %

Podíly absolventek vysokých škol v jednotlivých skupinách studijních programů v letech 2007 až 2009 byly vypočteny na základě údajů v: *Statistická ročenka školství 2012/2013* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ©2013 MŠMT [citováno 2013-04-02]. Dostupné z URL <<http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>>. Kapitola F – Vysoké školství a související zařízení. Tabulky VŠ – absolventi podle formy a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012, Tabulky VŠ – absolventky podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů.

⁶¹¹ Podíly absolventů mužů v jednotlivých skupinách studijních programů vysokých škol získáme dopočtem do 100 %

Podíly absolventek vysokých škol v jednotlivých skupinách studijních programů v letech 2010 až 2012 byly vypočteny na základě údajů v: *Statistická ročenka školství 2012/2013* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ©2013 MŠMT [citováno 2013-04-02]. Dostupné z URL <<http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>>. Kapitola F – Vysoké školství a související zařízení. Tabulky VŠ – absolventi podle formy a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012, Tabulky VŠ – absolventky podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů.

Tabulka č. 31 Skupiny studijních programů vysokých škol podle podílu absolventek v jednotlivých skupinách studijních programů z celkového počtu absolventek vysokých škol v určitém roce⁶¹²

Skupina studijních programů	2001	2002	2003
Přírodní vědy a nauky	5,00 %	5,44 %	5,73 %
Technické vědy a nauky	9,88 %	10,62 %	10,85 %
Zemědělsko-lesnické a veterinární vědy a nauky	3,57 %	3,56 %	3,81 %
Zdravotnictví, lékařské a farmaceutické vědy a nauky	9,37 %	9,39 %	9,73 %
Humanitní a společenské vědy a nauky	12,44 %	14,50 %	16,05 %
Ekonomické vědy a nauky	27,60 %	26,82 %	25,43 %
Právní vědy a nauky	4,18 %	4,41 %	4,12 %
Pedagogika, učitelství a sociální péče	24,89 %	22,63 %	22,16 %
Vědy a nauky o kultuře a umění	3,23 %	3,08 %	2,76 %

Tabulka č. 32 Skupiny studijních programů vysokých škol podle podílu absolventek v jednotlivých skupinách studijních programů z celkového počtu absolventek vysokých škol v určitém roce⁶¹³

Skupina studijních programů	2004	2005	2006
Přírodní vědy a nauky	6,01 %	5,77 %	6,93 %
Technické vědy a nauky	10,32 %	8,73 %	8,99 %
Zemědělsko-lesnické a veterinární vědy a nauky	3,69 %	3,96 %	4,33 %
Zdravotnictví, lékařské a farmaceutické vědy a nauky	9,39 %	9,43 %	9,02 %
Humanitní a společenské vědy a nauky	15,86 %	17,05 %	17,17 %
Ekonomické vědy a nauky	28,32 %	28,61 %	28,66 %
Právní vědy a nauky	4,16 %	3,89 %	3,50 %
Pedagogika, učitelství a sociální péče	20,05 %	20,37 %	19,47 %
Vědy a nauky o kultuře a umění	2,75 %	2,61 %	2,30 %

⁶¹² Podíly absolventek v jednotlivých skupinách studijních programů z celkového počtu absolventek vysokých škol v určitém roce byly vypočítány na základě údajů uvedených v: *Statistická ročenka školství 2012/2013* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ©2013 MŠMT [citováno 2013-04-02]. Dostupné z URL <<http://toiler.uiv.cz/ročenka/ročenka.asp>>. Kapitola F – Vysoké školství a související zařízení. Tabulky VŠ – absolventi podle formy a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012, Tabulky VŠ – absolventky podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů.

⁶¹³ Podíly absolventek v jednotlivých skupinách studijních programů z celkového počtu absolventek vysokých škol v určitém roce byly vypočítány na základě údajů uvedených v: *Statistická ročenka školství 2012/2013* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ©2013 MŠMT [citováno 2013-04-02]. Dostupné z URL <<http://toiler.uiv.cz/ročenka/ročenka.asp>>. Kapitola F – Vysoké školství a související zařízení. Tabulky VŠ – absolventi podle formy a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012, Tabulky VŠ – absolventky podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů.

Tabulka č. 33 Skupiny studijních programů vysokých škol podle podílu absolventek v jednotlivých skupinách studijních programů z celkového počtu absolventek vysokých škol v určitém roce⁶¹⁴

Skupina studijních programů	2007	2008	2009
Přírodní vědy a nauky	6,53 %	5,83 %	5,43 %
Technické vědy a nauky	11,34 %	11,63 %	10,66 %
Zemědělsko-lesnické a veterinární vědy a nauky	4,25 %	4,05 %	3,75 %
Zdravotnictví, lékařské a farmaceutické vědy a nauky	8,38 %	8,16 %	8,46 %
Humanitní a společenské vědy a nauky	17,04 %	16,70 %	17,60 %
Ekonomické vědy a nauky	28,01 %	29,88 %	30,08 %
Právní vědy a nauky	3,37 %	3,18 %	3,11 %
Pedagogika, učitelství a sociální péče	18,98 %	18,68 %	18,95 %
Vědy a nauky o kultuře a umění	2,49 %	2,29 %	2,38 %

Tabulka č. 34 Skupiny studijních programů vysokých škol podle podílu absolventek v jednotlivých skupinách studijních programů z celkového počtu absolventek vysokých škol v určitém roce⁶¹⁵

Skupina studijních programů	2010	2011	2012
Přírodní vědy a nauky	5,23 %	5,00 %	5,05 %
Technické vědy a nauky	9,88 %	10,20 %	10,10 %
Zemědělsko-lesnické a veterinární vědy a nauky	3,55 %	3,54 %	3,72 %
Zdravotnictví, lékařské a farmaceutické vědy a nauky	7,41 %	7,45 %	7,56 %
Humanitní a společenské vědy a nauky	18,80 %	18,85 %	19,09 %
Ekonomické vědy a nauky	30,23 %	30,25 %	30,15 %
Právní vědy a nauky	3,38 %	3,08 %	3,30 %
Pedagogika, učitelství a sociální péče	19,58 %	19,35 %	18,61 %
Vědy a nauky o kultuře a umění	2,34 %	2,62 %	2,76 %

⁶¹⁴ Podíly absolventek v jednotlivých skupinách studijních programů z celkového počtu absolventek vysokých škol v určitém roce byly vypočítány na základě údajů uvedených v: *Statistická ročenka školství 2012/2013* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ©2013 MŠMT [citováno 2013-04-02]. Dostupné z URL <<http://toiler.uiv.cz/ročenka/ročenka.asp>>. Kapitola F – Vysoké školství a související zařízení. Tabulky VŠ – absolventi podle formy a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012, Tabulky VŠ – absolventky podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů.

⁶¹⁵ Podíly absolventek v jednotlivých skupinách studijních programů z celkového počtu absolventek vysokých škol v určitém roce byly vypočítány na základě údajů uvedených v: *Statistická ročenka školství 2012/2013* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ©2013 MŠMT [citováno 2013-04-02]. Dostupné z URL <<http://toiler.uiv.cz/ročenka/ročenka.asp>>. Kapitola F – Vysoké školství a související zařízení. Tabulky VŠ – absolventi podle formy a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012, Tabulky VŠ – absolventky podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů.

Tabulka č. 35 Skupiny studijních programů vysokých škol podle podílu absolventů mužů v jednotlivých skupinách studijních programů z celkového počtu absolventů mužů vysokých škol v určitém roce⁶¹⁶

Skupina studijních programů	2001	2002	2003
Přírodní vědy a nauky	8,27 %	8,72 %	9,12 %
Technické vědy a nauky	35,70 %	36,98 %	37,33 %
Zemědělsko-lesnické a veterinární vědy a nauky	4,33 %	3,92 %	4,12 %
Zdravotnictví, lékařské a farmaceutické vědy a nauky	4,77 %	4,38 %	4,58 %
Humanitní a společenské vědy a nauky	7,67 %	8,62 %	9,64 %
Ekonomické vědy a nauky	22,84 %	20,80 %	19,52 %
Právní vědy a nauky	4,88 %	4,88 %	4,84 %
Pedagogika, učitelství a sociální péče	8,80 %	8,58 %	8,01 %
Vědy a nauky o kultuře a umění	2,75 %	3,13 %	2,84 %

Tabulka č. 36 Skupiny studijních programů vysokých škol podle podílu absolventů mužů v jednotlivých skupinách studijních programů z celkového počtu absolventů mužů vysokých škol v určitém roce⁶¹⁷

Skupina studijních programů	2004	2005	2006
Přírodní vědy a nauky	9,67 %	9,81 %	10,23 %
Technické vědy a nauky	36,11 %	35,53 %	38,57 %
Zemědělsko-lesnické a veterinární vědy a nauky	3,68 %	3,73 %	4,01 %
Zdravotnictví, lékařské a farmaceutické vědy a nauky	4,42 %	4,03 %	3,26 %
Humanitní a společenské vědy a nauky	9,74 %	10,24 %	9,87 %
Ekonomické vědy a nauky	21,01 %	21,18 %	20,13 %
Právní vědy a nauky	4,80 %	4,87 %	4,03 %
Pedagogika, učitelství a sociální péče	8,09 %	8,15 %	7,64 %
Vědy a nauky o kultuře a umění	2,48 %	2,48 %	2,24 %

⁶¹⁶ Podíly absolventů mužů v jednotlivých skupinách studijních programů z celkového počtu absolventů mužů vysokých škol v určitém roce byly vypočítány na základě údajů uvedených v: *Statistická ročenka školství 2012/2013* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ©2013 MŠMT [citováno 2013-04-02]. Dostupné z URL <<http://toiler.uiv.cz/ročenka/ročenka.asp>>. Kapitola F – Vysoké školství a související zařízení. Tabulky VŠ – absolventi podle formy a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012, Tabulky VŠ – absolventky podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů.

⁶¹⁷ Podíly absolventů mužů v jednotlivých skupinách studijních programů z celkového počtu absolventů mužů vysokých škol v určitém roce byly vypočítány na základě údajů uvedených v: *Statistická ročenka školství 2012/2013* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ©2013 MŠMT [citováno 2013-04-02]. Dostupné z URL <<http://toiler.uiv.cz/ročenka/ročenka.asp>>. Kapitola F – Vysoké školství a související zařízení. Tabulky VŠ – absolventi podle formy a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012, Tabulky VŠ – absolventky podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů.

Tabulka č. 37 Skupiny studijních programů vysokých škol podle podílu absolventů mužů v jednotlivých skupinách studijních programů z celkového počtu absolventů mužů vysokých škol v určitém roce⁶¹⁸

Skupina studijních programů	2007	2008	2009
Přírodní vědy a nauky	9,09 %	9,17 %	8,66 %
Technické vědy a nauky	41,16 %	41,51 %	38,77 %
Zemědělsko-lesnické a veterinární vědy a nauky	4,05 %	3,56 %	3,71 %
Zdravotnictví, lékařské a farmaceutické vědy a nauky	3,01 %	2,71 %	2,91 %
Humanitní a společenské vědy a nauky	10,13 %	10,10 %	11,12 %
Ekonomické vědy a nauky	19,06 %	20,52 %	22,44 %
Právní vědy a nauky	3,68 %	3,38 %	3,37 %
Pedagogika, učitelství a sociální péče	7,70 %	7,11 %	6,94 %
Vědy a nauky o kultuře a umění	2,12 %	1,94 %	2,08 %

Tabulka č. 38 Skupiny studijních programů vysokých škol podle podílu absolventů mužů v jednotlivých skupinách studijních programů z celkového počtu absolventů mužů vysokých škol v určitém roce⁶¹⁹

Skupina studijních programů	2010	2011	2012
Přírodní vědy a nauky	9,15 %	8,73 %	9,83 %
Technické vědy a nauky	36,69 %	37,25 %	34,92 %
Zemědělsko-lesnické a veterinární vědy a nauky	3,40 %	3,40 %	3,82 %
Zdravotnictví, lékařské a farmaceutické vědy a nauky	2,85 %	3,12 %	3,05 %
Humanitní a společenské vědy a nauky	11,63 %	11,83 %	12,24 %
Ekonomické vědy a nauky	22,99 %	23,69 %	23,58 %
Právní vědy a nauky	3,64 %	3,41 %	3,76 %
Pedagogika, učitelství a sociální péče	7,46 %	6,43 %	6,42 %
Vědy a nauky o kultuře a umění	2,19 %	2,14 %	2,38 %

⁶¹⁸ Podíly absolventů mužů v jednotlivých skupinách studijních programů z celkového počtu absolventů mužů vysokých škol v určitém roce byly vypočítány na základě údajů uvedených v: *Statistická ročenka školství 2012/2013* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ©2013 MŠMT [citováno 2013-04-02]. Dostupné z URL <<http://toiler.uiv.cz/ročenka/ročenka.asp>>. Kapitola F – Vysoké školství a související zařízení. Tabulky VŠ – absolventi podle formy a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012, Tabulky VŠ – absolventky podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů.

⁶¹⁹ Podíly absolventů mužů v jednotlivých skupinách studijních programů z celkového počtu absolventů mužů vysokých škol v určitém roce byly vypočítány na základě údajů uvedených v: *Statistická ročenka školství 2012/2013* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ©2013 MŠMT [citováno 2013-04-02]. Dostupné z URL <<http://toiler.uiv.cz/ročenka/ročenka.asp>>. Kapitola F – Vysoké školství a související zařízení. Tabulky VŠ – absolventi podle formy a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů 2001 – 2012, Tabulky VŠ – absolventky podle formy studia a typu studijního programu – podle zřizovatele a skupiny studijních programů.